

Mr Nobody hero for Hungary's Jews

David Robinson reports from Budapest
on a film about Raoul Wallenberg

The New York Times, 22 Dec 1939

Wallenberg: Sweden's young star, Stellan Skarsgård, in the title role

On the last weekend before Christmas the streets of Budapest were choked with frenzied shoppers, and looked a little like Dusseldorf: every man, woman and child in the city (or so it seemed) was carrying home a Christmas tree. But in Josika Street, half a mile from the centre, time had turned back to the winter of 1944-5. In the bleak, car-less street, sad unshaven men with yellow stars on their greatcoats huddled on the steps of ruinous houses.

They were waiting for their call: inside one of the houses the Swedish director, Kjell Grede, was shooting a film about his countryman Raoul Wallenberg. The film unit had rented a first-floor apartment and wrecked the owner's home improvements in order to recreate a derelict wartime Jewish refuge. The owner was not unhappy: the fee would go towards buying the lease of his home.

The exteriors had been less trouble. "Budapest is a fantastic place to shoot," said Grede. "You can find everything you need, quite unchanged. The ghetto is still there, with people who look just as they would have done 45 years ago. The old Swedish Consulate is exactly as it was."

Josika Street is in a district where the rich merchant class of Hungary's golden age, at the close of the last century, built opulent mansions and apartment houses. Today the ornate stucco has fallen away to reveal the crumbling bricks and rotting pipes; the courtyards stink of cats. The walls are even pockmarked with bullet scars, from who knows what dramatic moment of Hungary's 20th-century history.

Perhaps it is not surprising that no one has attempted a film about Wallenberg before. Even today his story is an embarrassment to too many people. On the face of it, he was an unlikely hero. Born in 1912 and brought up by his grandfather after his father died, he was naturally expected to take his place in the great family bank. Instead, he studied architecture in the United States. In 1939 he went into business with a Hungarian Jew, importing and exporting luxury foods. His business interests, and Sweden's neutrality, permitted him

to travel freely in occupied Europe after the outbreak of war.

When German troops occupied Hungary in the spring of 1944, Adolf Eichmann was put in charge of the deportation of Hungary's 750,000 Jews. Within seven weeks some 400,000 had been killed. The War Refugee Board approached neutral Sweden to intervene. Wallenberg undertook the mission, despite the Board's misgivings: he was a 32-year-old unknown without experience of diplomacy. His fervour prevailed. The Germans, who had rejected previous candidates, willingly accepted him. Kjell Grede believes it was "just because he was so mediocre. A Mr Nobody. In any case he was useful to them. His task was to negotiate for the lives of 400 prominent Jews. This was valuable to the Germans: it conveniently did the work of selecting those Jews worth ransoming; and it satisfied the conscience of the rest of the world, leaving them free to get on with killing the rest."

Attached to the consulate,

Wallenberg shocked the diplomats with his unconventional methods — blackmailing or bribing the Germans, issuing thousands of passports putting Jews under Swedish protection and renting buildings which, designated Swedish "libraries" or "institutes", provided shelter for Jews.

Wallenberg's greatest achievement was to avert Eichmann's plan to massacre the 65,000 residents of the Budapest ghetto. In all it is believed that he saved at least 100,000 lives before he was arrested on January 17 1945 by the Soviet KGB, who had arrived as the liberators of Hungary. Since that time mystery has surrounded his fate: the Soviet authorities continue to maintain that he died in prison, "probably from a heart attack", six months later.

"It gives you a special sense of responsibility, making a film about a man who could walk in to the premiere," says Grede. "It's not very likely of course, but who knows..."

Grede at first refused the project when it was proposed by the Swedish Film Institute. "I was bored by the idea of the hero Wallenberg, as you become bored by seeing the statues you see every week on your Sunday walk. We make big papier mache figures of heroes and put them in front of our faces so that we don't have to see the reality of the time and the place and the evil.

"Then I started to discover more about him. I found it interesting that in the beginning he was an absolutely mediocre man — part yuppie, part adventurer. The miracle of Wallenberg is not what he changed into, but the fact of the change. Actually there were two changes. When he came to Budapest he changed from a mediocre Swede into a highly competent negotiator. But competence is not the sign of a good man. After all, the Germans were supremely competent, killing 400,000 in seven weeks.

"The second and more important change came when the battle was lost. After the Hungarian fascists took over, the Swedish government no longer recognized them. Wallenberg was the only diplomat who stayed in Pest — no one asked him to do that. He was no longer negotiating for the lives of a few prominent Jews, but battling desperately for the most wretched people.

"The first Wallenberg was a success — admired by everyone, even the Germans. But in the last two weeks — the weeks in which the film takes place — he was vulnerable, as the end showed. Somehow, in the most evil and desperate times of 20th-century Europe, he managed to be a guiding light for other people.

Wallenberg may seem an odd subject for Grede, whose films *Hugo and Josefín*, *Harry Maner*, *Klara Lust*, *Hip, Hip, Hurrah!* have shared an atmosphere of Nordic whimsy. The connection with his former odd heroes is clearer when he explains: "The idea of going beyond the barrier of normality is something I like.

"Wallenberg had ceased to respect normality. He had seen how 'normal' people kill other people; and how other 'normal' people turn a blind eye and let it happen. 'Normal' diplomacy would not have worked at all. He had learned he could achieve something good only by working outside the normal. He was something between a saint and an artist."

Wallenberg is played by Stellan Skarsgård, Sweden's leading young actor — at 37, five years older than Wallenberg at the time of his supposed death. "I found connections between their characters, both strengths and weaknesses," says Grede. Often when we were shooting in the streets we would see people in the windows, crying. And in the ghetto, people wanted to embrace Stellan — they would come up almost before the shot was finished. He really became Wallenberg for them."

INGMAR BERGMAN'S production of MOZART'S
The MAGIC FLUTE
EXCLUSIVE PRESENTATION BOXING DAY - JANUARY 11
BARBICAN CINEMA
ALL TICKETS £10.00 (incl. bar) (Spend more)

Bro

A film címe: **WALLENBERG**

MÉGIS HALÁS A HALÁTLAN UTÓKOR

Bérek forgattak a — hajlandó — gettóban. Estétként nyílas egyenruhába bújásost stasisták tereltek az Agrómatkadra maskírozott stasistákát végig a Klauzál utcán. Kapellák őregurak könyökdőltek ki az emeleti ablakokból, akik egyáltalán nem stasisták voltak. Sőt! A film témáját szolgáló keszerve hónapok töltésénél is, arcukról leolvasható az izonyos emlékezet.

A suhanc korú nyilasok — bár komolyan veszik a rendezői instrukciót — nem elég „kemények”. Végül is öt-hat-nyolc próba után úgy látja Kjell Grede, a film rendezője, hogy kimondhatja a varázsszót: — Felvétel!

A film címe: Wallenberg. A címszerepeket Stellan Skarsgård alakítja, a nő főszerepét Katharina Thalbach. (Ő a magyar közönség is jól ismeri, sikerrel vetítették nálunk a Sophie többszöröse című filmet, amelyben ő is játszott) S mert a film svéd—magyar koprodukcióban készült, jórészt Budapesten forgattak, s csak néhány napot Stockholmban, így a magyar társrendező, Sándor András mellett magyar színészek is szerepelnek benne. Láthatjuk majd Jordás Tömör, Lukács Asdort, Bélint Andrást, Balkay Gézát, Eperjes Károlyt, Györfi Franciánét és Székely E. Miklóst. Ugyancsak fontos szereplője a Wallenberg-filmnek a Bergman filmekből igen jól ismert Erlend Josephson, akit legutóbb Szabó István Huszányjében láthattunk a magyar közönség — ő alakítja a stockholmi rabot.

A rendező, Kjell Grede filozófiát és szociológiát tanult, először újságíróként

dolgozott, majd Jagger Bergman asszisztenseként ismerkedett a filmmel. 1967-ben debütált rendezőként, nem is akárhogyan, mert a Hugo és Josephine című első játékfilmje nem csupán otthon nyerte el a Guidagge díjat (ami a svéd Oscar), de sikeres volt Európa mizájában is. A Clars Last és az Egyszerű melódia után főleg tévéfilmet rendezett, majd Strindberg életét tanulmányozta, s megrendezte a róla szóló filmjét, s 1986-ban, amikor Velencében külföldi lát kapott a Hipp-hipp hurrá című munkája, egy időre felhagyott a filmrendezéssel. Minden energiáját a titokzatos (vagy nem is olyan titokzatos?) körülmények között eltűnt Raoul Wallenberg életének és főleg magyarországi tevékenységének felkutatására fordította. Ez év őszén kezdte el forgatni Budapesten a filmet, amelynek bemutatója előreláthatóan 1990. októberében lesz, nagy valószínűséggel egy időben Stockholmban és Budapesten.

A történet nem más, mint Raoul Wallenberg élete, 1944. decemberében és 1945. januárjában. A két hónap történéseit szemtanúk emlékezései alapján elevenednek meg. Tragikusan sötét periódus ez. Ed-

digre már fémlilű magyar zsidót elhurcoltak, megölték, Budapesten 65 ezer embert zsúfoltak ósá gettóban. Harmincezer ember hűsödik meg, igen törékeny birtosságban, semleges házakban. Ez utóbbiak már jórészt a fiatal svéd diplomata közbenjárására kapták meg a mentességi papírt. Wallenberg mondta egy 1945-ös keltezésű írás szerint: „Megpróbáltok minél több emberéletet megmenteni, minél több embert kiszabadítani a gyilkosok karmai közül...” Az eddigi kutatások szerint közel száz ezer ember életét sikerült megmenteni. Sokakat már a deportálásra induló vonatról szedettek le, másokat a munkaszolgálatból, vagy éppen a nyilasok karmából szabadított ki. Tette mindent addig, amíg a szovjet titkosrendőrség elhurcolta, sorsa azóta ismeretlen. Bár a film rendezője, s a svéd stáb jó része bízik benne, hogy esetleg még ma is él a svéd diplomata...

Próbáltam a film apropójából életrajzi adatokat kigyűjtteni, gondoltam, egyszerű, csak fellapozom a történelmi lexikont, netán az Új Magyar Lexikont, vagy akár a Munkásmozgalmi Lexikont. Am Raoul Wallenbergről — egy sort sem találtam. Így, Lévai Jenő 1948-ban három leiadást is megért, — ámdé évtizedekre eltűnt, s csak 1988-ban újra megjelent — könyvéből, a Raoul Wallenberg repégéses élete, hős-i kérdései és rejtélyes eltűnésének titkai-ból sikerült az adatokat összeszedni.

Ny. M.

Nejprabadság, 89. 11. 25.

HOGYAN HALT MEG WALLENBERG?

Berija parancsára, Stirlitz cellájában

Julian Szmjenov telnyes regénye a rejteljű új változata lehet, hogy Rosal Wallenberg, a svéd humanista, aki tízezrek életét mentette meg a fasizus megsemmisítőberakból, 1953-ban, Berija utasítására letette halálát egy szovjet börtönben!

Julian Szmjenov szovjet író regényt írt erről. (A címe: Kétségbeesés.) Wallenberg sortát önszerföllyésbe hozza a nevés szovjet hírszerző, Stirlitz („A tavasz tizenhét pillanata” főhőse) életpályájával.

Szmjenov regényében az említett főbb személyiségek, események dokumentumfilm-pontosággal felelnek meg mai ismereteinknek a Szovjetunió viharos történelme eme időszakáról. Wallenberget először egy moszkvai kirakatper főszereplőjének akarják „átolgozni”. Ezután börtönben felejtik. Berijának csak Sztilin halála után jut eszébe a svéd, akit még el, s akinnek a segítségével a hatalom erősebbre kapaszkodó háttér Nyugat-on szakmáknak akarja magát tenni. Wallenberg azonban ezt a „szerepet” sem vállalja, ezért meg kell halnia... — Állítottok ki a nevére egy 1947-re keltezett, a börtönorvos által aláírt dokumentumot, hogy Wallenberggel szivórvány végezt cellájában... — Így végződik Szmjenov történetének Wallenbergre vonatkozó része. Aztán Berija és cinkosai is az állítok működteket véres gépezet fogaskereket közé kerülnek. Konjue-

marral ellenőri a pincében Berija, Dekanozov, Abakumov, Rjumin tarkón lovest. Szmjenov nyitva hagyja a kérdést: mi lett Wallenberggel?

Még a Berija-birodalom bukása előtt végeztek vele? Avagy túlélté azt? Szmjenov erre nem tud (vagy nem akar) válaszolni. A szerzőről köztudott: igen jó kapcsolatai vannak a szovjet állambiztonságakkal. Lehet, hogy betekinthez bizonyos, ma még gondosan őrzött archívumokba?

A regény tulajdonképpeni főszereplője Stirlitz német hírszerzőtiszta (a szovjetek zseniális kémje), akit kortársaihoz hasonlóan a háború után hazahívnak és letérőztötnak. Stirlitz (valódi neve Viggyimirov) a családmár szerepét kapja. Még kell puhisania Wallenberget, hogy a svéd vállalja el egy kirakatper főszerepét, azt, hogy német ügynök volt, s együttműködött Adolf Eichmann-nal.

De hogyan kerül Wallenberg Moszkvába? Budapestén a szovjet katonai elhárítás, a Szmers ügynöket veszik őrlzetbe. Abakumov, a későbbi állambiztonsági miniszter személyesen kíséri Moszkvába. A svéd letartóztatásának indokai nem világosak. Szmjenov is csak jelzészserűem utal arra, hogy esetleg azzal gyanúsítják: a németek ügynöke. Tény, hogy Wallenberg többször tárgyalt Eichmann-nal Budapestén a zsidók megmentése érdekében.

Később a szovjetek saját következtetésük foglyává válnak. (Még Sztilin is tud az ügryről.) Kollonasz asszony, Moszkva stockholmi nagykövete és Dekanozov külügyminiszter-helyettes (volt nagykövet, korábban Litvánának a Szovjetunióhoz való „csatlakozását” irányító állambiztonsági tiszt) biztosítják a Wallenbergről kitartóan érdeklődő svédeknek, hogy Wallenberg „szovjet védőőrizetben” van Budapestén, s mielőtt a harcok előlnek átadják őt hazának képviselőinek. Trygve Lie svéd külügyminiszter — a későbbi ENSZ-főtitkár — is állhatatosan faggja Moszkvát: Mi van Wallenberggel? Sztilin meres. Egyrészt — véltőlét — tudja, mennyire fontos az ENSZ-főtitkár jönduista a Szovjetunió számára, másrészt dühbe Dekanozovra és Kollonaszra, miert ismerlek be, hogy a svéd a szovjetek kezén van. — Ha tényleg német ügynök volt, állítok bíróság elé, hívjanak meg külföldi tudósítokat, ítéljék el — szól a „népek atyjának” parancsa.

De Wallenberg a börtönben sem török meg. Abakumov, majd Rjumin azidatla váltatómódoszerrel sem fogják rejta. Más módon próbálják belátásra téríteni. Dekanozov utasítására hazahívják és lecsukják a legendás hírd Stirlitzet, s rábírák: puhis meg Wallenberget. 1947 körül egy célába kerülnek. A svéd már

Wallenberg.

félvak, de a Ljubjanka rettenetes körülményéhez képest jól van. 35 éves. Eremesli Stirlitznek, hogy vallatói először angol, majd német kénnek vélték, majd a Joint nevű zsidó segélyszervezet ügynökét lásták benne. Wallenberg meggyűzi, a kihallgató úrttek semmiképpen sem boldogultak ezzel a Jointtal. Nem értették, mi az, hogy segélyszervezet. Számukra a szervezet csak valamiféle földalatti kém-ügynökséget jelenthetett — derült ki a svéd szavaiból.

A koholt pereket kiagyaló számlái nyomozótisztek a „Joint” rejtélyes hangzásától annyira elbűvölődtek, hogy amikor Berija a Szatáint gyógyító orvosok eltávolítására kieszelte az „orvosperit”, a tekintélyes doktorokat a „Joint” ügynökeinek nevezték ki.

A történet visszapörgése: Stirlitz a börtönben „megdolgozza” a svédet. (Abban bi-

Berija.

zik, hogy az állambiztonság príbeiként annak fejében megkímélt felesége és fia életét. Nem így történik, mindketőjüket agyonlövik.) Stirlitzet csak az tartja életben, hogy Berijával közli: Amerikában a szovjet állambiztonságot, és személy szerint Bertját súlyosan kompromittáló tényeket hoznak nyilvánosságra, ha őt a Szovjetunióban megölik. Berijának van mitől félnie: kitudódhat a Frocky meggyilkolására kültött bizonylatos orosz, az, hogy ő rendelte el a hitleri Németország elleni szovjet földérintővétkénység leállítását, az ott illegálitásban dolgozó szovjet hírszerzők agyonlövését.

Végül a finálé. 1953. Szatáin halott, megindul a hatalmi harc az utódlásért. Berija és Hruscsov között. Berija gondosan készül új szerepére: első külföldi utam Skandináviába fog

vezetni — álmódozik. Esetbe jut Wallenberg, aki őt, és továbbra is történetül becsületes. Berija elégedetlen Wallenberggel. Hivatja egyik famulusát: állítsatok ki egy halotti bizonyítványt Wallenberg nevére. 1946 vagy 1947-re szóljon, legyen rajta a börtönorvos aláírása, meg az, hogy a halál oka: szívroham. Ezek a svédék igen kukacosak...

Mégis: Bertját és bándját letartóztatják. A főhőért az idők szellemének megfelelően „jugoszláv és angol” kénnek kiáltják ki. Halálra ítélik.

Az új vezetés Konyev marsallt bízza meg a restanciában maradt kivégzések lebonyolításával. Wallenbergben is végrehajtották az ítéletet, avagy még élt néhány évet valamelyik szibériai táborban? Netán az egyik különleges EM-ideggyógyintézetben? — Julian Szeemjonov végül is addig marad a végő bizonyosság megadásával. Csak azt írja, hogy: így is történetelt...

•

Eplógus, ez már biztosan a polósógból. A szovjet külügyminisztérium és a KGB meghívására 1989 őzén Moszkvába érkezett Wallenberg néhány rokona, barátja, s Wallenberg Társaság képviselői. A szovjet illetékesek átadták nekik a svéd átlévelét, jogosítványt, néhány magyar, svájci és amerikai bankjegyet. S a bizonyítékot: egy 1947-es keltezésű halotti bizonyítványt, amit a Ljubjanka börtönorvos írt alá. A halál oka: szívroham.

Moszkva, 1989. november.

Dunai Péter

Népszabadság, 89. 11. 25.

11-NOV-89 09:36

Bw

VON FRANCIS CURTA

MOSKAU, 11. NOVEMBER (AFP) -- AUCH 45 JAHRE NACH DER VERHAFTUNG DES SCHWEDISCHEN DIPLOMATEN RAOUL WALLENBERG DURCH DIE SOWJETUNION BLEIBT DAS RAETSEL UM SEIN VERSCHWINDEN, TROTZ GLASNOST UND BEMUEHUNGEN SEITENS DER SOWJETUNION, WEITERHIN UNGELOEST. WAERHEND DES ZWEITEN WELTKRIEGES HATTE DER DIPLOMAT IN UNGARN TAUSENDE VON JUDEN MIT PAESSEN SEINES LANDES VERSORGT UND SIE DAMIT VOR DEM ZUGRIFF DER NAZIS GERETTET. NACH AUSKUNFT SOWJETISCHER BEHOERDEN IST WALLENBERG 1947 IM MOSKAUER LUBJANKA-GEFAENGNIS GESTORBEN.

DAMIT GIBT SICH DIE FAMILIE WALLENBERGS UND DIE ZUR AUFKLAERUNG SEINES VERBLEIBS GEBILDETE WALLENBERG-GESELLSCHAFT NICHT ZUFRIEDEN. SIE BERUFEN SICH AUF MEHRERE ZEUGEN, DIE WALLENBERG BIS ENDE DER 70ER JAHRE WIEDERHOLT IN SOWJETISCHEN GEFANGENLAGERN UND GEFANGENISSEN GEGEHEN HABEN WOLLEN. DIE MOSKAUER BEHOERDEN, DENEN ZUFOLGE DER KOERPER DES AN EINEM HERZSCHLAG GESTORBENE WALLENBERG EINGEAESCHERT WURDE, SCHAFFEN ES NICHT, DIE DISKUSSION UM DEN DIPLOMATEN ZUM VERSTUMMEN ZU BRINGEN.

EINE NEUE VERSION WURDE IN DIESER WOCHE IN EINER UNGARISCHEN MONATZEITUNG VEROEFFENTLICHT. NACH DARSTELLUNG DER ZEITUNG SEI WALLENBERG KURZ NACH SEINER VERHAFTUNG IN EINEM WALD NAHE BEI BUDAPEST HINGERICHTET WORDEN. IN IHRER NEUESTEN AUSGABE BERICHTET DIE ZEITUNG VON ZWEI BRUEDERN, DEREN INZWISCHEN VERSTORBENER VATER ZEUGE DER EXEKUTION WALLENBERGS UND SEINES UNGARISCHEN CHAUFFEURS VILMOS LANGFELDER AM 2. FEBRUAR 1945 GEWESEN SEIN WILL. DIESE VERSION WIDERSPRICHT DEN DARSTELLUNGEN MOSKAUS. NACHDEM DIE SOWJETS JAERHLANG BEHAUPTET HATTEN, NICHTS UEBER DAS VERSCHWINDEN DES SCHWEDISCHEN DIPLOMATEN ZU WISSEN, GABEN SIE SCHLIESSLICH ZU, IHN AM 19. JANUAR 1945 VERHAFTET UND NACH MOSKAU GEBRACHT ZU HABEN, WO ER ZWEI JAHRE SPAETER VERSTORBEN SEI.

IM VERGANGENEN MONAT WURDEN SCHLIESSLICH MITGLIEDER DER FAMILIE WALLENBERG UND VERTRETER DER GESELLSCHAFT-WALLENBERG ZU GESPRACHEN MIT HOHEN FUNKTIONAEREN DES KGB UND DES SOWJETISCHEN AUSSENMINISTERIUMS NACH MOSKAU GELADEN. NEBEN DER TODESURKUNDE -- AUSGESTELLT VON EINEM INZWISCHEN VERSTORBEN ARZT -- UEBERGAB DER KGB DER FAMILIE DEN ERST KUERZLICH IN DEN ARCHIVEN DES KGB IN EINEM KARTON GEFUNDENEN PASS DES DIPLOMATEN, SEINE PAPIERE, ADRESSBUECHER UND GELD. MAEHERE INFORMATIONEN UEBER DIE UMSTAEENDE SEINES TODES KONNTEN NICHT GEGEBEN WERDEN.

DER FAMILIE, DIE LANGE DAVON AUSGEGANGEN WAR, WALLENBERG SEI UNTER SPIONAGEVERDACHT VERHAFTET WORDEN, LEGTEN DIE BEHOERDEN EINE KOPIE SEINER INHAFTIERUNGSPAPIERE VERSEHEN MIT DER BEMERKUNG "KRIEGS-KRIMINELLER" VOR. NACH DARSTELLUNGEN MOSKAUS SEIEN KEINE UNTERSUCHUNGSPAPIERE WIEDERGEFUNDEN WORDEN. EIN SOWJETISCHER HISTORIKER ERKLAERTE DAGEGEN KUERZLICH, BISLANG HABE KEIN WISSENSCHAFTLER IN DER SACHE WALLENBERG ZUTRITT ZU DEN ARCHIVEN ERHALTEN.

DIE FAMILIE WALLENBERG BEZEICHNET DIE DIALOGBEREITSCHAFT MOSKAUS ALS GROSSEN SCHRITT NACH VORN, DENNOCH SCHENKT SIE DEN SOWJETISCHEN BEHOERDEN KEINEN GLAUBEN. "ICH BIN VOLLER HOFFUNG UND GLAUBE AN WUNDER" VERSICHERTE NINA LANGERGREN WAERHEND IHRES AUFENTHALTS IN MOSKAU. DIE HALBSCHWESTER WALLENBERGS GLAUBT NOCH IMMER, DASS DIESER LEBT. DIE WALLENBERG-GESELLSCHAFT VERSICHERT, UEBER ZEUGENAUSSAGEN ZU VERFUEGEN, DENEN ZUFOLGE WALLENBERG ZULETZT 1979/80 IM GEFANGENIS-KRANKENHAUS VON WLADIMIR, 200 KILOMETER NORDOESTLICH VON MOSKAU, GEGEHEN WORDEN IST. EIN BESUCH GUY VON DARDELS, DEM HALBBRUDER DES DIPLOMATEN, IN DIESEM KRANKENHAUS BRACHT JEDOCH KEINE NEUEN ERKENNTNISSE. WALLENBERG WAERE HEUTE 77 JAHRE ALT.

SL

NEUE THEORIE UEBER DEN TOD VON RAUL WALLENBERG =

BUDAPEST, 7. NOVEMBER (AFP) - DER SCHWEDISCHE DIPLOMAT RAUL WALLENBERG, DER 1945 IN BUDAPEST VERSCHWUNDEN IST, NACHDEM ER TAUSENDE JUDEN VOR DER VERSCHLEPPUNG IN DIE TODESLAGER DER NAZI GERETTET HATTE, SOLL VON DEN SOWJETS IN EINEM WALD IN DER NAEHE VON BUDAPEST ERSCHOSSEN UND DORT AUCH BEGRABEN WORDEN SEIN, SCHREIBT DIE UNGARISCHE MONTSZEITUNG "POINT" IN IHRER EBEN ERSCHIEENENEN LETZTEN AUSSAGE.

RAUL WALLENBERG NUTZTE SEINEN STATUS ALS DIPLOMAT EINES NEUTRALEN LANDES WAEREND DES ZWEITEN WELTKRIEGE IN BUDAPEST, UM JUDEN VOR DER VERFOLGUNG ZU RETTEN. ER VERSCHWAND IM JANUAR 1945 NACH DEM EINMARSCH DER RUSSISCHEN ARMEE IN BUDAPEST. NACH JAHRZEHNTELANGEM SCHWEIGEN GABEN DIE SOWJETISCHEN BEHOERDEN ZU, DASS WALLENBERG IN DIE SOWJETUNION VERSCHLEPPT UND IM LUBJANKA-GEFAENGNIS VON MOSKAU 1947 GESTORBEN IST.

DER "POINT" BEZIEHT SICH AUF DIE AUSSAGE VON ZWEI UNGARISCHEN BRUEDERN, LASZLO UND ISTVAN MOLNAR, DIE BEHAUPTEN, DASS IHR VERSTORBENER VATER AUGENZEUGE DER ERSCHIESSUNG VON WALLENBERG UND SEINES UNGARISCHEN CHAUFFEURS VILMOS LANGFELDER DURCH ZWEI SOWJETISCHE SOLDATEN AM 2. FEBRUAR 1945 IN EINEM WALD BEI BUDAPEST WAR. DORT SOLLTEN AUCH DIE BEIDEN LEICHEN VERGRABEN WORDEN SEIN. DIE BEIDEN BRUEDER BEHAUPTEN, DEN ORT GENAU ZU KENNEN UND VERLANGEN EINE EXHUMIERUNG.

UEBER IHR LANGES SCHWEIGEN ZU DER SACHE BEFRAGT, ERKLAERTEN DIE MOLNAR-BRUEDER, LAUT "POINT", DASS IHNEN ERST BEI DER LEKTUERE EINES BUCHES UEBER RAUL WALLENBERG KLAR GEWORDEN IST, DASS DIE PERSON, DEREN ERSCHIESSUNG IHR VATER BEOBACHTET HATTE, RAUL WALLENBERG WAR. SIE HABEN DARAUFHIN IM OKTOBER 1988 DIE SCHWEDISCHE BOTSCHAFT IN BUDAPEST UEBER DIE ANGELEGENHEIT INFORMIERT UND AUCH EINEN BRIEF AN DEN VORMALIGEN UNGARISCHEN STAATSPRAESIDENTIN BRUNO STRAUB GESCHRIEBEN. DIESER HAT SEINERSEITS DAS JUSTIZMINISTERIUM IN DIE SACHE EINGESCHALTET, SCHREIBT "POINT".

DEN UNGARISCHEN BEHOERDEN ZUFOLGE, DIE VON "POINT" BEFRAGT WURDEN, GIBT ES NICHT GENUEGEND BEWEISE, UM EINE EXHUMIERUNG AN DEM BEZEICHNETEN ORT ZU RECHTFERTIGEN. DIE BRUEDER MOLNAR SCHWOEREN HINGEGEN, DIE WAHRHEIT ZU SAGEN UND BESTEHEN AUF DER EXHUMIERUNG. "ES IST UNMOEGLICH, DASS WIR UNS IRREN", WERDEN SIE VON "POINT" ZITIERT.

DIE SOWJETISCHEN BEHOERDEN HABEN IM VERGANGENEN OKTOBER MITGLIEDERN DER WALLENBERG-GESELLSCHAFT IN MOSKAU PERSOENLICHE DOKUMENTE VON RAUL WALLENBERG UEBERREICHT, SOWIE EINE STERBEURKUNDE, DIE VOM GEFAENGNISARTZ DES LUBJANKA-GEFAENGNISSES - DEM BERUECHTIGTEN SITZ DER SOWJETISCHEN GEHEIMPOLIZEI NKVD UND SPAETER DES KGB - UNTERZEICHNET UND AUS DEM JAHR 1947 DATIERT IST.

TL

E/W -- BROTHERS SWEAR THEY BURIED WALLENBERG AFTER SOVIETS SHOT HIM

b7D

BY GEORGE JAHN
BUDAPEST, HUNGARY, NOV. 7 (AP) - IN A NEW TWIST TO THE
DISAPPEARANCE OF RAUL WALLENBERG 44 YEARS AGO, TWO BROTHERS CLAIM
THEY BURIED THE SWEDISH SAVIOR OF THOUSANDS OF JEWS AFTER HE WAS
MARCHED INTO A THICK FOREST BY SOVIET SOLDIERS AND SHOT.

THE TWO ASSERT THAT THE BODIES OF WALLENBERG AND OF HIS HUNGARIAN
CHAUFFEUR REMAIN IN THE SHALLOW GRAVE THAT THEY HELPED DIG IN MARCH
1945 IN THE FOREST ON THE SOUTHWESTERN OUTSKIRTS OF BUDAPEST, WEEKS
AFTER THE TWO WERE SUMMARILY EXECUTED.

LASZLO AND ISTVAN MOLNAR SAY THEY HAVE BEEN SEEKING SUPPORT FOR
THE EXHUMATION OF THE BODIES EVER SINCE REALIZING WHO THE VICTIMS
WERE LITTLE MORE THAN A YEAR AGO. BUT NEITHER THE GOVERNMENT NOR
PRIVATE ORGANIZATIONS RESEARCHING WALLENBERG'S FATE APPEAR
INTERESTED.

WALLENBERG, ASSIGNED TO THE SWEDISH EMBASSY IN BUDAPEST IN THE
SUMMER OF 1944, ISSUED PASSPORTS AND OTHER TRAVEL DOCUMENTS TO
THOUSANDS OF JEWS, ENABLING THEM TO LEAVE HUNGARY AND ESCAPE
TRANSPORT TO DEATH CAMPS. HE DISAPPEARED AFTER THE RED ARMY SWEEP
INTO BUDAPEST IN 1945.

THE VERSION TOLD BY THE BROTHERS CONTRADICTS OFFICIAL SOVIET
STATEMENTS THAT WALLENBERG DIED OF A HEART ATTACK IN THE KGB'S
LUBYANKA PRISON IN 1947, AFTER BEING TAKEN TO MOSCOW ON SUSPICION OF
SPYING.

IT IS ALSO AT ODDS WITH DOZENS OF REPORTED SIGHTINGS OF THE
SWEDISH DIPLOMAT AT SEVERAL SOVIET PRISONS AND DETENTION CAMPS. HIS
SISTER, NINA LAGERGREN, ASSERTS THAT WALLENBERG IS STILL BEING HELD
IN ISOLATION AT AGE 77, WITH HIS IDENTITY LONG COVERED UP.

BUT THE MOLNARS REMAIN ADAMANT.

"IT'S POSSIBLE THAT WE'RE MISTAKEN, BUT THE CHANCES AGAINST THAT
ARE 10,000 TO ONE," LASZLO MOLNAR ASSERTED. "IN ANY CASE, THE GRAVE
IS THERE, ALONG WITH THE BODIES; ALL WE ASK FOR IS AN EXAMINATION OF
OUR CLAIMS."

THE BROTHERS VISITED THE GRAVE IN 1950 AND PUT UP A WOODEN MARKER
WITH THE INSCRIPTION: "HERE REST TWO UNKNOWN CIVILIANS." THE
SHOOTING AND BURIAL THEN FADED INTO THE BACKS OF THEIR MINDS FOR 38
YEARS, REVIVED ONLY INFREQUENTLY AT FAMILY REUNIONS.

BUT THE EVENTS GAINED NEW IMPORTANCE ONE DAY IN SEPTEMBER 1988,
WHEN A CHANCE VISIT BY LASZLO TO A BOOK STORE LED THE TWO TO THE
CONVICTION THAT THE VICTIMS ACTUALLY WERE WALLENBERG AND HIS
CHAUFFEUR, VILMOS LANGFELDER.

HE WAS ABOUT TO BEGIN BROWSING THROUGH A BOOK DEALING WITH
WALLENBERG, WHEN HIS GAZE WAS RIVETED TO THE COVER PHOTO OF THE
SWEDISH DIPLOMAT.

"HEY, THIS IS A SCHOOL FRIEND," I MUTTERED TO MYSELF. WHO IS
THIS GUY?" SAID THE ELDER MOLNAR, 64, RELATING HIS INITIAL
DIFFICULTY IN PLACING THE FACE. "THEN IT CAME TO ME IN A FLASH."

HE MAILED A COPY OF THE BOOK TO ISTVAN THE NEXT DAY, ASKING HIS
BROTHER TO CONTACT HIM IF ANY OF THE PHOTOS REMINDED HIM OF THE
WARTIME EVENTS OF 1945, BUT NOT SPECIFYING HIS SUSPICIONS.

LASZLO DIDN'T HAVE TO WAIT LONG.

"I GOT TO THE TWO PICTURES WHERE WALLENBERG AND LANGFELDER ARE
STANDING BESIDE EACH OTHER," RELATED ISTVAN, 60. "I GAZE AT THEM, I
SAY TO MY WIFE AND DAUGHTER, 'I KNOW THIS MAN, VILMOS LANGFELDER, BUT
FROM WHERE?' ... SUDDENLY I SEE IN MY MIND'S EYE A PICTURE OF THE
KAMARA FOREST, THAT IS TO SAY THE PLACE WHERE THE TWO WERE SHOT."

MORBID FASCINATION LED THE BROTHERS FREQUENTLY TO THE TWO BODIES
BETWEEN THE FEB. 2 SHOOTINGS, WITNESSED BY THEIR FATHER, WHO HAD BEEN
CUTTING FIREWOOD, AND THE BURIAL MORE THAN A MONTH LATER. THEY SAID
THEY WERE ABLE TO REMEMBER THE FACES OF THE VICTIMS AND OTHER DETAILS
BECAUSE OF THE REPEATED VISITS. (PTO)

FF007

B-WIRE

07-NOV-89 04:10

E/W -- (1) BROTHERS SWEAR THEY BURIED WALLENBERG ...

THOSE EVENTS SEEMED TO LIVE AGAIN AS THE TWO SAT RECENTLY IN THE ELDER MOLNAR'S OVERHEATED AND OVERFURNISHED LIVING ROOM WITH A WESTERN VISITOR, POINTING FREQUENTLY TO A HAND-DRAWN MAP SHOWING A FOUR-KILOMETER (2.5-MILE) MARCH BY THE VICTIMS FROM A RED ARMY BASE TO THEIR PLACE OF EXECUTION.

CONVINCED THAT THEY VERY LIKELY HELD THE KEY TO THE WALLENBERG MYSTERY, THE MOLNARS BEGAN SEEKING SUPPORT. SINCE OCT. 10, 1988, THEY HAVE CONTACTED THE SWEDISH EMBASSY, HUNGARIAN GOVERNMENT DEPARTMENTS, AND THE WALLENBERG PROJECT, IN UPPSALA, SWEDEN, TO GET THE BODIES EXHUMED -- TO NO AVAIL.

"THERE'S NO WAY THEY'RE CON ARTISTS (TRICKSTERS), BUT THEY'RE DEFINITELY WRONG," SAID PETER BALTAY OF THE WALLENBERG PROJECT, WHEN ASKED WHY HIS ORGANIZATION WASN'T BEHIND THE MOLNARS' EFFORTS: "WHOEVER IS LYING THERE, I'M SURE THAT IT'S NOT WALLENBERG."

OTHERS CONTACTED BY THE MOLNARS SHARE THE VIEW OF BALTAY, A BUDAPEST-BASED RESEARCHER FOR THE WALLENBERG PROJECT, THAT THE SWEDEN MOST LIKELY MET HIS DEATH IN LUBYANKA PRISON, AS CLAIMED BY THE SOVIETS.

SUCH REASONING ENRAGES THE NORMALLY SOFT-SPOKEN BROTHERS, HOWEVER, WHO ASSERT THAT THEY CAN PRODUCE THEIR EVIDENCE, WHEREAS OTHERS WITH LESS TANGIBLE INDICATIONS OF WALLENBERG'S FATE HAVE BEEN TAKEN SERIOUSLY.

"WE'RE THE ONES WHO ARE GOING TO BE EMBARRASSED, IF PROVEN WRONG," SAID LASZLO. "ALL WE ASK FOR IS A CHANCE TO PUT THE QUESTION OF WHO'S LYING OUT THERE IN THE FOREST TO THE TEST."

BOTH MEN RETIRED IN 1987, LASZLO MOLNAR AS PERSONNEL CHIEF AT A CONSTRUCTION COMPANY AND ISTVAN MOLNAR AS A SKILLED CONSTRUCTION WORKER.

SK

EURO - SWEDEN'S WALLEMBERG FAMILY ACCUSED OF HELPING NAZI WAR EFFORT

STOCKHOLM, NOV 6, REUTER - TWO COUSINS OF RAOUL WALLEMBERG, THE SWEDISH DIPLOMAT WHO SAVED THOUSANDS OF JEWS FROM NAZI CONCENTRATION CAMPS, SECRETLY SUPPORTED GERMAN INDUSTRY DURING WORLD WAR TWO, ACCORDING TO A BOOK PUBLISHED TODAY.

THE BOOK, "BUSINESS AT ANY PRICE -- THE WALLEMBERGS," IS THE RESULT OF 10 YEARS' WORK BY DUTCH RESEARCHERS GERARD AALDERS AND CEE'S WIEBES ON THE WALLEMBERG FAMILY, THE BIGGEST NAME IN SWEDISH INDUSTRY.

SWEDEN WAS NEUTRAL IN THE WAR. BUT THE AUTHORS ACCUSE BROTHERS MARCUS AND JACOB WALLEMBERG OF HAVING MADE DEALS ON BEHALF OF THE NAZI GOVERNMENT TO PREVENT GERMAN ASSETS BEING CONFISCATED BY THE ALLIES.

THE BROTHERS WERE DISTANT COUSINS OF RAOUL WALLEMBERG, STILL HONOURED FOR USING HIS WARTIME DIPLOMATIC STATUS IN BUDAPEST TO HELP THREATENED JEWS, BUT UNSEEN FOR MORE THAN 40 YEARS.

THE SOVIET UNION SAID RAOUL DIED OF A HEART ATTACK IN A MOSCOW PRISON IN 1947, BUT HIS TRUE FATE IS STILL DISPUTED.

"WHAT (MARCUS AND JACOB WALLEMBERG) DID WAS NOT ILLEGAL, BUT MORALLY THEY WENT TOO FAR," AALDERS SAID TODAY AT A STOCKHOLM NEWS CONFERENCE. "WE CAN CONCLUDE THEY WERE ONLY INTERESTED IN PROFIT."

THE BOOK ALSO ACCUSES THE BROTHERS OF BUYING NAZI WAR LOOT SUCH AS ASSETS AND SECURITIES, SOME OF WHICH WERE CONFISCATED FROM JEWS IN THE NETHERLANDS.

BOTH MARCUS AND JACOB WALLEMBERG ARE NOW DEAD. REGARDED AS SWEDEN'S GREATEST INDUSTRIALISTS, THEY BUILT UP THE SKANDINAVISKA ENSKILDA BANKEN.

THROUGH THE BANK THEY CREATED AN EMPIRE WHICH TODAY CONTROLS A LARGE CHUNK OF SWEDISH INDUSTRY INCLUDING VEHICLE MANUFACTURER SAAB-SCANIA AB, FORESTRY COMPANY STORA AND ERICSSON TELECOMMUNICATIONS.

THE BANK SAID IT HAD NO COMMENT ON THE BOOK. BUT LEADING BUSINESSMAN PEDER BONDE, A NEPHEW OF THE TWO MEN, POINTED OUT THAT HIS UNCLAS WORKED WITH THE SWEDISH GOVERNMENT DURING THE WAR TO NEGOTIATE TRADE AGREEMENTS WITH BOTH THE BRITISH AND GERMAN GOVERNMENTS.

"THERE IS NOTHING IN THEIR ACTIONS THAT WAS NOT KNOWN BY THE SWEDISH AUTHORITIES," HE TOLD REUTERS. "THERE IS NO ELEMENT WHICH WOULD LEAVE US WITH A BAD CONSCIENCE."

SWEDISH HISTORY PROFESSOR GUNNAR ADLER-KARLSSON, WHO HAS DONE EARLIER WORK ON THE WALLEMBERGS' WARTIME ACTIVITIES, SAID THE BOOK CONTAINED FEW NEW DETAILS.

"IN MY OPINION THESE TYPE OF MEN ARE NEITHER PRO-GERMAN NOR PRO-BRITISH. THEY ARE RATHER PRO-PROFIT AND AS SUCH CAN PERHAPS BE CONDEMNED," HE SAID.

CB/

A Wallenberg-jelenség

A svéd, akinek nyoma veszett

Raoul Wallenberget soha nem felejtették el Magyarországon. Legfeljebb nyilvánosan sokáig nem beszéltek róla. Csak úgy, egymás között emlékeztek meg róla az emberek. Közben persze alakultak, szinesedtek a történetek. S igaz tanúk, sejtnek, egyre kevesebben vannak már köztünk. Wallenberg életről, a szemtanúk beszámolóira alapozva csak egy könyv jelent meg Magyarországon, az is 1948-ban utoljára. (S tavaly ennek a reprintje) Lévi Jend hezsupóti műve azonban jó néhány pontatlanságot is tartalmaz. Ezért is lehet fontos az a most kezdődő kutatásorozat, amely a Wallenberggel kapcsolatos visszaemlékezéseket dolgozza föl tudományosan módszerrel.

A munkát a „Raoul Wallenberg Project” az upposai egyetemen működő kutatócsoport végzi, amely adminisztratív az Eszaki-Amerikai Tanulmányok Svéd Intézete névű kutatóintézet alá tartozik. A „project” magyarországi feladatait dr. Stark Tamás, az MTA Történettudományi Intézet munkatársa és Bajtay Péter történész-kutató végzi. Velük beszélgettem kutatásukról és a Wallenberg-jelenségről.

Elvitték az oroszok - legenda lett

— Az önk munkáját, ismeretemet szerint, a Wallenberg rokoni által létrehozott alapítvány finanszírozza. Azt még csak csak belátom, hogy Magyarországon miért nem lehetett ezzel a kérdéssel mostanig foglalkozni. De Wallenberg hozzátartozóinak nem kellett tekintettel lenniük a szovjet érzékenységre! Szerintem bűnös mulasztás, hogy mostanra nem próbáltuk összeajítani a Wallenbergre vonatkozó emlékeket. Hazam sok minden már nyilvánosan örökre elszáradt.

— A Wallenberg család az elmúlt évtizedekben elsősorban azt kutatja, mi történt Raoullal, hová tört — magyarazza Bajtay Péter —, az érthető módon fontosabb volt számukra, mint levétkenyiségének dokumentálása. Szerintem most azért is térhetjük föl levétkenyiséget, mert Magyarországon megkezdődött a múlt fehér foltjainak felidézése.

— Ugyanakkor Wallenberggel eddig is szaksz, ha nem szerek foglalkoztak, még Magyarországon is — egészíti ki Stark Tamás —, nem mi találjuk most föl a spányolviaszt.

— Önk interjúkat készítenek az akkori események résztvevőivel. Mit tapasztalnak, hogyan emlékeznek az emberek Wallenbergre?

— Szerintem Wallenberg szimbólum lett — véli Stark Tamás. — A Wallenberg-ügy elsősorban politikai és nem történeti kérdésről szól. A szimbólum ma már fontosabb, mint a személy. A legendás svéd alapvető jelkép. A szabad világ hőisévé tették meg őt — minden a lappal. Hazasz a századok század egyik legzörnyebb totális hatalma ellen küzdött és egy másik totális hatalom oltárára. Még jó néhányan mentettek embereket: Perlaszo, Carl Lutz és mások. Mégsem váltak mítoszszá. Wallenberget elvitték az oroszok — a etől legenda lett.

— Vagyis azért hős, mert embereket mentett, mítosz pedig, mert elült? — Igen. A mítosz szempontjából „tragedia” lenne, ha Wallenberg élve előkerülne. Mert akkor összeomlana a mítosz. Hazam az ilyenekben az a legjobb, ha ködös a történet vége. Wallenberg elült és valószínűleg sohasem derül ki pontosan, mi történt vele. És azért politikai jelentőségű ez az egész, mert mindig ki lehetett játítani az oroszok ellen.

— Nekem az eddigi elkészített interjúk alapján az a tapasztalataim — egészíti ki az elhangzottakat Bajtay Péter —, hogy Wallenberg akkor is szimbólummal vált volna, ha nem törték el. Hisszem akiket eddig kérdeztem, azok egyfajta-egységes minőséggel beszéltek róla. Szerintem ő már a nyolcas években legenda volt, a s nyolcas években csak növekedett.

Mitosa jól megepített

— Mint már említettem — veszi vissza a szót Stark Tamás —, jó néhányan vették részt az ültözötték, a zsidók mentésében. Ahhoz, hogy közülük Wallenberg így kiemelkedik, hozzátartozik, hogy az ő szimbóluma jól megepített. Ehhez szükséges, hogy a neve állandóan szerepeljen. Különösen ez mindig meg is volt. Ahhoz, hogy a saját, az emberek foglalkozzanak vele, pedig az kell, hogy állandóan történjen valami vele kapcsolatban. De hát ez jó, hiszen nemes úgról van szó.

— Ha valakinek túl sok jó mondanak, akkor hamarosan előkerülnek a karmadók, akik megpróbálnak a deheraldációval Wallenberggel kapcsolatban is elhangzottak már addig, hogy kém volt, vagy megvesztegetési pénzeket fordított volna el...

— Előfordulnak ilyenek — véli Bajtay Péter —, de hát a mítoszhoz ez is hozzátartozik. Akadnak rosszindulatú emberek. Bár az eddigi tapasztalataim szerint „leleplező” visszaemlékezések

nem kerülnek elő. — Bezzajunk a kutatókról. Mire számítanak, hogy milyen új dolgokat tudnak majd meg Wallenbergről?

A kérdésre Bajtay Péter felel: — Szerintem elsősorban melegek információkat kapunk. Szívesebben lesz a történet, de szenzációk nem nagyon fognak kiderülni. Lévi Jend könyvéhez sok újat nem tudunk majd hozni. Persze még csak a munkák elején tartunk.

— Ha szenzációk nem számítanak, mi a jelentősége ennek a kutatócsoportnak?

— Ilyen átfogó kutatás még nem volt ebben a témában. Mi teljességre törekünk. S ez a feladatot most először végzi egy egyetemi kutatócsoport. Atezzük a levéltárban fellelhető anyagokat, keressük a szemtanúkat. A munka célja, hogy egy olyan dokumentummarat hozzunk létre, amelyben iratok, könyvek, magánúró és svidóra felvett visszaemlékezések állnak majd a későbbi kutatók rendelkezésére. Hatalmas feladat lesz az összegyűjtött anyag feldolgozása, értékelése. Az összegyűjtött dokumentációkkal a svédek rendelkeznek, de a megállapodások szerint Magyarországon is hozzáférhető marad. Különb az egész munka része egy, a holocaust korát felidézítő tanulmányosorozatnak. Elképzeléseink szerint a felvett beszélgetések közül a legérdekesebbekből dokumentumfilmet állítunk össze, s a legizgalmasabb beszélgetéseket előadások formájában is megjelentek majd. Svédül és angolul biztosan, de ha lesz iránta érdeklődés, semmi akadály a magyar kiadásnak — igéri Bajtay Péter.

Mese és valóság

— Térjünk vissza az önk által kezített interjúkra. Kikéi szeretnének beszélgetni?

— Mi mindenkivel szeretnénk beszélni, akinek tudomása lehet a minket érdeköl eseményekről — állítja háttérőztant Stark Tamás. — Tehát nemcsak az ültözöttéket keressük, hanem azokat is, akik akkor a másik oldalon álltak. A kormányhivatalok munkatársait, a nyilaspárt azon

tagjait, akik ismerhetők Wallenberget. Bár őszintén szólva, nem hiszem, hogy közülük sokan merének jelentkezni.

— De miként póllazítják majd azt a valóságot a legendákkal?

— Föl sem vetődik, hogy a legendát és a valóságot megpróbáljuk szétválasztani — mondja Bajtay Péter. — Őszinte, de szubjektív történeteket rögzítünk. Az összegyűjtött anyag folklorisztikai szempontból is érdekes lesz. Az emberek, akikkel beszélünk, megpróbálnak objektívek lenni és az általuk elmondottak általában igazak. Wallenberg eltűnésével kapcsolatban forognak olyan történetek, amelyek önmagukban igazak, csak éppen nem Wallenberggel estek meg. Az elmondott mesékben rengeteg a kötelező elem. Szinte törvényeszerű, mit miért mondanak az emberek. Például mindenütt megjelenik az ártatlan, szerencsétlen üldözött, és a jó, aki megpróbál a rosszakkal ellenállni, míg ő is áldozatul nem esik annak.

— Számunkra, úr, Magyarországon, mi jelent Wallenberg, az ismét kiderült az eddigi elmondásokból, de miként nézünk rá a hazájában a zsidók?

— Wallenberg természetesen nemzeti hő — állítja Bajtay Péter —, akit mindezek ismer. Nemzeti hő, egy olyan országban, amely kimaradt a világ utolsó két iszonyatos háborújából. S a svédeknek ezért van némi büntudatuk, hogy ők mindent megúztak, 170 éve békében élnek. Ezt a büntudatukat próbálják levezetni Wallenberg tragédiáján keresztül.

A mítosz épül tovább. Aznap, amikor a Szovjetunióban átadták Wallenberg hozzátartozóinak a diplomata-üllevélét megmaradt személyes holmijait — a ezzel valószínűleg bebizonyosodott, hogy tényleg a Szovjetunióban tűnt el —, az egyik új magyar hitilap büszkén közölte olvasóival: megtalálta Wallenberget, ki is fogja hantolítani. No nem a Szovjetunióban, hanem itt, Magyarországon, Budafok közelében. A legenda él tovább.

Déli János

*

Az Észak-amerikai Tanulmányok Svéd Intézetének (SINAS) Raoul Wallenberg áldozati jeléről kutatásokat folytat a L. The Raoul Wallenberg Project) az az személyes jelentésű levele, amit 1944-45-ben a Budapesti svéd követség alkalmazottai voltak, Wallenberggel együtt dolgoznak, akiket ő mentet meg, vagy a többi semleges szövetség alkalmazottai vele kapcsolatba kerültek, vagy valamilyen magyar állító német halálra ítélt zsidóként őt ismerték. Kivánság esetén diskretilió vételeknek. Cim: Bajtay Péter 1138 Budapest, Tomori utca 33. IV/38. Tel.: 196-6176.

Magyar Nemzet, 89. 11. 3.

610

WASHINGTON, NOV. 1 (SPECIAL) - THE FOLLOWING COMMENTARY BY NATIONALLY SYNDICATED COLUMNIST PAUL GREENBERG APPEARS TODAY IN THE WASHINGTON TIMES:

I WAS STANDING IN LINE AT THE MOSCOW AIRPORT AND I WAS NERVOUS. IT WAS SIX YEARS AGO THIS MONTH AND ALL I WANTED WAS TO LEAVE, LEAVE, LEAVE. BUT IN THE MAP POCKET OF MY BLUE PARKA, THE ZIPPER HIDDEN BY A FLAP, WERE ALL MY NOTES GATHERED DURING WEEKS OF TRAVELING AND TALKING. THERE WAS NOTHING WRONG OR REVEALING IN THE MAD OF YELLOW, LEGAL-SIZE PAPER. THERE WERE NO NAMES OR ADDRESSES OF DISSIDENTERS; ALL HAD BEEN COMMITTED TO MEMORY. BUT I KNEW THERE DIDN'T HAVE TO BE ANYTHING WRONG FOR SOVIET CUSTOMS TO SEIZE DOCUMENTS. ON ENTERING THE COUNTRY, EVERY INNOCENT ARTICLE I HAD WAS HANDLED, INSPECTED, PROBED.

NOW THE LINE WAS MOVING SWIFTLY AND SOON I WOULD BE OUT. THEN IT STOPPED. I WAS RIGHT BEHIND ANOTHER MEMBER OF OUR GROUP, A NEWSPAPER PUBLISHER FROM RED WING, MINN. PHIL DUFF WAS EXPLAINING THAT, WHEN WE ARRIVED AT LENINGRAD LAST MONTH, CUSTOMS HAD SEIZED SOME OF HIS BOOKS. HE HAD BEEN TOLD THAT SUCH LITERATURE WAS NOT ALLOWED IN THE SOVIET UNION BUT IT WOULD BE RETURNED WHEN HE DEPARTED THE COUNTRY FROM MOSCOW. NOW HE WANTED HIS STUFF. I GROANED INWARDLY. ALL I WANTED WAS TO GET ME AND MY NOTES ON THE NEXT AEROFLOT FLIGHT OUT. FORGET ABOUT THE BOOKS, MAN. WHERE DID PHIL THINK HE WAS, MINNEAPOLIS?

THE CUSTOMS OFFICIAL, A WOMAN, LOOKED PUZZLED. PHIL EXPLAINED AGAIN. TRYING TO PACIFY THE AMERICAN, SHE SAID THE BOOKS WOULD BE MAILED TO HIM. NO, HE INSISTED, HE HAD BEEN TOLD THEY WOULD BE RETURNED WHEN HE LEFT. SHE CALLED OVER AN OFFICIAL FROM THE NEXT COUNTER. NO, HE COULDN'T HELP. PHIL PRODUCED HIS RECEIPT. THE TWO STUDIED IT. AH YES, THEY AGREED, THEY WOULD KEEP THE RECEIPT AND BE SURE TO SEND HIM THE BOOKS. IN THAT CASE SAID PHIL, JUST MAKE A PHOTOCOPY FOR HIM. I HAD TO SMILE AT THAT - AS IF THE RUSSIANS, WHO LICENSE EVEN TYPEWRITERS, KEPT PHOTOCOPIERS AROUND FOR THE CONVENIENCE OF VISITING AMERICANS.

I WAS BEGINNING TO FEEL MY COLLECTION OF NOTES FORM A THICK, OBVIOUS, VERY VISIBLE BULGE UNDER MY ARM THAT SAID: SEIZE ME. ONE OF THE CUSTOMS OFFICERS DISAPPEARED. COME ON, I TOLD PHIL, FORGET IT. NO, HE WANTED HIS BOOKS. HE WOULD NOT MOVE.

THE OTHER LINE WAS PROCEEDING ALONG. WE WAITED. AND WAITED. THEN THE OFFICIAL CAME BACK, AND HE WAS CARRYING - PHIL'S BOOKS. ALL WRAPPED UP. WITH HIS NAME ON THEM. IN A NEAT PACKAGE. ALMOST EVERY DAY I SPENT IN RUSSIA, I WAS SURPRISED BY SOMETHING, BUT NOTHING WAS MORE SURPRISING THAN THAT. PHIL TOOK THE BOOKS, NODDED GOODBY, SMILED, AND WENT ON. AS IF HE REALLY HAD BEEN IN MINNEAPOLIS. I FOLLOWED HIM, SWIFTLY AND SMOOTHLY, IN A DAZE OF DISBELIEF.

THE WAIT FOR RAOUL WALLENBERG'S PERSONAL EFFECTS TO EMERGE OUT OF THE SOVIET BUREAUCRACY HAS TAKEN A LITTLE LONGER. FORTY-FIVE YEARS AFTER THE SWEDISH ATTACHE DISAPPEARED AS THE RED ARMY ENTERED BUDAPEST, THE KGB HAS PRODUCED THE DOCUMENTS HE WAS CARRYING WHEN TAKEN INTO CUSTODY - HIS DRIVER'S LICENSE, AN ADDRESS BOOK IN HIS HANDWRITING AND THE BLUE DIPLOMATIC PASSPORT STAMPED WITH THE THREE CROWNS OF SWEDEN. INSIDE WAS THE PHOTOGRAPH OF THE BALDING 32-YEAR-OLD ARCHITECT WHO WOULD EMERGE AS ONE OF THE AUTHENTIC HEROES OF THE HOLOCAUST. (PTO)

FF079

B-WIRE

01-NOV-89 20:12

E/W - (1) THE LONG WAIT FOR RAOUL WALLENBERG

IN 1944, RAOUL WALLENBERG HAD VOLUNTEERED TO LEAVE SAFE, SECURE STOCKHOLM AND ATTACH HIMSELF TO THE SWEDISH LEGATION IN BUDAPEST. AS SOON AS HE ARRIVED, HE BEGAN RENTING BUILDINGS, DECLARING THEM SWEDISH TERRITORY, AND FILLING THEM WITH HUNTED JEWS. HE PUT TOGETHER A STAFF OF 300 VOLUNTEERS TO FEED, CLOTHE AND HIDE THE FUGITIVES. HE GAVE THEM SPECIAL SWEDISH PASSPORTS AS FAST AS HE COULD SIGN HIS NAME. "THIS IS SWEDISH TERRITORY," HE TOLD AN ARMED PATROL THAT TRIED TO SEIZE HIS CHARGES. "IF YOU WANT TO TAKE THEM YOU WILL HAVE TO SHOOT ME FIRST." WHEN HIS PASSPORTS WERE DECLARED INVALID BY THE HUNGARIAN GOVERNMENT, HE WARNED OF FICTIVE DIPLOMATIC REPERCUSSIONS, AND THE GOVERNMENT RELENDED. HE PULLED HIS "SWEDISH CITIZENS" OFF DEPORTATION TRAINS AND OUT OF DEATH MARCHES. BY BLUFF AND PRETEXT AND THREAT, HE MANAGED TO SAVE THE 20,000 JEWS IN HIS CUSTODY.

THE EXAMPLE OF RAOUL WALLENBERG MADE IT POSSIBLE FOR OTHERS - THE SWISS, SPANISH AND PORTUGUESE LEGATIONS AND THE PAPAL NUNCIO - TO PROTECT ANOTHER 20,000. HE STOOD OFF NAZI TROOPS AND THEIR HUNGARIAN ALLIES. IN A PERSONAL CONFRONTATION WITH THE SS COMMANDER IN BUDAPEST, HE POINTEDLY MENTIONED THE POSSIBILITY OF WAR CRIMES TRIALS AFTER THE FIGHTING WAS OVER: A PLAN TO DESTROY THE JEWISH GHETTO, IN BUDAPEST AND ITS 70,000 PEOPLE WAS NEVER CARRIED OUT. TENS OF THOUSANDS OF JEWS PERISHED, BUT WHEN THE RED ARMY FINALLY ENTERED THE CITY, SOME 120,000 HAD SURVIVED. TOWARD THE END, THE NAZIS AND THE FANATICS OF HUNGARY'S ARROW CROSS PARTY SAW THROUGH HIS BLUFF AND BEGAN SEARCHING FOR THE SWEDISH DIPLOMAT; HE EVADED ARREST BY SPENDING EACH NIGHT IN A DIFFERENT HOUSE.

RAOUL WALLENBERG MUST HAVE BREATHED A SIGH OF RELIEF WHEN THE RUSSIANS ARRIVED, NOT KNOWING THAT THEY WOULD ACCOMPLISH WHAT THE FASCISTS COULDN'T. HE WAS LAST SEEN JAN. 17, 1945, LEAVING FOR RED ARMY HEADQUARTERS AT DEBRECEN TO GET HELP. THE SOVIETS CLAIMED NO KNOWLEDGE OF HIS WHEREABOUTS UNTIL 1957, WHEN THEY ANNOUNCED HE HAD DIED OF A HEART ATTACK IN MOSCOW'S DREADED LUBYANKA PRISON 10 YEARS BEFORE.

BUT OTHER PRISONERS HAVE REPORTED SEEING RAOUL WALLENBERG ALIVE AND IN REASONABLY GOOD CONDITION AS LATE AS 1975. HE WOULD BE 77 TODAY. NINA LAGERGREN OF THE RAOUL WALLENBERG ASSOCIATION IN STOCKHOLM BELIEVES HE IS STILL SOMEWHERE IN THE SOVIET GULAG, BEING HELD IN ISOLATION.

IT TOOK 45 YEARS FOR THE KGB TO FIND RAOUL WALLENBERG'S PAPERS. NOW LET THEM FIND HIM. SOME OF US ARE PREPARED TO WAIT. HE DID NOT ABANDON OTHERS; WE ARE NOT GOING TO ABANDON HIM. OR HIS MEMORY. PHIL DUFF HAD THE RIGHT IDEA. RKL/TL

Wallenberg (bro)

E/W - AFTER PRISON TOUR, BROTHER CITES NEW EVIDENCE OF DIPLOMAT

WASHINGTON, OCT. 26 (SPECIAL) - THE FOLLOWING ARTICLE BY MASHA HAMILTON APPEARS TODAY IN THE LOS ANGELES TIMES:

MOSCOW - AFTER A RARE GLIMPSE BEHIND THE WALLS OF A SOVIET PRISON, RAOUL WALLEMBERG'S HALF-BROTHER SAID WEDNESDAY HE IS MORE CONVINCED THAN EVER THAT THE SWEDISH DIPLOMAT CREDITED WITH SAVING TENS OF THOUSANDS OF LIVES DURING WORLD WAR II SURVIVED LONGER THAN SOVIET AUTHORITIES HAVE ADMITTED.

GUY VON DARDEL, WHO HAS SPENT MUCH OF THE LAST 44 YEARS SEARCHING FOR WALLEMBERG, TERMED HIS 10-DAY TRIP TO THE SOVIET UNION "VERY EXCITING" AND SAID HE PLANS TO RETURN TO PURSUE SEVERAL LEADS.

"I LOVED MY BROTHER VERY MUCH, AND I THINK IT WOULD BE ONE OF THE GREAT INJUSTICES IF WE LEFT THIS ALONE, WITHOUT TRYING TO FIND OUT WHAT HAPPENED," HE SAID IN AN INTERVIEW HOURS BEFORE LEAVING MOSCOW TO RETURN TO SWEDEN.

VON DARDEL SAID HE WAS PLEASED BY NEW EVIDENCE HE GATHERED DURING TWO MEETINGS WITH KGB OFFICIALS LAST WEEK AND DURING A TRIP THIS WEEK TO VLADIMIR PRISON, 75 MILES FROM MOSCOW, WHERE SCORES OF PRISONERS HAVE SAID THEY SAW WALLEMBERG AFTER 1947, WHEN THE KREMLIN HAS SAID HE DIED IN A MOSCOW JAIL CELL.

SOVIET AUTHORITIES MADE THE SURPRISE OFFER TO ALLOW VON DARDEL TO VISIT THE PRISON DURING A MEETING FIVE DAYS AGO. VON DARDEL EXTENDED HIS PLANNED STAY IN MOSCOW AND WENT INTO THE PRISON MONDAY ACCOMPANIED BY SONJA SONNENFELD, THE CHAIRMAN OF THE RAOUL WALLEMBERG ASSOCIATION, FORMED TO HELP INVESTIGATE WALLEMBERG'S FATE.

"WE WERE ABLE TO LOOK AT SOME PRISON FILES AND TALK TO OFFICIALS," VON DARDEL SAID. "WE WERE NOT ABLE TO CONFIRM THE SIGHTINGS WE HAD THERE, AND THUS THE VISIT WAS NOT CONCLUSIVE. BUT WE NEVER EXPECTED THAT.

"NEVERTHELESS IT POINTS THE WAY, AND IT'S VERY EXCITING FOR ME," HE SAID. HE DECLINED TO ELABORATE FURTHER ON THE NEW EVIDENCE HE COLLECTED.

WALLEMBERG IS STILL REVERED BY MANY FOR HAVING SAVED TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS IN NAZI-OCCUPIED BUDAPEST DURING WORLD WAR II - THE ESTIMATES RUN FROM 20,000 TO 100,000 - BY HELPING TO PLACE THEM IN SAFE HOUSES AND BY DISTRIBUTING A SPECIAL SWEDISH DOCUMENT THAT PLACED ITS HOLDER UNDER THE PROTECTION OF THE SWEDISH GOVERNMENT.

HE DISAPPEARED ON JAN. 17, 1945, AFTER GOING TO MEET THE MILITARY COMMANDER OF THE RED ARMY TROOPS WHO HAD OCCUPIED BUDAPEST BEHIND THE FLEEING NAZI SOLDIERS.

THE RED ARMY CONFISCATED WALLEMBERG'S CAR AND IMPRISONED BOTH HIM AND HIS DRIVER. THE SWEDISH DIPLOMAT IS SAID TO HAVE TOLD FELLOW INMATES HE WAS ACCUSED OF BEING A SPY.

THE SOVIET UNION DENIED ANY KNOWLEDGE OF WALLEMBERG'S WHEREABOUTS UNTIL 1957, WHEN IT SAID HE HAD DIED A DECADE EARLIER IN MOSCOW'S LUBYANKA PRISON OF AN APPARENT HEART ATTACK. THE KREMLIN AND THE KGB SECURITY POLICE HAVE BOTH APOLOGIZED FOR HIS ARREST AND SUBSEQUENT DEATH.

BUT DOZENS OF FORMER PRISONERS HAVE REPORTED SEEING WALLEMBERG AFTER 1947, INCLUDING A NUMBER IN VLADIMIR PRISON. VON DARDEL, NOTING THAT NEW DOCUMENTS RELATING TO WALLEMBERG'S ARREST HAVE TURNED UP IN RECENT WEEKS, HAS SUGGESTED THAT WALLEMBERG'S PRISON RECORDS MAY BE SIMILARLY LOST.

HE ALSO HAS SAID THAT SOVIET AUTHORITIES PRIVATELY NOTED THEY WOULD BE WILLING TO BELIEVE WALLEMBERG LIVED BEYOND 1947 - AND EVEN THAT HE IS ALIVE TODAY - IF OFFERED CONVINCING PROOF.

VON DARDEL SAID HE BELIEVES HIS BROTHER WAS HELD FROM 1950 UNTIL AS RECENTLY AS 1980 IN A SPECIAL SECTION OF VLADIMIR PRISON RESERVED FOR FOREIGNERS.

HE SAID HIS FIRST-EVER MEETINGS WITH SOVIET AUTHORITIES DURING HIS STAY HERE "HAVE MADE ME MORE CONVINCED THAN EVER THAT RAOUL WAS ALIVE AFTER 1947," DESPITE OFFICIAL DENIALS. (PTO)

FF014

B-WIRE

26-OCT-89 02:30

E/W - (1) AFTER PRISON TOUR, BROTHER CITES NEW EVIDENCE OF DIPLOMAT

"BEYOND THAT, I WOULDN'T COMMENT," HE CONTINUED WHEN ASKED IF HE BELIEVES WALLEMBERG IS ALIVE TODAY, AS THE RAUL WALLEMBERG ASSOCIATION CONTENDS.

SONNENFELD SAID SEEING THE VLADIMIR PRISON WAS "DEPRESSING" AND IT WAS HARD TO THINK ABOUT WALLEMBERG'S BEING HELD THERE. BUT SHE SAID SHE FELT HEARTENED BECAUSE "WE STARTED SOMETHING THAT WOULD HAVE BEEN IMPOSSIBLE A YEAR AGO."

"THE RECEPTION WE RECEIVED AT THE PRISON WAS BEYOND EXPECTATION, AND ALL THE SOVIET ARGUMENTS THAT WALLEMBERG DIED IN 1947 WERE NOT CONVINCING," SHE SAID. "OUR HOPES ABOUT WALLEMBERG WERE NOT DASHED BY OUR VISIT HERE. ON THE CONTRARY, THEY GREW STRONGER." KR/66

FF070
E/W - THE WALLENBERG

B-WIRE
FOG PERSISTS

21-OCT-89 20:10

WASHINGTON, OCT. 21 (SPECIAL) - THE FOLLOWING EDITORIAL APPEARS TODAY IN THE NEW YORK TIMES:

DESPITE GLASNOST, A THICK MIST STILL OBSCURES THE FATE OF RAOUL WALLENBERG, THE SWEDÉ WHO RESCUED TENS OF THOUSANDS OF JEWS IN NAZI-RULED HUNGARY. IT'S CERTAINLY PROGRESS THAT THE SOVIET UNION NOW CALLS WALLENBERG'S ARREST NEAR BUDAPEST ON JAN. 17, 1945, BY RED ARMY AUTHORITIES "A TRAGIC MISTAKE THAT HAS NEVER BEEN CORRECTED." YET SOVIET OFFICIALS STILL INSIST THE MISSING DIPLOMAT DIED OF HEART FAILURE, AT AGE 35, IN MOSCOW'S LUBYANKA PRISON IN 1947. THAT REMAINS HARD TO BELIEVE.

THERE WAS HOPE THAT THE WALLENBERG MYSTERY MIGHT BE RESOLVED WHEN HIS RELATIVES WERE INVITED TO MOSCOW. SOVIET OFFICIALS INITIALLY PRODUCED THE DIPLOMAT'S PASSPORT, NOTEBOOKS AND MONEY - BUT NO DEATH CERTIFICATE. INSTEAD, THE VISITORS WERE GIVEN ONLY A VAGUE STATEMENT FROM A LONG-DEAD DOCTOR THAT WAS CITED BY FOREIGN MINISTER GROMYKO IN 1957. THEN, TANTALIZINGLY, SOVIET AUTHORITIES SAID FRIDAY THAT "BY CHANCE" THEY HAD DISCOVERED THE CARD REGISTERING WALLENBERG AS A PRISONER IN MOSCOW, DATED FEB. 6, 1945. STILL UNEXPLAINED ARE ACCOUNTS BY FORMER PRISONERS WHO SAY THEY HAVE SEEN HIM SINCE 1947, MOST RECENTLY AT A PRISON HOSPITAL AT VLADIMIR IN 1980, WHICH THE FAMILY WILL NOW VISIT.

EVEN AT THIS LATE DATE, SOVIET OFFICIALS HAVE FAILED TO EXPLAIN WHY WALLENBERG WAS ARRESTED AND WHETHER THOSE RESPONSIBLE WERE EVER HELD ACCOUNTABLE FOR THIS "TRAGIC MISTAKE." IT TOOK 12 YEARS FOR THE SOVIET UNION TO CONFESS THAT IT HAD JAILED A DIPLOMAT WHOSE RESCUE MISSION IN HUNGARY HAD THE FULL SUPPORT OF THE UNITED STATES. AND IT HAS TAKEN 44 YEARS TO RETURN HIS PERSONAL EFFECTS.

THE ARREST OF A PROMINENT FOREIGNER WITH DIPLOMATIC STATUS WAS BAD ENOUGH. MOSCOW'S REFUSAL TO EXPLAIN THE CIRCUMSTANCES OF THE ARREST AND ITS AFTERMATH IS A CHILLING SUGGESTION OF HOW STUBBORNLY THE SOVIET PENAL SYSTEM, DESPITE GLASNOST, CLINGS TO ITS SECRETS AND SHIELDS ITS ABUSERS.

WHAT IS HEARTENING, EVEN MITIGATING, IS THE VIGOROUS WAY THE SOVIET MEDIA HAVE TAKEN UP THE SEARCH FOR TRUTH. WALLENBERG'S RELATIVES PARTICIPATED IN A POPULAR TALK SHOW IN WHICH VIEWERS WERE GIVEN A NUMBER TO CALL "IF YOU HAVE SEEN ANYONE YOU BELIEVE IS RAOUL WALLENBERG." FIFTY CALLERS RESPONDED. IT SEEMS REASONABLE TO HOPE THIS TORMENTING PUZZLE MAY YET BE SOLVED.

AM/LG

FF007
E/W --
CARD

B-WIRE

21-OCT-89 02:25
WALLENBERG'S PRISON REGISTRATION

WASHINGTON, OCT 21 (SPECIAL) -- THE FOLLOWING ARTICLE BY ESTHER B. FEIN APPEARS TODAY IN THE NEW YORK TIMES:

MOSCOW -- AFTER DECADES OF INSISTING THAT THEY HAD NO EVIDENCE OR DOCUMENTS ABOUT THE FATE OF RAOUL WALLENBERG, THE SWEDISH DIPLOMAT ARRESTED BY SOVIET TROOPS AFTER SAVING THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS, THE SOVIET AUTHORITIES ON FRIDAY SHOWED WALLENBERG'S FRIENDS AND FAMILY THE CARD REGISTERING HIM AS A PRISONER OF WAR IN LUBYANKA PRISON HERE.

THE DISCOVERY OF THE REGISTRATION FILE, DATED FEB. 6, 1945, CAME ONLY DAYS AFTER THE SOVIET AUTHORITIES PRESENTED WALLENBERG'S PASSPORT, ADDRESS BOOK, CALENDAR, AND SOME MONEY TO HIS RELATIVES AND FORMER COLLEAGUES, WHO HAVE BEEN IN MOSCOW ALL WEEK AT THE INVITATION OF THE KGB, TRYING TO DISCOVER WHAT HAPPENED TO WALLENBERG.

THESE DOCUMENTS ARE THE FIRST OFFICIAL EVIDENCE THAT SOVIET OFFICIALS HAVE MADE PUBLIC SINCE 1957, WHEN THEY TOLD THE SWEDISH AUTHORITIES THAT THEY HAD A LETTER FROM THE LUBYANKA DOCTOR SAYING THAT WALLENBERG DIED OF A HEART ATTACK IN THE PRISON IN 1947, TWO YEARS AFTER HIS ARREST. HE WOULD HAVE BEEN 35 YEARS OLD THEN.

SOVIET OFFICIALS SAID ON FRIDAY THAT THE PERSONAL EFFECTS AND DOCUMENTS HAD BEEN FOUND "BY CHANCE" AT KGB HEADQUARTERS HERE, AS PART OF A PROJECT INVESTIGATING REPRESSION UNDER STALIN.

WHILE STEADFASTLY HOLDING TO THE OFFICIAL EXPLANATION OF WALLENBERG'S DEATH, KGB AND FOREIGN MINISTRY OFFICIALS TOLD THE SWEDISH VISITORS THAT THEY COULD VISIT THE SOVIET PRISON AT VLADIMIR WHERE VARIOUS PEOPLE OVER THE YEARS HAVE SAID THAT THEY SAW THE SWEDISH DIPLOMAT LONG AFTER SOVIET OFFICIALS SAY HE DIED.

"FOR THE FIRST TIME, THE SOVIET SIDE IS SHOWING UNDERSTANDING AND AN EFFORT TO DO WHATEVER IS POSSIBLE TO FIND NEW INFORMATION ABOUT RAOUL," SAID SONIA SONNENFELD, SECRETARY OF THE SWEDISH RAOUL WALLENBERG SOCIETY.

MRS. SONNENFELD IS IN MOSCOW WITH NINA LAGERGREN, WALLENBERG'S HALF-SISTER; GUY VAN DARDEL, WALLENBERG'S HALF-BROTHER; AND PER ANGER, A DIPLOMAT WHO SERVED WITH WALLENBERG IN BUDAPEST DURING THE WAR. ALL OF THEM SAY THEY BELIEVE HE IS STILL ALIVE.

IN AN ODD TWIST TO THE HYSTERY SURROUNDING HIS DISAPPEARANCE IN BUDAPEST IN JANUARY 1945, A HUNGARIAN MAGAZINE HAS JUST PUBLISHED AN ARTICLE CHARGING THAT WALLENBERG WAS KILLED BY SOVIET TROOPS IN HUNGARY IN FEBRUARY 1945.

THE LATEST EDITION OF PONT, A DEFENSE MINISTRY JOURNAL, CARRIES THE ACCOUNT OF TWO BROTHERS NAMED MOLNAR WHO SAY THEIR FATHER, WHO IS NOW DEAD, SAW TWO SOVIET SOLDIERS KILL WALLENBERG AND HIS DRIVER, VILHOS LANGFELDER, ON FEB. 2, 1945. THE BROTHERS SAY IN THE ARTICLE THAT THEY THEMSELVES DUG THE GRAVE ABOUT ONE MONTH LATER AND COULD STILL IDENTIFY THE SPOT.

SOVIET OFFICIALS AND WALLENBERG'S FAMILY AND FRIENDS COULD NOT BE REACHED ON FRIDAY NIGHT FOR COMMENT ON THE HUNGARIAN ACCOUNT.

EARLIER IN THE DAY, SOVIET OFFICIALS SAID THEY HAD INTERVIEWED MANY OF THE PEOPLE WHOSE NAMES WERE ON A LIST PROVIDED BY THE SWEDISH DELEGATION, OF WITNESSES WHO HAVE SAID THEY HAVE SEEN WALLENBERG ALIVE SINCE 1947.

"ALL REPORTS OF WITNESSES WHO ALLEGEDLY SAW OR HEARD THAT WALLENBERG WAS SERVING IN DIFFERENT PRISONS ARE SO INDIRECT, VAGUE, AND CONTRADICTORY THAT THEY CANNOT ELICIT ANY SERIOUS CONCLUSIONS," SAID A SPOKESMAN FOR THE SOVIET FOREIGN MINISTRY, VLADIMIR USPENSKY.

MANY OF THE REPORTED SIGHTINGS WERE AT THE PRISON IN VLADIMIR, 120 MILES EAST OF MOSCOW, WHERE THERE USED TO BE A SPECIAL SECTION FOR FOREIGN INMATES.

MRS. SONNENFELD AND VON DARDEL SAID THEY WERE SCHEDULED TO VISIT THE PRISON ON MONDAY, AND HAD BEEN TOLD THAT THEY COULD COMB THE ARCHIVES, SEARCH THE GROUNDS, AND SPEAK WITH ANYONE. (PTO)

FF008

B-WIRE

21-OCT-89 02:27

E/W --(1) FRIENDS AND FAMILY SHOWN WALLENBERG'S

"WE HAVE NO EXPECTATION THAT WE WILL FIND RAOUL THERE," VON DARDEL SAID. "BUT WE ARE LOOKING FOR CLUES, FOR SOME HINT OF WHERE RAOUL COULD BE, AND, MAYBE IF WE FIND SOMETHING THERE, IT WILL LEAD US TO THE NEXT PLACE, AND THE NEXT, AND THEN WE HOPE IT WILL LEAD US TO RAOUL. WE FEEL HE IS STILL ALIVE AND THAT THIS OPPORTUNITY THE SOVIET AUTHORITIES ARE GIVING US WILL LEAD US TO HIM EVENTUALLY."

WALLENBERG HELPED SAVE TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS IN THE FINAL DAYS OF WORLD WAR II.

A MEMBER OF A PROMINENT FAMILY OF SWEDISH BANKERS AND INDUSTRIALISTS, HE WAS SENT TO BUDAPEST IN 1944 UNDER THE AUSPICES OF THE INTERNATIONAL RED CROSS, WITH THE MISSION OF RESCUING AS MANY JEWS AS POSSIBLE.

THE ORIGIN OF HIS MISSION HAS BEEN TRACED TO A REQUEST BY PRESIDENT ROOSEVELT TO KING GUSTAV OF SWEDEN THAT STOCKHOLM USE ITS INFLUENCE TO HELP RESCUE HUNGARIAN JEWS.

ALTHOUGH WALLENBERG HAD NO TRAINING AS A DIPLOMAT, HE USED INGENUITY AND COURAGE TO ISSUE PROTECTIVE SWEDISH DOCUMENTS TO JEWS HUNTED BY THE NAZIS AND THEIR HUNGARIAN FASCIST ALLIES.

ON JAN. 17, 1945, SHORTLY AFTER SOVIET TROOPS ENTERED NAZI-OCCUPIED BUDAPEST, HE WENT WITH A SOVIET OFFICER AND HIS DRIVER TO MEET WITH SOVIET OFFICIALS AT THEIR MILITARY HEADQUARTERS IN THE HUNGARIAN TOWN OF DEBRECEN. THEN HE DISAPPEARED.

SOVIET OFFICIALS REPORTEDLY SUSPECTED HIM OF BEING A SPY, POSSIBLY FOR THE UNITED STATES. BUT TO THIS DAY, SOVIET OFFICIALS HAVE REFUSED TO SAY WHY HE WAS ARRESTED.

WALLENBERG'S FRIENDS AND RELATIVES SAID THAT BEING IN MOSCOW THIS LAST WEEK HAS BEEN AN EMOTIONALLY TRYING EXPERIENCE.

"YOU CAN IMAGINE WHAT IT FEELS LIKE TO PASS LUBYANKA PRISON, AND TO THINK THAT RAOUL HAD BEEN THERE AT THE BEGINNING IN '45, AND THAT HE WAS, FOR TWO YEARS, NOT FAR AWAY FROM THE SWEDISH EMBASSY WITHOUT BEING ABLE TO CONTACT ANYBODY," MRS. LAGERGREN, HIS SISTER, SAID. "AND WE DIDN'T KNOW."

AM/RL

FF074

B-WIRE

20-OCT-89 18:03

USSR -- WALLEMBERG RELATIVE TO VISIT "WALLEMBERG" PRISON

(W/CN 87)

MOSCOW, OCT. 20 (AP) -- RELATIVES WHO INSIST RAOUL WALLEMBERG IS STILL ALIVE SAID FRIDAY THE SEARCH FOR THE SWEDISH DIPLOMAT WHO VANISHED DECADES AGO AFTER SAVING THOUSANDS OF JEWS WILL CONTINUE IN A PRISON NEXT WEEK.

"THERE IS EVIDENCE THAT RAOUL HAD BEEN AT VARIOUS PERIODS BETWEEN 1950 AND 1980 IN THE PRISON OF VLADIMIR" SOME 20 KILOMETERS (12 MILES) FROM MOSCOW, GUY VON DARDEL, WALLEMBERG'S HALF-BROTHER, TOLD A NEWS CONFERENCE.

SOVIET AUTHORITIES SAY WALLEMBERG, WHO IS CREDITED WITH SAVING TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS DURING WORLD WAR II, DIED IN ANOTHER PRISON IN 1947, TWO YEARS AFTER HE WAS ARRESTED IN BUDAPEST ON SPYING CHARGES.

THE SOVIET LINE ON WALLEMBERG'S DEATH HAS NOT CHANGED, VON DARDEL SAID, BUT OFFICIALS ARE COOPERATING WITH THE RELATIVES' SEARCH AND SUGGESTED A TRIP TO THE VLADIMIR PRISON MONDAY TO LET THEM CHECK ITS ARCHIVES AND CELLS THEMSELVES.

VON DARDEL AND WALLEMBERG'S HALF-SISTER, NINA LAGERGREN, ARRIVED IN MOSCOW SUNDAY FOR THEIR OFFICIALLY APPROVED TRIP. IN AN INITIAL MEETING, SOVIET AUTHORITIES PRESENTED THEM WITH WALLEMBERG'S PERSONAL EFFECTS, INCLUDING HIS BLUE DIPLOMATIC PASSPORT, WHICH THEY SAID HAD JUST BEEN FOUND AMONG SACKS OF SUCH ITEMS AT KGB HEADQUARTERS.

THEY WERE ALSO SHOWN A COPY OF A DEATH CERTIFICATE THAT BACKS UP THE SOVIET CLAIM THAT WALLEMBERG DIED OF HEART FAILURE IN 1947.

BUT VON DARDEL AND LAGERGREN MAINTAIN THEIR BELIEF THAT WALLEMBERG, WHO WOULD BE 77, IS STILL ALIVE, THEY TOLD REPORTERS AT THE SWEDISH EMBASSY.

VON DARDEL SAID THE VLADIMIR PRISON USED TO HAVE A SPECIAL SECTION FOR FOREIGNERS AND SOME 20 FORMER PRISONERS HAVE TOLD WESTERN INVESTIGATORS "THERE WAS A SWEDE WHOSE NAME VARIED" BUT RESEMBLED WALLEMBERG.

HE SAID HE WOULD TRAVEL TO THE PRISON AND INVESTIGATE ITS RECORDS, WHICH GO BACK TO 1953, AND THE CELLS THEMSELVES, BUT THAT HE DID NOT EXPECT TO FIND WALLEMBERG THERE BECAUSE THE FOREIGNERS' SECTION IS GONE.

LAGERGREN SAID IT WAS MOVING JUST TO VISIT MOSCOW AND THE KGB'S LUBYANKA PRISON, WHERE WALLEMBERG WAS HELD.

"YOU CAN IMAGINE WHAT IT FEELS LIKE TO PASS THROUGH THE LUBYANKA PRISON AND THINK THAT RAOUL HAS BEEN THERE BEGINNING IN 1945," SHE SAID. "AND THAT HE WAS THERE FOR TWO YEARS, NOT FAR AWAY FROM THE SWEDISH EMBASSY, WITHOUT BEING ABLE TO CONTACT ANYBODY OUTSIDE PRISON. AND WE DIDN'T KNOW."

SOVIET AUTHORITIES INVESTIGATED THE RELATIVES' LIST OF PEOPLE WHO BELIEVED THEY HAD SEEN WALLEMBERG WITH "REMARKABLE QUICKNESS" AND RESOLVED MANY POINTS, BUT NOT ALL, VON DARDEL SAID.

A SOVIET OFFICIAL WHO MET WITH THE WALLEMBERG RELATIVES SAID FRIDAY THEY WOULD CONTINUE TO BE WELCOME TO SEARCH FOR HIS TRACES, BUT THEY COULD NOT EXPECT TO FIND THE SWEDISH DIPLOMAT ALIVE.

"THE SOVIET SIDE HAS CONFIRMED THAT THE FACT OF WALLEMBERG'S DEATH IS IRREVOCABLE AND NOTHING MORE CAN BE DONE HERE," FOREIGN MINISTRY OFFICIAL NIKOLAI USPENSKY SAID AT A MINISTRY BRIEFING.

MOSCOW, OCT. 20 (REUTER) -- SOVIET OFFICIALS SAID ON FRIDAY RELATIVES OF MISSING SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG COULD SEARCH PRISON ARCHIVES FOR CLUES ABOUT HIS DISAPPEARANCE BUT AGAIN INSISTED HE WAS DEAD.

THE SOVIETS SAY THE DIPLOMAT, WHO SAVED TENS OF THOUSANDS OF JEWS DURING WORLD WAR TWO, DIED IN THE KGB'S LUBYANKA PRISON IN 1947, BUT HIS RELATIVES SAY MANY WITNESSES SAW HIM AFTER THAT IN VLADIMIR PRISON, JUST OUTSIDE MOSCOW. (PTO)

FF075

B-WIRE

20-OCT-89 18:05

E/W -- (1) WALLENBERG RELATIVE TO VISIT 'WALLENBERG' PRISON

"WE WERE INVITED TO FOLLOW UP THE CASE BY GOING TO VLADIMIR PRISON AND LOOKING AT THE ARCHIVES AND CELLS," GUY VON DARDEL, WALLENBERG'S HALF-BROTHER, TOLD A NEWS CONFERENCE.

VON DARDEL AND SONIA SONNENFELD, SECRETARY OF THE SWEDISH RAOUL WALLENBERG ASSOCIATION, WILL VISIT THE PRISON NEXT MONDAY AND TUESDAY.

THE OFFER WAS MADE DURING THE SECOND MEETING BETWEEN MEMBERS OF THE ASSOCIATION AND KGB DEPUTY CHIEF VLADIMIR PIROZHKOV AND DEPUTY FOREIGN MINISTER VALENTIN NIKIFOROV.

AT THE FIRST MEETING ON MONDAY, THE SWEDISH TEAM HANDED OVER A LIST OF WITNESSES WHO THEY SAID HAD SEEN WALLENBERG ALIVE AFTER 1947, ONE AS LATE AS 1981.

BUT NIKOLAI USPENSKY, HEAD OF THE SOVIET FOREIGN MINISTRY'S EUROPEAN DEPARTMENT, TOLD A NEWS BRIEFING ON FRIDAY THAT THE PEOPLE ON THE LIST THE KGB HAD TRACED HAD PROVIDED NO USEFUL INFORMATION.

"WE FOUND THEIR ACCOUNTS TO BE CONFUSED, CONTRADICTIONARY AND VAGUE. WE HAVE CHECKED EVERYTHING THAT CAN BE CHECKED, BUT IF OTHER NAMES COME UP IN FUTURE WE WILL CHECK THEM TOO," HE SAID.

SOVIET OFFICIALS HANDED OVER TO THE SWEDISH DELEGATION A COPY OF WALLENBERG'S PRISON REGISTRATION CARD DATED FEBRUARY 6, 1945.

WALLENBERG'S HALF-SISTER NINA LAGERGREN SAID THEY INDICATED MORE DOCUMENTS MIGHT BE FORTHCOMING.

WALLENBERG WAS LAST SEEN ALIVE BEING DRIVEN INTO SOVIET-OCCUPIED BUDAPEST BY THE NKVD (FORE-RUNNERS OF THE KGB) IN JANUARY 1945.

HIS CRIMINAL FILE HAS NEVER BEEN FOUND AND THE SOVIETS SAY THE ONLY OFFICIAL DOCUMENT RELATING TO HIS CASE IS A REPORT BY A PRISON DOCTOR NOTING HIS DEATH IN CUSTODY IN 1947. THE SWEDISH TEAM SAY THIS REPORT IS TOO VAGUE AND PROVES NOTHING.

DURING THE NEWS CONFERENCE, LAGERGREN HELD UP THE MISSING SWEDISH FADED BLUE DIPLOMATIC PASSPORT, ONE OF THE DOCUMENTS HANDED OVER AT THE FIRST MEETING.

"YOU CAN IMAGINE WHAT IT FELT LIKE TO WALK PAST LUBYANKA AND KNOW THAT RAOUL WAS THERE FOR TWO YEARS WITHOUT BEING ABLE TO CONTACT ANYBODY," SHE SAID. WI/LG

60

CN082

A-WIRE

20-OCT-89 18:02

USSR -- 1815 INTRO WALLEMBERG (NEW TODAY)
(MOSCOW, OCTOBER 20)

A RELATIVE OF RAOUL WALLEMBERG TOLD A MOSCOW PRESS CONFERENCE TODAY HE'LL CONTINUE THE SEARCH FOR THE WARTIME SWEDISH DIPLOMAT BY VISITING A PRISON JUST OUTSIDE MOSCOW NEXT WEEK.

WALLEMBERG SAVED TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS DURING WORLD WAR II BY PROVIDING THEM WITH SWEDISH PASSPORTS. HE VANISHED WHEN SOVIET TROOPS IMPRISONED HIM AFTER THE WAR.

REPORTS QUOTE GUY VON DARDEL, WALLEMBERG'S HALF-BROTHER, SAYING "THERE IS EVIDENCE THAT RAOUL HAD BEEN AT VARIOUS PERIODS BETWEEN 1950 AND 1980 IN THE PRISON OF VLADIMIR." THE PRISON, WHICH ONCE HAD A SECTION FOR FOREIGNERS, IS LOCATED ABOUT 20 KILOMETERS FROM MOSCOW.

VON DARDEL SAID SOME 20 FORMER PRISONERS HAVE TOLD WESTERN INVESTIGATORS "THERE WAS A SWEDE WHOSE NAME VARIED," BUT RESEMBLED WALLEMBERG AT VLADIMIR. HE SAID THE AUTHORITIES SUGGESTED HE AND WALLEMBERG'S HALF-SISTER, NINA LAGERGREN, VISIT THE PRISON ON MONDAY.

VON DARDEL ALSO SAID SOVIET OFFICIALS TOLD THEM THEY HAD INVESTIGATED THE RELATIVES' LIST OF PEOPLE BELIEVED TO HAVE SEEN WALLEMBERG WITH "REMARKABLE QUICKNESS." BUT HE SAYS THEY INSIST WALLEMBERG DIED IN A SOVIET PRISON IN 1947. (NCA/AP/REUTER)

SUMMARY: GUY VON DARDEL, THE HALF-BROTHER OF MISSING WARTIME SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG, TOLD A MOSCOW PRESS CONFERENCE TODAY SOME 20 PRISONERS HAD TOLD WESTERN INVESTIGATORS THAT A PERSON RESEMBLING WALLEMBERG HAD BEEN SEEN BETWEEN 1950 AND 1980 AT THE VLADIMIR PRISON NEAR MOSCOW. VON DARDEL SAID SOVIET AUTHORITIES SUGGESTED HE AND WALLEMBERG'S HALF-SISTER, NINA LAGERGREN, VISIT THE PRISON ON MONDAY. HE SAYS THE SOVIET OFFICIALS STILL INSIST WALLEMBERG DIED IN 1947. WI/TD/LG

FF090 B-WIRE
E/W - HE DESERVES ALL HONOR

20-OCT-69 20:06

WASHINGTON, OCT. 20 (SPECIA) - THE FOLLOWING EDITORIAL APPEARS TODAY IN THE LOS ANGELES TIMES:

RAOUL WALLENBERG'S FAMILY AND FRIENDS SAY THAT THEY HAVEN'T GIVEN UP HOPE THAT THE SWEDISH DIPLOMAT MAY STILL BE ALIVE, NEARLY 45 YEARS AFTER HE WAS KIDNAPPED BY SOVIET FORCES IN HUNGARY AS HE COMPLETED PERHAPS THE MOST NOBLE HUMANITARIAN MISSION OF WORLD WAR II. BUT WITH THIS WEEK'S REPEATED SOVIET CLAIM THAT WALLENBERG DIED IN CAPTIVITY IN 1947, LITTLE BASIS FOR ANY SUCH HOPE WOULD SEEM TO REMAIN. WERE HE ALIVE TODAY, WALLENBERG WOULD BE ALMOST 80, A REMARKABLE AGE FOR ANY INMATE OF THE SOVIET PENAL SYSTEM TO ACHIEVE. THE SOVIETS MAY WELL BE LYING WHEN THEY SAY THAT WALLENBERG DIED OF A HEART ATTACK TWO YEARS AFTER HE WAS ARRESTED -- HE WOULD HAVE BEEN ONLY 37 THEN -- BUT ALMOST CERTAINLY HE DIED IN CAPTIVITY, PROBABLY MANY YEARS AGO.

A FOREIGN MINISTRY OFFICIAL WHO MET WITH WALLENBERG'S RELATIVES IN MOSCOW THIS WEEK EXPRESSED REMORSE FOR THE DIPLOMAT'S FATE, BLAMING IT ON "THIS TRAGIC PHASE OF OUR HISTORY" WHEN MILLIONS OF PEOPLE WERE SEIZED AND KILLED, OFTEN ON THE MEREST SUSPICION THAT THEY REPRESENTED A THREAT TO THE SOVIET STATE. THE SOVIET UNION, WHICH FIRST ANNOUNCED IN 1957 THAT WALLENBERG HAD DIED IN CAPTIVITY AND HAD BEEN CREMATED, HAS TO THIS DAY GIVEN NO PUBLIC EXPLANATION FOR WHY HE WAS ARRESTED OR WHY HE WAS HELD.

WHEN WALLENBERG WAS SEIZED IN JANUARY 1945, HE WAS IN BUDAPEST, WHICH HAD JUST BEEN LIBERATED FROM GERMAN RULE BY THE RED ARMY, AS THE OFFICIAL REPRESENTATIVE OF A NEUTRAL NATION. HE HAD BEEN SENT BY HIS GOVERNMENT AT THE REQUEST OF THE UNITED STATES TO DO WHAT HE COULD, SO TERRIBLY LATE IN THE DAY, TO TRY TO SAVE HUNGARIAN JEWS FROM NAZI DEATH CAMPS. MUCH OF HUNGARY'S JEWISH COMMUNITY HAD MANAGED TO SURVIVE THE WAR UNDER AN INDIGENOUS PRO-NAZI REGIME, BUT WHEN GERMANY OCCUPIED THE COUNTRY IN LATE 1944 THE ARREST AND DEPORTION OF HUNGARIAN JEWS BECAME A TOP NAZI PRIORITY, TAKING PRECEDENCE EVEN OVER URGENT MILITARY NEEDS. WALLENBERG WAS ABLE TO PROVIDE SWEDISH TRAVEL DOCUMENTS AND OTHER FORMS OF PROTECTION TO AS MANY AS 100,000 HUNGARIAN JEWS, OFTEN SNATCHING SOME -- LITERALLY -- FROM THE TRAINS THAT WERE ABOUT TO CARRY THEM TO THEIR DOOM.

THE TERRIBLE, INEXPLICABLE IRONY IS THAT WALLENBERG WAS ABLE TO DEFY THE POWER OF ONE TYRANNY ONLY TO FALL VICTIM TO ANOTHER. HE HAD SUCCEEDED IN DOING WHAT FEW PEOPLE IN HISTORY HAVE HAD THE PRIVILEGE OF DOING. ALMOST SINGLE-HANDEDLY, WITH ENORMOUS COURAGE AND DEDICATION, HE WAS DIRECTLY RESPONSIBLE FOR SAVING THE LIVES OF TENS OF THOUSANDS OF FELLOW HUMAN BEINGS. FOR THAT HE DESERVES, AND HAS LARGELY WON, UNIVERSAL RESPECT AND REMEMBRANCE. EVEN IN THE SOVIET UNION A FOREIGN MINISTRY OFFICIAL HAS TOLD WALLENBERG'S FAMILY, "HE HAS BECOME A HERO."

THIS WEEK, SOVIET AUTHORITIES HANDED OVER TO RAOUL WALLENBERG'S FAMILY SOME OF HIS PERSONAL BELONGINGS, RETRIEVED FROM SECRET POLICE FILES. AMONG THEM WAS THE BLUE SWEDISH DIPLOMATIC PASSPORT THAT GRANTED WALLENBERG THE DIPLOMATIC IMMUNITY HE NEEDED TO CARRY OUT HIS LIFESAVING ACTIVITIES. THE NAZIS IN BUDAPEST, THOUGH THEY HATED TO DO SO, FELT COMPELLED TO RESPECT THAT IMMUNITY. THE SOVIETS, WHEN IT CAME THEIR TURN, DID NOT.

AR/SL

(THE ABOVE WILL APPEAR IN THE LOS ANGELES TIMES)

orbacsov a Vatikánba készül

Nem módosultak a Wallenberg-állítások

Gyűrűzik a sajtóvita — Karitól kompromisszum?

Az MTI mostigai tudósítói. Szívesen találkoznom szeretnék veled. Remélem, hogy elbeszélgethettek veled a békéről és arról a közös házról, amelyben mindannyian élünk — mondta tegnap Mihail Gorbacsov szovjet államfő Angelo Sodano érseknek, az Egyházi Könyvek Tanácsa, titkárnak, a pápa személyes küldöttségének, aki a katolikus egyház fő megbízásából tartózkodik Moszkvában.

Semmi sem történt az elmúlt héten, ami megingatja volna a híres híres szovjet szerzői Kari Wallenberg haláláról vagy megingatta volna a rokonok és a svéd Wallenberg-bizottság vezetőinek hitét abban, hogy a Budapest 1945. január 19-én fogásába esett diplomata még ma is él. Tegnap Nyikolaj Gorbacsov, a szovjet külügyminisztérium osztályvezetője a sajtóközponban, a rokonok és a bizottság vezetői a Svéd Királyság nagykövetségén tartott sajtóértekezletet a hét-fő és pénteken lezajlott megbeszélésekről. A svéd vendégeket Valentyina Nyikiforova külügyminiszter-helyettes és Vlagyimir Pirozskov, a KGB elnökhelyettese találkoztak.

Sonia Sonnenfeld, Wallenberg egykori titkárnője több kérdésre válaszul végül annyit mondott, hogy „igazi” tanúkkal nem beszélt, csak bizonyos információk vannak.

Guy von Dardel, Wallenberg feltalálója és Sonia Sonnenfeld

elnő fog a szovjetek által felkínált lehetőséggel, a hét-főn felkeresni a viagyimiri börtönt, ahol a börtön archívumát tanulmányozhatják.

Sajtóközvetítésben a magyar Honvédelmi Minisztérium hetilapjának a Népszabadság múlt szombati számában ismertetett írással kellett nagy érdeklődést, hiszen ebben arról volt szó, hogy szembe a szovjet verzióval, Wallenberget még Budapesten, 1945. február 2-án kivégezték.

Viktor Afanaszjev felmentése a Pravda főszerkesztői tisztéből a legfontosabb híradás a szovjet sajtóéletnek. Afanaszjevet az SZKP Politikai Bizottsága mentette föl.

A szovjet és az amerikai igazságügyi miniszter moszkvai sajtóértekezletén felmerült a kérdés, mivel magyarokká, törvény nélküli a sajtóról, Mihail Gorbacsov kemény szavakat használt múlt pénteken a sajtó vezetőivel folytatott beszélgetésben.

„A harcias japán nacionalizmus nyílt és aktív támogatásával” vádolta a Pravda tokiói tudósítója Jarij Afanaszjev történetét, a szovjet Történelmi Levéltár rektorát. A tudósítás szerint Afanaszjev szorgalmazta egy tokiói nemzetközi tudományos konferencián, hogy a Szovjetunió adjon át a Karitól-szigetecsoportból négy szigetet Japánnak.

Afanaszjev a tudósítás szerint azt is mondta, hogy „a peresztorjka egy birodalom végtelen

ti: a birodalom neve: Szovjetunió”. Állítólag kijelentette, hogy a nemzetközi kapcsolatoknak a jaltai megállapodások nyomán kialakított rendszerét okvetlenül fel kell szüntetni.

Azerbajdzsánban az elmúlt napokban tüntetők ezrei követelték, hogy a katonák közötti etnikai ellenségeskedések elkerülése érdekében helybéli katonák szolgáljanak a köztársaságban.

Estoronszágban jövőre, a gazdasági önellátására történő átállással egyidejűleg gyakorlatilag bevezetik a saját köztársasági valutát, amely egyelőre részlegesen fogja helyettesíteni a rubelt — derül ki az ezt hírlgyűzőknekre hivatkozó TASZSZ-jelentésből.

Az Allambiztonsági Bizottság (KGB) legfőbb feladata a szovjet határok védelme — jelentette ki Vlagyimir Krjuskov. A KGB elnöke és helyettese, Vlagyimir Murrosov tegnap tájékoztatta a szovjet törvényhozás honvédelmi és állambiztonsági bizottságát a KGB munkájáról. — Az új politikai gondolkodásom megköveteli a szovjet határvédelem új koncepciójának kidolgozását — állapították meg.

Fékezéssel védte a szovjet úrkutatást Vaszilij Misen akadémikus, a moszkvai Légiközlekedési Főiskola professzora, aki egykor Szergej Koroljovnak az úrrendszerek főkonstruktorának helyettese volt.

bio

CN138

A-WIRE

19-OCT-89 21:35

USSR -- 2130 INTRO WALLEMBERG (NEW TODAY)
(MUNICH, OCT. 19)

RAOUL WALLEMBERG'S HALF-SISTER SAID ON SOVIET TELEVISION TONIGHT THAT THE SEARCH FOR THE SWEDISH DIPLOMAT HAS ONLY JUST BEGUN.

SHE SAYS DOCUMENTS SHOWN HER AND OTHER MEMBERS OF A SWEDISH DELEGATION VISITING MOSCOW DO NOT CONFIRM WALLEMBERG'S DEATH.

WALLEMBERG SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS DURING THE WAR BUT WAS ARRESTED BY SOVIET FORCES IN 1945. SOVIET OFFICIALS GAVE THE SWEDISH DELEGATION A COPY OF A DOCTOR'S STATEMENT SAYING HE DIED IN LUBYANKA PRISON IN 1947. BUT LAGERGREN SAYS HER FAMILY WILL NEVER ACCEPT THE DOCUMENT AND DID NOT GO TO MOSCOW TO SEE IT.

SHE SAYS THE DELEGATION IS THERE TO START A DIALOGUE WITH SOVIET AUTHORITIES AND TO SHOW THEM THEIR OWN EVIDENCE THAT WALLEMBERG WAS SEEN AFTER 1947. SHE SAYS SHE BELIEVES THE SOVIET GOVERNMENT WILL HELP HER TO FIND THE TRUTH. (CHD/SOVIET TV-VREMYA/CR, 1900) JK/GF/CK

CNO39

A-WIRE

17-OCT-89 10:37

E/W -- 1045 INTRO WALLENBERG (NEW: QUOTES, DETAILS)
(MOSCOW, OCT. 17)

MEMBERS OF A SWEDISH DELEGATION IN MOSCOW SAY THEY BELIEVE RAOUL WALLENBERG IS ALIVE IN A SOVIET PRISON, UNDER ANOTHER NAME, AND THAT SOVIET OFFICIALS ARE EITHER UNWILLING OR UNABLE TO LOCATE HIM.

THE SWEDISH DIPLOMAT SAVED THOUSANDS OF JEWS IN HUNGARY DURING WORLD WAR TWO BY GIVING THEM SWEDISH CITIZENSHIP. SOVIET FORCES ARRESTED HIM IN 1945. MOSCOW SAYS HE DIED IN LUBYANKA PRISON IN 1947.

RELATIVES AND ASSOCIATES OF WALLENBERG MET WITH DEPUTY KGB CHAIRMAN VLADIMIR PIROZHKOV AND DEPUTY FOREIGN MINISTER VALENTIN NIKIFOROV YESTERDAY.

DIPLOMAT PER ANGER, WHO SERVED WITH WALLENBERG IN BUDAPEST, SAYS THE SWEDISH GROUP TURNED OVER A LIST OF PEOPLE WHO SAY THEY'VE SEEN WALLENBERG SINCE 1947. ANGER SAYS SOVIET OFFICIALS PROMISED TO CHECK THE INFORMATION AND THAT MORE MEETINGS ARE SCHEDULED THIS WEEK.

SOVIET OFFICIALS PRODUCED A COPY OF A DOCTOR'S LETTER CONCERNING WALLENBERG'S DEATH. THEY ALSO GAVE THE FAMILY SOME OF HIS PERSONAL BELONGINGS: HIS PASSPORT, SOME MONEY AND SEVERAL NOTEBOOKS.

NINA LAGERGREN, WALLENBERG'S HALF-SISTER, SAYS THE PERSONAL PAPERS DO NOT PROVE HIS DEATH. THEY ONLY LEAD HER TO BELIEVE THAT SOVIET OFFICIALS HAVE MORE INFORMATION THEY'RE WITHHOLDING.

FOREIGN MINISTRY SPOKESMAN GENNADY GERASIMOV YESTERDAY CALLED WALLENBERG'S ARREST "A TRAGIC MISTAKE," BUT SAID IT IS AN "IRREFUTABLE FACT" THAT WALLENBERG DIED IN 1947.

(NCA/FF4-5/UPI/TASS-ENGLISH)

SUMMARY: MEMBERS OF A SWEDISH DELEGATION IN MOSCOW SAY THEY BELIEVE RAOUL WALLENBERG IS ALIVE IN A SOVIET PRISON AND THAT SOVIET OFFICIALS ARE EITHER UNWILLING OR UNABLE TO LOCATE HIM. YESTERDAY, SOME OF THE SWEDISH DIPLOMAT'S RELATIVES AND ASSOCIATES GAVE SOVIET OFFICIALS A LIST OF PEOPLE WHO SAY THEY'VE SEEN WALLENBERG SINCE HIS ALLEGED DEATH IN LUBYANKA PRISON IN 1947. WALLENBERG SAVED THOUSANDS OF JEWS IN HUNGARY DURING WORLD WAR TWO BEFORE HIS ARREST BY SOVIET FORCES IN 1945. A SOVIET FOREIGN MINISTRY SPOKESMAN YESTERDAY CALLED WALLENBERG'S ARREST A TRAGIC MISTAKE BUT SAID IT WAS AN IRREFUTABLE FACT THAT HE DIED IN 1947. PW/BV

Nincsenek új bizonyítékok a Wallenberg-ügyben

K. 50

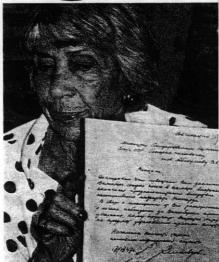
MOSZKVAI TUDÓSÍTÁSOK

Hétfőn Moszkvában Nyikolajev külügyminiszter-helyettes és Pirozskov, a KGB elnökhelyettese találkozott Wallenberg néhány családtagjával, valamint a svéd antifasiszta hársói elevenített bizottság képviselőivel. A szovjet hivatalos személyiségek elmondták, a kutatók eredményeképpen nem bukkantak fel új bizonyítékok, ennek alapján új verziók Raoul Wallenberg halálával kapcsolatban.

A hétfői háromórás megbeszélésen átadták a család képviselőinek Raoul Wallenbergnek a közelmúltban a KGB-archívumokban fellelt, néhány személyes holmiját, köztük útlevelet, jogosítványát, noteszét. A szovjet fogadópartnerek mely együttérzéseket nyilvánították a családnak Wallenberg halála miatt, és a szovjet biztonsági szervek által végrehajtott 1945-ös letartóztatását tragikus hibának minősítették.

— Összintén csodáljuk emberi nagyságát — húrta alá a hétfői, nemzetközi sajtótereken a megbeszélések egyik szovjet résztvevője, Uzspezszkij külügyminisztériumi osztályvezető, aki hozzátette: — Sajnálattal sórultuk a vendégekkel, hogy új információt nem tudunk adni Wallenberg haláláról. Továbbra is egyetlen bizonyíték (amelynek fénymásolat kópiáját átadták a család és a Wallenberg Bizottság képviselőinek) a moszkvai Ljubjanka börtön orvosának, Szmoicovnak a jelentése: az 1943 januárjában Budapesten örízetbe vett svéd diplomata 1947. július 17-én szívinfarktus következtében a moszkvai Ljubjanka börtönben elhunyt, majd testét elhamvasztották.

A család Moszkvába érkezett tagjai és a Wallenberg

A Raoul Wallenberg Társaság titkára az eredeti jelentéssel.

Bizottság elnöke hétfőn a szovjet fővárosban lévő svéd nagykövetségen találkozott a nemzetközi sajtóval. Megígérték, hogy a szovjet illetékesek részéről „abszolút záródek nyilvánul meg” a kutatás folytatására, s hogy vendégeik milyen együtt éreztek a családtagokkal.

Ugyanakkor nem fogadták el meggyőző erejű bizonyítékok a börtönorvos 1947-es jelentését, és ennek alapján úgy vélik: Wallenberg még 1947 után is élhetett a Szovjetunióban, sőt nem zárják ki, hogy jelenleg is életben van. A család néhány tanút kutatott fel,

akik — állítólag — még az ötvenes években is találkoztak a Szovjetunióban Wallenberggel. Arra a kérdésre, mikori az utolsó információ, azt válaszolták, hogy 1980-ban „Vlagyimirban egy kórházban kezelhették Wallenberget”.

Hétfőn átadták a szovjet képviselőeknek a felkutatott, állítólagos tanúk adatait, hogy ezek kinyomozásával próbáljanak pontot tenni a Wallenberg-ügyre. Sokasem adjuk fel a reményt — mondták az idős hozzátartozók.

D. P.

Neprabadszaj

8.10. A.

PETÓFI-rádió

HÍREK

17 h

A magyar kormány azt javasolja az országgyűlésnek, hogy vagy jogutód nélkül szüntesse meg a munkásőrséget vagy pedig a fegyveres testület csatlakozzon az un. területi önkéntes véderőkhöz. Ez utóbbi azt jelentené, hogy a munkásőrök területi vagy ipari katasztrófák esetén, élet- és értékmentésben, ill. kárelhárításban teljesíthetnének szolgálatot, hasonlóan a polgári védelmi szervezetek tagjaihoz. Minderről a minisztertanács után tájékoztatta a Rádiót a kormányzóvivő. BAJNOK Zsolt közölte továbbá, hogy a minisztertanács indítványozza a parlamentnek népszavazás kiírását arról, mi legyen hazánk címere.

Magyarország és Lengyelország olyan státuszt kaphatna az Európai Gazdasági Közösségtől, mint amelyet az Európai Szabad Kereskedelmi Társulás tagjai élveznek. Ennek értelmében a két országgal szemben megszűnhet néhány diszkriminatív vámszabályozás. Magyarország és Lengyelország egyenrangú partnerként tudna részt venni a Közös Piacal folytatandó szabad kereskedelemben anélkül, hogy annak tagja lenne. Ilyen státusza van pl. Finnországnak, Ausztriának és Norvégiának is.

Új nemzetközi szabályokat kell létrehozni a vallási és nemzetiségi kisebbségek védelme érdekében. Erről az ENSZ-közgyűlés tanácskozásán ERDŐS András magyar nagykövetség beszélt. Hangsúlyozta, hogy a kedvező nemzetközi fejlemények ellenére a nemzetiségi és vallási megkülönböztetés tovább folyik, éppen ezért új jogszabályokat kell kidolgozni és ebben a munkában Magyarország kész tevékenyen részt venni.

Moszkvában Raoul Wallenberg svéd diplomata rokonai megkapták a nemrégiben előkerült hagyatékot. A hozzátartozók átvehették a diplomata útlevelét, jegyzeteit és a nála talált különböző valutákat, egyebek között magyar pengőt. Gennagyij Geraszimov szovjet külügyi szóvivő az újságírókat tájékoztatta arról is, hogy Wallenberg hamvai valószínűleg a donszi kolostorban van. Wallenberg családtagjai továbbra sem hiszik el a diplomata haláláról szóló hivatalos szovjet jelentéseket.

KOSSUTH-adó

18 h 30

ESTI MAGAZÍN

A szerkesztő, Földi Iván nevében is köszönti Önöket B. Király Györgyi.
- A tartalomból. - Az időjárásról. - Néhány sporthír. ---

Részletes hazai beszámolók:

- A kormány a munkásország jogutód nélküli megszüntetését javasolja az országgyűlésnek. Ugyancsak a parlament elé terjesztik a honvédelmi törvény módosításra vonatkozó tervezetet, amelynek lényege, hogy a területi véderőbe önkéntes alapon, társadalmi munkában tartalékosként bárki jelentkezhet.

A kormány azt is javasolja, hogy tartsanak népszavazást hazánk leendő nemzeti Ünnepeiről, ill. arról, hogy a Kossuth-, a hagyományos koronás vagy a jelenlegi legyen az ország címere.

Bánkúti Gábor mikrofonja előtt Bajnok Zsolt, a kormány szóvivője:

Bánkúti: - Előzetesen már szó esett arról, hogy ma tárgyalnak a munkásország sorsáról. Gondolom így történt, mi a döntés?

Bajnok: - A kormány két törvényjavaslatot terjeszt be a mostani ülészek elé. Az egyikben az igazságügyi miniszter előterjesztésében indítványozza a munkásország jogutód nélküli megszüntetését, a másik törvényjavaslat, pontosabban törvénymódosítási javaslat a honvédelmi tárca előterjesztésében azt célozza, hogy a megszüntetés kapcsán váljék lehetővé az, hogy a jelenleg is működő területi önkéntes véderőhöz csatlakozzanak, bekapcsolódjanak ezeknek a területi testületeknek a munkájába tartalékos katonák.

- Magyarul ez egy amolyan nemzeti gárda-szerű intézmény lenne?

- Nem. Nem, nem.

- Olyasmi, mint a polgári védelem?

- Őh - olyasmi végső soron, de tkp. azokban az esetekben működik, amikor valamilyen rendkívüli helyzet, természetesen katasztrófa, ipari katasztrófa áll elő és szükséges van az önkéntes segítőkre, szakszerűen közreműködő önkéntes segítőkre, életmentés, értékmegmentés, kárelhárítás céljából.

- A rövid tájékoztató, ami a Franz Vranitzky kancellárral történt megbeszélések után volt a hétvégén Balfon, NÉMETH Miklós miniszter-

(EM)

Ferenc, hazánk ENSz nagykövete is.

Egyiptom és Líbia igyekszik javítani kapcsolatait, erről Khadhafi líbiai és Mubarak egyiptomi vezető állapodott meg találkozásjukon. Khadhafi jelezte, hogy lemond a nyugat-egyiptomi sivatagra támasztott líbiai igényről.-----

R. Wallenberg családja továbbra sem hiszi el, hogy a svéd diplomata a hivatalos szovjet közlésnek megfelelően, meghalt. Most a KGB és a szovjet külügyminisztérium tájékoztatta őket, de ennek ellenére megvannak győződve arról, hogy az 1945-ben Budapestről elhurcolt diplomata még él. Geraszimov szovjet külügyi szóvivő tájékoztatta a z ujságírókat, hogy a svéd küldöttségnek bemutatták az eredeti 1947-s feljegyzést, amelyben a ljubjankai börtön illetéke-se tájékoztatja feletteseit, Wallenberg haláláról. Geraszimov azt is közölte, hogy az ott meghaltak elhamvasztották. A diplomata családja azonban úgy nyilatkozott, hogy Wallenberget teljesen elszigetelve tartják ma is a világtól, így bizonyára fogalma sincs arról, hogy mekkora változások történtek.

TEmesvárott a presbiteri tanács TÓKÉS László lelkész elbocsátása mellett foglalt állást. Az Eredélyből érkezett hírek szerint csak nyolc presbiter volt jelen, így egyházi jogilag kérdéses, hogy érvényes-e elbocsátó határozatuk. Az ülés előtt ugyanis több presbiter lemondott tisztségéről. Mindenesetre TÓKÉS László még a döntés után is istentiszteletet tartott templomában. A lelkész ügyében négy nap múlva ül össze a bíróság Romániában.

- Hazai ám.....

(folytatás a következő oldalon)

Bo

FFD68

B-WIRE

15-OCT-89 19:26

E/W -- WALLEMBERG RELATIVES BELIEVE SWEDISH DIPLOMAT STILL ALIVE
MOSCOW, OCT 15 (REUTERS) - RELATIVES AND FORMER ASSOCIATES OF RAOUL WALLEMBERG, A SWEDISH DIPLOMAT WHO SAVED TENS OF THOUSANDS OF JEWS DURING WORLD WAR TWO, ARRIVED IN MOSCOW ON SUNDAY AND SAID THEY WERE CONVINCED HE WAS STILL ALIVE.

WALLEMBERG'S HALF-SISTER NINA LAGERGREN, HIS HALF-BROTHER GUY VON DARDEL, HIS SECRETARY SONIA SONNENFELD AND PER ANGER, CHAIRMAN OF THE SWEDISH RAOUL WALLEMBERG ASSOCIATION, WERE INVITED TO THE SOVIET UNION BY THE KGB SECURITY SERVICE.

THE DIPLOMAT WAS LAST SEEN ON JANUARY 17, 1945 BEING DRIVEN OFF TO SEE THE COMMANDER OF SOVIET TROOPS OCCUPYING BUDAPEST AFTER THE NAZI RETREAT FROM HUNGARY. THE RUSSIANS SAY HE DIED TWO YEARS LATER IN THE KGB'S LUBYANKA PRISON IN MOSCOW.

"THERE HAVE JUST BEEN TOO MANY SIGHTINGS, TOO MANY PEOPLE SAYING HE IS STILL ALIVE FOR US TO BELIEVE THE OFFICIAL ACCOUNT," ANGER TOLD JOURNALISTS.

SEVERAL FORMER INMATES OF SOVIET PRISONS AND LABOUR CAMPS CLAIMED TO HAVE SEEN WALLEMBERG IN THE 1970S, ALLEGATIONS WHICH THE SOVIET AUTHORITIES CONSISTENTLY HAVE DISMISSED.

ASKED IF THEY BELIEVED WALLEMBERG WAS ALIVE, THE ENTIRE GROUP NODDED EMPHATICALLY AND ANSWERED "YES".

"WE ARE VERY OPTIMISTIC," VON DARDEL ADDED.

BEFORE LEAVING STOCKHOLM, SONNENFELD TOLD REUTERS THE GROUP WAS GOING TO MOSCOW TO SET WALLEMBERG FREE. "THAT IS OUR GOAL. WE HAVE NO OTHER COMMENTS," SHE SAID.

THE GROUP WILL MEET A SENIOR KGB OFFICIAL AND DEPUTY FOREIGN MINISTER VALENTIN NIKIFOROV ON MONDAY. THEY SAID THEY HAD NO OTHER DETAILS ABOUT THEIR PROGRAMME.

THE INVITATION WAS ISSUED TWO MONTHS AGO BY THE SOVIET AMBASSADOR IN STOCKHOLM, BORIS PANKIN, AND RAISED HOPES IN SWEDEN THAT THE WALLEMBERG CASE WOULD FINALLY BE RESOLVED.

"SO MANY SENSATIONAL THINGS HAVE HAPPENED HERE UNDER 'GLASNOST' (OPENNESS)," LAGERGREN SAID AT MOSCOW'S SHEREMETYEVO AIRPORT. "THE FACT THAT RAOUL IS NOW FREELY SPOKEN ABOUT, THAT WE CAN HAVE COME HERE -- ALL THIS MAKES US VERY HOPEFUL".

BUT SOVIET OFFICIALS SAY THEY HAVE NO NEW INFORMATION TO OFFER THE SWEDISH GROUP.

FOREIGN MINISTRY SPOKESMAN YURI GREMITSKIKH SAID LAST MONTH THERE WAS NOTHING TO ADD TO THE FACT OF WALLEMBERG'S DEATH IN JULY 1947.

AMBASSADOR PANKIN SAID THE FAMILY WOULD BE GIVEN ACCESS TO VARIOUS DOCUMENTS RELATING TO THE CASE, APPARENTLY INCLUDING A STATEMENT BY HIS JAILER TESTIFYING TO HIS DEATH.

"I HARDLY THINK IT WILL BE POSSIBLE TO FIND ANYTHING WHICH CHANGES THE FUNDAMENTAL FACTS ABOUT RAOUL WALLEMBERG'S FATE AND HIS DEATH IN 1947," HE SAID.

WALLEMBERG WON INTERNATIONAL ACCLAIM AFTER THE WAR FOR HIS EFFORTS ON BEHALF OF THE JEWS BEING SENT FROM HUNGARY TO NAZI DEATH CAMPS.

USING HIS DIPLOMATIC STATUS TO MOVE AROUND THE COUNTRY, HE ISSUED SWEDISH PASSPORTS TO THOUSANDS OF THE INTENDED VICTIMS, SAVING THEM FROM DEPORTATION. MR/

Bro

CNDD2

A-WIRE

16-OCT-89 01:13

E/W -- WALLEMBERG RELATIVES TO MEET WITH SOVIET OFFICIALS
MOSCOW, OCT 16 (NCA/REUTER) -- RELATIVES AND FORMER ASSOCIATES OF
RAOUL WALLEMBERG SAY THEY ARE TO MEET TODAY IN MOSCOW WITH DEPUTY
FOREIGN MINISTER VALENTIN NIKOFOROV AND A KGB OFFICIAL CONCERNING THE
FATE OF WALLEMBERG.

THE GROUP, WHICH WAS INVITED BY THE USSR, TOLD REUTERS IT HAS NO
OTHER DETAILS OF ITS AGENDA. SOVIET OFFICIALS SAY THEY HAVE NO NEW
INFORMATION ABOUT THAT CASE.

WALLEMBERG WAS A SWEDISH DIPLOMAT IN HUNGARY DURING WORLD WAR TWO
WHO SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS. HE WAS TAKEN INTO SOVIET
CUSTODY IN HUNGARY IN 1945. THE USSR SAYS HE DIED IN A SOVIET PRISON
TWO YEARS LATER, BUT THERE HAVE BEEN NUMEROUS UNCONFIRMED REPORTS
OVER THE YEARS THAT WALLEMBERG WAS ALIVE.

WALLEMBERG'S RELATIVES AND ASSOCIATES ARRIVED IN MOSCOW YESTERDAY
AND TOLD REPORTERS THEY BELIEVE WALLEMBERG IS STILL ALIVE. JK/RL

CND73

A-WIRE

15-OCT-89 19:51

E/W -- WALLEMBERG RELATIVES ARRIVE IN MOSCOW

MOSCOW, OCT 15 (NCA/REUTER) - RELATIVES AND FORMER ASSOCIATES OF
RAOUL WALLEMBERG, A SWEDISH DIPLOMAT WHO SAVED TENS OF THOUSANDS OF
HUNGARIAN JEWS DURING WORLD WAR TWO, ARRIVED IN MOSCOW TODAY.

THEY TOLD REPORTERS THEY ARE CONVINCED HE IS ALIVE.

WALLEMBERG WAS TAKEN INTO SOVIET CUSTODY IN HUNGARY IN 1945. THE
SOVIET UNION SAYS HE DIED TWO YEARS LATER IN A SOVIET PRISON.

THE RELATIVES AND ASSOCIATES, INVITED BY THE SOVIET UNION, WILL
MEET SOVIET OFFICIALS TOMORROW TO DISCUSS WALLEMBERG'S FATE. SOVIET
OFFICIALS HAVE SAID THEY HAVE N-O NEW INFORMATION ON THE CASE.

MR/NJ

az Olasz Kommunista és Szocialista Párt között, a szocialisták ui. a magyar párton belüli példa követését szorgalmazzák az olasz kommunis-táknál.

Egy keletnémet pártvezető először beszélt arról, hogy az üzemekben gyakorolni kell a demokratikus ellenőrzés és a dolgozók beleszólásának jogát. Siegfried Lorenz egy vállalati kollektíva előtt nyilatkozott és a hétvégén vele együtt az uralkodó párt politikai bizottságának szinte valamennyi tagja gyárakba látogatott. A gyűléseken a munkások állítólag nyíltan felvethették, hogy nem elégedettek a tömegtájékoztatással és az utazási korlátozásokkal. Az ADN hírügynökség fennállása óta először adott nagyobb teret a panaszoknak, mint a munkasikereknek.

Egy frankfurti templomban az NSZK legmagasabb rangú politikusainak jelenlétében ünnepelték Vaclav Havelt, a cseh drámaíró, aki Béke-díjat kapott a nyugatnémet könyvkiadók szövetségétől. Maga az író nem lehetett jelen annak ellenére sem, hogy - amint azt Genscher kül-ügyminiszter az ünnepségen közölte - ő maga személyesen kért kiutazási engedélyt a prágai hatóságoktól Havel számára. A TV-társaságok által egyenesben közvetített ceremónián ott volt többek között Weizsaecker szövetségi elnök és Kohl kancellár is. Vaclav Havel köszönő levelét az egyik legnagyobb német színész, Maximilian Schell olvasta fel. A cseh író aggodalommal szövelt levelében Gorbacsovról, ugyanakkor élesen elítélte az általa diktátornak tartott kommunista vezetőket, pl. Ceausescut.

Életben van állítólag Terry Wate, az anglikán egyház megbízottja, aki hosszú időn át közvetített a Libanonban elfogott külföldiek kiszabadításáért, mígnem őt magát is túszul ejtették. --(Ism.)

Raoul Wallenberg ³¹⁰ hozzátartozói hisznek abban, hogy a háború után elrejtett svéd diplomata életben van. Moszkvai tudósítónk, Izbéki Gábor tudósítása következik:

- A szovjet állambiztonsági hivatal, a KGB egyik elnökhelyettesével találkozik holnap Lina Lagergren, Raoul Wallenberg nővére, aki a diplomata egykori titkárnőjével és a Wallenberg-bizottság elnökével ma este érkezett Moszkvába. Ez a család első hivatalos látogatása a SzU-ban. A meghívó fél a külügyminisztérium és a KGB. Karl Bek? svéd történelész szerint az állambiztonsági hivatal vezetői minden bizonnyal

új dokumentumokat akarnak átadni a családnak, hiszen enélkül a meghívásnak semmi értelme sem lenne. A család tagjai, pl. Wallenberg nővére a repülőtéren határozottan állította, hogy szerintük a diplomata él. Vannak, akik még 1979-ben is látni vélték, csak a szigorú izoláció miatt nem tudottéletjelt adni magáról. Azért jöttünk, hogy kiszabadítsuk őt, mondta az újságírókat jócskán meglepve Sonja Sonnenfeld, a svéd diplomata egykori titkárnője. Nagyon optimisták vagyunk, tette hozzá. A szovjet szervek eddig azt a hivatalos tájékoztatást adták a Wallenberg családnak, még a hatvanas években, hogy a svéd diplomata 1947-ben elhunyt a moszkvai Lubjanka-börtönben.

Kambodzsából egyre több hír érkezik arról, hogy Vietnam ismét katonákat küld oda. A kambodzsai rendszer mérsékeltebb ellenfeleit tömörítő szervezet rádiója először jelentette tényként, hogy vietnami reguláris egységek érkeztek, mégpedig mintegy 550 katona és több száz harci jármű. Ezeket a híreket az Új Kína hírügynökség is megerősítette. Eközben a szélsőséges kormányellenes csoport, a vörös khmer közölte, egységei elfoglaltak egy stratégiai fontosságú létesítményt és a foglyok között vietnamiak is vannak.

Totótájékoztató.---

Időjárásjelentés: Felhőátvonulások lesznek, jelentéktelen futó zápor is várható. Az északnyugati, északi szél általában élénk, gyakran erős lesz. A hőmérséklet hajnalban 2 és 7, délután 9 és 14 fok között valószínű. Budapesten gyengén felhős lesz, az északi szél gyakorta megerősödik. A hőmérséklet hajnalban 6, délután 12 fok körül várható.

WASHINGTON, OCT 14 (SPECIAL) -- THE FOLLOWING ARTICLE BY MASHA HAMILTON APPEARS TODAY IN THE LOS ANGELES TIMES:

MOSCOW -- THE SWEDISH PRISONER IN A REMOTE SIBERIAN CAMP LOOKED WEARY, HIS CLOTHES WERE TATTERED, AND HE SELDOM SPOKE, BUT HE WAS RESPECTED BY THE OTHER INMATES, WHO CALLED HIM "THE BARON," A LENINGRAD BIOLOGIST SAID FRIDAY, RECALLING A MAN HE BELIEVES WAS RAUL WALLEBERG WHO WAS ALIVE AT LEAST TWO YEARS AFTER SOVIET AUTHORITIES SAID WALLEBERG WAS DEAD.

IN MEETINGS THAT ARE ASTOUNDING JUST BECAUSE THEY ARE HELD IN THE SOVIET UNION, A NUMBER OF SOVIETS ARE OFFERING THEIR RECOLLECTIONS TO MEMBERS OF THE RAUL WALLEBERG ASSOCIATION, WHO ARE STILL TRYING TO DETERMINE THE FATE OF THE SWEDISH DIPLOMAT CREDITED WITH SAVING TENS OF THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS.

IN FRIDAY'S CASE, THE BIOLOGIST, ALEXANDER A. SMOVSKY, IDENTIFIED PICTURES OF WALLEBERG, WHO WAS ARRESTED BY SOVIET AUTHORITIES IN JANUARY 1945. SMOVSKY, WHO SPENT SIX YEARS IN SOVIET PRISON CAMPS, CONTACTED THE WALLEBERG ASSOCIATION AFTER A SOVIET TELEVISION NEWS PROGRAM LAST WEEK ASKED THAT ANYONE WITH INFORMATION ABOUT WALLEBERG CALL A TELEPHONE NUMBER IT PROVIDED. THE ASSOCIATION HAS SET UP AN OFFICE IN A MOSCOW HOTEL ROOM AND IS ENTERING INTO A COMPUTER DATA FROM PEOPLE WHO TELEPHONE WITH INFORMATION ABOUT WALLEBERG.

IT IS A REMARKABLE CHANGE FOR THIS COUNTRY, WHICH REFUSED FOR 12 YEARS EVEN TO ACKNOWLEDGE THAT WALLEBERG HAD BEEN IN ITS CUSTODY -- AND THEN SAID HE HAD DIED OF A HEART ATTACK A DECADE EARLIER IN MOSCOW'S LUBYANKA PRISON.

THE SHIFT IS PART OF A KREMLIN EFFORT TO REVAMP ITS IMAGE ABROAD. IN LINE WITH THIS EFFORT, THE KGB IS SCHEDULED FOR THE FIRST TIME TO MEET MONDAY WITH WALLEBERG'S BROTHER AND SISTER, WHO ARE TRAVELING HERE FROM SWEDEN. A REPRESENTATIVE OF THE ASSOCIATION ALSO WILL ATTEND.

WALLEBERG, WHOSE MOTHER WAS A WEALTHY BARONESS, WAS ASKED BY THE AMERICANS DURING WORLD WAR II TO GO TO BUDAPEST AS A REPRESENTATIVE OF A NEUTRAL COUNTRY AND HELP SAVE HUNGARIAN JEWS.

HE SAVED AT LEAST 20,000 JEWS -- SOMETIMES TAKING THEM OFF TRAINS WAITING TO GO TO DEATH CAMPS -- BY HANDING OUT SPECIAL PASSPORTS THAT PLACED THEM UNDER THE PROTECTION OF THE SWEDISH GOVERNMENT. THESE CAME TO BE KNOWN AS "WALLEBERG VISAS." SOME REPORTS CREDIT HIM WITH SAVING AS MANY AS 100,000 LIVES.

IN THE EARLY WEEKS OF 1945, AS THE SOVIET ARMY OCCUPIED BUDAPEST BEHIND THE RETREATING NAZI TROOPS, WALLEBERG WENT WITH HIS DRIVER TO SEE MARSHAL RODION MALINOVSKY, COMMANDER OF THE SOVIET TROOPS, OSTENSIBLY TO DISCUSS RELIEF EFFORTS.

HIS CAR WAS CONFISCATED, AND HE WAS NEVER SEEN AGAIN IN BUDAPEST. MOSCOW DENIED ANY KNOWLEDGE OF HIM UNTIL 1957, WHEN IT SAID THAT WALLEBERG HAD DIED IN A PRISON CELL IN 1947 OF AN APPARENT HEART ATTACK AND THAT HIS BODY HAD BEEN CREMATED. THE SOVIET UNION EXPRESSED REGRET, BUT MADE IT CLEAR THAT IT CONSIDERED THE CASE CLOSED.

FOR 32 YEARS, SOVIET OFFICIALS HAVE CLUNG TO THAT VERSION DESPITE HUNDREDS OF STATEMENTS FROM FORMER SOVIET PRISONERS THAT THEY HAD SEEN WALLEBERG AFTER 1947. THE MOST RECENT REPORTED SIGHTING PLACED WALLEBERG IN A SOVIET PRISON CAMP IN BLAGOVESHCHENSK, NEAR THE CHINESE BORDER, IN DECEMBER 1986.

SOME FORMER PRISONERS WHO THOUGHT THEY HAD SEEN WALLEBERG MADE IT KNOWN BY MEANS OF SECRET NOTES PASSED OUT TO THE WEST, SOME AFTER EMIGRATING TO THE WEST.

ONLY RECENTLY WOULD IT HAVE BEEN CONSIDERED POSSIBLE TO MAKE SUCH STATEMENTS OPENLY IN THE SOVIET UNION. DR. SEPPU ISOTALO, MANNING THE TELEPHONES FOR THE WALLEBERG ASSOCIATION HERE, SAID MANY CALLERS WERE STILL AFRAID TO GIVE THEIR NAMES ON THE PHONE AND SUGGEST MEETING ON A STREET CORNER. (PTO)

E/W --(1) SOVIETS SHARE STORIES OF SEEING WALLENBERG IN CAPTIVITY

WALLENBERG'S HALF-SISTER NINA LAGERGREN AND HALF-BROTHER GUY VON DARDEL SAY THEY BELIEVE WALLENBERG IS ALIVE. THEY CELEBRATED HIS 77TH BIRTHDAY IN AUGUST.

"THEY ARE COMING TO TAKE HIM HOME," ISOTALO SAID OF THEIR VISIT NEXT WEEK.

SMOVSKY, 61, WHO WAS IN PRISON CAMPS FROM 1949 TO 1955 FOR ANTI-SOVIET ACTIVITY, RECALLED MEETING "THE BARON" TWICE IN 1949, IN KRASNOYARSK TRANSIT CAMP IN EASTERN SIBERIA, WHERE FOOD WAS MEAGER AND THE BARRACKS WERE OFTEN ICY COLD.

BECAUSE HE WAS A TITLED FOREIGNER WHO SEEMED WELL-EDUCATED AND CALM IN THE FACE OF THE RIGORS OF PRISON LIFE, "EVERYONE PAID ATTENTION TO HIM," SMOVSKY SAID.

"HE SELDOM SPOKE, ALTHOUGH HE SEEMED TO UNDERSTAND RUSSIAN," SMOVSKY SAID. "I WAS TOLD HE WAS SWEDISH AND VERY IMPORTANT. I THINK HE WAS ILL AND SOMETHING HAD HAPPENED TO HIS LEGS, BECAUSE HE NEVER STOOD."

SMOVSKY SAID "THE BARON" LOOKED LIKE HE WAS ABOUT 40 YEARS OLD, WAS BEARDED AND THIN. BEFORE THE END OF 1949, SMOVSKY WAS SENT ON TO ANOTHER CAMP AND NEVER SAW HIM AGAIN.

HE SAID HE HAD NEVER HEARD OF WALLENBERG UNTIL TWO MONTHS AGO, WHEN SOMEONE IN AN OFFICE WHERE HE WAS WAITING FOR AN APPOINTMENT HANDED HIM A BOOK ABOUT THE FAMOUS SWEDE.

"ALL OF A SUDDEN, I REALIZED I KNEW HIM," SMOVSKY SAID.

HE SAID FRIENDS TESTED HIM BY PUTTING SETS OF PHOTOGRAPHS BEFORE HIM AND ASKING HIM TO POINT OUT THE MAN HE KNEW AS "THE BARON."

"EACH TIME, I POINTED TO WALLENBERG," HE SAID.

MIKHAIL I. DANILASH, 67, WHO WAS A HUNGARIAN TRANSLATOR FOR THE SOVIET ARMY, SAID HE WAS AT RED ARMY HEADQUARTERS IN BUDAPEST THE DAY WALLENBERG WAS ARRESTED AND MET HIM THERE. HE SAID THEY TALKED TOGETHER IN HUNGARIAN.

"HE DIDN'T BEHAVE LIKE SOMEONE WHO HAD BEEN ARRESTED," DANILASH SAID. "HE WAS VERY POLITE, CONFIDENT AND QUESTIONED ME ABOUT WHERE I WAS BORN, HOW I CAME TO BE IN THE SERVICE OF THE ARMY, HOW THE RED ARMY TROOPS BEHAVED TOWARD JEWS AND PRISONERS."

IT HAS NEVER BEEN CLEAR WHY THE SOVIET UNION DETAINED WALLENBERG. SOME HAVE SPECULATED THAT IT WAS BECAUSE THE SOVIETS FEARED THE SWEDE WAS A SPY FOR THE AMERICANS. BUT DANILASH SAID HE BELIEVES IT WAS SIMPLY BECAUSE WALLENBERG PROTESTED VIGOROUSLY AGAINST THE RED ARMY CONFISCATION OF HIS DIPLOMATIC CAR.

"HE SAID TO ME, PLEASE TELL YOUR SUPERIORS THAT I DEMAND THE RETURN OF MY CAR AND I WILL NOT ACCEPT ANOTHER CAR AS A COMPROMISE," DANILASH RECALLED. "I THINK IF HE HAD BEEN WILLING TO DRIVE AWAY IN ANOTHER CAR, HE MIGHT NEVER HAVE BEEN JAILED IN THE SOVIET UNION."
AM/RL

Boro

FFO21

B-WIRE

14-OCT-89 13:47

E/W -- WALLENBERG SEARCHERS GOING TO MOSCOW
STOCKHOLM, SWEDEN; OCT 14 (AP) - RAUL WALLENBERG'S SIBLINGS AND
MEMBERS OF THE STOCKHOLM-BASED RAUL WALLENBERG ASSOCIATION PREPARED
SATURDAY TO GO TO MOSCOW TO MEET TOP OFFICIALS AND EXAMINE WALLENBERG
FILES.

WALLENBERG'S HALF-SISTER NINA LAGERGREN AND HALF-BROTHER GUY VON
DARDEL WERE ACCOMPANIED BY THE CHAIRMAN AND THE SECRETARY OF THE
WALLENBERG ASSOCIATION, RETIRED DIPLOMAT PER ANGER AND SONJA
SONNEFELD.

THE SOVIET UNION'S AMBASSADOR TO SWEDEN, BORIS PANKIN, TOLD
NATIONAL NEWS AGENCY TT THAT THE SWEDES WILL MEET DEPUTY FOREIGN
SECRETARY V. NIKIFOROV AND DEPUTY CHAIRMAN OF THE SOVIET SECRET
AGENCY, KGB, V. PIROZHKOV MONDAY. THE DELEGATION WAS EXPECTED TO
LEAVE ON A FLIGHT ARRIVING IN MOSCOW SATURDAY EVENING.

WALLENBERG, WHO IS CREDITED WITH RESCUING TENS OF THOUSANDS OF
HUNGARIAN JEWS FROM NAZI EXTERMINATION, VANISHED AFTER HE WAS
ARRESTED IN 1945 BY SOVIET TROOPS ENTERING BUDAPEST.

THE SOVIETS SAY FILES DISCOVERED IN 1957 SHOWED THAT WALLENBERG
DIED OF NATURAL CAUSES IN PRISON 10 YEARS EARLIER. BUT NUMEROUS
ACCOUNTS OVER THE YEARS FROM OTHER PRISONERS INDICATE THAT WAS ALIVE
IN SOVIET PRISONS AND LABOR CAMPS LONG AFTER THE OFFICIAL REPORT OF
HIS DEATH. HE WOULD NOW BE 77 YEARS OLD IF STILL ALIVE.

SWEDISH GOVERNMENT OFFICIALS REPEATEDLY HAVE ASKED SOVIET
AUTHORITIES ABOUT WALLENBERG'S FATE, RECEIVING LARGELY THE SAME
NEGATIVE ANSWER OVER THE PAST THREE DECADES. BUT PRESIDENT MIKHAIL
GORBACHEV'S GOVERNMENT LATELY HAS SHOWN NEW WILLINGNESS TO RESOLVE
THE QUESTIONS. TA

WASHINGTON, OCT 14 (SPECIAL) -- THE FOLLOWING ARTICLE BY HANNA HAMILTON APPEARS TODAY IN THE LOS ANGELES TIMES:

MOSCOW -- THE SWEDISH PRISONER IN A REMOTE SIBERIAN CAMP LOOKED WEARY, HIS CLOTHES WERE TATTERED, AND HE SELDOM SPOKE, BUT HE WAS RESPECTED BY THE OTHER INMATES, WHO CALLED HIM "THE BARON," A LENINGRAD BIOLOGIST SAID FRIDAY, RECALLING A MAN HE BELIEVES WAS RAOUW WALLEBERG WHO WAS ALIVE AT LEAST TWO YEARS AFTER SOVIET AUTHORITIES SAID WALLEBERG WAS DEAD.

IN MEETINGS THAT ARE ASTOUNDING JUST BECAUSE THEY ARE HELD IN THE SOVIET UNION, A NUMBER OF SOVIETS ARE OFFERING THEIR RECOLLECTIONS TO MEMBERS OF THE RAOUW WALLEBERG ASSOCIATION, WHO ARE STILL TRYING TO DETERMINE THE FATE OF THE SWEDISH DIPLOMAT CREDITED WITH SAVING TENS OF THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS.

IN FRIDAY'S CASE, THE BIOLOGIST, ALEXANDER A. SMOVSKY, IDENTIFIED PICTURES OF WALLEBERG, WHO WAS ARRESTED BY SOVIET AUTHORITIES IN JANUARY 1945. SMOVSKY, WHO SPENT SIX YEARS IN SOVIET PRISON CAMPS, CONTACTED THE WALLEBERG ASSOCIATION AFTER A SOVIET TELEVISION NEWS PROGRAM LAST WEEK ASKED THAT ANYONE WITH INFORMATION ABOUT WALLEBERG CALL A TELEPHONE NUMBER IT PROVIDED. THE ASSOCIATION HAS SET UP AN OFFICE IN A MOSCOW HOTEL ROOM AND IS ENTERING INTO A COMPUTER DATA FROM PEOPLE WHO TELEPHONE WITH INFORMATION ABOUT WALLEBERG.

IT IS A REMARKABLE CHANGE FOR THIS COUNTRY, WHICH REFUSED FOR 12 YEARS EVEN TO ACKNOWLEDGE THAT WALLEBERG HAD BEEN IN ITS CUSTODY -- AND THEN SAID HE HAD DIED OF A HEART ATTACK A DECADE EARLIER IN MOSCOW'S LUBYANKA PRISON.

THE SHIFT IS PART OF A KREMLIN EFFORT TO REVAMP ITS IMAGE ABROAD. IN LINE WITH THIS EFFORT, THE KGB IS SCHEDULED FOR THE FIRST TIME TO MEET MONDAY WITH WALLEBERG'S BROTHER AND SISTER, WHO ARE TRAVELING HERE FROM SWEDEN. A REPRESENTATIVE OF THE ASSOCIATION ALSO WILL ATTEND.

WALLEBERG, WHOSE MOTHER WAS A WEALTHY BARONESS, WAS ASKED BY THE AMERICANS DURING WORLD WAR II TO GO TO BUDAPEST AS A REPRESENTATIVE OF A NEUTRAL COUNTRY AND HELP SAVE HUNGARIAN JEWS.

HE SAVED AT LEAST 20,000 JEWS -- SOMETIMES TAKING THEM OFF TRAINS WAITING TO GO TO DEATH CAMPS -- BY HANDING OUT SPECIAL PASSPORTS THAT PLACED THEM UNDER THE PROTECTION OF THE SWEDISH GOVERNMENT. THESE CAME TO BE KNOWN AS "WALLEBERG VISAS." SOME REPORTS CREDIT HIM WITH SAVING AS MANY AS 100,000 LIVES.

IN THE EARLY WEEKS OF 1945, AS THE SOVIET ARMY OCCUPIED BUDAPEST BEHIND THE RETREATING NAZI TROOPS, WALLEBERG WENT WITH HIS DRIVER TO SEE MARSHAL RODION MALINOVSKY, COMMANDER OF THE SOVIET TROOPS, OSTENSIBLY TO DISCUSS RELIEF EFFORTS.

HIS CAR WAS CONFISCATED, AND HE WAS NEVER SEEN AGAIN IN BUDAPEST. MOSCOW DENIED ANY KNOWLEDGE OF HIM UNTIL 1957, WHEN IT SAID THAT WALLEBERG HAD DIED IN A PRISON CELL IN 1947 OF AN APPARENT HEART ATTACK AND THAT HIS BODY HAD BEEN CREMATED. THE SOVIET UNION EXPRESSED REGRET, BUT MADE IT CLEAR THAT IT CONSIDERED THE CASE CLOSED.

FOR 32 YEARS, SOVIET OFFICIALS HAVE CLUNG TO THAT VERSION DESPITE HUNDREDS OF STATEMENTS FROM FORMER SOVIET PRISONERS THAT THEY HAD SEEN WALLEBERG AFTER 1947. THE MOST RECENT REPORTED SIGHTING PLACED WALLEBERG IN A SOVIET PRISON CAMP IN BLAGOVESHCHENSK, NEAR THE CHINESE BORDER, IN DECEMBER 1986.

SOME FORMER PRISONERS WHO THOUGHT THEY HAD SEEN WALLEBERG MADE IT KNOWN BY MEANS OF SECRET NOTES PASSED OUT TO THE WEST, SOME AFTER EMIGRATING TO THE WEST.

ONLY RECENTLY WOULD IT HAVE BEEN CONSIDERED POSSIBLE TO MAKE SUCH STATEMENTS OPENLY IN THE SOVIET UNION. DR. SEPPU ISOTALO, MANNING THE TELEPHONES FOR THE WALLEBERG ASSOCIATION HERE, SAID MANY CALLERS WERE STILL AFRAID TO GIVE THEIR NAMES ON THE PHONE AND SUGGEST MEETING ON A STREET CORNER. (PTO)

E/W --(1) SOVIETS SHARE STORIES OF SEEING WALLENBERG IN CAPTIVITY

WALLENBERG'S HALF-SISTER NINA LAGERGREN AND HALF-BROTHER GUY VON DARDEL SAY THEY BELIEVE WALLENBERG IS ALIVE. THEY CELEBRATED HIS 77TH BIRTHDAY IN AUGUST.

"THEY ARE COMING TO TAKE HIM HOME," ISOTALO SAID OF THEIR VISIT NEXT WEEK.

SMOFSKY, 61, WHO WAS IN PRISON CAMPS FROM 1949 TO 1955 FOR ANTI-SOVIET ACTIVITY, RECALLED MEETING "THE BARON" TWICE IN 1949, IN KRASNOYARSK TRANSIT CAMP IN EASTERN SIBERIA, WHERE FOOD WAS MEAGER AND THE BARRACKS WERE OFTEN ICY COLD.

BECAUSE HE WAS A TITLED FOREIGNER WHO SEEMED WELL-EDUCATED AND CALM IN THE FACE OF THE RIGORS OF PRISON LIFE, "EVERYONE PAID ATTENTION TO HIM," SMOFSKY SAID.

"HE SELDOM SPOKE, ALTHOUGH HE SEEMED TO UNDERSTAND RUSSIAN," SMOFSKY SAID. "I WAS TOLD HE WAS SWEDISH AND VERY IMPORTANT. I THINK HE WAS ILL AND SOMETHING HAD HAPPENED TO HIS LEGS, BECAUSE HE NEVER STOOD."

SMOFSKY SAID "THE BARON" LOOKED LIKE HE WAS ABOUT 40 YEARS OLD, WAS BEARDED AND THIN. BEFORE THE END OF 1949, SMOFSKY WAS SENT ON TO ANOTHER CAMP AND NEVER SAW HIM AGAIN.

HE SAID HE HAD NEVER HEARD OF WALLENBERG UNTIL TWO MONTHS AGO, WHEN SOMEONE IN AN OFFICE WHERE HE WAS WAITING FOR AN APPOINTMENT HANDED HIM A BOOK ABOUT THE FAMOUS SWEDE.

"ALL OF A SUDDEN, I REALIZED I KNEW HIM," SMOFSKY SAID.

HE SAID FRIENDS TESTED HIM BY PUTTING SETS OF PHOTOGRAPHS BEFORE HIM AND ASKING HIM TO POINT OUT THE MAN HE KNEW AS "THE BARON."

"EACH TIME, I POINTED TO WALLENBERG," HE SAID.

MIKHAIL I. DANILASH, 67, WHO WAS A HUNGARIAN TRANSLATOR FOR THE SOVIET ARMY, SAID HE WAS AT RED ARMY HEADQUARTERS IN BUDAPEST THE DAY WALLENBERG WAS ARRESTED AND MET HIM THERE. HE SAID THEY TALKED TOGETHER IN HUNGARIAN.

"HE DIDN'T BEHAVE LIKE SOMEONE WHO HAD BEEN ARRESTED," DANILASH SAID. "HE WAS VERY POLITE, CONFIDENT AND QUESTIONED ME ABOUT WHERE I WAS BORN, HOW I CAME TO BE IN THE SERVICE OF THE ARMY, HOW THE RED ARMY TROOPS BEHAVED TOWARD JEWS AND PRISONERS."

IT HAS NEVER BEEN CLEAR WHY THE SOVIET UNION DETAINED WALLENBERG. SOME HAVE SPECULATED THAT IT WAS BECAUSE THE SOVIETS FEARED THE SWEDE WAS A SPY FOR THE AMERICANS. BUT DANILASH SAID HE BELIEVES IT WAS SIMPLY BECAUSE WALLENBERG PROTESTED VIGOROUSLY AGAINST THE RED ARMY CONFISCATION OF HIS DIPLOMATIC CAR.

"HE SAID TO ME, PLEASE TELL YOUR SUPERIORS THAT I DEMAND THE RETURN OF MY CAR AND I WILL NOT ACCEPT ANOTHER CAR AS A COMPROMISE," DANILASH RECALLED. "I THINK IF HE HAD BEEN WILLING TO DRIVE AWAY IN ANOTHER CAR, HE MIGHT NEVER HAVE BEEN JAILED IN THE SOVIET UNION."
AM/RL

Péntek, 1989. október 13.

M. Nemet

Kelet-Európában az első legális csoport**A politikai, lelkiismereti foglyok jogaiért**

A KGB ügynökei, antikommunista uszítók, a cionisták emberei, antiszemiták — ezek azok a vádak, amelyeket leggyakrabban vágnak annak a szervezetnek a fejébe, amelynek működési alapelve, hogy pártatlanul és igazságosan dolgozzon. Csak ez nincs mindenkinél az irány. Azonban a régalmak ellenére az Amnesty International a világ egyik legtekinélyesebb emberjogi mozgalmává vált, képviselői, csoportjai, támogatói 150 országban működnek. A Nobel-békedíjas mozgalmak most nálunk is megalakult a magyarországi előkészítő csoportja. Erről tartott sajtótájékoztatót csütörtökön a három szervező: Hegyi Gyula, Lakos György és Malina János.

Mint elmondták: az Amnesty International követeli minden lelkiismereti fogoly szabadon bocsátását, küzd mindazokért, akiket meggyőződésük, bőrszínük, nemük, etnikai eredetük, nyelvük vagy vallásuk miatt börtönöztek be. Minden politikai fogoly számára nyílt igazságos bírói tárgyalást követel, minden fogoly esetében ellenzi a halálbüntetést, a kínzást, a megalázó bánásmódot.

Feladatát rendkívül szigorú szabályok szerint végzi, hogy ne lehessen ráutáni az elfogultság bélyegét. Így minden hónapban

szokat a politikai foglyokat, akiket fölépnek, a világ más-más szegletéből és politikai rendszeréből választják ki. (Novemberben egy dél-koreai ládó, egy marokkói költő és egy szovjet tiltott határátlépő szabadságért emelnek szót.) A tapasztalatok szerint az Amnesty International által segítetteknek a fele rövid időn belül visszanyeri szabadságát. Szigorú szabályok értelmében az Amnesty csoportjai nem foglalkozhatnak a saját országukban történt jogértésekkel sem, akárcsak az olyan államok törvénytelen ségével, amelyekkel nem túljó az illető csoport országának a viszonya, így a magyar csoport — tudtuk meg — nem küzdhet majd az erdélyi jogértések ellen, de például az NDK-ban vagy a Szovjetunióban történtek ellen már felléphet.

A Magyar Nemet kérdésre elmondták, hogy bekapcsolódtak a Ragui Wallenberg sorsának kiértékelésére indított nemzetközi akcióba (az erről szóló főlhívás lapunk szeptember 12-i számában jelent meg), és megpróbálják tisztázni, mi történt Wallenberg sófőjével, Langfelder Vilmosmal.

Az október 17–22. közötti, úgynevezett Amnesty-hetét a Gyerekek jogainak szentelik.

(d. j.)

A Magyar Nemzet megkérdezte:**Miért nem fizették ki
a hadifoglyok dollárutalványait?**

Az 1989. szeptember 22-i kormányülés után tartott sajtótájékoztatóon a kormányzóvivő a világháborús események kapcsán kártalanítandók között felsorolta azokat a személyeket is, akik amerikai hadifogságba estek, és ott végzett munkájukért bizonyos szerény dollárösszegekre szóló utalványt kaptak. Ezeket az utalványokat a Magyar Nemzeti Banknál letétbe helyezték, ám a letéteket mind a mai napig nem fizették ki. Hogy miért nem, arra a kormányzóvivő nem adott magyarázatot. A választ kérésre eljutottunk a Pénzügyi Központhoz, amely 1982-ben vette át a Magyar Nemzeti Banktól az említett hadifogly-utalványokat további megőrzésre.

Kérdéseinkre Bíró Mihály vezérigazgató és Pócsi Sándorné főosztályvezető válaszolt.

— Hogyan kerültek a dollár-utalványok annak idején a Magyar Nemzeti Bankhoz?

— Egy 1948. évi minisztertanálki rendelet értelmében minden külföldi követelést megtestesítő értékpapírt letétbe kellett helyezni a Magyar Nemzeti Banknál — közli Pócsi Sándorné.

— Hány hadifogly-utalványt helyeztek letétbe, és ezek összesen mekkora összege szólnak?

— Mintegy 7000 utalványt szűnk. Az utalványok értéke 30 és 200 dollár közötti szóródik, nagyon kevés szól 200 dollárnál többre. Az utalványok összesített értéke kerekén 800 ezer dollár.

— Miért nem fizették ki ezeket mind a mai napig a kedvezményezetteknek? Lehetőség, hogy sohasem álltak át az ellenértéküket az Amerikai Egyesült Államokból?

— Minthogy mi csak 1982-ben vettük át az értékpapírokat a Magyar Nemzeti Banktól, az utóbbi kérdésre nem tudok válaszolni. Azt viszont tudom, hogy ennek a pénznek a felhasználásáról az 1947. február 10-i párizsi békeszerződés tartalmaz rendelkezéseket.

(Még néztük a békeszerződést, és annak 29. cikkében többek között azt olvastuk, hogy a szövetséges hatalmak az általuk támasztott és a szerződésben meg erősített anyagi igények határáig felhasználhatták magyar állampolgárokat, azaz természetesen személyek külföldi pénzköveteléseit

is. Márpedig a szerződés értelmében Magyarországnak 300 millió dolláros jövételt kellett fizetnie a győztes nyugati hatalmaknak, a Szovjetunióknak, Csehszlovákiának és Jugoszláviának járó jövételen felül. Csak hogy ugyanennek a cikknek a 3. pontjában ez áll: „A magyar kormány kötelezi magát, hogy azokat a magyar állampolgárokat, akiknek javait e cikk értelmében elvették és nem adták vissza, kártalanítani fogja.”)

— Nem tartalmaz kizárólag a szerződés semmilyen kitételét arra nézve, milyen mértékű legyen ez a kártalanítás és milyen határidőig kell végrehajtani — mondja erre Bíró Mihály vezérigazgató. — Erről a kormányknak kell döntenie, és egyszerűen meg kell határozni, honnan vegyék a kártalanítás fedezetét.

— Magyar szóban, a Pénzügyi Központ ebben az ügyben csak egyre hajtható lehet.

— Így van. És mi a lehető leggyorsabban eleget is teszünk ennek a kötelezettségünknek, miképpen a kormány meghozza döntését. — ígéri a Pénzügyi Központ vezérigazgatója. — Bár nagy a valószínűsége, hogy sok kedvezményezett már nem találunk meg akkori lakcímén, és sok hagyatéki eljárást is le kell majd bonyolítani, ami némileg lassítja majd a munkánkat.

(frésk)

Magyar Nemzet 89. 10. 13.

(DK)

A hónap végén mégis a Szovjetunióba utazik az Izraeli Munkapárt vezetője méghozzá a szovjet Béke Bizottság hivatalos meghívására. - A hírt a Moszkovszkije Novosztji című lap közölte, tehát ugyanaz az újság, amely egy héttel ezelőtt a Béke bizottságtól kapott értesülés alapján cáfolta Peres látogatásának tervét. Az újság most a politikust is megszólaltatta, aki megerősítette, hogy Izrael kész akár holnap felújítani a diplomáciai kapcsolatokat, most minden a szovjet féltől függ. Rámutatott, hogy a viszony helyreállításával újra két lábra támaszkodna a szovjet politika a Közel-Keleten, így a befolyása is jóval nagyobb lenne a térségben.

A SZU-ban még mindig el van zárva a külvilágtól Örményország és a Karabah hegyvidék, bár a Legfelsőbb Tanács határozatot hozott a blokádnak felszámolásáról. Az elmúlt napokban ugyan befutott néhány szerelvény a sztjapanakerti vasútállomásra, de hiányzott róluk a legfontosabb áru, élelmiszer és a benzin.

Egy újabb állítólagos szemtanú szerint R. Wallenberg hivatalos szovjet változattal szemben nem halt meg 1947-ben. E verzió szerint a svéd diplomata még három évig egy magadami fogolytáborban dolgozott. A láger egykori könyvelője a Moszkovszkije Novosztjiban tette közzé visszaemlékezéseit. Elmeséli, hogy az egyik rabot a háború végén Budapesten elfogták, jöllehet diplomataként dolgozott, de egy nyugati titkoszolgálat ügynökének vélték. Később kiderült a tévedés, de a szovjet biztonsági szervek mégis úgy döntöttek, hogy nem engedik szabadon és kémkedésért 15 évre ítélték. A cikk nyomán a Wallenberg Bizottság máris kérte a szovjet belügyminisztériumot, hogy vizsgálja ki az ügyet.

Időjárásjelentés: ---

FF010
E/W

RAOUL WALLENBERG'S B-WIRE

07-OCT-89 03:34

RAOUL WALLENBERG'S SISTER GOING TO USSR TO SEARCH FOR HIM

WASHINGTON, OCT. 7 (SPECIAL) - THE FOLLOWING ARTICLE BY KAREN HELLER APPEARS TODAY IN THE KNIGHT-RIDDER NEWSPAPERS:

PHILADELPHIA - THERE IS A PHOTO HANGING IN PHILADELPHIA'S SWEDISH MUSEUM OF A YOUNG NINA VON DARDEL, THEN ONLY 21, SMILING, LEANING ON A WOODEN FENCE IN STOCKHOLM WITH HER BELOVED OLDER HALF-BROTHER. FIVE YEARS LATER IN JANUARY 1945 THAT BROTHER, RAOUL WALLENBERG, HERO OF SWEDEN, SAVIOR OF AN ESTIMATED 90,000 HUNGARIAN JEWS, WOULD DISAPPEAR, AFTER DRIVING OFF WITH MARSHAL RODION MALINOVSKY, COMMANDER OF THE SOVIET TROOPS OCCUPYING BUDAPEST AT THE CLOSE OF WORLD WAR II.

"I HAVE TO BELIEVE THAT RAOUL IS STILL ALIVE," SAID NINA VON DARDEL LAGERGREN, 68, WHO, THIS MONTH, WILL MAKE A VISIT TO THE SOVIET UNION WHERE SHE BELIEVES HER BROTHER HAS BEEN INCARCERATED FOR 44 YEARS. "WE COULDN'T GO ON FIGHTING, IF WE DIDN'T BELIEVE HE WAS ALIVE."

SOVIET OFFICIALS CONTINUALLY DENIED ANY KNOWLEDGE OF WALLENBERG'S WHEREABOUTS UNTIL 1957, WHEN THEY REFERRED TO A DOCUMENT DECLARING HIS DEATH BY HEART ATTACK A FULL DECADE EARLIER. PENNED BY A PHYSICIAN AT MOSCOW'S LUBJANKA PRISON TO A SENIOR SECURITY OFFICIAL, IT READ:

"I AM REPORTING THAT WALLENBERG, THE PRISONER, KNOWN TO YOU, SUDDENLY DIED LAST NIGHT IN HIS CELL, PROBABLY OF MYOCARDIAC ARREST. (DATED) JULY 17, 1947. (SIGNED) SMOLTSOV, COLONEL, MEDICAL SERVICE."

IN NOVEMBER 1987, SOVIET LEADER MIKHAIL S. GORBACHEV REITERATED PREVIOUS KREMLIN STATEMENTS THAT WALLENBERG HAD DIED 40 YEARS EARLIER.

BUT NO ONE OUTSIDE THE SOVIET HIERARCHY HAS EVER SEEN THAT NOTE, AND NUMEROUS WALLENBERG SIGHTINGS HAVE BEEN REPORTED OVER THE YEARS. ONE, AS RECENT AS 1987, HAD WALLENBERG BEING TREATED IN A MOSCOW PSYCHIATRIC WARD. "AND WE HAVE MORE INFORMATION THAT WE HAVE CHOSEN NOT TO PUBLICIZE," LAGERGREN SAID. "I BELIEVE THAT SOMEONE WITH ALL THE QUALITIES AND COURAGE AND HUMOR THAT RAOUL HAS COULD SURVIVE IN THIS SITUATION."

FOUNDER OF THE RAOUL WALLENBERG ASSOCIATION OF SWEDEN, LAGERGREN WAS IN PHILADELPHIA ON THURSDAY AT THE MUSEUM TO HELP OPEN A MODEST PHOTO AND ARCHIVAL EXHIBIT, "RAOUL WALLENBERG: ONE CAN MAKE A DIFFERENCE." THE EXHIBIT WILL BE HERE THROUGH MARCH 13.

THURSDAY, THE EIGHTH ANNIVERSARY OF THE SWEDEN'S BEING DECLARED AN OFFICIAL AMERICAN CITIZEN, WAS ALSO PROCLAIMED RAOUL WALLENBERG DAY BY PRESIDENT BUSH. ONLY ONE OTHER FOREIGNER, WINSTON CHURCHILL, HAS ATTAINED SUCH AN HONOR, "AND HE IS DEAD," SAID LAGERGREN, "SO IN A WAY, RAOUL IS THE ONLY PERSON LIVING TO HAVE THIS DISTINCTION."

BORN OF A RICH BANKING FAMILY, OFT-REFERRED TO AS "THE ROCKEFELLERS OF SWEDEN," WALLENBERG WAS EDUCATED ALL OVER THE GLOBE, INCLUDING THE UNIVERSITY OF MICHIGAN, WHERE HE STUDIED ARCHITECTURE. IT WAS DURING A VISIT TO HAIFA, THEN IN PALESTINE, IN THE '30S, THAT HE FIRST MET EASTERN EUROPEAN REFUGEES AND LEARNED OF HILTER'S DEVASTATING PLANS. A FEW YEARS LATER, HE WOULD ACCEPT A POST AT THE SWEDISH EMBASSY IN BUDAPEST, HIS MISSION TO HELP EVACUATE HUNGARIAN JEWS.

WALLENBERG IS WIDELY CREDITED WITH SAVING 20,000 HUNGARIAN JEWS FROM HITLER'S DEATH CAMPS BY DESIGNATING APARTMENT BUILDINGS AS "SAFE HOUSES" AND ISSUING SPECIAL SWEDISH PASSPORTS ENSURING IMMUNITY FROM NAZI DEPORTATION. THROUGH THREATS TO INTERNATIONALLY PUBLICIZE THE PROPOSED BOMBING OF BUDAPEST'S JEWISH GHETTO, WALLENBERG RESCUED ANOTHER 70,000 JEWISH RESIDENTS.

HE ACCOMPLISHED ALL THIS IN JUST SIX MONTHS, AND THEN HE DISAPPEARED.

"HE WAS A VERY EXTRAORDINARY MAN, RIGHT FROM THE BEGINNING," LAGERGREN SAID. "HE WAS CARING AND PROTECTIVE AND HAD A QUICK MIND. HE WAS VERY SWEET, VERY FUNNY. IT WAS REALLY SO EXCITING WHEN HE CAME HOME FROM HIS TRAVELS. HE WAS SO GOOD-LOOKING, LOTS OF FUN AND WITH AN ENORMOUS SENSE OF HUMOR." (PTO)

E/W - (1) RAOUL WALLENBERG'S SISTER GOING TO USSR ...

WALLENBERG'S FATHER DIED THREE MONTHS BEFORE HIS BIRTH; HIS MOTHER, MAJ. MARRIED FREDRIK VON DARDEL, WHO LATER BECAME DIRECTOR OF A PRESTIGIOUS STOCKHOLM HOSPITAL, AND HAD TWO MORE CHILDREN, GUY AND NINA. NINA WAS BORN 10 YEARS AFTER RAOUL.

LAGERGREN FOUNDED THE WALLENBERG ASSOCIATION 10 YEARS AGO, AFTER HER PARENTS' DEATH, TO HELP CONTINUE THEIR MISSION. THE GROUP, WHICH NOW CLAIMS 2,000 MEMBERS, HAD TWO GOALS: TO INFORM THE WORLD ABOUT WALLENBERG'S ACHIEVEMENTS AND TO FIND HIM.

THE ORGANIZATION CLEARLY HAS MADE PROGRESS.

"BUT NOT SUCCESS!" CRIES ASSOCIATION SECRETARY SONJA SONNENFELD. "THERE CAN BE NO SUCCESS UNTIL HE HAS BEEN FOUND!"

EFFORTS TO PUBLICIZE WALLENBERG'S LIFE HAVE RESULTED IN THOUSANDS OF ARTICLES, 35 BOOKS, A 1985 MINI-SERIES STARRING RICHARD CHAMBERLAIN, SQUARES AND STREETS DEDICATED IN HIS NAME AND HONORS ACCORDED ALL OVER THE WORLD. "AND DON'T FORGET THE SCHOOLS. THERE ARE TWO IN THE UNITED STATES, ONE IN BROOKLYN, THE OTHER IN SAN FRANCISCO, A VERY GOOD ONE, TOO," SAID LAGERGREN, CLUTCHING A BRONZE MEDALLION THAT HANGS FROM HER THIN NECK. THE MEDALLION WAS A PRESENT FROM THE SAN FRANCISCO SCHOOL.

THE SOVIETS FINALLY EXTENDED AN INVITATION TO LAGERGREN AND HER BROTHER IN AUGUST. SHE IS CLEARLY ANXIOUS ABOUT HER FORTHCOMING, WEEK-LONG SOJOURN, BUT REFUSED TO DISCUSS DETAILS. "IT'S NATURAL THAT WE'RE HAPPY TO BE GOING, BUT THIS IS A VERY CLOSED SOCIETY. WE DON'T BELIEVE WHAT THE RUSSIANS HAVE TOLD US BECAUSE THEY HAVE LIED SO MANY TIMES. WE KNOW WE WILL BE INVITED TO TALK TO HIGH OFFICIALS, KGB AND THE LIKE."

AND THEN THERE ARE THE WALLENBERG SIGHTINGS. IN THE EARLY '70S, JEWISH EMIGRANTS LEAVING THE SOVIET UNION CLAIMED TO HAVE MET WALLENBERG IN PRISON. IN 1974, HE WAS REPORTEDLY SEEN IN THE SIBERIAN CAMP OF VADIVOVO, AND DESCRIBED AS AN OLD AND ILL-LOOKING MAN WITH THIN, WHITE HAIR. IN 1977, A SOVIET JEW RELEASED FROM LUBJANKA'S HOSPITAL TOLD HIS FAMILY IN ISRAEL THAT HE HAD MET A SWEDE WHO HAD SURVIVED 30 YEARS IN PRISON. IN 1986, WALLENBERG WAS ALLEGEDLY SIGHTED IN THE SOUTH-CENTRAL LABOR CAMP OF BLAGOVESHCHENKA.

LAGERGREN RECALLED THE LAST CORRESPONDENCE SHE EVER SAW FROM WALLENBERG, A LETTER WRITTEN TO THEIR MOTHER JUST A MONTH BEFORE HE DISAPPEARED. "HE KEPT TALKING OF THE RUSSIAN CANNONS GOING DAY AND NIGHT," SHE SAID. "BUT IT ALSO SPOKE OF HIS ENORMOUS DETERMINATION. HE WAS SO LOOKING FORWARD TO THE RUSSIAN LIBERATION OF BUDAPEST. HE THOUGHT IT WAS THE ONLY THING THAT WOULD STOP WHAT WAS HAPPENING TO THE JEWS. HE WAS SO OPTIMISTIC." AM/LG

Washington erinnert an Raoul Wallenberg

Gedenktag für den verschollenen Retter Tausender Juden / Von Ernst Haas

DEN HAAG, 5. Oktober. Am Donnerstag haben die Vereinigten Staaten erstmals mit einem „Raoul-Wallenberg-Tag“ offiziell des vor 44 Jahren im sowjetischen GULag verschwundenen schwedischen Diplomaten gedacht, der zwischen Juli 1944 und Januar 1945 durch seinen persönlichen Einsatz Zehntausende ungarische Juden vor der Deportation in die Vernichtungslager des Dritten Reiches gerettet hat. Der damals junge Diplomat gewährte durch die Ausgabe sogenannter schwedischer „Schutzpässe“ vielen Juden Schutz, brachte sie bis zur rettenden Ausreise nach Schweden in speziell geschützten Häusern der ungarischen Hauptstadt unter, und zum Teil gelang es ihm sogar, die schon in den Eisenbahnwaggons eingepferchten oder schon auf dem Marsch befindlichen Opfer noch von dort herauszuholen. Mit dem jetzt von Präsident Bush ausgerufenen Gedenktag – am selben Tag vor acht Jahren war ihm von Präsident Reagan die amerikanische Ehrenbürgerschaft verliehen worden – wollen die Vereinigten Staaten nicht zuletzt das Verlangen nach Klärung des Schicksals Wallenbergs hervorheben.

Zwar behaupten sowjetische Regierungsvertreter bis heute, daß der von ihnen 1945 in Budapest verschleppte Wallenberg 1947 in einem Moskauer Gefängnis eines natürlichen Todes gestorben sei, doch gibt es zahlreiche Zeugen, die Wallenberg noch in den fünfziger Jahren und manche auch noch in den darauffolgenden Jahrzehnten in sowjetischen Lagern und Krankenhäusern begegnet sein wollen. Einer wichtigen Fährte zu dem Verschollenen, auf der sich 1961 die schwedische Ärztin Nanna Svartz in Moskau dank einer sehr präzisen Äußerung eines führenden sowjetischen Mediziners, Alexander Mjasknikow, zu befinden glaubte, durfte nicht nachgegangen werden, da kurz darauf sowjetischerseits von einem sprachlichen Mißverständnis die Rede war.

Grundlage der sowjetischen Behauptungen ist bis heute das Moskauer Memorandum aus dem Jahr 1957, in welchem der Krenl erstmals offiziell zugegeben hatte, daß sich Wallenberg in seinem Gewahrsam gefunden hatte, und in dem der Versuch gemacht worden war, die ganze Affäre den kriminellen Aktivitäten von Stalins Innenminister Abakumow in die Schuhe zu schieben. Darüber hinaus schwiegen jedoch die Sowjets jahrzehntelang beharrlich zu dem Fall, und vor allem verheimlichten sie ihn gegenüber der eigenen Bevölkerung.

Erst 1986 versprach der sowjetische Parteichef Gorbatschow gegenüber dem schwedischen Ministerpräsidenten, sich der Sache annehmen zu wollen. Doch es brauchte noch einige Jahre, bis vor wenigen Monaten dann der Fall Wallenberg auch

öffentlich von sowjetischen Vertretern und von den sowjetischen Medien aufgegriffen wurde. Zwar wird der Schwede – er war 1945 von den sowjetischen Truppen in Ungarn fälschlicherweise als amerikanischer Spion verdächtigt und in „Schutzhaft“ genommen worden – heute in sowjetischen Zeitungen als ein „tapferer Mann“ bezeichnet, und seine Taten werden „nobel“ genannt, doch sieht man sich angeblich außerstande, Beweismaterial über sein wirkliches Schicksal vorzulegen.

Der sowjetische Delegationsleiter bei der Pariser KSZE-Menschenrechtskonferenz, Kaschew, wiederholte im Juni eine nun schon alte Moskauer Behauptung: „Wir haben keine Informationen.“ Die Menschen, die Wallenberg zerstört hätten, hätten auch die Unterlagen über ihn zerstört, und schließlich seien auch sie selbst zerstört worden. Gleichzeitig versicherte der sowjetische Repräsentant, falls neue Informationen gefunden würden, werde man diese der Öffentlichkeit mitteilen.

Ende August hat das sowjetische Fernsehen ein Foto Wallenbergs gezeigt und gleichzeitig dazu aufgerufen, jeder, der etwas über sein Schicksal wisse, möge sich bei den Behörden melden. Die Angehörigen des Vermissten werden Ende Oktober auf eine Moskauer Einladung hin in die Sowjetunion reisen, wo sie selbst weitere Nachforschungen anstellen können – 44 Jahre nach der Verschleppung Wallenbergs und 36 Jahre nach Stalins Tod. In der letzten Zeit hatte schon der sowjetische Bürgerrechtler und Friedensnobelpreisträger Sacharow persönlich in verschiedenen Gefangenenlagern nach Wallenberg gesucht. Die Gesuche mehrerer Menschenrechtsorganisationen waren von sowjetischen Behörden viele Jahre lang abgewiesen worden. Warum?

In vielerlei Hinsicht erinnert die Behandlung des Falles Wallenberg an die Schwereigkeiten, die der Krenl mit der Existenz der geheimen Zusatzprotokolle zum Hitler-Stalin-Pakt hatte. Erst unter dem Zwang unlegbarer Fakten räumte die sowjetische Führung deren Existenz vor kurzem ein, ohne bislang jedoch daraus die Konsequenzen zu ziehen. Noch weiß niemand im Westen, ob der Schwede noch lebt – möglicherweise unter einem anderen Namen – oder ob er tatsächlich tot ist.

Doch solange nicht allen vorliegenden Zeugenaussagen über ihn in den Jahren nach 1947 nachgegangen werden kann, so lange muß Wallenberg als lebend gelten. Mit der Verleihung der Ehrendoktorwürde aller belgischen Universitäten an Wallenberg in Abwesenheit Mitte Januar dieses Jahres haben auch Belgiers Hochschulen die Überzeugung bekundet, daß der Verschollene noch lebt.

(ACTUALITIES AVAILABLE IN AUDIO SECTION)

WASHINGTON, OCT. 6 (NCA/MORT VON DUYKE) -- U.S. PRESIDENT GEORGE BUSH SAYS THE WORLD STILL DOES NOT KNOW THE FATE OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG, WHO DISAPPEARED AFTER SAVING THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS IN WORLD WAR TWO.

BUSH SAYS THE SOVIET UNION, WHOSE TROOPS SEIZED WALLEMBERG IN HUNGARY DURING THE WAR, "HAS YET TO PRODUCE ANY EVIDENCE OF HIS DEATH, AND HAS REFUSED TO INVESTIGATE REPORTS THAT HE MAY STILL BE ALIVE."

"THERE IS NO PROOF THAT HE IS NOT STILL ALIVE AND IMPRISONED IN THE SOVIET UNION," HE SAYS.

BUSH MADE THE REMARKS YESTERDAY IN A PROCLAMATION DESIGNATING OCT. 5 AS RAOUL WALLEMBERG DAY FOR AMERICANS TO HONOR THE DIPLOMAT'S EFFORTS IN SAVING THE JEWS FROM WARTIME NAZI EXTERMINATION CAMPS. WALLEMBERG IS CREDITED WITH SAVING 100,000 JEWS IN HUNGARY BEFORE HE WAS DETAIN THE PROCLAMATION THAT SINCE THAT DATE, NUMEROUS EYEWITNESS ACCOUNTS HAVE INDICATED THAT WALLEMBERG MAY HAVE SURVIVED LONG AFTER 1947.

LONG-AWAITED ANSWERS TO THE WALLEMBERG ENIGMA MAY SOON SURFACE DURING A VISIT TO MOSCOW BY TWO OF WALLEMBERG'S RELATIVES BEGINNING OCT. 15 AT THE INVITATION OF THE SOVIET UNION.

MOSCOW NEWS ON AUGUST 27 QUOTED THE SOVIET AMBASSADOR TO SWEDEN, BORIS PANKIN, AS SAYING THAT HE HAD BEEN INSTRUCTED TO INVITE WALLEMBERG'S RELATIVES FOR TALKS IN MOSCOW WITH OFFICIALS OF THE KGB AND FOREIGN MINISTRY.

THE ONLY TWO SURVIVING RELATIVES MAKING THE TRIP ARE HIS HALF-SISTER NINA LAGERGREN AND HALF-BROTHER GUY VON DARDEL, WHO LIVE IN SWEDEN. THEY ARE NOW IN PHILADELPHIA TO ATTEND VARIOUS CEREMONIES HONORING WALLEMBERG, UNDER SPONSORSHIP OF THAT CITY'S WALLEMBERG COMMITTEE.

THE AMERICAN-SWEDISH HISTORICAL MUSEUM IN PHILADELPHIA IS CURRENTLY HOLDING AN EXHIBIT OF ART AND PHOTOGRAPHS COMMEMORATING WALLEMBERG'S EXPLOITS.

HIS DARING DURING THE WAR WAS ALSO PUT TO MUSIC. WALLEMBERG'S SUPPORTERS COMMISSIONED AN AMERICAN -- GERALD BELLOW -- TO COMPOSE A SONG DEDICATED TO THE DIPLOMAT. IT IS ENTITLED: "NOW IS THE TIME: READY TO FREE YOU."

A SOVIET EMIGRE, BORIS KALANSKY, DEVOTES HIS TIME SINGING THE SONG AT WALLEMBERG CEREMONIES. A BARITONE, KALANSKY SANG OPERAS IN THE SOVIET UNION BEFORE HE LEFT FOR THE UNITED STATES EIGHT YEARS AGO. HE IS NOW A CANTOR.

THE WALLEMBERG COMMITTEE'S MISSION IS TO KEEP THE MEMORY OF WALLEMBERG ALIVE, AND TO FIND OUT WHAT HAPPENED TO HIM.

A COMMITTEE SPOKESMAN SAYS THAT WHEN BORIS YELTSIN, A MEMBER OF THE CONGRESS OF PEOPLE'S DEPUTIES, STOPPED IN PHILADELPHIA DURING HIS U.S. TOUR LAST MONTH, THE COMMITTEE ASKED HIM TO TRY TO FIND OUT WHAT HAPPENED TO WALLEMBERG. YELTSIN SAID HE WOULD LOOK INTO THE MATTER, THE SPOKESMAN SAYS.

WALLEMBERG WAS MADE AN HONORARY CITIZEN OF THE UNITED STATES ON JANUARY 5, 1981. PRESIDENT BUSH SAYS IN HIS PROCLAMATION THAT THIS "SIGNIFIED THE AMERICAN PEOPLE'S RECOGNITION OF HIS HEROISM AND OUR REFUSAL TO FORGET HIM OR HIS BRAVERY IN THE FACE OF TYRANNY."

BUSH SAYS: "RAOUL WALLEMBERG RISKED HIS OWN LIFE MANY TIMES IN DEFYING THE NAZI AUTHORITIES ... HE TIRELESSLY PLEADED, SCHEMED, MANEUVERED -- AND EVEN THREW HIMSELF BEFORE RIFLE-WIELDING NAZI GUARDS -- IN ORDER TO RESCUE THEIR PRISONERS FROM EXTERMINATION."

"HIS EFFORTS," BUSH SAYS, "WERE TRULY SELFLESS AND HEROIC. AMIDST THE HORRORS OF WAR AND NAZI ATROCITIES, RAOUL WALLEMBERG REPRESENTED THE NOBLE AND DECENT CONSCIENCE OF HUMANITY." 02/LG

CN129

A-WIRE

05-OCT-89 21:05

E/W - UPDATE

IN CN125, "WALLENBERG'S SISTER
LEAVES FOR MOSCOW," INSERT THE
FOLLOWING AFTER THE FIRST SENTENCE OF
THE THIRD PARAGRAPH:

LAGERGREN SAID SHE IS SURE HER
BROTHER IS STILL ALIVE AND THAT SHE
HOPES TO RECEIVE TRUTHFUL INFORMATION
FROM SOVIET AUTHORITIES.

SHE SAID SHE WOULD BE MEETING
SENIOR OFFICIALS FROM THE KGB AND THE
FOREIGN MINISTRY, BUT DID NOT YET KNOW
WHOM.

(ADDING MORE DETAILS FROM SOVIET
TV)

(CMD) BF/JM/TH

CN125

A-WIRE

05-OCT-89 20:48

E/W -- WALLENBERG'S SISTER LEAVES FOR MOSCOW

(WITH CN 113)

MUNICH, OCT. 5 (CMD) -- SOVIET TV SAID TONIGHT THAT THE SISTER OF
MISSING SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG HAS LEFT FOR MOSCOW TO TRY
TO DETERMINE HER BROTHER'S FATE.

NINA LAGERGREN WAS INVITED BY SOVIET AUTHORITIES IN AUGUST.

IN THE TV REPORT, LAGERGREN APPEALED TO ALL SOVIET CITIZENS TO
HELP HER FIND OUT MORE ABOUT WALLENBERG. THE TV GAVE THE PHONE NUMBER
OF THE MOSCOW RAOUL WALLENBERG SOCIETY, WHICH WILL ACCEPT
INFORMATION, AND ALSO SHOWED PHOTOGRAPHS OF WALLENBERG.

THE TV PRAISED WALLENBERG'S EFFORTS TO SAVE THOUSANDS OF
HUNGARIAN JEWS DURING THE WAR. THE REPORT ADDED THAT HE, REGRETTABLY,
HAD SHARED THE FATE OF OTHER VICTIMS OF STALINISM.

(SOVIET TV-VREMYA/CR, 1900)

BF/JM/CK

CN170

A-WIRE

06-OCT-89 05:51

E/W -- 0600 INTRO WALLEMBERG (WRAPUP)
(MUNICH, WASHINGTON, OCTOBER 6)

THE SISTER OF MISSING SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG HAS APPEALED TO THE SOVIET PEOPLE TO HELP FIND HER BROTHER.

SOVIET TELEVISION LAST NIGHT SAID WALLEMBERG'S SISTER, NINA LAGERGREN, HAD LEFT FOR MOSCOW FOR TALKS WITH SENIOR KGB AND FOREIGN MINISTRY OFFICIALS. LAGERGREN SAID SHE IS SURE HER BROTHER IS STILL ALIVE, AND APPEALED DURING THE SOVIET TV BROADCAST FOR SOVIET CITIZENS TO HELP HER FIND OUT MORE.

WALLEMBERG SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM NAZI EXTERMINATION CAMPS DURING WORLD WAR TWO. HE WAS LAST SEEN IN SOVIET CUSTODY AFTER SOVIET TROOPS ENTERED HUNGARY. SOVIET AUTHORITIES HAVE SAID HE DIED IN PRISON IN 1947.

U.S. PRESIDENT GEORGE BUSH SAYS THE WORLD STILL DOESN'T KNOW WALLEMBERG'S FATE. BUSH SAID YESTERDAY THAT THE SOVIET UNION HAS YET TO PRODUCE EVIDENCE OF HIS DEATH AND HAS REFUSED TO INVESTIGATE REPORTS THAT HE MAY STILL BE ALIVE.

BUSH MADE THOSE REMARKS IN A DECLARATION DESIGNATING OCTOBER 5 AS RAOUL WALLEMBERG DAY IN THE UNITED STATES. (NCA/VON DUYKE)

SUMMARY: THE SISTER OF MISSING SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG HAS APPEALED TO THE SOVIET PEOPLE TO HELP FIND HER BROTHER. SOVIET TV LAST NIGHT SAID WALLEMBERG'S SISTER, NINA LAGERGREN, HAD LEFT FOR MOSCOW FOR TALKS WITH SENIOR KGB AND FOREIGN MINISTRY OFFICIALS. LAGERGREN SAID SHE IS SURE HER BROTHER IS STILL ALIVE, AND APPEALED ON THE BROADCAST FOR SOVIET CITIZENS TO HELP HER. WALLEMBERG SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM NAZI EXTERMINATION CAMPS DURING WORLD WAR TWO AND WAS LAST SEEN IN SOVIET CUSTODY. SOVIET AUTHORITIES HAVE SAID HE DIED IN PRISON IN 1947. LG

MR. REISCH

FRANKFURTER RUNDSCHAU of October 4, 1989

Rei

Otto von Habsburg zögert noch

MÜNCHEN, 3. Oktober (Reuter). Otto von Habsburg steht derzeit nicht als Kandidat für das Amt des ungarischen Staatspräsidenten zur Verfügung. Sein Sprecher, Bernd Posselt, sagte am Dienstag zu dem Vorschlag aus der ungarischen „Kleinbürgerpartei“, der Sohn des letzten Kaisers von Österreich und Ungarn halte „eine Kandidatur zum derzeitigen Zeitpunkt für nicht verwirklichtbar“. Otto von Habsburg sei „momentan“ der Meinung, daß er in der EG wesentlich mehr für Ungarn tun kann als in der ungarischen Innenpolitik.

Otto von Habsburg ist als Abgeordneter des Europa-Parlaments (EP) Präsident der EP-Delegation für Beziehungen zu Ungarn, die erst vor wenigen Monaten gegründet wurde, um den Reformprozeß in Ungarn zu unterstützen. Der Chef des Hauses Habsburg hält laut Posselt seine Kandidatur für die Staatspräsidentenposition freilich nicht für alle Zeiten für undenkbar. „Er hat sie grundsätzlich nicht ausgeschlossen.“

SÜDDEUTSCHE ZEITUNG of October 4, 1989

W

Ausstellung über Raoul Wallenberg

Das private „Jüdische Museum München“ von Richard Grimm (Maximilianstraße 38) bereitet für November (2. bis 30. November) eine Ausstellung über Raoul Wallenberg vor, der in der ungarischen Hauptstadt Budapest im Zweiten Weltkrieg in den Jahren 1944/45 100 000 Juden das Leben rettete. Das Museum wurde im April dieses Jahres mit der Ausstellung „Ein beispielhafter Anfang“ eröffnet. Bisher kamen mehr als 3000 Besucher aus dem In- und Ausland. Noch bis zum 21. Oktober werden ausgewählte Arbeiten zum Thema „Schüler in Bayern malen zum Versöhnungstag (Jom Kippur)“ gezeigt.

[Solovyev] So you consider that a genuine investigation into the fate of your brother has started only now.

[Lagergren] Just so. That is absolutely true. This has been possible thanks to glasnost, thanks to your new policy with relation to human rights. I am certain that many governments, yours above all, will give us assistance in our search, and we will finally find out the whole truth. [heard in English:...and release him.] I believe that this will be so. [end recording]

[Solovyev] It is evident that the human being is made in such a way that the death of a near one, which was concealed from him for long years, the evidence of which was not presented for even longer years, cannot be taken in by him immediately. The belief in the fact that a person is alive, or at least the conviction that something is continuing to be hidden from him, turns out to be stronger than the facts in such a case.

West Europe

Wallenberg Association Continues Quest

 LD2110120889 Moscow TASS in English 2133 GMT
 20 Oct 89

[Text] Moscow October 20 TASS—By TASS correspondents Nikolay Vykolov and Igor Peskov:

Members of Raoul Wallenberg's family and representatives of the Wallenberg Association today had a second meeting with USSR Deputy Foreign Minister Valentin Nikiforov and KGB Deputy Chairman Vladimir Pirozhkov. Upon the conclusion of the meeting the Swedish delegation gave a news conference at the Swedish Embassy in Moscow.

Chairman of the Wallenberg Association Per Anger worked at the Swedish mission in Budapest during the war and collaborated with Wallenberg.

Per Anger said that during the latest round of talks with Soviet representatives, the Swedish side submitted a list of witnesses who met Raoul Wallenberg in Soviet prisons over the years or heard him mentioned.

Per Anger said the Soviet side answered virtually all the questions put by the Swedish side and readily responded to requests of the Swedish diplomat's relatives.

Thanks to this attitude, Wallenberg's half-brother Guy von Dardel and secretary of the association Sonia Sonnenfeldt will leave next Monday for Vladimir, Central Russia. There they will visit the prison in which, as asserted by a number of witnesses, Raoul Wallenberg may have been alive, even after July 17, 1947—the date of his death according to the Soviet official sources.

Wallenberg's half-sister Nina Lagergren and Per Anger leave for home today.

Nikolay Uspenskiy, chief of the Second European Department of the Soviet Foreign Ministry, told a briefing at the Foreign Ministry press centre today that the Soviet side has no doubts that the Swedish diplomat died in the Lubyanka Prison in 1947. However, Wallenberg's relatives have a right to continue their quest.

The Foreign Ministry spokesman said that if they have more requests, the Soviet side will be prepared to help them.

Sister Interviewed on KGB Visit

 LD2010102489 Moscow Television Service in Russian
 1800 GMT 19 Oct 89

[Vsevolod Solovyev report; from the "Vremya" newscast]

[Text] [Solovyev] We have already reported that Nina Lagergren, sister of Raul Wallenberg is in Moscow. [video shows still of Wallenberg] This photograph of Raul Wallenberg, the Swedish diplomat, was taken in

November 1944. He was 31 at the time, and worked in the Swedish Embassy in Budapest, carrying out a special mission. Taking advantage of his diplomatic status, he saved Jews, whom the Nazis were dispatching to the death camps. Wallenberg gave them Swedish documents and concealed them in abandoned buildings. He was successful in saving tens of thousands of people. Wallenberg was seen for the last time in company on 17 January 1945, when he was travelling to meet the command of the Soviet troops, which had just occupied Budapest after the retreat of the Hitlerites. There was no official information about the fate of the Swedish diplomat before 1957, when the Soviet Union, which had previously denied arresting Wallenberg in Budapest, informed the Swedes that Wallenberg died of a heart attack in Moscow in the Lubyanka prison in 1947. Stockholm refused to accept this version of events. [video switches to interview with Nina Lagergren by Solovyev]

[Begin recording; Lagergren in English with superimposed Russian translation]

[Solovyev] Miss Lagergren, you are in Moscow for the first time on an official invitation. You were received in the KGB, where you were presented with a document confirming the death of your brother. Are you satisfied with the explanations you have received?

[Lagergren in English with superimposed Russian translation] We will never accept [in English: We have never accepted...] this document, which bears witness to the death of my brother, and we have come to Moscow not to see a document. This could have been arranged in Stockholm. We have come to Moscow in order to start a dialogue with the Soviet authorities; moreover this is happening for the first time. We have had the opportunity to present to the Soviet side the documents we have, and we expect to hear tomorrow the answers to the questions we asked.

[Solovyev] You cannot believe that the Soviet Union has nothing concerning the fate of your brother except certificates signed by the prison doctor?

[Lagergren] No, we cannot believe this. We have evidence, certain testimony, that Raul Wallenberg is alive today, and Mikhail Gorbachev, when he was in New York at the United Nations, promised us that he would do everything possible to clarify the destiny of my brother.

[Solovyev] Which version of the fate of your brother do you consider the most likely?

[Lagergren] There are many witnesses who assert that Raul lived for a very long time after 1947. Perhaps some testimonies give rise to doubts about this, but if one puts them all together there is no doubt that Raul did not die in 1947. He was seen in many places, in particular in Vladimir prison, and in many other prisons.

B20

CN120

A-WIRE

09-JUN-89 21:19

POPE -- 2130 INTRO POPE (NEW: QUOTES, ARREST)
(UPPSALA, SWEDEN; JUNE 9)

POPE JOHN PAUL TODAY IN SWEDEN ASSAILED ABORTION AND EUTHANASIA ON THE LAST FULL DAY OF HIS FIVE-NATION NORDIC TOUR.

THE POPE SAID AT AN ECUMENICAL SERVICE IN UPPSALA THAT A PERSON MUST NEVER BE DISPOSED OF IN ORDER TO MAKE LIFE EASIER FOR OTHERS.

HE ALSO PRAISED SWEDISH DIPLOMAT (AOUL WALLEMBERG) WHO SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS BEFORE HE WAS ARRESTED BY SOVIET FORCES IN 1945. SOME PEOPLE THINK WALLEMBERG MIGHT STILL BE ALIVE, ALTHOUGH THE USSR SAYS HE DIED IN A MOSCOW PRISON IN 1947.

THE POPE LATER CELEBRATED MASS FOR ABOUT 8,000 PERSONS. SECURITY AGENTS GRABBED A MAN WHO RUSHED TOWARD THE POPE DURING THE MASS. THE MAN, WHO WAS HOLDING LEAFLETS PROTESTING THE POPE'S VISIT, WAS UNARMED AND WAS STOPPED BEFORE HE REACHED THE POPE.

JOHN PAUL RETURNS TO ROME TOMORROW.

(NCA/REUTER/AP/UPI/AFP) TG/SF

Bro

CND68

A-WIRE

09-JUN-89 15:32

POPE - 1530 INTRO POPE (NEW: WALLENBERG COMMENT)
(UPSAALA, JUNE 9)

IN SWEDEN TODAY, POPE JOHN PAUL TODAY PRAISED THE WARTIME RECORD OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG.

WALLENBERG WHO IS CREDITED WITH SAVING THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM NAZI DEATH CAMPS. THE FATE OF THE DIPLOMAT, ARRESTED BY SOVIET TROOPS IN 1945, HAS NEVER BEEN SATISFACTORILY EXPLAINED.

THE SOVIET UNION HAS SAID HE DIED IN A PRISON CAMP, BUT THAT ACCOUNT HAS BEEN DISPUTED BY OTHERS WHO SAY HE MAY STILL BE ALIVE.

EARLIER TODAY, THE POPE ATTENDED AN ECUMENICAL SERVICE AT UPSAALA'S LUTHERAN CATHEDRAL. THERE HE CALLED FOR MORE DIALOGUE BETWEEN CATHOLICS AND LUTHERANS.

THE POPE ENDS HIS FIVE-NATION NORDIC TOUR TOMORROW AND RETURNS TO THE VATICAN. (NCA/AP/UPI/REUTER/DPA) LW/RF/SF

MUNICH, 5 JUNE 1989 - (NCA) - THE FOLLOWING COMMENTARY APPEARS IN TODAY'S WEST GERMAN DAILY DIE WELT:

Von Wallenberg bis Katyn

Von Ephraim Lahav

Das Eingeständnis der Sowjets bei der KSZE-Konferenz in Paris, daß Raoul Wallenberg im Jahre 1947 im Moskauer Gefängnis Lubjanka gestorben ist, war schon lange überfällig. Doch ist diese Mitteilung höchst unbefriedigend. Sie verdeckt mehr, als sie enthüllt; sie ist nicht ganz glaubhaft.

Gewiß ist es möglich, daß die Berija-Cligue, laut sowjetischer Version, die Dokumente über den ganzen Vorgang vernichtet hat. Aber dann stellt sich die Frage, woher die sowjetische Delegation in Paris ihre Informationen über Zeit und Ort des Todes schöpft. Woher weiß sie, daß der schwedische Diplomat überhaupt tot ist und daß alle Berichte von Augen- und Ohrenzeugen, die in den letzten zwei Jahrzehnten behaupteten, sie hätten Wallenberg lebend angetroffen, falsch sind? Wenn keine Dokumente vorhanden sind, so muß die Information von lebenden Zeugen stammen. Wer sind sie? Warum haben sie kein Protokoll unterschrieben? Vor allem: Wo ist der Leichnam? Denn das mindeste, was Wallenberg und seiner Familie gebührt, ist ein Grab in seiner schwedischen Heimat statt einer anonymen Verscharrung in der Fremde.

Dies alles weckt Zweifel an der Echtheit der sowjetischen Aussage über Wallenbergs Schicksal. Schließlich wurde Berija, der Chef der Geheimpolizei, gleich nach Stalins Tod 1953 im Kremel erschossen. Brauchten die sowjetischen Machthaber sechsunddreißig Jahre, um Wallenbergs Schicksal zu ermitteln? Die westlichen Delegationen zur Pariser Konferenz sollten sich nicht mit dem sowjetischen Teilgeständnis zufrieden geben, sondern restlose Aufklärung verlangen.

Überzeugend ist nur die Aussage, daß es sich um „ein düsteres Blatt in unserer Geschichte“ handelt. Doch dieser Blätter gibt es noch mehr. Und wenn die Sowjets das Vertrauen der freien Welt erwerben wollen, könnten sie öffentlich und formell auch den Massenmord von Katyn eingestehen, der ja heute schon über jeden Zweifel hinaus erwiesen ist. Sie könnten dann auch die anderen Massengräber polnischer Offiziere bekanntgeben, die bis heute noch nicht entdeckt wurden. Die Zahl der Toten von Katyn deckt sich ja nicht mit der Zahl der vermißten polnischen Offiziere.

Kémkedéssel vádolták Wallenbergét

A szovjet sajtóban is vissza-visszatérő téma Rasoul Wallenberg rejtélyes halálának körülménye. A deportálása elől magyar zsidók érrejt mentő, a második világháború végnapjaiban Budapesten szolgálatot teljesítő svéd diplomata sorsa nemrég volt cikk témája a *Novoje Vremja* című hetilapban, vasárnap pedig a *Komszomolszkaja Pravda* közzötte budapesti különtudósítojának írását.

A szovjet ifjúsági lap ismerteti Wallenberg életút-

ját a budapesti letartóztatásait majd megjegyzi, hogy Gyekhanoszov akkori szovjet neppisztohelyettes információja után 1951-ben lehetett legközelebb a diplomatiáról hallani. Ekkor egykori olasz foglyok mesélték el, hogy látták Wallenberget a jefortovói börtönben. A Jaszina Németország béli budapesti rendőrfőnökejéről — aki saját elbeszélése szerint egy ideig fogolytársa volt Wallenbergnek — azt is megtudták, hogy a diplomata kémkedéssel vádolták. (MTI)

„Regény” Wallenbergről

„A fiú büszkén kihúzza magát:
— Tudod, a magyar földalatti mozgalom tagja vagyok, és egyre több feladatot kapok. Apa, anya természetesen nem tudnak róla. Hozzád azért vagyok főcímre, mert rád is számíthatok. Remélem, egy nap dolgozni fogsz nekünk.”

A valamelyest pallérozott ízlésű, igényesebb olvasó tiszteltetést a könyvet, amelyikben a szereplőknek efféle „jellemzését” találkozik. Csak az olvassa tovább, akit netán a szerző dilettantizmus magoly riasztó megnyilatkozásai sem tántoríthatnak el attól, hogy jószívről mindent elolvasson, ami az öt történetesen érdekessé tetteiről olvasható.

Bizonyára elég sokan vannak, akiket érdekel mindaz, amit Rszul Wallenbergről olvasni lehet. Ők természetesen el fog-

jak olvasni mind a fentebb Kőmészky és Kinty Ferenz Wallenberg Budapest című alregényét is, amelyet az Ifjúsági Lap és Könyvtárs jelentet meg szerény terjedelmében és kivételben, amde 65 forintért.

A „regény” író (szépirodai minőségükben valahogy sem volt eddig szerencsénk találkozhatalni nevükkel) úgy mondja előszótelejében, hogy Szil György, Wallenberg volt sógorja visszaemlékezései alapján írta meg a könyvet. Az elkezdésnél mindenestre még csak formailag sem Szil György emlékezik: „Milyen jelentéktelen mellékszerepű ő ebben az előszótelejében, hogy szinte nincs is jelen, nyugodtan elhanyagolható. Hogyan is írják forrásokról könyvek elején a szerzők?

„Magától rögzítette az emlékezőmódozatok, és a szerzők ezeket egészítették ki mások visszaemlékezéseivel, eredeti dokumentumokkal, külföldön megjelent könyvek hírléseinek tiszta részleteivel.” A továbbiakban már nem bíbelődnek azzal, hogy valamilyen módon megjelöljék „regényükben” a máshonnan átvett „hírléseinek tiszta részleteket”. Folytatni viszont így folytatják előzetes magyarázkodásukat: „S mit tett hozzá az író fantázia? Mindent és semmit!”

Ugy is van! Mindent hozzáadt, amivel a dokumentáris hírléseiséget le lehet rombolni, és semmit sem tett hozzá, amivel az irodalmi hírléseiséget meg lehet alapozni.

A nyilas rémuralom napjaiban sok ezer zsidó életét megmentő áldott kedves titkár emléke nem est érdemelné. Az úgy komoly. A könyv kamolótalan.

(cs)

1989. június 3., 1

Esti Hírlap

FFOB9

B-WIRE

02-JUN-89 15:12

EAST - WITNESS TELLS OF BEING FLOWN TO MOSCOW WITH WALLEBERG

(WITH CN45)

BUDAPEST, JUNE 2, REUTER - A RETIRED HUNGARIAN TRANSLATOR HAS TOLD HOW SHE WAS FLOWN TO THE SOVIET UNION WITH SWEDISH DIPLOMAT RAUL WALLEBERG SEVEN WEEKS AFTER HE DISAPPEARED FROM BUDAPEST IN EARLY 1945.

WALLEBERG SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM DEPORTATION BY ISSUING THEM WITH SWEDISH PAPERS, AFTER GERMANY TOOK OVER HUNGARY IN 1944.

THOUGH RUMOURS PERSIST THAT HE IS STILL ALIVE IN THE SOVIET UNION, THE LAST CONFIRMED SIGHTING OF WALLEBERG WAS ON JANUARY 17 1945 IN BUDAPEST, IN THE COMPANY OF A SOVIET OFFICER.

IN AN INTERVIEW PUBLISHED ON FRIDAY, THE RETIRED TRANSLATOR TOLD HUNGARY'S LIBERAL DAILY MAGYAR NEMZET, SHE WAS ARRESTED BY THE SOVIET UNION ON SUSPICION OF SPYING AND FLOWN OUT OF HUNGARY IN MARCH THAT YEAR.

"WITH US WERE TWO RUSSIAN OFFICERS, AN OLD GENERAL...AND RAUL WALLEBERG," SHE SAID, IDENTIFIED AT HER OWN REQUEST ONLY AS A MRS ISTVAN K WHO HAD SPENT EIGHT YEARS IN RUSSIAN JAILS.

"WE TALKED WITH EACH OTHER. HE TOLD ME HE WAS SWEDISH AND WORKED AT THE EMBASSY AND GAVE PAPERS TO MANY PEOPLE WHICH ALLOWED THEM TO ESCAPE," SHE SAID.

ASKED IF WALLEBERG KNEW WHAT AWAITED HIM, SHE SAID: "HE DID NOT EXPECT ANYTHING GOOD, BECAUSE WHEN THE PLANE TOOK OFF HE SAID, 'TAKE A GOOD LOOK, BECAUSE YOU WILL NEVER SEE HUNGARY AGAIN'."

SHE SAID SHE SPOKE TO WALLEBERG MAINLY IN FRENCH BUT HE ALSO SPOKE GOOD GERMAN. SHE DESCRIBED HIM AS SYMPATHETIC, WITH GOOD MANNERS AND OF A LEAN, AVERAGE BUILD.

AFTER SEVERAL LANDINGS, ON THE FIFTH DAY WE ARRIVED IN MOSCOW. THE PRISON VANS WERE ALREADY WAITING FOR US. WE WERE TAKEN TO THE LUBIANKA PRISON. THAT'S WHERE I SAW HIM FOR THE LAST TIME."

THE SOVIET UNION HAS SAID WALLEBERG DIED OF A HEART ATTACK IN PRISON IN 1947 AT THE AGE OF 34, BUT SWEDEN AND JEWISH GROUPS HAVE NEVER ACCEPTED THIS ACCOUNT.

SOVIET DIPLOMAT YURI KASHLEV, SPEAKING TO JOURNALISTS AT AN INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS MEETING IN PARIS, SAID ON THURSDAY THE DISAPPEARANCE AND DEATH OF WALLEBERG WAS A "DARK PAGE IN SOVIET HISTORY."

"WE DEEPLY REGRET THE DEATH OF THIS NOBLE MAN...AND WE WOULD LIKE TO SANCTIFY HIS MEMORY," HE SAID.

BUT ON FRIDAY THE RESCUE WALLEBERG COMMITTEE OF JERUSALEM REJECTED HIS STATEMENT THAT WALLEBERG WAS DEAD, SAYING HE HAD BEEN TREATED IN A PSYCHIATRIC WARD OF THE MOSCOW UNIVERSITY POLYCLINIC IN MID-1987.

KASHLEV CAME CLOSE TO SAYING THAT THE SWEDE HAD BEEN KILLED. "THE PEOPLE WHO DESTROYED PEOPLE LIKE WALLEBERG ALSO DESTROYED ALL DOCUMENTS CONCERNING HIM AND THESE PEOPLE WERE THEN DESTROYED," HE SAID.

DS

CND45

A-WIRE

02-JUN-89 12:21

E/W - 1230 INTRO WALLEMBERG (NEW: ISRAELIS)

(JERUSALEM, JUNE 2)

AN ISRAELI GROUP HAS NOW ALSO REJECTED NEW SOVIET STATEMENTS THAT SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG, WHO SAVED THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS IN HUNGARY DURING WORLD WAR TWO, IS DEAD.

THE RESCUE WALLEMBERG COMMITTEE IN JERUSALEM HAS DECLARED THAT WALLEMBERG WAS TREATED IN THE MOSCOW UNIVERSITY POLYCLINIC AS LATE AS MID-1987. IT SAYS MOSCOW IS EITHER TRYING TO COVER UP HIS FATE OR HAS LOST TRACE OF HIM. THE U.S. RAOUL WALLEMBERG COMMITTEE HAS ALSO REJECTED THE SOVIET STATEMENTS, SAYING THEY FAILED TO EXPLAIN REPORTS OVER THE YEARS THAT WALLEMBERG HAS BEEN SEEN ALIVE IN PRISONS.

SOVIET OFFICIALS IN PARIS SAID YESTERDAY WALLEMBERG HAD DIED IN A SOVIET PRISON AND THAT THERE WAS NO BASIS TO REPORTS HE MIGHT STILL BE ALIVE. MOSCOW HAS PREVIOUSLY SAID HE DIED OF A HEART ATTACK IN 1947. (NCA/REUTER) TD/PW

FF071

B-WIRE

02-JUN-89 12:22

E/W - REUTER REPORT ON ISRAELI GROUP REJECTS NEW CLAIM

JERUSALEM, JUNE 2, REUTER - AN ISRAELI GROUP ON FRIDAY REJECTED A SOVIET STATEMENT THAT SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG, WHO SAVED THOUSANDS OF JEWS FROM CONCENTRATION CAMPS IN WORLD WAR TWO, WAS DEAD.

THE RESCUE WALLEMBERG COMMITTEE OF JERUSALEM SAID THAT WALLEMBERG WAS TREATED IN THE MOSCOW UNIVERSITY POLYCLINIC PSYCHIATRIC WARD IN MID-1987.

MOSCOW WAS EITHER TRYING TO COVER UP THE FATE OF THE DIPLOMAT, WHO DISAPPEARED IN 1945 AFTER BEING ARRESTED BY SOVIET TROOPS IN EASTERN EUROPE, OR HAD LOST TRACE OF HIM, THE COMMITTEE SAID IN A STATEMENT.

"IT WOULD BE LOGICAL TO BEGIN A SEARCH OF PRISONS AND PSYCHIATRIC HOSPITALS THROUGHOUT THE SOVIET UNION TO FIND HIM," THE STATEMENT SAID.

MOSCOW HAS SAID WALLEMBERG DIED OF A HEART ATTACK IN A SOVIET PRISON IN 1947, AGED 34. SWEDEN HAS NEVER ACCEPTED THIS.

SOVIET OFFICIAL YURI KASHLEV REPEATED ON THURSDAY AT A HUMAN RIGHTS CONFERENCE IN PARIS THAT WALLEMBERG WAS DEAD, ADDING WITHOUT EXPLANATION THAT HIS DEATH WAS "A DARK PAGE IN SOVIET HISTORY."

COMMITTEE DIRECTOR DAVID HERMAN SAID IN THE STATEMENT THAT AUTHOR EFIM MOSHINSKY MET WALLEMBERG AT WRANGEL PRISON BETWEEN 1959 AND 1961.

HERMAN ADDED THAT SOVIET IMMIGRANT TO ISRAEL ABRAM CHAIMOVSKY SPENT FOUR DAYS WITH WALLEMBERG IN THE SICKBAY OF A SVERDLOVSK PRISON IN 1972.

KASHLEV, REPLYING TO QUESTIONS FROM HUMAN RIGHTS ORGANISATIONS, CAME CLOSE TO SAYING WALLEMBERG HAD BEEN KILLED.

"THE PEOPLE WHO DESTROYED PEOPLE LIKE WALLEMBERG ALSO DESTROYED ALL DOCUMENTS CONCERNING HIM AND THESE PEOPLE WERE THEN DESTROYED," HE SAID.

TD

CND45

A-WIRE

02-JUN-89 12:21

E/W - 1230 INTRO WALLEMBERG (NEW: ISRAELIS)
(JERUSALEM, JUNE 27)

AN ISRAELI GROUP HAS NOW ALSO REJECTED NEW SOVIET STATEMENTS THAT SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG, WHO SAVED THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS IN HUNGARY DURING WORLD WAR TWO, IS DEAD.

THE RESCUE WALLEMBERG COMMITTEE IN JERUSALEM HAS DECLARED THAT WALLEMBERG WAS TREATED IN THE MOSCOW UNIVERSITY POLYCLINIC AS LATE AS MID-1987. IT SAYS MOSCOW IS EITHER TRYING TO COVER UP HIS FATE OR HAS LOST TRACE OF HIM. THE U.S. RAOUL WALLEMBERG COMMITTEE HAS ALSO REJECTED THE SOVIET STATEMENTS, SAYING THEY FAILED TO EXPLAIN REPORTS OVER THE YEARS THAT WALLEMBERG HAS BEEN SEEN ALIVE IN PRISONS.

SOVIET OFFICIALS IN PARIS SAID YESTERDAY WALLEMBERG HAD DIED IN A SOVIET PRISON AND THAT THERE WAS NO BASIS TO REPORTS HE MIGHT STILL BE ALIVE. MOSCOW HAS PREVIOUSLY SAID HE DIED OF A HEART ATTACK IN 1947. (NCA/REUTER) TD/PW

NEPSZAVA 1989. JÚNIUS 2

Emberi jogi értekezlet Párizsban

Az európai helyzet emberi dimenziójával foglalkozó párizsi értekezlet első munkáltságán Jurij Kaslev szovjet nagykövet részletes tájékoztatást adott azokról a készülő törvényekről, amelyekkel a Szovjetunió összhangba hozza törvényesét az európai biztonság és együttműködési értekezlet határozataival.

Kaslev elmondotta, hogy a BTK-ból rövidesen eltávolítják a 79. és a 190. cikkelyt, amely alapján szovjetellenes tevékenység címén számos ellenzékit perbe fogtak, és börtönbe zártak.

Az ülés után tartott sajtóértekezleten a szovjet külügy miniszterhelyettese, a külügy államtitkárjának adósított Raoul Wallenberg, a háború idején Budapesten működő svéd diplomata emlékének, aki zsidók ezreinek életét

mentette meg. „Ez történelmünk egyik sötét foltja — ismerte el Vlagyimir Andrejev szovjet ügyész. — Wallenberg szovjet börtönben halt meg, és, sajnos, nem ő volt az egyetlen.” Kaslev hozzátette, hogy azok, akik elpusztították Wallenberget, megsemmisítették okmányait is, majd pedig őket is elpusztították mások”. Kaslev szerint a szovjet hatóságok ma nem tudnak semmi pontosat Wallenberg halálának körülményeiről, de ha valami csebbe folytán mégis előkerülne később valami, tisztelgési foglalkozás emléke előtt.

A szovjet nagykövet, kérdésekre válaszolva, úgy vélekedett, hogy Románia szembeeségülése az európai értekezlet határozataival nem akadályozza a többi 34 ország előrehaladását a humanitarius együttműködésben.

Románia

Rekord jogtiprásban

A helsinki szövevény jelentése bírálja Bukarestet

Sebestyén Tibor, az MTI tudósítója jelentette:

Romániában rendszeresen súlyos sérelmek érik az emberi jogokat, s így Románia lett Európa legnagyobb elnyomást alkalmazó országa. Ezt állapítja meg az a jelentés, amelyet a Nemzetközi Helsinki Szövetség (IHF) készített a romániai helyzetről az európai együttműködési emberi dimenziójával foglalkozó párizsi értekezlet számára, s amelyet csütörtökön hozott nyilvánosságra székelyhelyen, Bécsben.

A több mint hatvanoldalas okmány nagyszámú adatokkal, nyolc fejezetben válaszolja fel a legfontosabb emberi jogokkal kapcsolatos romániai állapotokat. Előljáróban rámutat arra, hogy a benne rögzített helyenképp kompromisszum lehet teljes, mivel a Cseszecske-rendszer a tájékoztatás szabadságát, az információk áramlását is elfojtja. Ennek ellenére meg a hiányos felmérés is riasztóan sok és nagy visszaélést mutat.

A jelentés egyik fő fejezete a nemzeti kisebbségek elnyomásának témáját s a román kormányzat agyancserezt „területrendezési” programját ismerteti. Többek között kifejti, hogy a legalább

kétmillió romániai magyarság — Európa legnagyobb lélekszámú nemzeti kisebbsége — egyre nagyobb mértékben válik az erőszakos román beolvasztási politika áldozatává, s emiatt tagjai tömegesen menekülnek Magyarországra. A falufelszámolásról szólva elmondja: az emberellenes terro végrahatása egyelőre kezdeteként tart, s a jelek szerint, a román vezetés a nemzetközi tiltakozó hullám ellenére sem adja fel elgondolását.

A román hatóságok a sajtó- és véleménynyilvánítási szabadság legelmeibb feltételeit sem biztosítják, a tömegtájékoztatót a legszigorúbb kormányzati ellenőrzés alatt tartják, s hivatalosaktól eltérő nézetek bármiféle terjesztését közigazgatási megfokozják. Ez az oka annak is, hogy Romániában igen ritka a „szamizdat”-irodalom, az egyetlen ilyen jellegű ismert kiadvány a magyar nyelvű „Kialáló Szó”, amely tavaly óta jelenik meg Erdélyben.

További külön fejezetek tárgyalják a szakszervezeti, a köznevelési és utazási jogok megsértésének eseteit, a börtönrendszerrel kapcsolatos állapotokat, a különböző rendőri szervek súlyos visszaéléseit.

CND073

A-WIRE

01-JUN-89 16:21

E/W -- SOVIET OFFICIAL SAYS WALLENBERG DEAD

PARIS, JUNE 1 (NCA/EGGLESTON) -- A SENIOR SOVIET LEGAL OFFICIAL, NIKOLAI ANDREEV, HAS SAID THAT RAOUL WALLENBERG WHO SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS, DIED IN A SOVIET PRISON.

ANDREEV, WHO IS EMPLOYED BY THE SOVIET PROCURATORS OFFICE, TOLD REPORTERS IN PARIS TODAY THERE WAS NO BASIS FOR WESTERN RUMORS THAT WALLENBERG MIGHT STILL BE ALIVE. HE SAID HIS STATEMENT WAS AUTHORITATIVE.

"YES, WALLENBERG WAS IN THE SOVIET UNION AND YES, HE DIED IN PRISON LIKE MANY OTHERS INCLUDING RUSSIANS," HE SAID.

WALLENBERG WAS A SWEDISH DIPLOMAT IN BUDAPEST AT THE END OF THE WAR. HE ISSUED SPECIAL PASSPORTS TO THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS TO SAVE THEM FROM DEPORTATION TO NAZI DEATH CAMPS. HE WAS ARRESTED BY SOVIET TROOPS WHEN THEY CAPTURED BUDAPEST IN 1945. SOVIET OFFICIALS SAY HE DIED IN PRISON IN 1947, BUT THERE HAVE BEEN MANY REPORTS SINCE THEN OF HIM BEING SEEN ALIVE IN SOVIET CUSTODY.

ANDREEV DESCRIBED THE WALLENBERG CASE AS A "DARK PAGE IN OUR HISTORY." HE SAID THE PRESENT SOVIET GENERATION "DEEPLY REGRETS THE DEATH OF THIS NOBLE PERSON BUT WE DO NOT KNOW ANY MORE ABOUT HIS FATE. IF WE LEARN SOMETHING MORE WE WILL CERTAINLY LET THE WORLD PUBLIC KNOW."

THE CHIEF SOVIET NEGOTIATOR AT THE PARIS HUMAN RIGHTS CONFERENCE, YURI KASHLEV, ADDED: "THOSE WHO DESTROYED WALLENBERG AND THEIR OWN PEOPLE ALSO DESTROYED THE PAPERS RELATED TO THIS. LATER ON THEY WERE DESTROYED THEMSELVES -- LIKE ABAKUMOV AND BERIA. IF BY SOME MAGIC SOME NEW INFORMATION IS OBTAINED WE WOULD CERTAINLY LIKE TO SANCTIFY THE MEMORY OF WALLENBERG." TW/SK

FF104

B-WIRE

01-JUN-89 20:45

USSR - WALLENBERG DEATH A DARK PAGE IN SOVIET HISTORY, OFFICIAL SAYS
(WJCM737103)

PARIS, JUNE 1, REUTER - THE DISAPPEARANCE AND DEATH OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG, WHO SAVED THOUSANDS OF JEWISH DEPORTEES FROM CONCENTRATION CAMPS DURING WORLD WAR TWO, WAS A DARK PAGE IN SOVIET HISTORY, A SOVIET OFFICIAL SAID ON THURSDAY.

RUMOURS THAT WALLENBERG WAS STILL ALIVE IN THE SOVIET UNION WERE FALSE, SOVIET DIPLOMAT YURI KASHLEV TOLD A NEWS CONFERENCE AT A PARIS HUMAN RIGHTS MEETING.

WALLENBERG DISAPPEARED IN 1945 AFTER BEING ARRESTED BY SOVIET TROOPS IN EASTERN EUROPE. SWEDEN HAS NEVER ACCEPTED SOVIET EXPLANATIONS THAT HE DIED OF A HEART ATTACK IN PRISON IN 1947 AT THE AGE OF 34.

KASHLEV, REPLYING TO QUESTIONS FROM HUMAN RIGHTS ORGANISATIONS, CAME CLOSE TO SAYING THAT WALLENBERG HAD BEEN KILLED.

"THE PEOPLE WHO DESTROYED PEOPLE LIKE WALLENBERG ALSO DESTROYED ALL DOCUMENTS CONCERNING HIM AND THESE PEOPLE WERE THEN DESTROYED," HE SAID.

BUT HE DID NOT ELABORATE, BEYOND SAYING THAT WALLENBERG'S DEATH WAS "A DARK PAGE IN SOVIET HISTORY."

PAYING TRIBUTE TO THE SWEDEN, HE SAID: "WE DEEPLY REGRET THE DEATH OF THIS NOBLE MAN... AND WE WOULD LIKE TO SANCTIFY HIS MEMORY."
TH

CN103

Bro
A-WIRE

01-JUN-89 20:26

E/W - U.S. WALLENBERG COMMITTEE REJECTS SOVIET STATEMENT

(RELEADS CN 73)

WASHINGTON, JUNE 1 (NCA/WINTER) - THE RAOUL WALLENBERG COMMITTEE IN THE U.S. HAS REJECTED THE LATEST SOVIET STATEMENT THAT SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENEBERG IS DEAD.

COMMITTEE PRESIDENT RACHEL HASPEL SAYS TODAY'S STATEMENT "IS NOT ACCEPTABLE." SHE SAYS IT FAILS TO EXPLAIN MANY REPORTS OVER THE YEARS THAT WALLENBERG - WHO SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM NAZI DEATH CAMPS - HAD BEEN SEEN ALIVE IN SOVIET PRISONS.

HASPEL SAYS THE SOVIET STATEMENT THAT WALLENBERG IS DEAD, ALONG WITH THE PEOPLE RESPONSIBLE FOR HIS ARREST IN HUNGARY, IS "TOO PAT AND TOO CONVENIENT."

SHE TOLD RFE/RL THE SOVIET LEADERSHIP IS USING STALE RESPONSES AND IS STILL WITHHOLDING ACCURATE INFORMATION ON WALLENBERG. SHE SAYS "WE EXPECT A MORE POSITIVE RESPONSE FROM THE SOVIET GOVERNMENT AND WILL CONTINUE TO SEEK IT." CB/

1989. május 27.

Esti Hírlap

NOVOJE VREMJA

B10

Cikk Wallenberg életéről, határáról

Moszkva, május 27.

Raoul Wallenberg életéről, valamint a sorsáról máig sem szűnő vitáról közölt aggózkodás cikkeket legújabb számában a *Novoje Vremja* című szovjet hetilap. A kivetelés sorsbeli helyváltásával — magyar zsidók eseteinek a második világháború alatt történt megmentésével — hírnévre szert tett avéd diplomata életét, magyarországi tevékenységét bemutatva a cikk idézi Léon Jász könyvéből, valamint több magyar újságcikkéből.

Felidéve az utolsó magyarországi találkozásait emléket.

a cikk ráér a Wallenberg sorsa körüli vitákra.

Stockholm hivatalos körei többször kérték a szovjet vezetéstől felvilágosítást Wallenbergről. Kérdésben azt a választ kapták, hogy a diplomata a szovjet csapatok vigráznak, majd hirtelen fordulattal a válszok tartalma az lett, hogy Wallenberg *news* írtókkodik a Szovjetunió területén. Csak a XX. kongresszus után kezdett tisztulni a helyzet.

Mára világossá vált, hogy az akkori belbiztonsági miniszter, Abakumov törvénytörés módos börtönben írtotta Wallenberg.

Önkényesen döntött felele 1957-ben Svédország szovjetunióbéli nagykövete a szovjet külügyminisztériumban dokumentumokat kapott, amelyek Wallenberg haláláról szóltak. Ezek között volt a Szmolcovak,

a ljubjankai börtön egészségügyi szolgálata vezetőjének jelentése 1947. június 17-1 kértéssel arról, hogy Wallenberg „infarktus következtében” börtönében meghalt.

A cikk szerint — habár azóta sok alkalommal merült fel újra kérdés formájában Wallenberg sorsa — a szovjet illetékesek ma sem tudnak mást mondani, mint amit a Szmolcov-jelentés tartalmaz.

(Előzetes a TV-Panoráma műsorából)

évekig ő vezette a Kisz. Az ő emberit kis-Nikuknak, Nikucsákáknak nevezi a nép megkülönböztetésül az alpja embereitől. Voltaképpen tehát Romániában átugrottak egy egész pártaktivista nemzedéket. Noci lae és Elena embereiről a káderpolitika áttért Nicu, Kis-Nicu embereire, tehát a társadalmi bázis, az apparátus. Az aktivisták, akiket rendkívül egyszerű szempont szerint választottak ki. Az egyetlen kritérium a hűség a Ceausescu igen szimpla, mondhatnám primer vonalához. Vagyis a főnök iránti hűség.

07.30 h

A vasárnap sportjáról --

07.34 h

- Tavaly, amikor Budapesten felavatták Wallenberg szobrát, a Magyar Rádió nem tudósíthatott az eseményről. Valami felsőbb utasítás révén csak a táviratiroda információját használhattuk.
- Most viszont itt van a kezemben Elisabeth Krumovszki és Király Ferenc "Wallenberg Budapesten" c. könyve. Hát ez ugy gondolom, hogy eléggé jelentős esemény, hiszen hát négy évtizeden keresztül Wallenberg sorsa, élete, halála Magyarországon azt lehet mondani tabu volt.
- Nagyon sajnálatos, hogy így volt. Amikor szerzőtársammal a könyv írásához fogtunk, barátilag, jószándékkal többen figyelmeztettek, hogy ne írjátok meg, mert nem fog tetszeni Moszkvának. Én azt választottam, hogy nem a szovjeteknek írjuk a könyvet, hanem a magyar olvasóknak.
- Na de miért volt tabu Wallenberg?
- Mert még ma sem tudni Wallenberg halálának, eltűnésének pontos körülményeit. Misztikum veszi körül. Ugyan Gromiko 57-ben elismerte, hogy szovjet börtönben halt meg, de hivatalos bizonyítékaink nincsenek. Akik ebben így foglaltak állást vagy döntöttek tényleg attól féltek, nehogy a szovjet elvtársakat megsértsük ezzel.
- Határainkon kívül elég sok könyv, tanulmány jelent meg és foglalkozott Wallenberg halálának körülményeivel.
- A külföldön megjelent könyvek, tanulmányok nagy többsége Wallenberg

(A Wallenberg Budapesten c.könyvről)

halálára játszott. Mi az életének akartunk emléket állítani. Hát ilyen szinten természetesen, mert mostanában divat az, hogy visszafele nézve megtagadjuk, megkérdőjelezzük az értékeket. Én ezzel nem tudok egyetérteni. De azzal igen, hogy adjunk kellő rangot annak az értéknek, mint pl. Wallenberg sorsa, mert példa lehet a mai fiatal-ság számára.

- Ki volt az a svéd fiatalember, aki 1944 július 9-én Budapestre érkezett a svéd királyi külügyminisztérium megbízottjaként, hogy egy semleges állam képviselőjeként részt vegyen a magyarországi deportált zsidók megmentésében?

- Ő volt, Raoul Wallenberg és ennek a svéd fiatalembernek hőstetteit, cselekedeteit akartuk szándékunk szerint megörökíteni. Azt a 200 napot, melyet Budapesten töltött és nem tudjuk megmondani 1000, 2000, 10.000 zsidót mentett meg, nincsenek pontos adataink, de, hogy valami világra szóló dolgot művelt. Élete kockáztatásával, ezért mondom én ma, hogy nagy tiszteletlenség volt, hogy ezt elhallgatták nekünk.

- Hogyan lehet ezt a 200 napos rekonstruálni?

- Kimondott dokumentum riportra nem vállalkozhattunk, mert nem volt kellő és elegendő bizonyítékunk. Nekem óriási szerencsém volt, amikor Madridban tudósítónként dolgoztam megismerkedtem Elisabeth Krumovszkivel (?) aki az első felesége volt Wallenberg sófőrnének, Szél Györgynek. Annak idején, amikor a Szél György hazament, feleségének elmesélt olyan történeteket, megtörtént dolgokat, hogy mit hogyan csinált R. Wallenberg és az asszony akkor jegyzeteket készített és ezek a jegyzetek ma megvannak. És ez adta a könyvnek az egyik alapját. A másik pedig, hogy napokon keresztül faggattam Szél Györgyöt, Wallenberg sófőrnét. Így állt össze ez a könyv és így lett szerzőpár a Spanyolországban élő író.

- Arra választ kaptunk, hogy ki az egyik szerző, no de a Népszport szerkesztője hogyan lett egy Wallenberg Budapesten c. könyv szerzője?

- A főszerkesztő az egy beosztás. Az újságírás az hivatás. Ez már a negyedik könyvem ami megjelent és mindig az embert kerestem, az emberi hőstettet, a szenvedést, a kiálódást.

- Wallenberg 200 budapesti napját most már őrzik egy dokumentum. De azért nekünk óriási adósságunk, nemcsak magyaroknak, hanem azt hiszem a SzU-nak is, egyszer mindenkorra tisztázni Wallenberg halálának körülményeit.

- Azt hiszem ezen az úton indultunk el, amikor eljutottunk az első lépcsőhöz, mert már beszélünk róla. Eddig hallgattunk. Megalakult Budapesten

(A Wallenberg Budapestén c. könyvről)

a Wallenberg Társaság, muzeumot, könyvtárat állítani Wallenberg emlékének. Hogy a szovjetek mikor és hogyan jutnak el az igazság teljes felderítéséhez, az természetesen az ő dolguk. (?) De el kell, hogy jussanak!

KOSSUTH ADÓ

HIREK

08.00 h

Budapestén ma ülést tart az MSZMP Központi bizottsága. --(ismétlés)

A szovjet és az amerikai külügyminiszter eheti moszkvai tárgyalásain várhatóan felújítják a tavaly félbeszakadt START fegyvercsökkentési megbeszéléseket. Bolgár György jelent New Yorkból. - (ismétlés)

Az NDK-ban néhány kisebb ellenzéki csoport felhívása ellenére, az emberek nem bojkottálták a tanácstagi választásokat. Bedő Ivánt hallják Berlinből:

- Az NDKJ-ban, ahol a választásokon a 100 %-ból hiányzó tizedszázalékok is számítanak, valamivel 99 % alá süllyedt a részvételi arány és ugyancsak 99 % alatt volt a hivatalos jelöltekre leadott szavazatok aránya. Jóllehet a túlnyomó többség már délelőtt leszavazott, a választási eredményt csak 4 órával a szavazó helyiségek bezárása után késő este közölték. Ebből annyi mindenképpen kiderült, hogy az ellenzéki és egyházi csoportok bojkott felhívása gyakorlatilag hatástalan maradt. Az országos választási bizottság elnöke a TV-ben büszkén jelenthette ki, hogy a tegnapi helyhatósági választás meggyőző állásfoglalás volt az erős NDK-beli szocializmus mellett. A választás napját egyetlen incidens zavarta meg, este Lipcsében hírek szerint 800-an tüntettek a választási rendszer ellen, több demokráciát követelve. 100 tüntetőt letartóztattak. A várost jó előre lezárták a külföldi tudósítók elől.

Csehszlovákiában ismét őrizetbe vettek ellenzékieket. --(ismétlés)

M.Gorbacsovval szeretne találkozni 14 örmény pártvezető és képviselő. (ism)

"WALLENBERG IN BUDAPEST" BOOK APPEARS IN HUNGARY

MUNICH, MAY 8 (CMD) -- A BOOK NAMED "WALLENBERG IN BUDAPEST" HAS APPEARED IN HUNGARY.

FERENC KIRALY, ONE OF THE AUTHORS (WITH ELISABETH KRUMOVSKI - NAME AS HEARD), TOLD RADIO BUDAPEST TODAY "WE WROTE THE BOOK FOR HUNGARIAN READERS, NOT FOR THE SOVIETS".

SWEDISH DIPLOMAT RAJUL WALLENBERG SAVED TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM NAZI DEATH CAMPS DURING WORLD WAR TWO BY GIVING THEM SWEDISH PAPERS. HE WAS ARRESTED BY SOVIET TROOPS IN BUDAPEST 44 YEARS AGO.

MANY REPORTS SAY WALLENBERG WAS SEEN IN SOVIET PRISON CAMPS AFTER 1947. OFFICIAL SOVIET VIEW IS THAT WALLENBERG DIED IN A SOVIET PRISON AT THAT TIME.

KIRALY SAID THE EXACT CIRCUMSTANCES SURROUNDING WALLENBERG'S DEATH ARE STILL NOT KNOWN; THE AUTHORS HAVE NO OFFICIAL DOCUMENTS ON IT.

HE SAID THE BOOK DESCRIBES WALLENBERG'S 200 DAYS IN BUDAPEST AT WHICH TIME HE SACRIFICED HIS LIFE TO SAVE JEWS.

HE SAID CO-AUTHOR KRUMOVSKI (?) WAS THE FIRST WIFE OF WALLENBERG'S CHAUFFEUR, GYORGY SZEL, WHO MADE NOTES OF EVENTS RELATED TO THE DIPLOMAT'S ACTIVITIES IN BUDAPEST.

(RADIO BUDAPEST DOM/M, MAY 8/89, 0734)

MK/

HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES URGES RADICAL REFORMS (AMPL. CN 56)

MUNICH, MAY 8 (CMD) -- THE PRESIDENT OF HUNGARY'S ACADEMY OF SCIENCES SAYS RADICAL REFORMS ARE IMPERATIVE TO SOLVE THE NATION'S PROBLEMS.

IVAN BEREND SAID AT A GENERAL ASSEMBLY OF THE ACADEMY TODAY FUTURE HISTORIANS MAY EVALUATE EVENTS IN HUNGARY NOW AS THE BEGINNING OF A PEACEFUL REVOLUTION OR A NEW HUNGARIAN TRAGEDY.

BEREND SAID THAT DAILY EVENTS CONTAIN THE POSSIBILITIES OF BOTH. HE REVIEWED THE PAST DECADE'S ECONOMIC POLICIES AND SAID THE ACADEMY HAD NOT APPROVED THE COMMUNIST PARTY'S 1987 SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT PROGRAM, BUT HAD URGED RADICAL RENEWAL.

HE ALSO SAID THE ACADEMY HAD PROTESTED DECISIONS THAT LACKED EITHER OPENNESS, OR STUDIES INTO POSSIBLE EFFECTS THEY MAY CAUSE, FOR EXAMPLE THE CONTROVERSIAL DANUBE HYDROELECTRIC DAM PROJECT.

HUNGARIAN PRIME MINISTER MIKLOS NEMETH PROMISED THE ACADEMY STATE SUPPORT AND AUTONOMY. NEMETH SAID DIRECT POLITICAL INTERVENTION INTO ACADEMY WORKINGS HAD DISTORTED THE SCIENTIFIC VALUE-SYSTEM.

(RADIO BUDAPEST DOM/M, MAY 8/89, 1200)

MK/

-3- (Ptc)

Wallenberg-émlékmű 40 év után • Bronzból domborítva • Feliratvita

Indulatos kérdője!

Történethamisító szöveg helyett • Bizonyítékok kerestetnek • Visinszki tagadta, Gromiko bocsánatot kért

Kéves alkalmasabb helyszín kívánkozna a Wallenberg-émlékmű zsűrijének helyszínéül, mint a Novotrade Rt. tárgyalója a XIII. kerület, Wallenberg utca 9. szám alatt.

Az összeesés nem véletlen. Ennek a háttérnek a talán található ugyan-az a közvetlenül a háború után készült emléktábla, amely szerint a náciizmus által üldözöttek tisztelet-memléké svéd követségi tiszár „Pest ostroma alatt eltűnt”.

A Novotrade tisztelet-memléké először az volt, hogy a táblánál maradanóbb, életrajzi bronz domborművet állítottak erre a helyre. **Bottas Gerő** szobrászművész alkotását. De miután a Fekete Tamas szobrászművész vezette zsűri minimális változtatási igénnyel elfogadta

az emlékmű tervét, az indulatok a felirat megszövegezése körül csaptak magasra.

Közlött: a hatóság korábban ragaszkodott ahhoz, hogy az eredeti tábla a helyén maradjon, azzal a mára nyilvánvalóan történelmehamisító felirattal (Pest ostromakor eltűnt), amely szerint Wallenberg-et a náciak tették el láb alól. (Erre csupán az e tárgyban elő, 1947. augusztus 18-án a Visinszki szovjet külügyminiszter-helyettesi számozott hivatalos irat ad támpontot, amely szerint Wallenberg nincs a Szovjetunió területén.) No de több mint 30 éve, 1957-ben Gromiko (évtizedekig szovjet külügyminiszter, majd államfő) hivatalosan kért bocsánatot a svéd kormánytól és Wallenberg családjától, elismerve, hogy Wallenberg 1947

Bottas Gerő szobrászművész a dombormű tervével

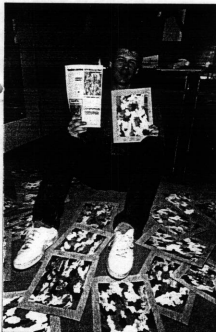
júliusában a moszkvai Ljubanka-börtönben hunyt el.

A zsűri ezek után az egyetlen lehetséges szövegeztet fogadta el, amely megtartja a régi emléktáblának Wallenberg hősségét méltató mondatait, s egyben közli a születési időt és helyszínt, valamint az elhalálozást: „Moszkva, 1947”.

Igen, kérdőjeles és lehet, hogy éppen a kérdőjele lesz az, amely smet indulatokat vált ki, hiszen a szöveget még el kell fogadnia a Párttitkári Intézetnek, vagy a Munkás-

mozgalmi Művezárnak (noha Raoul Wallenberg sem munkás, sem párttag nem volt). De mert világosra érvek hangoznak el és dokumentumok látnak napvilágot arra nézve, hogy Wallenberget élve látták különböző szovjet táborokban 1947 után is, a kérdőjele egyelőre több mint indokolt. Jó lenne, ha mihamarabb valódi és hiteltel bizonyítékok alapján kerülhetne pont a történet (és az emléktábla) végére.

Bótki Mihály

Küldjük a képeket!

Talán meg emlékeznek kedves olvasónk arra festményre, amelyről 1188. számunkban azt írtuk, rekordösszeget, 17 millió dollárért kelt el. Ebben a cikkben szerkesztőségünk vicces felajánlást tett, hogy ha valaki igényelné, né is megfestetjük ezt a modern krizokaraktúrát, meghozza 17 millió helyett jótaná 170 forintért. Csak arra nem számítunk, hogy lesznek, akik humorra humorral válaszolnának, s valóban meg is rendelik nálunk az említett festmény másolatát. De ha már egyszer így alakult, örömmel értesítjük mindazokat, akiknek „rendelése” meg a március hónapban belépő szerkesztőségünkbe, hogy a képet elkészítik postázunk — lemeszelesen ingyen.

S akik így e számunkra ajánlott reprodukciókhoz jutottak: **Baccalmási Szilvia, Budapest; Szabó Orsolya, Gyöngyös; Tímár Attila, Tatár; Halmos László, Budapest; Varga Ö. Tibor, Budapest; Galpóczy György, Győr; Kakuk Judit, Mesterszállás; Dr. Pápai Pál, Szarvas; Dányi Attila, Tiszalud; Keller Attila, Pécs; Szerecs Gábor, Bp.; Kovács Gábor Antal, Körömond; Langer Béla, Komló; Bónes Géza, Budapest; Korányi József, Budapest; Papucsrek József, Budapest; Dr. Abel László, Szeged; Bótki Gábor Budapest; Tóth Péter, Budapest; Bajáthy András, Miskolc; Gát István, Budapest; Balogh József, Budapest.**

(A képen a cikk szerzője, Erdős Gábor látható az elkészült műveket.)

Amerikai és izraeli diákok Budapesten

Emlékező menet Raoul Wallenberg tiszteletére

Április közepén Budapesten tartózkodott a Jeruzsálemi Héber Egyetem Wallenberg Társaságának amerikai és izraeli ösztöndíjas diákból álló csoportja. Ugyanabban az időben szintén fővárosunkban volt az amerikai kongresszus európai biztonsági és együttműködési értekezlet bizottságának küldöttsége, amely a Raoul Wallenberg Emberi Jogi Közgügyi budapesti találkozására érkezett hazánkba.

A delegáció és a diákcsoport programjának bevezetőjeként leróta kegyeletét a több tízezer magyar zsidó életét megmentő svéd diplomata, Raoul Wallenberg Budán levő szobránál. Ezt követően a vendégek ellátogatnak a Hittközség Síp utcai székházába Per Anger, Wallenberg egykori munkatársa, a hajdani budapesti svéd konzul vezetésével. A beszélgetésre egybegyűlteket dr. Seifert Gézné, a MIOK főtitkára üdvözölte, majd Per Anger tartott nagy érdeklődéssel kísért előadást a vézorskorszak idején történtekről, amikor ő is közreműködött az üldözöttek mentésében. Az előadás elhangzása után a diák-hatalok számos

kérdést tettek fel, amelyekre az előadó részletesen válaszolt. Részt vett az összejövetelen — meghívottként — Raj Tamás rabbi is, aki a svéd védett házban töltött időre vonatkozó emlékeit mondotta el, majd beszélt a magyar zsidóság mai életéről, helyzetéről is.

Április 15-én, szombaton délután Raoul Wallenberg tiszteletére emlékeztető „Eletmenet” szerveztek az amerikai és izraeli diákok. A menetet a jözsefvárosi pályaudvartól, a hajdani deportálások színhelyétől indult el. Itt Per Anger méltatta Raoul Wallenberg bátor helytállását, nemes embermenő tevékenységét.

A menetet a SOTE Üllös úti Radiológiai Klinikájának udvarán levő, Wallenberg emléket megörökítő szoborhoz, a kigyóölőhoz vonult. Itt Mose Jepar, Izrael írástudó stockholmi munkatársa ideje felé a deportálás szörnyű eseményeit, és emlékeztet Wallenberg hősiességére. Ezt követően a Jeruzsálemi egyetem Wallenberg Társaságának egyik tagja felolvasta az a levelet, amelyet Mihail Gorbacsovnak írtak. Ebben azt kéri, hogy a

Szovjet vezető a glasznoszty szemléletében járjon közben Wallenberg sorsának tisztázása érdekében.

Az eseményen jelen volt dr. Seifert Gézné, a MIOK főtitkára, Ragnar Dromberg, Svédország budapesti nagykövete, valamint a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület több képviselője.

Április 18-án, vasárnap délután az amerikai és izraeli vendégek a Hittközség Síp utcai székházának dísztermében rendezett ünnepségen vettek részt, ahol Jád Vásem kitüntetésekét nyújtottak át olyan magyar állampolgároknak, akik elvélvétel nélkül érdemeket szereztek üldözött zsidók életének megmentésében a vézorskorszak idején.

Kora délután az Átrium Hyatt Szállóban az emberjogi körrel rendeltek tudományos tanácskozást. Ezen többek között részt vett és előadást tartott Steyn Hoyer, amerikai demokrata párti képviselő, a washingtoni kongresszus hazánkba érkezett európai bizottsági és együttműködési értekezlet bizottságának küldöttségvezetője.

A Wallenberg Emlékbizottság bankettje a Fórum Szállóban

Raoul Wallenberg emlékére Fred Schwartz nemzetközi Székházát alapított a Jeruzsálemi Héber Egyetemen. Az Emlékbizottságának ő az elnöke. Ez évben 6 amerikai és két izraeli diák, akik ezt az ösztöndíjat élvezik, programjukat tartják ki hogy beutazzák azt a vidéket, ahol Wallenberg, mint a budapesti svéd nagykövetség titkára felvette a harcot a náci erőlet ellen, amely Magyarországon is százezrek életét követelte. Először Auschwitzba mentek, amely a Holocaust szimbóluma, majd Budapesten folytatták zarándokútjukat. Ennek volt végső állomása a díszvacsora a Fórum Szállóban, amelyet Per Anger nyugdíjas nagykövet tiszteletére rendeztek, aki a szörnyű időkből, mint a svéd nagykövetség titkára Wallenberg segítségára volt az embermentésben.

Megható volt a látvány, hogy az ünnepien terített asztalok közül a főasztalnál egy hely üres maradt. A vacsora során érintetlen terített Wallenberg részére volt fenntartva. Ezzel is emlékeztettek arra, hogy nem felejtették el hősiesség tetteit és nem mondták le életéről... Az emlékezésük sorát Fred

úgy érzik, hogy amit Raoul Wallenberg tett az tisztán humánumból tette, hisz semmi köze nem volt a zsidósághoz. Ezért az egész emberiség kötelessége emlékezőnk a megőrzése.

Az est főszólamója Izrael stockholmi nagykövete Mose Jepar volt. Emlékeztetett arra, hogy nemcsak egyedül Wallenberg volt az szerencsére, aki igyekezett menteni a náciizmus üldözötteit. Ez természetesen semmit nem von le az ő hatalmas érdemeiből, sőt erősíti azt. Hízen sokan az ő példamutatása nyomán vállalták az embermentés heroikus munkáját. Ezek közé tartozott Per Anger is, aki az akkori svéd nagykövetség titkáráként, mint fiatal diplomata teljesített szolgálatot Budapesten. Felegett pontosan 43 évvel ezelőtt adott életet lánygyermeküknek Svédországban, és neki nem kellett volna visszajönnie az akkor már veszélyes budapesti állomás helyére, hanem hosszabb szabadságot vehetett volna ki magának. De ő visszajött ide, hogy segítségére lehessen a szorongatott zsidóknak. Ahogyan titkárnője, Margareta Bauer, aki most szintén résztvevő a díszvacsorán, ugyancsak

Raoul — mondta Anger — természetesen hallani sem akart arról, hogy visszatérjen, hisz érte, most van a legnagyobb szükség jelenlétére. Ezért ő aki Wallenberg barátja volt, valamint a titkárnő is, elhatározták, hogy Budapesten maradnak és részt vesznek Wallenberg nemes munkájában, minden erejükkel segítik küldetését.

Eredményeik elérésében — emelte ki Anger — nagy segítségre voltak azok a magyar férfiak és nők is, akik ugyancsak vállalták a veszélyt, hogy embertársaik mentek, hogy rejtegettek. Többek között megemléltette a svéd nagykövetség akkori gépkezelővezetőjét Langfelder Vilmost, mint magyar ellenlétőt, valamint Karib Sándrt. Az utóbbi zsidó gyermekek számára szerzett otthonot, ahol átveszelhetik a borzalmas időket. Az est kiselőadó eseménye Isaac Stern világhírű hegedűművész léteka volt, aki egy Bach szonáta egyik tételének előadásával fejezte ki hálaát Wallenberg és társai iránt heroikus tetteikért. Ezt megelőzően keresetlen szavakkal méltatta hiszen kiállásukat a humánus eszmék mellett.

vezik, programjuk túrérték ki, hogy beüljenek azt a vidéket, ahol Wallenberg, mint a budapesti svéd nagykövetség titkára felvette a harcot a náci őrtől ellen, amely Magyarországon is széleskörű életét követte. Eöszös Auschwitza mentek. Eöszös a Holocaust szimbóluma, majd Budapestet folytatják szarandókat. Ennek volt végső állomása a díszvacsora a Fórum Szállóban, amelyet Per Anger nyugdíjas nagykövetség tiszteletére rendeztek, aki a szörnyű idökben, mint a svéd nagykövetség titkára Wallenberg segítősarsa volt az embermenésben.

Megható volt a látvány, hogy az ünnepi területi asztalok körül a főasztalnál egy hely üresen maradt. A vacsora során érteletlen teríték Wallenberg részére volt fenntartva. Ezzel is emlékeztettek arra, hogy nem felejtették el Salis tetteit és nem mondták le életéről...

Az emlékezésnek sorát Fred Schwarz nyitotta meg. A tíz diák szószólója, a Los Angeles-i Jonathan Bernstein volt, aki Héber Egyetemen Jeruzsálemben tanulmányozza társával együtt Wallenberg életét és tetteit. Ahogy a szeder alkalmaival — mondta — mi egy serleg bort Eljáhu prófétát várva helyezzük az asztalra és reméljük, hogy eljön közünk, úgy hagyunk mi is most április 16-án este üresen egy kőszög a köszög Pészák szimbólumára gondolva. Mi is reméljük, hogy Wallenberg é, legálább is szellemében, és itt van veünk, eljött közünk. Majd Jonathan Bernstein fogadalmat tett diáktársai minden mozzanatot feltárni Wallenberg életéről, ezzel is hangsúlyozva az egész progresszív emberiség hálláját iránta. Tízüket felekezetre való tekintet nélkül választották ki a jelentkezők közül (fele részben nem zsidók voltak), mert

bolmi nagykövete Mose Jeger volt. Emlékeztetett arra, hogy nemcsak egyedül Wallenberg volt az szerencsére, aki igyekezett menteni a náciizmus üldözötteit. Ez természetesen semmit nem von le az ő hatalmas érdemeiből, sőt erősíti azt. Hisszen sokan az ő példamutatása nyomán vállalták az embermentés heroikus munkáját. Ezek közé tartozott Per Anger is, aki az akkori svéd nagykövetség titkáráként, mint fiatal diplomata teljesített szolgálatot Budapestben. Felesége pontosan 45 évvel ezelőtt adott életet lánygyermeküknek Svédországban és neki nem kellett volna visszajönnie az akkor már veszélyes budapesti állomásáéjére, hanem hosszabb szabadságot vehetett volna ki magának. De ő visszavetett ide, hogy segítségére lehessen a szorongatott zsidóknak.

Ahogy a titkárnője, Margareta Bauer, aki most szintén részves a díszvacsorán, ugyancsak a helyén maradt és szorgalmasan állította ki a hamis utlevelket az üldözöttek részére... Mindketten vállalták az életveszélyt is, ami akkor már nyilvánvaló volt. Per Anger, mint Wallenberg munkatársa, szilárd bizáit jelentette a németek és nyilatársaik elleni fellépés során, mert így érezhették, hogy a svéd nagykövetség teljes súlyával támogatja minden tevékenységét. Ezért most Per Anger nagykövete — mondta — átadja az első Raoul Wallenberg nevével viselő Emberi Jogok Kiáltványt.

Per Anger megemelt szavak kíséretében vette át a kiáltványt. Elmondta, hogy amikor a harcok Budapest köszögébe értek 1944 novemberében, a svéd kormány teljesen a budapesti svéd nagykövetség személyzetére bízta, hogy itt akarnak-e maradni életveszélyessé vált örhelyükön, vagy sem. A nagykövet és vezető munkatársai hazautaztak,

mas a nikaróni is, elhatározták hogy Budapest maradását és részvesznek Wallenberg neves munkájában, minden erejükkel segítik küldetését.

Erdeményeik elismerésben — emelte ki Anger — nagy segítőségükre voltak azok a magyar férfiak és nők is, akik ugyancsak vállalták a veszélyt, hogy embertársaikat mentették, megemlégette a svéd nagykövetség akkori gépkocsiveszélyesét Langefelder Vilmost, mint magyar elismérlőt, valamint Karit Sárdit. Az utóbbi zsidó gyermekek számára szerzett otthon, ahol állvészélhetők a borsalmis idökben.

Az ezt kiemelték a esemény Isaac Stern-világíró beszedöndvényét jétekta volt, aki egy Bach zsonda egyik tételének előadásával fejezte ki hállját Wallenberg és társai iránt heroikus tetteikért. Ezt megelőzően keresetlen szavakkal méltatta hősies kiállásukat a humánus eszmék mellett.

A banketten résztvett dr. Sejeri Gézőné, a Magyar Izraeliták Országos Képviseletének főtitkára, akinek köszönetet mondtak az előkészületek során kifejtett tevékenységéért. Ragnar Dromberg, Svédország budapesti nagykövete, dr. Dornis Irén és Landeszamus György főszósbíró, Raj Tamás rabbi, Reich Ferenc közzeti elnök és a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület több képviselője.

A Per Anger tiszteletére adott bankett résztvevői érezhették, hogy jelentős esemény tanúi voltak, amelynek emlékét és a felelősöket szívből jövő szavai tartósan őrizhetik majd lelkükben.

Budapesti tartózkodásuk során az amerikai és izraeli vendégek tiszteletre fogadták ös Merk Palmer, az Egyesült Államok és Ragnar Dromberg, Svédország magyarországi nagykövete.

Az Európai Zsidó Hitközségek Tanácsának kormányzótestületi ülése

(Folyt. a 2. oldalról)

tárosa ismertette az 1989. évi költségvetést, amelyet — beható vita után — ugyancsak egyhangúlag elfogadtak. Hasonlóképpen ellenveszték nélkül fogadták el az NDK-beli zsidó közzség írásos

bejelentését, amely szerint az eddigi megfigyelő státusz feladva a jövőben állandó tagként kívánnak résztvenni a szervezet munkájában.

Seymour Epstein, a JOINT párisi irodájának képviselőiben tájékoztatást adott a JOINT tevékenységéről, amelyet — mint mondomta — a bizalom, a barátság és az együttműködés jellemez. Beszámolt a Szovjetunióban folytatott tárgyalásokról, amelyek eredményeként a szervezet segítséget nyújt közzé értem létesítéséhez és közzé élelem biztosításához. Gondoskodnak vallási témájú könyvek odaküldéséről. Ezzel is szeretnének hozzájárulni a vallásos élet szovjetunióbeli erősödéséhez, amhez szorosan kapcsolódik az is, hogy Leningrádba kántort delegálnak. Szótt az előző a közelmúltban alakult moszkvai Zsidó Kulturális Központ működéséről, ami ugyancsak nagy jelentőséggel. Végül megemlítette, hogy a JOINT már az 1920-as években is támogatta a Szovjetunióban a szefárd zsidóság programját.

Fritz Holländer elnök elöterjesztése alapján az ülés résztvevői megállapodtak abban, hogy a szervezet soron következő közzgyűlését az év novemberében tartják meg.

vői megállapodtak abban, hogy a szervezet soron következő közzgyűlését az év novemberében tartják meg.

Az elnök zárószavában hangsúlyozta: e rövid ülésszakon számos, mindenkit érintő és érdeklő téma kerül naprendre. Külön kiemelte a magyar zsidóság életében tapasztalható nagy és örvendetes változásokat, amelyeket nemcsak Európában, de világszerte figyelemmel kísérnek és örömmel övölözik. Szótt a viszonylag kis létszámú jugoszláviai hitközségek elismerésére méltó nagy munkájáról, ami főként a több hónapos pirocvai nyári táborok idején csúszsodott ki.

Befejezésük köszönetet mondott minden delegátusnak a megjelenésért, valamint munkatársainak a tanácskozás példaszerező előkészítéséért és lebonyolításáért.

A 2 napos ülésszak azzal az ebédrel ért véget, amelyet a frankfurti hitközség vezetősége adott a küldöttek tiszteletére.

és mondomta el. Ezután a jelenlévők nagy meglepetésre ögöves állott a színpadra, a hét éves Almos Robert. Végül még két vers hangzott el, az egyiket Földéri Anna, a másikat Sobello Violetta adta elő, nagy sikerrel.

A közzé főszósbíró, dr. Singer Odós kérsére Eprí Kálmán jidősi és liturgiái dalként énekelte.

Befejezésük a főszósbíró köszönetet mondott a szereplőknek, mindazoknak, akik részt vettek a lelkes hangulatú ünnepi eseményen.

Raoul Wallenberg emlékezete

Levél Mihail Gorbacsovnak

(Munkatársaunktól.)

A több tízezer magyar zsidó életét megmentő néhai svéd diplomata, Raoul Wallenberg tiszteletére rendeztek emlékező „Életmenetel” szombatot Budapesten. A Jeruzsálemi Zsidó Egyetem Wallenberg Társaságának amerikai és izraeli ösztöndíjasai szervezte menetet a Józsefvárosi pályaudvartól, a hajdani deportálások színhelyétől indult. Itt Per Anger, Wallenberg egykori munkatársa, a hajdani budapesti svéd konzul méltatta a néhai diplomata nemes tevékenységét.

A csaknem félszáz fős menet a SOTE Ütőli úti Radiológiai Klinikájának udvarán lévő, Wallenberg emlékéit megőrző szoborhoz, A kigyóóráshöz vonult. Itt Mose Jegor, Izrael stockholmi nagykövete idézte fel a deportálás szörnyű eseményeit, és emlékezett Wallenberg hősiességére. A jeruzsálemi egyetem Wallen-

berg Társaságának tagja felolvasta azt a levelet, amelyet Mihail Gorbacsovnek írtak. Ebben azt kéri, hogy a szovjet vezető a glasznoszty szellemében járjon közben Wallenberg-sorsának tisztázása érdekében.

Az eseményen jelen volt dr. Seifert Géza, a Magyar Izraeliták Országos Képviseletének főtitkára, Ragnar Dromberg, Svédország budapesti nagykövete és a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület több képviselője.

Vasárnap az Atrium Hyatt Szállóban az emberi jogokról rendeztek tudományos tanácskozást. Ezen többek között részt vett Steyn Hoger, amerikai demokrata párti képviselő, a washingtoni kongresszus múlt héten hazánkba érkezett európai biztonsgági és együttműködési értekezlet bizottságának küldöttségvezetője.

Ugyancsak tegnap a Magyar

Izraeliták Országos Képviselete és Izrael budapesti érdekképviseleti hivatala ünnepséget rendezett a hitközség Síp utcai székházában. Itt adták át a Jád Váseem Intézet elismerő oklevelét és emlékérmét olyan magyaroknak, akik a vészterhes években részt vettek az üldözött zsidók megmentésében.

A bensőséges ünnepi eseményen részt vett Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke, továbbá a Magyar Ellenállók, Antifasiszták Szövetségének, a Nácizmus Üldözöttel Bizottságának képviselői. Ott voltak — Losonc András elnökkel az élen — a MIÖK és a Budapesti Izraelita Hitközség elnökségének tagjai, Schöner Alfréd főrabbi, a Budapesti Rabbiság és az Országos Rabbitanács elnökeinek vezetésével a rabbikar tagjai, Fixier Herman, az Ortodox Tagozat elnöke. Részt vettek az ünnep-

ségen a különböző egyházak vezető képviselői. A budapesti diplomáciai testület részéről Paul Wipfl, Svájc magyarországi nagykövete volt jelen.

Ugyancsak részt vett az ünnepi eseményen az amerikai kongresszus európai biztonsgági és együttműködési értekezlet bizottságának küldöttsége, amely a Raoul Wallenberg Emléki Jogi Közgűlés budapesti találkozója rá érkezett hazánkba. Az ünnepségen Losonc András és Deák Gábor, a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület vezetőségének tagja mondott beszédet.

Ezután Slomo Marom, Izrael budapesti érdekképviseleti hivatalának vezetője hivatala nevében megkülönböztetett tisztelettel köszöntötte azokat, akik példát mutattak emberségből, emberszeretetből, testvériségből.

A bensőséges ünnepség az izraeli és a magyar himnusz hangjaival ért véget.

CN007

A-WIRE *dec*

15-APR-89 03:32

E/W -- TRIBUTE TO ~~WALLENBERG IN BUDAPEST TODAY~~

BUDAPEST; APRIL 15 ~~(NCA/MTI IN ENGLISH)~~ -- A TRIBUTE TO SWEDISH
WORLD WAR TWO DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG IS BEING HELD IN BUDAPEST
TODAY.

MTI SAYS A DELEGATION OF U.S. CONGRESSMEN, NUMEROUS AMBASSADORS,
RIGHTS ACTIVISTS AND U.S. AND ISRAELI STUDENTS, PLAN TO TAKE PART IN
A MARCH FROM BUDAPEST'S JOSZEFVAROS RAILWAY STATION TO THE CITY'S
GREAT SYNAGOGUE.

MTI SAYS THE RAIL STATION IS WHERE MANY JEWS WERE DEPORTED DURING
THE HOLOCAUST.

WALLENBERG SAVED THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS IN BUDAPEST
DURING THE WAR. HE WAS ARRESTED BY ADVANCING SOVIET TROOPS AND
OFFICIALY IS SAID TO HAVE DIED IN A MOSCOW PRISON. BUT THERE HAVE
BEEN PERSISTENT REPORTS SINCE THEN OF PEOPLE SEEING HIM ALIVE.

TA

CN114

A-WIRE *Bz*

15-APR-89 23:50

E/W -- TRIBUTE PAID TO WALLENBERG IN BUDAPEST (RELEADS CN7)

MUNICH, APRIL 15 (CMD) - A CEREMONIAL MARCH IN HONOR OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG WAS HELD IN BUDAPEST TODAY.

RADIO BUDAPEST SAID MEMBERS OF THE RAOUL WALLENBERG SOCIETY OF JERUSALEM UNIVERSITY WERE AMONG THE PARTICIPANTS IN THE MARCH. A U.S. CONGRESSIONAL DELEGATION, FOREIGN AMBASSADORS AND HUMAN RIGHTS ACTIVISTS WERE TO HAVE TAKEN PART BUT THE RADIO REPORT DID NOT MENTION THEM.

THE RADIO SAID A REPRESENTATIVE OF THE JERUSALEM GROUP READ OUT A LETTER TO SOVIET PRESIDENT AND PARTY GENERAL SECRETARY MIKHAIL GORBACHEV ASKING HIM TO HELP CLARIFY THE FATE OF WALLENBERG.

WALLENBERG SAVED TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS IN BUDAPEST DURING WORLD WAR TWO BY GIVING THEM SWEDISH CITIZENSHIP PAPERS. HE WAS ARRESTED BY SOVIET TROOPS IN 1945.

SOVIET OFFICIALS HAVE SAID WALLENBERG DIED OF A HEART ATTACK IN A MOSCOW PRISON IN 1947, BUT THERE HAVE BEEN REPORTS OF PEOPLE SEEING HIM ALIVE IN SOVIET PENAL INSTITUTIONS AFTER THAT DATE.

(RADIO BUDAPEST DOM/M, APRIL 15, 2200/MTI-ENGLISH, APRIL 14)

SUMMARY: A CEREMONIAL MARCH IN HONOR OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG WAS HELD IN BUDAPEST TODAY. RADIO BUDAPEST PARTICIPANTS CALLED ON SOVIET PRESIDENT MIKHAIL GORBACHEV TO HELP CLARIFY WALLENBERG'S FATE. WALLENBERG SAVED TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS DURING WORLD WAR TWO BY GIVING THEM SWEDISH PAPERS. SOVIET TROOPS ARRESTED HIM IN 1945. SOVIET OFFICIALS SAY HE DIED IN A MOSCOW PRISON IN 1947, BUT THERE HAVE BEEN REPORTS OF PEOPLE SEEING HIM ALIVE IN SOVIET CAPTIVITY AFTER THAT DATE.

EN/SK/RH

CN059

A-WIRE

04-APR-89 12:35

E/W -- ISRAELI STUDENTS TO BUDAPEST IN WALLENBERG ACTION
(W/CN 53 -- AUDIO HAS SOUND FOR THIS REPORT)

MUNICH, APRIL 6 (NCA/AUDIO) -- A GROUP OF STUDENTS AT JERUSALEM'S HEBREW UNIVERSITY PLANS TO GO TO BUDAPEST SOON TO EXPRESS CONCERN FOR THE PLIGHT OF SWEDISH WORLD WAR TWO DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG.

A SPOKESMAN FOR THE GROUP, JONATHAN BERNSTEIN, TOLD ISRAELI RADIO YESTERDAY THE STUDENTS HOPE TO TALK WITH HUNGARIAN OFFICIALS AND GET SOME ANSWERS ABOUT WALLENBERG'S WHEREABOUTS.

WALLENBERG SAVED THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS IN BUDAPEST DURING THE WAR. HE WAS ARRESTED BY ADVANCING SOVIET FORCES AND OFFICIALLY IS SAID TO HAVE DIED IN A MOSCOW PRISON. BUT THERE HAVE BEEN PERSISTENT REPORTS SINCE THEN OF PEOPLE SEEING HIM ALIVE.

BERNSTEIN SAYS THE ISRAELI STUDENTS WILL BE JOINED BY HUNGARIANS, AMERICANS AND SWEDES IN THEIR ACTION. HUNGARY'S TIES WITH ISRAEL HAVE WARMED RECENTLY, AND HUNGARIAN OFFICIALS SAY FULL DIPLOMATIC RELATIONS WILL PROBABLY BE RESTORED THIS YEAR. DW/TD/SF

Lehet, hogy Wallenberg nem halt meg 1947-ben?

A fogságból üzent barátjának

Raoul Wallenberg 1947. július 10-én halt meg a moszkvai Ljubjanka börtönben, állította Gromsko külügyminiszter 1957-ben az akkori svéd miniszterelnök, Tage Erlander kérdésére.

Wallenberg életéről és haláláról számtalan történet kering. Többször felröppent a hír: a letöltés svéd nem halt meg 1947-

te, hogy tudassa velem, jó egészségben egy Leningrád melletti börtönben van, ahol egrútt rabosodtak a hírhedezővel. Az orosz korból hadifogoly volt, Budapesten keresztül ment haza. A nevére sajnos már nem emlékszem. De arra igen, hogy azt mondta: 1940-ben találkozott Wallenberggel. Aki egészséges

aközött!" — jelentek meg a szenzáció című tudósítások.

— Ha jól tudom, a Népszépszágról a Mosonai utcai télenként került, majd onnan internáltak.

— Garany bűnletétől borba viték, Sátorjajshelyen keresztül. Jellemző a helyzetemre és az akkori viszonyokra, hogy mikor megérkeztem Újhelyre, egy rendőrmester jött előm: „A kapitány úr kérem, az önkéntesek felírni!” — mondta nekem. A kapitány úr, a fogolytól kérdezte: Mi lesz itt? Mi lesz az országgal? Aztán Garanyba viték. A tábor körül volt kerítés, géppisztolyos rendőrség vigyázás.

— Mennyi időt töltött a börtönben?

— Nem sokat. A táborozás, egy rendes internált, beutalt az új helyi kórházba. Oda hozott utánam a nővérem egy svéd menlevelet, Schutzpassat. A kórházból egy detektív, Fentze, kiderít „kihallgatni”. Mikor felérünk, hagyja, hogy megazokjek. Sokfelé bujkáltam, de senkinek nem akartam kellemetlenséget okozni. Ezembe jutott a menlevel, meg talán hívtak is, felmentem a svéd követségre.

— Ott találkozott Wallenberggel?

— Igen, a követségen jöttünk össze. A Minerva, majd a Gyopár utcában rejtőztem. Aztán Wallenberg jött a hírről, lehet, hogy a nyitások megpróbálták a követséget. Átvittem a Rezseda utca 7-bé, egy villáskámba. Ott két-három napot töltöttem. Többek között ott bujkált Szent-Györgyi Albert és a felesége is. A támadás után átkötötték az Üllői út 3-4. alá. Ott laktunk a feleségemmel, aki zárdában, rejtőzött kényezt.

— Mások tapasztalataiból is tudjuk az Üllői út volt az egyik Adorjanja Wallenberg mentőakciójának.

— Igen, ide érkeztek az élelmiszer-szállítók és innen indultak a mentőakciók. En telefonon rengeteg emberrel tartottam a kapcsolatot. A belügyi államtitkártól, Kádár László Leventétől, akikt jól ismerem, tudak szerezni egy fél századot szerdét, akik az Üllői úton voltak laktak, és időnként segítettek nekünk.

A csendőrök is segítettek

— Egy tudom, én is többször Wallenberggel tartott a sem épen veszélytelen utakon.

— Például jött a telefon, hogy bevitték őt védettül, akiknek volt passusa, a Tigris utcai nyilaskámba. Koszba ugrott Wallenberggel, megpróbált a nyilaskámbához. Egyből a parancsnokhoz mentünk, Wallenberg remek fellépő férfi volt, aki nem liedt meg

Szabó Lajos: Hogyan kell kikéni egy hajót

ben. Ekként vélekedik beszélgetésünk, Kállay Kázmér is, aki Kállay Miklósnak, Magyarország 1942 márciusa és 1944. március 19-é között volt miniszterelnökének unokaöccse.

Telefon a követségnek

— 1948 nyarán keresett meg engem egy olasz — magyarán Kállay Kázmér —, akinek állítólag Wallenberg adta meg a nevemet és a címetet. Arra kér-

és éi. Azt üzenie, tájékoztassam valamilyen külügyi szervet erről. Én felvittem az amerikai követséget és elmondtam; Wallenberg-től üzenet jött: éi!

— 1948-ban mikor történt ez?

— Nyár volt, késő nyár lehetett.

— Miért nem próbálta Wallenberg valamelyik ország svéd követségét vagy a családját értesíteni?

— A börtönből erre talán nem volt lehetősége.

— Miért nem kérte meg Wallenberg az olasz, hogy máneket is adja éi az üzenetet?

— Lehet, hogy megkérte, nem tudom. Csak annyit tudok, hogy az olasz továbbutazott.

— Hallott-e arról, hogy tet-e oclairnis az amerikai követség?

— Nem, semmit. Nekem akkoriban már az amerikaiakkal éntelkem nem éntevesséjes volt.

— Miért nem próbálta értesíteni a svéd követséget?

— Egy emlékszem, hogy akkor még svéd követség nem működött Budapesten.

— Nincs kétségem dolga annak, aki Wallenberg haláláról szeretné pontos ténytet megadni. Rengeteg az egymásnak ellentmondó információ. Talán az én által elmondottak is segíthetik a Wallenberg sorstól kutatók munkáját. Meglátjuk majd. De most beszéljünk éntevesséjes, emiről birtak tudomásom van. Ön hogyan ismerkedett meg Wallenberggel? Miként került olyan kapcsolatba hozzá a nek Wallenberggel?

Magyar Nemzet

Hétfő, 1969. március 20.

— **ERŐSÍTÉS ÉRTÉKELÉS**, hogy volt-e valami az amerikai követésgé?
 — Nem, semmit. Nésem akkoriban már az amerikaiakkal érintkezésben életveszélyes volt.
 — Miért nem próbálta érinteni a svéd követésgét?
 — Úgy emlékszem, hogy akkor még svéd követésgé nem működött Budapesten.
 — Nincs könnyű dolga annak, aki Wallenberg haláláról szeretne pontos tényeket megtudni. Rengeteg az egymának elismert információ. Talán az ön által elmondottak is segíthetik a Wallenberg sorozat kutatóit munkájuk megoldásában. De most beszéljünk egyszerűen, amiről biztos tudomások van. On hogyan ismerkedett meg Wallenberggel? Miként kerültek olyan kapcsolatba, hogy a rab Wallenberg Kállay Kázmérral üzenet fogadjon, de él?

Szenzáció az újságban

— Kisit messze kell kezdenem, a saját sorozommal. Amikor a híresek megállították az országot, akkor az én szerkesztelmi tördém még működött. Oda rendszeresen jöttek, sárga csillaggal, nap mint nap négyen, öten, tízen, hogy segítsék. Nekem lelkiszereteti kérdést jelentek, hogy legyek válságit. Szeretném látni, ahol megállíthatnak, elbűbáthatnak. Deigazolt egy székített munkaszolgálatos, aki egy háziyomdában készítette a hamis papírokat, igazolványokat, keresztleveleket. Egy kollégámmal megkerestük, hogy a menekültek bebizonyítsák a zugoskáv hátrához és átjuttassák Titókhoz. En egyáltalán nem lősköttem, hogy ezt csináljuk.

— Meddig tartott ez a menedzselés?

— Egészen addig, amíg a barátaim nem figyelmeztettek: ebből baj lesz, mert már figyelnek. A házmester is szól, hogy érdeklődtek utánam a belügyi szervek meg a nyilasok. Ezért a barátom, Urazéngi Mihály szervezetti egy utat. Úgy terveztük, hogy Csehszlovákián keresztül elhagyjuk az országot. Neki akadtak ismerősei, akik közreműködtek volna, hogy deszkák között vagonokban kijussunk Svájcba. Nyolcan indultunk útnak. Már itt a magyar-szlovák határon lebuaktunk. Pérszer írták meg barátosok, az adott fel minket. Két napig Hugrag községben egy parasztházban őriztek minket a csendőrök, aztán beszállítottak Balasagyarmatra, ahol, hogy finoman fejezzem ki magam, fizikai bálalmazásban volt részünk. Néhány nap múlva felhoztak Pestre, a főkapitányságra. Akkor azt írták az újságírók, hogy pénzért menekültem ki a zsidókat, katonaszolgálatosokat, munkaszolgálatosokat — tessék elmondni a halom újságvádat. Először azt volt miniszterelnök zsidószókratés unokabécsé? — „Zsidószókratés miatt ismerdék Kállay Kázméret, a volt miniszterelnök uno-

nos rengeteg emberrel tartottam a kapcsolatot. A belügyi államtitkártól, Kádár László Leventétől, akit jól ismertem, tudtak szerzeni egy fél százas csendőrt, akik az Újsá útton velünk laktak, és időnként segítettek nekünk.

A csendőrök is segítettek

— Úgy tudom, ön is többször Wallenberggel tartott a sem fípen beszélgetés utakon.

— Például jött a telefon, hogy bevitték az védettet, akiknek volt passzusa, a Tigris utcai nyilasházba. Kocsiba ugrunk Wallenberggel, megvünk a nyilasházhoz. Egyszer a parancsnokhoz mentünk, Wallenberg remek feljött, sőt férő volt, aki nem jedit meg a saját árnyékától. Irózatosan lefordja a parancsnokot: neki ide hozták az állampolgárát, hogy képrék, ügyt lenni! Megszoktuk a diplomáciai kapcsolatot és a többi. Visszatért az emberem, Nekem volt egy Tátra Zepelin öszenélyes autóm, abba beszuflódtunk és mentünk vissza a védett házakhoz. Több ilyen úton jártunk együtt. Egyszer vele voltam, amikor felmentünk a Külügyminisztériumba bére Kermény Gábor miniszterhez. Minden lépcsőfordulónál fegyveres férfiak álltak. A külügyminiszterre külön vigráltak. De Wallenberg úgy lefordja valamit a bére urat, hogy azt mondtam magamban, ha innen már kikerülünk, akkor van isten. Kikerültünk. A csendőrök is segítettek. A Józsefvárosi pályaudvaron a védett házakból összeszedett embereket raktak vagonokba a rendőrök, deportálni akarták őket. Összetűntük, két csendőrt, Wallenberg és én. A csendőrt a rendőrök parancsnokához adta ki a parancsot: sorakoztani mindenkit! Akkor Wallenberg oda szól a rendőrök parancsnokához: Kérem, ez itt mind védett ember, svéd állampolgár. Azonnal intézkedjen, hogy visszakísérjék őket kedjen, hogy bántódásuk! Ezt az esetet különben Lévai Jenő is leírja Wallenbergéről szóló könyvében.

— Mikor találkozott utolsójára Wallenberggel?

— Budán meg álltak a harcok, mikor elvitt a lakosomra, az Arpád, ma Steindl Imre utcába. De a házmester szól: jártak itt ma nyilasok, még mindig keresnek. Akkor elmentünk, de másnap megint visszavitt Wallenberg. Először azt mondta: A miniszter bejárt. Nincs más utam, mint Malinowszkyj főhadiszállásra menni.

— Debreceben?

— Azt egy szóval sem említette nekem, hogy Debreceben indultam.
 — Mikor történt ez?
 — Január közepén. Tizenötödike, tizenhatedike körül. Azóta semmi biztosat nem tudunk arról az emberről, aki ezeket elvitt: mentette meg. Csak közsz hírek jönnek néha. **Deél János**

KÖ ANDRÁS:

1. – Mondd, meg mernéd kokázlatni, hogy csinálj egy Wallenberg-szobort? – kérdezte 1953 táján Kádár Miklós, az Egyesült Államok akkori magyarországi nagykövete Varga Imrével, a szobrász lakásán.

– *Miklós, örömmel!* – válaszolta a mester.

– En hajlandó vagyok ennek az anyagi közvetkénymentől vállalni – tette még hozzá a nagykövet.

– *Tudomásom szerint, Pátzay Pál sem kárt tettelelédj! – jegyezte meg Varga Imre -, lesz ami majd pérszbe fog kerülni, mert a bronzot ki kell önteni, meg kell venni a követ, és hát a kőszobornak is fizetni illik, de éjjen is Varga-t a részvétele!*

Néhány nap gondolkodás után megállapodtak. Salgó Miklós még kifejezte azt az óhaját, hogy szeretné, ha a szobor felállításához szükséges kő – attélelesen – a Wallenberg-családtól származna, s ezzel Varga Imre is egyet értett.

A nagykövet egy napon felkéri Varga Imrét, hogy utazzon ki Svédországba, és válassza ki a követ.

– *Mindenkén valamilyen dramatikus szerepe van az én világomban, jelenetnek visel, így aztán azt a meg fekvőhelyén lévő követ választottam ki, amelyikről úgy gondoltam, hogy a legjelentősebb lehel Svédországba; egy olyan vörös gránitot, amely még a világ császara is a felületét.*

A követ aztán – ha némi nehézségekkel is – de elszállították Budapestre.

A mester pedig hozzálátott az emlékmű elkészítéséhez.

2. Nem tíkója, hogy szobrot készílt Wallenberg-ről. Eőz baráti körben kifejezetten terjeszti, hogy emléket készílt állítani az egykori svéd diplomatának, aki tízezer éleket mentette meg Budapestben.

– *Nem azért, mintha valamilyen érdemet tulajdonítottam volna magamnak, de nem éreztem semmilyé veszélyességét annak, hogy azt csinálom.*

Stomonián idezi fel kedves ityaji jó barátjának, volt tanárának, Pátzay

Pálnak a Wallenberg-szobrot, amelyet 1949 tavassza, a felavatás előtti éjszakán döröztök le a Szent István parkban, hogy az alapzatot majd utótesre használják fel, a bronzszobort pedig, nagy valószínűséggel beolvasszák. Pátzay – aki maga is mentett zsidókat – Vilám uscai műhelyében hosszú időn keresztül menedéket adott Beck Ö. Fülöpnek is, akinek a fia, Beck András szobrászművész 1949-ben a tóváros emlékmű-felügyelője volt... Beck András felesége az akkori kultuszminiszter, Révai József tíkánője volt abban az időben, Révai pedig, Rákosi után az első ember az ideológiában.

A Pátzay által készílt Wallenberg-szobor másodpéldányát, amelyet Vignál Gusmánó öntött a megmaradt gipsz alapján, 1953-ban a debreceni gyógyszergyár mellett állították fel, s a Kigyóöböl elevenezést viseli.

Varga Imre Wallenberg-szobor közben elkészül. A mester oly módon állít emléket Pátzaynak, hogy az

tettünk, *sdí fel is állítottak a szobrot, illetve a bronzot még nem vittem oda, de a követ már állt.*

3. S ekkor fordulat következik. Salgó Miklós, aki búcsúelőadáson keresi fel Kádár Jánost az MSZMP akkori első titkárát – felajánlja a Wallenberg-szobrot Magyarországnak, amely részt az ő, részint pedig a Wallenberg család tulajdonát képezi.

Időközben mindenki azon igyekszik, a hivatalos szervek csakogy, mint Varga Imre, hogy elfogadtassák a szobrot a szovjet hatóságokkal.

– *Beszélgettem lelelős emberekkel, Irdákai, majd később Gorbucsov közvetlen környezetéhez tartozó tisztviselőkkel, akik azt az álláspontot alakították ki – s ezt ugyanígy halottam Magyarországra is vissza –, hogy amennyiben az emlékmű Wallenberg idekötéséig, illetve mentési tevékenységéig függ össze, és sem írásban, sem utalásban nem foglalkozik az elhurcolást követő időszakról, abban az esetben a szovjeteknek semmilyen követésnek nincsen a felállítására ellen. Ezt az álláspontot támogatta annak idején Aczél György is, a PB egykori tagja. És hát nagymértékben az ő írt-hon kifejtett segítő szándékának következtében, no meg, gondoltam, a diplomáciai tevékenységnek köszönhetően – végül is szabad kezret, kapunk.*

Ekkor már világozás válik, hogy Kádár János úgy döntött, elfogadja az emlékművet.

Farkasinszky Lajos a Fővárosi Tanács volt általános elnökhelyettese "keres meg Varga Imrét, és a szoborral érdeklődik, amelyet mint nyilvánvaló, Salgó Miklós ajánlót fel a magyar népnek. A mester közli, hogy kész az emlékmű, bármikor megtekinthető, csak a helyét kell majd kijelölni, ahol fel szeretné állítani.

Röviddel ezután kerül sor Kádár János svédországi utazására.

– *Megkerestek, hogy tudnék-e két hét felolpása alatt egy Olaf Palme emlékművet csinálni! Azt választottam meg a gődört, a rezidenciától ötven méterre. A beton még most is ott van, mert hát mindent előkészí-*

egyik vörös gránit kőre rávelei a Kigyóöböl figuráját.

– *Sajnos azonban a szobor elkészítése még nem volt remény arra, hogy közlelően fel lehet állítani. Így aztán az amerikai nagykövetség kerítést szemeteltük ki a Szabadság-hegyen ássátam meg a gődört, a rezidenciától ötven méterre. A beton még most is ott van, mert hát mindent előkészí-*

Grösz Károly állt a Budapesti Pártbizottság elén, és azt hazsán, hogy a Wallenberg-emlékmű felállításának köze kerékedett azokhoz az elképzelésekhez, amelyek az idő tájt már közelebbiek voltak a hogyan továbbról. Az gazdasági tartók és tulajdonképpen ez volt a szándékam, hogy Gorbucsov is elfogadta a felkötésesítést folyamatos. S Wallenberg ügyében a svéd diplomáciai köröknek előtűttek az előtűttek. Ezért jegyeztem meg, hogy az emlékmű elkészítésével nem kívánok érdemekegytani, egyszerűen közelebbieknek tartottam, hogy a magyar eszközével kifejezzem mindazt, amit ebben a tárgykörben éléreztem. De meg kell mondanom, hogy nem is akartam komoly ellenállásba. Nem csökkentek az ajtók, de nyíltak. Eőz szobor mindenki megöblöbött azon, hogy Wallenberg-ről emlékművet állítsunk Budapestben, de aztán rájöttek, hogy a magyar nép dráiai adósságát röfölte le a svéd diplomatával szemben.

4. Következik a helykijelölés. A Pátzay-féle szobor helye nem jónak számíllásba, mert ott már állt az úgynevezett „Szil-emlékmű. Ezután Margitszigetre képzelt Varga Imre szobrot, de a javaslatot elvetik.

– *Azért javasoltam a Margitszigetet, mert szemben van a Szent István-parkkal, és volt még egy elközelítésem, ami a mai napig nem tudtam megvalósítani. Hogy tudnánk rakpart kövén legyen ott egy vé-*

mindig diszítí virág

OR SZÜLETÉSE

amely azokra a magyarokra, zsidókra és nem zsidókra emlékeztet, akiket 1944 karácsonyán a kórházakból rampáztak ki a nyílások, s itt lőttek a Dunába őket. Ettől függetlenül azonban, a Wallenberg-émlékü-jelentő helyét – amit Stádinger látványos Fővárosi Tanács akkori emlékhelyfelépítési javasolt – sem tartottam eldugottáknak, hiszen a Budapesti egyik legszabadabb részén, a Hűvösvölgy felé tartó úton, a Szilágyi Erzsébet fasor nyújt neki menedéket, különösezt tekintettel arra, hogy Boldizsár Iván szerint Wallenberg kocsjának roncsait, állítólag, itt találták meg. Ha csak legenda is, amit Boldizsár Iván állított, segít feldézni az emlékeket. Mindegyre Stádinger látván első javaslatára, mindjárt ki is mentem a helyszínre, és igyekeztem rövidre zárni a tárgyalásokat, kikéltatva mindenféle bizottsági ülést e tárgykörben, úgy-hogy bizonyos mértékig meg is lepődték tárgyaló partnerjeim, amikor én az első szóra beleegyeztem.

5. Csak a felavatási ünnepség van hátra, 1987 májusában, de az ünnepségsorozat már tíz nappal korábban megkezdődik. Budapestten rendezik ugyanis az idős tájt a Zsidó Világkongresszust, amelynek résztvevői felkérnek a még palánkkal körükerített szobrot, és a rendezetlen tájalon elhelyezik koszorúikat. S ahogy közeledik a felavatás napja, május 15-e, a szobor környékén, keleti szokás szerinti, enyhe halmozódnak a kavicsok is, az emberek nemcsak virágot visznek magukkal, hanem a kövökből követeket raknak le. Az utcáseprők pedig a követeket összegyűjtik, mert nem érik, hogy mért kerültek oda.

Híven a hagyományokhoz, nagy híradás nem szólít az ünnepség örömeire, mégis zsúfolva van a környék azon a delutánon. Az emberek kíváncsian várják, hogy ki tartja majd az ünnepi beszédet, de sem a Külügyminisztérium, sem Budapest Fővárosi Tanácsa nem jelölt szónokot, hanem a Hazafias Népfőrt budapesti vezető titkára, Peják Emil beszél – a svéd nagyköveten kívül.

Amikor az ünnepség véget ér, egy fiatal ember ugrik oda a mikrofonhoz, benelez a beszédébe, de lekapcsolódik az erősítő berendezést, így aztán csak azok érik, amit mond, akik ott állnak a gyűrűben körülötte. Aznap délután az Angol Rádió magyar nyelvű adásában azonban már sokan hallgatták azt a szöveget, amelyet az adás vezetője mondott el a szobor tövében.

– Az avatást követően körkörös utat nekik, amikor a Ratalembert ellég vastag papírral a kezében a mikrofonhoz lepett, és olvasni kezdte a szöveget. Hogy mit mondott, már

nem értem, de később elmesélték nekem a tartalmát. Bevallom, nem tartottam akkor azt jelentéktelennek, és örültem, hogy ilyen érzelmeiket váltott ki az emlékmű felavatása. Számomra mindig az volt a vizsgálat tárgya, hogyha az ember olyan lépést tesz, amelyek az adott lelki-politikai feltételek között megtehetőeknek látszik, vagy konfliktusokat vált ki, független gondolkodóként nyílik-e lehetőség arra, hogy a természetes növekedés, fejlődés és változás folyamataiba beilleszkedhessen. S ha igen, akkor azt a lépést meg kell tenni. Ha nem, akkor ez a lépcső lépés illetéktelen babérgyűjtéssé, hordószónoklattá válik. Számomra legáltalában, az a mérce! Ezért aztán, amikor a Wallenberg-émlékü-jelentő elkészítettem, úgy éreztem: egy igaz ügy mellett közközletet, ha kockázatok, és utólag azt kell mondanom, nagyon büszke vagyok arra, hogy vállalkoztam erre a feladatra. Talán szorult arnyit biztatlanság belém, hogy a megfelelő pillanatban igyekeztem tisztességes lenni.

6. A másnapi újságok szűkszavúan számolnak be a szobor felavatásáról, de a lényeg nem ez, hanem mégis csak az, hogy áll a Wallenberg-émlékü-jelentő, s hirdeti egy nép lelkületét. S ahogy múlnak a napok, hónapok, úgy válik egyre természetesebbé, hogy a szobor itt él velünk.

És naponta változik az arca. Hol vidám, hol szomorú, hol kishű, álmos-réveteg; máskor szármalyos, suhanó, biztató, bizakodó – amelynek magunk vagyunk.

Ez az az emlékmű, amelyről sohasem hiányzik a virág.

Varga Imre néhány méterre a szobortól egy kisebb gránitot csiszolt és faragott meg, amelyen nagybetűkkel az olvasható: RADUL WALLEBERG. Alatta kisebb betűkkel veste oda a szobrász: Budapest Főváros Tanácsa, 1987.

Szaga Miklós nevét – kérésére – nem jelzi nyoma.

A két hatalmas gránitkö egyikén pedig, amelyen Pázzay Kigyóóó szobrára emlékezik a mester, Ovidius szavai figyelmeztetnek a magyar valóságra, a Wallenberg sorsára:

Donec eris felix, multos, numeros, amicos, tempora si fuerint nubila, solus eris.

Sorsod mindig kedvez, szám nélkül lesz a barátod, ámde magásra maradsz, hogyha egéd beborul.

E/W - LITTLE SIGNS MAY ADD UP TO THAW ON WALLEBERG CASE

WASHINGTON, FEB. 27 (SPECIAL) - THE FOLLOWING COMMENTARY BY WILLIAM KOREY, DIRECTOR OF INTERNATIONAL POLICY RESEARCH FOR B'NAI B'RITH, APPEARS IN TODAY'S LOS ANGELES TIMES:

AN UNTOLD CHAPTER IN THE RECENTLY CONCLUDED HELSINKI ACCORD TALKS IN VIENNA, AUSTRIA, OFFERS THE POSSIBILITY OF A POSITIVE OUTCOME TO THE RAUL WALLEBERG CASE. ESPECIALLY INTRIGUING AND ENCOURAGING WERE COMMENTS MADE THERE BY THE CHIEF OF THE SOVIET DELEGATION, AMBASSADOR YURI B. KASHLEV, WHO ALSO HEADS THE HUMAN-RIGHTS BUREAU OF THE SOVIET FOREIGN MINISTRY.

FROM TIME TO TIME, THE WALLEBERG ISSUE HAD SURFACED IN HUMAN-RIGHTS SPEECHES AT THE VIENNA SESSIONS, BUT LAST SEPTEMBER, DURING A CLOSED PLENARY SESSION, IT BURST FORTH IN A POINTED AND DRAMATIC FORM. WALLEBERG HIMSELF WOULD HAVE BEEN SURPRISED BY THE OUTCOME OF THE DISCUSSION.

AMBASSADOR WARREN ZIMMERMANN, CHIEF OF THE U.S. DELEGATION, SPARKED THE PLENARY DEBATE WITH FAVORABLE REFERENCES TO UNPRECEDENTED DEVELOPMENTS IN THE SOVIET UNION CONCERNING ITS HISTORY. HE NOTED THAT THE NOTORIOUS FALSIFICATIONS AND COVER-UPS IN HISTORY BOOKS ARE NOW BEING EXPOSED AND CORRECTED. "BLANK PAGES" ARE BEING FILLED IN.

A SURVEY OF THE BASIC FACTS OF THE WALLEBERG CASE FOLLOWED: HOW THE SWEDISH ARISTOCRAT AND DIPLOMAT, ONLY 32 YEARS OLD, HAD SAVED TENS OF THOUSANDS OF JEWS IN BUDAPEST FROM THE DEATH CAMPS DURING 1944. AND HOW WALLEBERG SUDDENLY DISAPPEARED IN JANUARY 1945 WHILE HE WAS ON HIS WAY TO VISIT THE SOVIET COMMANDER IN HUNGARY. HIS AIM WAS TO OUTLINE TO THE HIGH SOVIET OFFICER A RELIEF PLAN FOR HUNGARIAN JEWISH SURVIVORS.

PRECISELY WHAT HAPPENED AT THAT POINT NO ONE KNOWS. CONFLICTING STATEMENTS BY SOVIET AUTHORITIES TO INQUIRING SWEDISH OFFICIALS MARKED THE SUBSEQUENT DECADE. FINALLY, IN FEBRUARY 1957, SOVIET FOREIGN MINISTER ANDREI A. GROMYKO PROVIDED THE SWEDISH AMBASSADOR IN MOSCOW WITH OFFICIAL INFORMATION IN AN AIDE-MEMOIRE.

ACCORDING TO GROMYKO, A DOCUMENT DATED JULY 1947 AND WRITTEN BY A SOVIET MILITARY DOCTOR IN LUBYANKA PRISON TO THE MINISTER OF STATE SECURITY, REPORTED THAT A PRISONER NAMED WALLEBERG HAD JUST DIED AND THAT HE WOULD BE CREMATED.

THE AIDE-MEMOIRE ADDED THAT THE DOCTOR HAD SINCE DIED AND THE MINISTER OF STATE SECURITY HAD BEEN SHOT AS AN ANTI-SOVIET CRIMINAL.

CLEARLY, MOSCOW'S INTENTION WAS TO SUPPRESS ALL APPROPRIATE DETAILS AND TO PLUNGE WALLEBERG DOWN HISTORY'S "MEMORY HOLE." NOTWITHSTANDING THAT, NUMEROUS REPORTS IN SUBSEQUENT YEARS WOULD REFER TO WALLEBERG BEING SEEN IN VARIOUS PLACES IN THE SOVIET GULAG. (A REPORT IN SWEDEN AS LATE AS AUGUST 1986 CLAIMED THAT HE HAD BEEN SEEN IN DECEMBER 1986 AT A SOVIET PRISON HOSPITAL NEAR THE CHINESE BORDER.)

AMBASSADOR ZIMMERMANN PUT THE TROUBLING HISTORICAL AND PERSONAL QUESTION TO THE VIENNA PLENARY LAST SEPTEMBER. WHY WAS WALLEBERG ARRESTED? WHAT WAS HIS FATE? IS HE ALIVE OR DEAD? HE CALLED FOR "A FULL AND OPEN ACCOUNTING OF THAT PART OF SOVIET HISTORY AFFECTING A MAN WHO STOOD FOR SO MANY OF THE IDEALS TO WHICH WE ARE DEDICATED."

THE CANADIAN AND BRITISH AMBASSADORS QUICKLY JOINED IN THE APPEAL TO MOSCOW FOR INFORMATION ABOUT WALLEBERG. FAR MORE SIGNIFICANT WAS THAT THE UNITED STATES WAS ALSO JOINED BY THE CHIEF OF THE HUNGARIAN DELEGATION TO THE VIENNA TALKS, ANDRE ERDOS. AFTER DESCRIBING WALLEBERG AS A HERO WHO WAS PREPARED TO SACRIFICE HIMSELF FOR HIS FELLOW MAN, ERDOS SAID: "WE WOULD WELCOME WITH GREAT EMOTION ANY NEW INFORMATION WHICH WOULD SHED LIGHT ON HIS FATE OR COMPLETE OUR KNOWLEDGE."

IT WAS THE FIRST TIME THAT AN OFFICIAL FROM COMMUNIST HUNGARY DARED TO RAISE QUESTIONS IN AN INTERNATIONAL PLENARY MEETING ABOUT WALLEBERG. CLEARLY, A SAUNTLET CHALLENGING MOSCOW'S INTENTIONS HAD BEEN COURAGEOUSLY DROPPED. (HUNGARY, OF COURSE, HAD PERMITTED THE CONSTRUCTION OF AN IMPRESSIVE MONUMENT TO THE SWEDISH DIPLOMAT. BUT THAT CONSTITUTED NO CHALLENGE TO SOVIET INTEGRITY.) (PTO)

FF104

B-WIRE

27-FEB-89 19:40

E/W - (1) LITTLE SIGNS MAY ADD UP TO THAW ON WALLEMBERG CASE

THE DENOUEMENT OF THE VIENNA DEBATE WAS EVEN MORE INTRIGUING THAN THE HUNGARIAN INTERVENTION. IN RESPONSE TO THE SHARP QUERIES IN THE CLOSED PLENARY, AMBASSADOR KASHLEV SAID THAT THE SOVIET UNION WAS AWARE OF THE "NOBLE ACTIVITIES" OF RAOUL WALLEMBERG.

IF KASHLEV STUNNED HIS LISTENERS WITH UNPRECEDENTED LAUDATORY COMMENTS ABOUT WALLEMBERG, HE ALSO MADE A FIRM COMMITMENT, PRESUMABLY ON BEHALF OF MOSCOW: AS THE STAINS OF SOVIET HISTORY ARE CLEARED UP, HE PROMISED, IF ANYTHING IS FOUND OUT IN THE PROCESS ABOUT WALLEMBERG, THE INFORMATION WOULD BE MADE PUBLIC.

SO FAR, MOSCOW AUTHORITIES HAVE BEEN SILENT ABOUT THE WALLEMBERG CASE, BUT AN UNUSUAL EPISODE IN BELGIUM IS MOST ENCOURAGING. ON JAN. 19, THE DAY THE HELSINKI TALKS ENDED IN VIENNA, BELGIAN FOREIGN MINISTER LEO TINDEMANS JOINED THE BELGIAN COMMITTEE FOR RAOUL WALLEMBERG IN A SPECIAL CEREMONY AT BRUSSELS' EGMONT PALACE HONORING THE SWEDISH HERO-DIPLOMAT. MOSCOW'S AMBASSADOR PETR BOGDANOV SHOWED UP FOR THE SOLEMN EVENT.

FOR THE FIRST TIME ANYWHERE, A SOVIET OFFICIAL HAD PARTICIPATED IN A WALLEMBERG CEREMONY. IT DID NOT GO UNNOTICED.

WALLEMBERG'S HALF-BROTHER, GUY VON DARDEL, TOLD THE BRUSSELS GATHERING THAT "THE PRESENCE OF THE SOVIET AMBASSADOR IS A SIGNIFICANT GESTURE THAT ... GIVES US HOPE FOR A CHANGE OF THE SOVIET ATTITUDE TOWARD THE WALLEMBERG CASE."

RKL/TL

Vesztohely a mélyben

Magyar Nemzet 1993. 2. 2.

A Raoul Wallenberg | Gyöngyösek

„Vendégek következnek itt, a tárgyak megfelelően, amely még mindig felmérhetetlenül meg nem beszélt, fel nem tárt, meg nem szűzölt, anyócsok és elvadult: botránny és örültség. A halgatás tárgya a magyar zsidóság és a magyarság, tágabban pedig a zsidóság és keresztényiség viszonya. Az emberi lény kétezer éves teológiai drámája — önmagával, önmagában.

A zsidóságra: Európa sorsa. (A magyar szétzúródás is látványosan analóg Trionan óta) Ez minden kisebbségi és kisebbségvédelmi kérdés kulcsa. Ez a szét hullani igyekvő európai civilizáció kulcsa; ez a kulcsunk. Valahogyan mindenképp tudja ezt it, mégis, fel-fel-szalagol a hiszia beszéd ellenére (írték látván, Százaz György, Ungváry, Rudolf, Márton László, Kti György, Nptri Tamás és mások) mely és elmérgesítő halgatás van a mulasztás mulasztása, a szűzesség szűzessége. A vesztohely fennmaradása a szellem mélyén.

Önvizsgálat helyett öngigazolás

Különösen megdöbbentőnek tartom az írók hallgatását a Magyar Hírnap 1988. december 7-ii számában megjelent írással kapcsolatban (Válasz Cserépfalvai Imrénnek Puskai Sándorral). Ha csak két, évtizedek óta egymással rivalizáló ellenfeleszveszreger „példás” és mindkét oldalon visszataszító gyűlölködéséről, egy-akkor még tanulásának is nevezem. Aggresszív öregek rossz példaadásának, illetve utólagos izellónak a századoközép — perze máig ható — gyűlöletgyűrűeséiből.

Nem idézem Puskai állításából azokat, amelyekre képtelenem, bizonyos közfelvilágat tüköröznek és életveszélyesnek tartok (első sorban a magyarságra nézve). De nem értem a hallgatást. Magánbeszédeselemben ugyanis a hallgatás magyarázatoként mandantalan válaszról és a fordulat: „Öregem, bizonyított kérdés ez”. „Jobb ebből kimeradna.” (Kikéretiesül).

A kérdésköz: 1. mi a kérdés Puskai állításában? 2. 5 ha volna is kérdés itt — tegyük fel —, akkor mi benne a bizonyított? Értelenséggem a felelősség elmulasztásának szól, annak a felelősségnek, amely nem akar működni egy olyan elsőelőtti horizont látványos közepete sem, mint amilyen az ország (igen: a hazát), most és amelyben minden maradék erőt a gyűlölködés és a gyűlöletstizis megakadályozására kellene összerzedni; ennek a példátlan a szellem embere esetében nincs alternatívája, függetlenül attól, hogy

teljesül-e, vagy sem. A kisebbségek: a romániai menekültek, a cigányvág, a zsidóság, a szegélyek védelméről beszélünk, teinyek védelmi joggal, miközben sok hete nincs beszéd arról, hogy itt valóki kártekonnyan nem mondott igazat, engedett az együltés nem csak magánjellegű történelmi gyűlölködésnek. Azért írom hát, amit írok, kizárólag a magam nevében (mint mindig), mert gátat ugyan nem vehettek semminek, de azt ki kell mondani, hogy valóki a negyvenvém halgatást a régi hamis hangon törté meg, és azt is, hogy egyszerűen nincs igaz. Ennyi.

Miért nincs a cikkünkön igaz? Mert hatmillió halott (benne a cigány halottak is), a baloldaliak az egyházak, az embebetegék, a homoszexuálisok: mindannyian árnyékában nem lehet igaz, per definitionem. Ilyen értelemben az „egrik” oldalon állók, mert egész egyszerűen az — vagris a kiszolgáltatott áldozatok — az igazság oldala, tehát nem oldal...

Az összes halottira, megöltre értett Holocaustot nem vitatéma, nem kérdés, és nincs benne semmi bizonyított. Ez olyan meghaladhatatlan igazság (mármint a szűzvédelem, kiszolgáltatottság, és az elkövetés mulasztás), amely meghaladja korabeli politikai források, történeti iratok tényeit (melyekre a cikkíró hivatkozik). A tények, a források ugyanis elvilég bebizonyíthatják akár Puskai visszamenőleg nemzetfejtő, szertimen nemzetgyengítő résziségét, politikai érvelését, csak hogy itt nem politikai „igazságokról”, nem is részesekről van szó, hanem a katarzis, a szűzgyéret és a belső, szellemi jóvátelet: a befogadás elmulasztásáról. Nem is annyira pozitív bűnről, hanem inkább a jótét, a szolidaritás hiányáról, amely meghaladja a politikai vagy történelmi tényeket (politikai katarzist állig ismeretek, etikait, szellemi lélektanit igen). Nem a kollektív bűnösségről, nem a „fasiszta népről” van szó, és is hazugság; hanem öszvezetési idegenképzésről.

A cikkírónak azért nem lehet igazza — túl a kétes tényeken —, és azért nem lehet erről hallgatni, vagy illésen fanyalgolni, mert újra felírniemek a szellem vesztohelyei, hogy mi is van a halgatás mélyén: az igazság mint daganat.

Néhány állítást teszek, melyek látni a jelen- és jövőbék a kisebbségvédelemhez (mely felelősségem szerint egyenlő a magyarság önvédelmével és önfennmaradásával) is adalékok szolgáltatathatnak.

A háború alatt a magyar politikai rendszer, a magyar csendőrség és a közvélemény jó része, hogy igyekszik egészen kiegyenlyezotlan fogalmazni (az öngyelelem követelménye ezáltal elsősorban rám kötelezi), a megölt, elhurcolt zsidóságokt nem hagyta magyar zsidóként meghalni. Ez a vétek, nem más a mulasztásban és kiszolgáltatásban vétekeskedő önmagukat ölték meg a magyar zsidóságban, azáltal, hogy hallalkaban sem fogadták be őket. A szolidaritás elvetése azóta is öli a magyar társadalmat. Maig megfoghatatlanul bár, mégis a közvélemény jó részében megkülönböztetik a saját áldozatokat és az „idegen” zsidó áldozatokat. Az elkülönítés és kitaszítás volt az eredeti vétek, és ez volt a nemzeti öngyilkosság kiemelkedő stádiuma.

Ez a megkülönböztetés és idegennek nyilvánítás visszaidött, mert az iszonyatos következmények után ez a diszkrimináció perze igazodt volt, de fordítva: a kivettek, a hazatitans nyilvánítottak, a hely elvezőt (a vesztohelyen), a bűnbakok (Trionnért és minden kudarért) halála vált valóki égő áldozattá, keresztalhatta, meghaladhatatlanná és megfélebbezhetőtlenné. Minden magyarságról ostobaságban és paranoid kamaszos agresszivitásban emnek az előfajlak munkái. Hogy éppen azok, akik megkülönböztették, akik nem fogadták be, kttól rekedtek azra a megváltó, szűzvedtesleges igazságban, amelynek szűzvetlensége beteljesedését hagytek előadgól lenni. A rossz lelkiismeret hallgatása újra csak bűnbakképzéshez vezet, az ügyveszeti identitás felős koporgatása annak elvesztésével fenyeget.

Puskai szűzretés logikája szerint a magyarság hozott áldozatot a zsidóságról, a „törvényhorzástól”, a háborúba lépésével, a magyar áldozatokkal a Donnál. (Hogy ott magyar zsidók is voltak, igazán mellesleg...)

Szerintem is áldozatot hozott: a saját öngyilkos áldozatát. Rézben a politikusaink emlele oldalán, részben belső közfeszítéssévé, hiszen már az társadalom is a mai felhároms koral, de nem kevésbé véstérhes jelleme mutatta. A közvélemény jó része azonban, benne a cikkíróval, továbbra is ragaszkodik a saját külön áldozati oltárához, a hogy „nem férnek el” a zsidók, s akik megkülönböztetve magát, ismét feloldozza az ekkori zsidóságot. A mélyben változatlanul maradt vesztohely neve tehát mulasztás és kiszolgáltatás. A szolidaritás hiány mint fel nem ismert önvésztes.

A fizikai megsemmisülést, amelynek nagyrészt Nemzetország volt a színtere, megelőzte egy bu-

Magyar zaidó

zónos értelemben súlyosabb: az erkölcsi megsemmisítés kísérlete, a bűnkéret lakolás teóriája (azért utaltam bevezetőmben a kétezer éves teológiai drámára), amely még Serédi primás jóindulatú, sokszorosan megkészt és tévoka közevének egyes elképzelt mondásaitól sem hányzik 1944 nyarán, a nagy deportálás után.

Az erkölcsi megsemmisítés kísérlete egészen addig érvényben marad (tehát, mint az inkriminált cikk mutatja, máig), amíg nincs egyetemes magyar bocsánatkérés, erkölcsi jóvátétel, beismerés és szégyenkezés, amely bűnfelelő megzúzását előfeltétele, és végül soron a felelőtlenség állapotának megszüntetése. Az elpusztult magyarországi zsidóság magyaroként való végzettsége ugyanis elmaradt (szemben például a nyugat-németországgal). Ebben a folyamatban a magyarországi történelmi egyházaknak kellene előjárniuk, de nem így történik máig sem (függetlenül attól, hogy köztudomású már, hogy akkor mennyien és mennyire segítettek életet menteni — egyéni lelkiismeretük parancsára). A magyar katolikus egyház ebben a folyamatban csupán a Nostra setate kezdő tő pápai körlevelé (1965) rendelkezéseit hajlana végre...

Ebben az országban, mely a hazudás és hallgatás következtében, de valójában már — szimbolikusan is — Ady halála, 1919 óta, egyre inkább gyűlölik a rossz (másféppen nem tudom s nem akarom nevezni). Mostanában hirtelen egyszerre léni mindent, mivel sohaig semmi nem volt szabad. És az emberek ebbe, „a szeretetlenség öröngyömbé” (Hamvas: Karnevál), a felelőtlenségek látványba ismét beledróúnek. Így hát semmi jót nem várok, természetesen saját írásom nyomán sem. A társadalom idegei betegék, ezért törnek be időről időre „irracionális” erők a játéktérbe, s mégis, más lehetőség nincs, mint a kesz-képpel beszélgetés, különösen akkor, amikor elviselhetetlenül mindennapjainkra kerül. Ennek megkezdésében azonban a szellem embereinek kell moderátor-ként dolgozniuk, hogy elkerüljék azt, amit valaki mondott egyszer hozzátartozójáról, öntudatlanul is Kafka és Buber stílusában: „Azért lett öngyilkos, hogy elutálja a család előtt: meghalt már.”

Balassa Péter

Méltó temetés

A bocsánatkéréssel és a szégyenkezés megvalósással szemben viszont — a ezáltal a másik túlzásról is essék szó — nem egy, hogy „senki sem támad föl tőle”: Ha a mulasztás, a bűnérdetlet és szégyenkezés megvalósása ugyanis történés, nem pedig frázis, akkor ez az erkölcsi történetes (tudnivaló a befogadás, az elismerés vizsgámenedig) az őskor is visszaszáll, a méltó temetés megtörténik. Ebben a már régen megkezdett megtörténésnek abszolút, logikai elsőbbsége van a sokszor, nándán hivatkozott „zsidó vétkesek”, „töltött (?) érzékenységek”, „sértődékenységek” hangzókatalásával szemben. A befogadónak a kívül rekedni elé kell mennie, különben újra kivülrekeszt lesz, és saját cigányásával szemben is, tehát végül önmaga belső Trianonjával szemben. Mert mindez: ugyanaz.

Megalakul a Fiatal Művészek Szövetsége

Szövetségbe tömörülnek a fiatal művészek. Stúdiók, csoportjaink képviselői jövő szerdán délután találkoznak, hogy hivatalosan is ki-mondják megalakulásukat. Miért éppen most hozzák létre a fiatalok művészeti érdekvédelmi szervezetét és mi várnak működéséről? — kérdeztük Hantos Károlyt, a szövetség operatív vezetőjét vállalkozó Fiatal Képzőművészek Stúdiójának elnökét.

— Voltak már régebben is hasonló törekvések, ilyen előhatározással indult vagy harminc éve a Független Művészek Klubja is, de ezek a próbálkozások eddig nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket az érdekvédelmi áhálamos elhanyagolási miatt. Most viszont úgy látjuk, hogy valóban lesz esélyünk erre egy összefogott szervezettel. Ennek egyik jele vagy garanciája, hogy a döntésképtelen, tájékozatlan hivatalok szívesen átengedik a felelőséggel járó döntéseket a társadalmi szervezetnek. A másik okunk: egyre nagyobb átfordások vannak a művészetek ágak között, és a hagyományos műfaj határok feloldódása sorrosabban elváltmüködést tesz szükségessé.

— Milyen ügyekben vállaltok a döntést a szövetség?

— A művészeti ösztöndíjak, alapítványok díjaznak odaítélését, a jogszabályok előkészítését legáltalában a miniszterekkel, híreles információkat tudnánk segíteni. De minden

művészeti ág közle gondja a pénzügyi, a kulturális élet elcsorvátása, a szakszervezetek pártbizánszusa a kortárs autonóm művészet rovására, amellyel szemben a tömegkommunikáció is közhíves. Mindezzel ellen egyetemesen talán eredményesebben tudunk fellépni.

— Honnan lesz a szövetségnek pénz? A tagcsoportok, stúdiók befizetései?

— Semmi esetre sem. Ok hajtásuk fel saját forrásait; a szövetség nem élvezi, hanem adja a támogatásokat. De a kérdés az volt: hogy miből. Vállalkozni fogunk. Egyszerű szponzorokat keresünk az indulókké összegyűjtéséhez, amihez majd kulturális, művészeti jellegű tevékenységek kezdünk, például galériát nyitunk, koncertet, színházat, táncművészeti előadásokat szervezünk, és minden, amire igényt jeleztek van, azaz egyben munkahelyeket is adnánk a művészeknek.

— Kik a lehetséges szponzorok?

— Megteremtés a Kulturális Minisztériumot, a Fővárosi Tanácsot, a Művészeti Alapot, a társadalmi szervezeteket, ifjúsági és művészeti alapítványokat. Egyszerűen ahol vannak útközben ellenállók. Bizunk abban, hogy a vállalkozó — a kulturális beruházásra fordított összeg adókedvezménye miatt — szintén támogatják majd a szövetséget.

R. A.

NEPSZAVA, 1989. II. 3.

NEPSZABASZÓ, 1989. E. 3.

Randolph Brahm Budapesten
Emléktábla-avatás Bécsben
Tragikus múltunkból...
A neves barátja

M. E. E. 89. febr. 1.

Ara: 6.— Ft

nál

(Erdős Péter felvétele)

Gyertyafényes, néma megemlékezés Raoul Wallenbergről

A film utolsó kockái perognak... A vízszem, a háttérben boldogságtól szupró, extázisban táncot lejtő emberek törnek ki a Geszkapalánk mögül. Kabátjukról tépdetik a sárgacsalapot, amikor egy nagy, fekete személyautó pördül be a képbe. A hátsó oldalsablakon keresztül Wallenberg néz ki... Még látja az önfeláldott boldogság megannyi jelét; a táncot, az egymás nyakába boruló felszabadult, megmenekült embereket. Debrecebe indult, hogy Malinowskijjal... tárgyaljon... Ekkor a kép kimerveedik. Már csak az arcot, az ő arca látni. Szemet elgődeltettség és bizonytalanság szupróznak. Elgődeltettség a látvány felett, bizonytalanság a jövő miatt... Ekkor látsák őt utoljára... Vége a filmnek...

Táid valóban így történt. Mindenesetre így is történhetett volna... De ez most melléke! A tény a fontos! A tény, hogy a svéd diplomata elfoglalta helyét a halhatatlanság világában... Mert mitjén az ember? Képtelen beleszépülni, vagy tudomásul venni, hogy nem kösöntheti meg valakinek, hogy — életben maradt. Akar tisztelt, akinek örökhé

hálás az nem halhat, meg, csak úgy...

A legendák világában nincs halál! A legendák magasztosait hátr valóhól, valaki mindig látja, vagy találkozik vele... Ez így terjed a szőbezdés és a REMÉNY... Hátha el...

Igen! Ezen a ködös, hideg januári délutánon, a többször emlékező között ott láttuk Őt is...

A gyertyafényes világosságában, az apák nyakában ülő apróságok csillag szemeiben, a már éreztető hajó férfiak és asszonyok könnyűt homályos tekintetében. Ott volt!... Ott volt a mondatszóban, a beszédfelelőjökben... spém neki köszönhette életét... ha ő nincs akkor ma én sem vagyok itt... Megmentettjei itt és azóta örökre a világban ezekben a napokban az Ő alakját idézik, 44 éve történt el... Már embermagasságba a fa, amely ott áll a déli névtábla felett Jeruzsálemben, az igazak Ligetében.

Itt az emlékezés óráján, a korai sötétség riborol a pörörra. Csak a házak... Ezek a várak, hírdőrről házak... Némán, kopotás meredeznek. Padig ezek itták Őt Hollán utca, Tatra utca, Pozsonyi st... Halgárnak...

semmiről és senkiről, aki alattomosan, aljasan támadott, vagy a már földön-fetregökbe — akár földalmi eszközökkel is — belé rögött. De nem szabad elfeledkeznünk arról sem, hogy némelyek szeretnék a feketét fehérré mosni...

Tartozunk azzal a 600 ezernek és kösözöttük az itt nyugvóknak, hogy tisztának mondjuk a tisztát, de ami nem volt tisztá, azt ne igyekezzünk tisztára mosni. Hálaul felebrátunk leint, akik legítélet, kegyelettel szűkös, és nem szűkös leint, akik az igaznyat áldozattal lettek, emlékezzünk a mai napon, könnyel és imádsággal.

MONUCHO NOCHAUNO — Megtépázott, megálázott, meggyötört, szerencsétlen életük után legyen leükül osztályra az igazak világossága és az isteni kegyelem. Amen.

A beszédet követően került sor a koszorúzásra. Előként dr. Looset András, a MIOK és a BIIH elnöke és Bukor Lajos nev.

1989. január 17-én, 17 órakor a Raoul Wallenberg-utca és a Pozsonyi út sarkán lévő emléktáblánál a svéd diplomatáról elnevezett egyesület gyertyafényes, néma megemlékezést tartott. A kegyeletos ünnepségen a MIOK-ot Kardos Péter főorosi és Zoltai Gusztáv, a MIOK Kulturális Körpont igazgatója képviselte.

Urteil ist vielleicht nur die jüngste Generation. Doch war es schließlich die Werte der bürgerlichen Gesellschaft außer acht zu lassen, zu ignorieren und zu verdammen, denn wir werden den in der bürgerlichen Gesellschaft erreichten Fortschritt stets brauchen. Wir müssen diese Werte also in unsere Gesellschaft integrieren.

Dann gehört auch, daß Privatisierungen weitaus mehr soziale und politische Sicherheit als heute nötig haben, denn zur dann können sie "funktionieren". Man kann sich natürlich darauf verlassen, daß Privatisierungen nur raschen Bereicherung einiger Leute führen, eventuell sogar auf Kosten anderer, doch sollte man nicht vergessen, daß die schädlichen Trübsal dieser Unternehmungen dann sprießen, wenn ein Markt mit geistiger Selbstorganisation und eine gute staatliche Koordination fehlen. Den Drang nach rascher Bereicherung verstärkt

der Kapitalisten nicht mit durchsetzungen und auch kein Geld für Werbung auszugeben. Heute ist es verboten, daß sich daraus nicht genutzend Mittel ergeben. Selbstverständlich hätte und hat die Sozialpolitik des Staates positive Seiten, doch ist die Einkommensbasis zu knapp geworden. Deshalb muß diese Tätigkeit umgestaltet, kostensparender werden. Vom Budget der staatlichen Sozialpolitik ließe sich zumindest das Plus einsparen, das sich aus den Wegfallen eines Teils der Ausgaben in kapitalistischer Ländern ergibt. Allein von den Kosten des Verwaltungsapparates ließe sich sehr viel einsparen.

Aus sozialer Sicht habe ich nicht für das wichtigste, überall Gleichheit zu schaffen, sondern die Ungleichheiten umzuverlagern, indem sie beispielsweise mit Leistungen gekoppelt werden. Deshalb sind die Aufgabe, eine auf sozialdemokratischen Traditionen

realistische Teil des politischen institutionellen Gefüges, weil in Umfragen den Arbeitnehmern vorzuziehen Scheinvertragsverhältnisse. Eine sozialistische Politik ist also eine kreative Gemeinschaft mit den Gewerkschaften umzusetzen, doch dürfen sich Macht- und Interessenvertretung nicht mischen oder ineinander aufgeben. Eine Folge der bisherigen Vererbung war beiderseitige Sozialange sich die Gewerkschaften nicht gegen die kurzfristigen Lohnkonzeptionen und Lohnmechanismen sperren, sondern versuchen sie zu weichen Linie für die Reformen, die die Zukunft gestalten, denn es war nicht mehr klar, was ihre Funktion ist. Die Gewerkschaft muß die Interessen im Bereich Lohn und Einkommen wirksam vertreten und sich dorthin auch als gesellschaftlicher Partner der Betriebsräte erweisen, deren Aufgabe die Nutzung der gesellschaftlichen Kapitals ist.

til oder einer konkreten und praktischen Hilfe.

Dem Verein schwezt eine Gesellschaft vor, für die Staatsbürger ein Leben im Geiste der Solidarität und der Toleranz führen und ihre Beziehungen zueinander dementsprechend gestalten. Im Sinne dieses Ideals tritt der 200 Mitglieder zählende Verein gegen jede Art von diskriminierenden Absichten auf. Er will dabei nicht nur die Tätigkeit des Namensgebers theoretisch dokumentieren, sondern immer mehr praktische Arbeit leisten. Deshalb wird unser anderem auch eine Zeitschrift mit dem Titel "Tagesbau" (Mehrzahls als Lohnen gerufen. **war**

Zum Schutz der Minoritäten

Wallenbergs Namen

Der Schwede Raoul Wallenberg, der im Juli 1944 als Diplomat nach Budapest kam, wurde eine Legende. Wie ein Stern leuchtete ihm der Himmel der Hoffnung, bevor er selbst unterging. Zuerst wollte er nur einige Leute, die mit Schweden in Verbindung standen, vor der Judenverfolgung retten, aber dann forderte ihn das Schicksal zu viel mehr heraus.

Der junge Mann wurde in dem jüdischen Ungarn von einer wahrnehmbaren Welt umgeben, der er sich, wie selbstverständlich, mutig widerte. Tausenden und aber Tausenden retorte er das Leben. Sein schillerndes Dasein in jenen wenigen Monaten der ungarischen Hölle war ein Musterbeispiel der aktiven Humanität.

Raoul Wallenberg verschwand am 31. Januar 1945 unter bis heute ungeklärten Umständen wahrscheinlich fiel er der Stalinschen Willkür zum Opfer. Dieser Tag ist von nun an, nach langen Jahren des Schweigens, ein Gedenktag. Am 2. Dezember findet in der Budapest Raoul Wallenberg utra leg isch der gebürtige Ungar Tom Lantos, Leiter des amerikanischen Konsulatsgebäudes dessen Frau ebenfalls von Wallenberg gerettet wurde, einen Kranz nieder.

Diese Feierlichkeit wurde vom Raoul-Wallenberg-Verein veranstaltet, der mit Dezember vergangenen Jahres besteht. Er möchte alle Minoritäten, alle Minderheiten schützen und gegen negative Vorurteile kämpfen. In der Gründungserklärung heißt es, daß sich nur jene Gesellschaft als demokratisch bezeichnen kann, die die Identität der Bürger anerkennt und ver-

teilt. Der Verein, der im März 1968 seine erste Generalversammlung abhalten wird, hat eine provisorische ehrenbürgische Leitung, die sich aus Schriftstellern und anderen Geistesarbeitenden zusammensetzt. Sie sind der Meinung, daß der Kampf gegen benachteiligte Vorurteile grundsätzlich eine differenzierte Arbeit erfordert, besonders es doch einander einer prinzipiellen und auflösenden Aktiv-

Tom Lantos bei der Gedenkfeier (Text der Tafel: Heute vor 43 Jahren wurde Raoul Wallenberg verschleppt)

Magyarorszag Stimme der anderen

Wir müssen in den Spiegel schauen und wenn wir was sehen, daß es menschlich ist, (Gyugyacs Volkswirtschaft)

LETZER

(London, 12. Januar)

„Die Entschaffung Privatisierung hat Recht zur Grundprinzipien sozialistischer Parteien auszugehen und Demonstrationen zu gestatten, hat den Parteitag des Landes an der Spitze des Verbands sichtlich gesteuert. Die künftige Oppositionsparteien haben die Reformen vorzubereiten, während westliche Diplomaten meinen, die Frage, ob die kommunistische Partei tatsächlich auf ihr 40-jähriges Bestehen verpflichtet werde, steht noch offen.“ Es sei kaum wahrscheinlich, daß die USAP dem „Rückzug“ einsehen wolle. „Es mag ein Gemeinplatz sein, aber man muß bedenken, daß keine regierende Partei die Macht irgendwann freiwillig aufgibt.“

FRANKFURTER RUNDSCHAU

(Frankfurt, 12. Januar)

Die Gesetze über das Vereins- und Versammlungsrecht seien selbst im Vergleich mit westlichen Gesetzen großzügig, schreibt das Blatt. So brauchte man Aktionen in geschlossenen Räumen nicht im voraus anzuzeigen, und bei öffentlichen Versammlungen genügt der Polizei eine Anklage von drei Deutschen.

DEUTSCHLANDFUNK

(Köln, 12. Januar)

Vom Fortschritt des Reformprozesses kündete die für die sozialistische Staatsgemeinschaft beispiellose Billigung der beiden Gesetze über das Versammlungs- und Vereinsrecht, hieß es in einer Sendung. In der nach Wertung des Rundfunks sprachlich ungeschickten Gesetzen manifestierten sich einige wichtige Erfahrungen der letzten Jahre. Zum Beispiel: erschütterte die von der intelligenten, kooperativen Oppositionsgruppen keineswegs die Macht von Partei und Staat. Ungarn habe bereits vor der völligen Entfaltung der sozialistischen Öffnungspolitik Massendemonstrationen von Umwelthilfsmitteln, den fast ungenutzten Vertrieb von „Untergrund“-Büchern und -Zeitschriften sowie, ohne jede Einschränkung, sogar eine „Gegehrveranstaltung“ zum Budapesti KSZE-Kulturforum geluldet. Dieser Prozess habe dann nach der innerparteilichen Bröckel, angeleitet durch die Moskauer Erneuerung, beschleunigt. Der Mai letzten Jahres, die Parteikonferenz, sei eine Grenzlinie im

Verhalten gegenüber dem liberalen Vereinigungsgesetz. Die sozialistische Partei der DDR hat die gleiche Haltung gegenüber der Partei der DDR.

THE INDEPENDENT

(London, 12. Januar)

Premierminister erkläre in einer Rede im Parlament, daß die Wahlkampagne in Ungarn mit der Unterstützung der Arbeiterpartei verbunden sei. Die Arbeiterpartei habe unter der Führung von Massuzon mehr als zwei Millionen Arbeiterpartei in diesem Lande zur Verfügung gestellt. Die Arbeiterpartei habe unter der Führung von Massuzon mehr als zwei Millionen Arbeiterpartei in diesem Lande zur Verfügung gestellt.

THE TIMES

(London, 12. Januar)

George S. Stümper, Professor für Politik an der Londoner Universität, schreibt: 1956 geht unter einer Analyse in die Partei ein, die die Partei allein nicht die akkretive Teilnahme braucht. Die former betonen schießen jene die eine Mischung von Inflation und räumliche Kontrolle (L.) Wende in Hongkong wird durch die schwerlich schiedlichen heiliches Ungarn durch die Wirtschaftswellen des Westens. Sowjetunion Experimente gestartet. Es gibt Gebietsbehörden, die als Konsens Demokratisierung der Welt bed

Budapest Rundschau
89. 1. 70.

KÖNYVSZEMLE

Boo 07.30 h

.....a napokban emlékeznek meg a budapesti getto felszabadításáról valamint a legendás hírű R. Wallenberg svéd diplomata eltűnéséről. Ma a program szerint a deli órákban érkezik Ferihegyrea new yorki városi egyetem erdélyi származású történész professzora. Könyve "A magyar holocaust" a napokban jelenik meg Gondolat Könyvkiadó gondozásában. Bölcs István szemléje. -
(a könyv rövid ismertetése)

INTERJU

Boo 07.43 h

- Ma 100 esztendeje született Sík Sándor. Költő volt, Kossuth-díjas irodalomtörténész, műfordító, egyetemi tanár és akadémikus. Am ahogyan a legtöbben számontartják, a 20. század legjelentősebb vallásos költője. Talán mégsem ismerik őt elegendően? Simonsics Zsuzsát is elsősorban ez a kérdés vezette, amikor fölkereste az irodalomtörténészt Rónai Lászlót.
- Hogy lehetséges az, hogy Sík Sándorról, a paptanárról, aki Radnóti Miklós tanítója is volt, tulajdonképpen semmit se tudunk?
- Az, hogy semmit sem tudunk róla, az tulajdonképpen a mi szégyenünk. Sík Sándor ennek a századnak az egyik legjelentékenyebb, legnagyobb ki sugárzású egyénisége volt. Ha röviden össze akarnánk foglalni az életutját és a pályarajzát, a következőket mondhatnánk el róla. Nagyon védett, bensőséges családból származott és nagyon hamar döntött, hogy pap lesz. A pályáját költőként kezdte. Nagyon hangos Ady hatás alatt születtek versekkel. Később azonban, főképp a világháború hatására, ezeknek a verseknek a hangja megváltozott. És megváltozott az élményvilága is, mert ekkor ismerkedett meg a cserkészettel, amelynek szinte alapítója volt. Ő írta egyébként a A világháború során még inkább változott az élményköre, mert egyre intenzívebben kezdett foglalkozni a magyar irodalom..... ..(az adás teljesen elromlik)....
... ez volt a legsúlyosabb teher, amit életében kapott. Mert jöttek az 50-es évek, a rendek feloszlata, a katolikus iskolák államosítása... valamiképpen megmaradjon a rend.azután megmaradjon az iskola Ezekben az években küldetést teljesített, mert ő volt a magyar lelkiismeretnek a ... alakja.
- Sík Sándor centenáriuma alkalmából Gödöllőn egésznapos programmal emléknapot rendeznek.

FF103

E/W -- BELGIUM HONOURS WALLENBERG 44 YEARS AFTER HIS DISAPPEARANCE

19-JAN-89 16:59

BRUSSELS, JAN 19 (REUTERS) -- BELGIUM ON THURSDAY CONFERRED AN HONORARY DOCTORATE IN THEOLOGY ON RAOUL WALLENBERG, THE SWEDISH DIPLOMAT WHO SAVED THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS BEFORE DISAPPEARING INTO SOVIET HANDS.

THE DOCTORATE, AWARDED BY THE UNIVERSITY FACULTY OF PROTESTANT THEOLOGY IN BRUSSELS, RECOGNISED WALLENBERG'S "EXTRAORDINARY CHRISTIAN HUMANITY", FACULTY DIRECTOR PIERRE MAHILLON TOLD A NEWS CONFERENCE.

PROFESSOR GUY VAN DARDEL, WALLENBERG'S HALF-BROTHER, CALLED ON THE WORLD TO PRESS MOSCOW TO EXPLAIN WHAT HAD HAPPENED TO THE DIPLOMAT WHO, IF STILL ALIVE, WOULD BE CELEBRATING HIS 76TH BIRTHDAY ON THURSDAY.

"INTERNATIONAL CIRCUMSTANCES HAVE NEVER BEEN SO FAVOURABLE. PRESIDENT GORBACHEV HAS SAID MISTAKES IN THE SOVIET UNION'S PAST SHOULD BE RECTIFIED. THE CASE HAS TO BE REOPENED," HE SAID, ADDING HE WAS SURE WALLENBERG WAS STILL ALIVE.

WALLENBERG, BELIEVED TO HAVE SAVED ABOUT 20,000 HUNGARIAN JEWS BY GIVING THEM SWEDISH PAPERS, WAS LAST SEEN IN PUBLIC ON JANUARY 17, 1945 IN BUDAPEST, AS HE WAS BEING DRIVEN TO MEET THE COMMANDER OF THE SOVIET TROOPS OCCUPYING THE CITY AFTER THE NAZI RETREAT.

IN 1957, THE SOVIET UNION SAID WALLENBERG DIED OF A HEART ATTACK IN MOSCOW'S LUBYANKA PRISON 10 YEARS EARLIER. BUT SWEDEN HAS NEVER ACCEPTED THIS, SAYING TESTIMONY FROM EX-SOVIET PRISONERS SUGGESTS WALLENBERG WAS ALIVE IN THE 1970S.

A CANADIAN JEWISH GROUP HAS SAID THE SOVIET UNION IS PREPARING A NEW REPORT ON WALLENBERG AND SWEDISH OFFICIALS ARE CAUTIOUSLY OPTIMISTIC THAT MOSCOW MAY RELEASE MORE INFORMATION IN REPLY TO FREQUENT REQUESTS FROM STOCKHOLM. RL

NÉPSZABADSÁG, 1989. január 18.

Tom Lantos: Negyedszázada nem voltak ilyen jó eszmecsereim Budapesten

„Ötletöználni fogom, hogy George Bush ide látogasson”

Tom Lantos, az amerikai képviselőház küldöttségének vezetője, a delegáció budapesti tárgyalásainak befejeztével újdíjtörőknak, köztük a Népszabadság munkatársának nyilatkozott. Tegnap számunkban már idéztük az akkor még Bukarestbe küldött magyar származású amerikai politikus nyilatkozatának azt a részletét, amelyben a romániai magyar kisebbség ügyéről volt szó. Tom Lantos — akiknek időközben módosult a programja, s így nem utazik Bukarestbe — egyébként közét kifejtette, hogy ebben a kérdésben az amerikai képviselőház egyelőre a témát az emberi jogok általános romániai helyzetébe illeszti, s minden tőle telhető meg kíván tenni, hogy jaitson a Romániából élő magyarok helyzetén „romániai magyaroknak, mint nemzeti kisebbségnek megfelelő, teljes és szabad jogegyenlőséget szán”. Most a beszélgetés egyéb vonatkozásiból idézünk.

Tom Lantos elmondta, hogy immár negyedszázada évi rendszerességgel látogat hazánkba, de mostani tárgyalásait minden eddiginél reménykeltőbbnek találta. „Ez volt a legjobb hangulatú napom Magyarországon a második világháború előtti idők óta” — tette hozzá. Ezután így folytatta: — Számomra világos: mind a kormány, mind a különböző alternatív csoportok komolyan gondolják, hogy létezik társadalmat kívánunk megjelenteni. Lehet közöttük véleménykülönbség a részleteket, így azt illetően is, hogy ez milyen gyorsasággal valósuljon meg, de nincs bennem kétely a tekintetben, hogy akivel csak itt most beszélgettem, világosan megérti: Magyarország jövője közvetlenül kötődik ahhoz, amilyen mértékben valóban létrejön egy ilyen nyílt társadalom.

Függetlenül a mozgalmak és politikai pártok közötti különbségektől, illetve attól, hogy mikor kerülhet sor többpárti választásokra, Tom Lantos úgy ítélte meg, hogy a fejlődés irányában az eszes körök az egyetértés; azt az idő érlelte ki. Utalva ezzel összefüggésben a szovjetunióbeli változásokra is, felidézte, hogy a csúcstalan évek után öt Reagan—Gorbacsov találkozásra is sor került, hozzátéve: — Bush elnököt illetően az egyetlen kérdés nem az, hogy találkozók-e Gorbacsovval, hanem az, hogy melyik hónapban, továbbá az, hogy vajon Moszkába menet vagy onnan jöhet megállni Budapesten. En őtötöználni fogom, hogy ezt tegye.

Tom Lantos elmondta azt is, hogy hazatérve természetesen tájékoztatni fogja az új elnököt, az új külügyminisztert, a törvényhozást és — a sajtó útján — az amerikai népet a magyarországi változásokról, amelyek így jellemzett: — Uj nap kezdődött. És fontos, hogy Nyugaton ez-

zel Magyarországot barátnai teljeszen tisztában legyenek.

A Népszabadság munkatársának ide kapcsolódó kérdésére, hogy Bush elnök e heti beiktatása követően várható-e bármilyen változás az Egyesült Államok Kelet-Európa- és Magyarország-politikájában, Tom Lantos ezt válaszolta: — Nem változás, hanem további pozitív irányú fejlődés az, ami várható. Hadd mondjak néhány példát. Több képviselőtársammal javaslom az törvényhozásban, hogy Magyarország kapja meg több évre a legnagyobb kedvezmény elvét lezt eddig évente hosszabbították meg — A szerk.), s várakozásom szerint a javaslatot el fogják fogadni. Magam újra betérjesztem a törvényhozásban azt a korábbi indítványomat, hogy Magyarország esetében is nyúljon az amerikai kormány garanciát a befektetőknek. Küldöttségünk több tagja tavaly még ellenzte ezt, de most kilátásba helyezte, hogy az ideán támogatni fogja. Közülük néhányan igen fontos emberek. Többben elköltelezték magukat a Bécs—Budapest világhálállítási tervének támogatására mellett is, jölehet a rendezés jogára amerikai város, Miami is pályázik. Végül: igen kedvező, hogy Lawrence Eagleburgerpt állítja a külügyminiszter első helyettesének

tisztségére az új kormányzat. Ö kövelli barátom, szerintem az Egyesült Államok legtehetségesebb diplomatája. Korábban beigrádi nagykövvel is volt, igen nagy a kelet-és közép-európai tapasztalata, s e térség iránti érdeklődése. Szoros együttműködésre készülök vele, hogy „olajozzuk” a kapcsolatokat. A Bush-kormányzat idején tehát a politika pozitív irányban fog fejlődni — összegezte Tom Lantos.

Egy kiegészítő kérdésre elmondta, hogy a befektetőknek nyújtandó amerikai kormánygaranciákat illető javaslatának jók az elfogadási esélyei, küldöttségük mostani látogatása csakúgy, mint a Dante Pascal külügyi bizottsági elnök vezette korábbi delegáció együttesen kedvezően befolyásolja a törvényhozás hangulatát. Miután Magyarországon amúgy is „nulla az államosítás esélye”, bízik benne, hogy az úrban sikerülni fog előrelépni.

Tom Lantos vezette delegáció út-befektetőkés aláti megkoszorúztta a második világháború idején az üldözöttek mentésében kiemelkedő szerepet játszó svéd diplomata, Raoul Wallenberg szobrát. Egy ezzel kapcsolatos kérdésre Tom Lantos elmondta: az amerikai képviselőház általa vezetett emberi jogi munkacsoportja javasolja a szovjetunióhoz, hogy engedjen be egy nemzetközi tudóscsoportot, amelynek tagjai a szovjet szakértőkkel együtt újra megvizsgálják az 1943-ban Budapesten eltűnt és — egy több évtizedes moszkvai közles szerint 1947-ben Szovjetunióban elhunyt svéd diplomata életével és halálával összefüggő dokumentumokat. Hozzáfűzte, hogy az új gorbacsovi légkörben pozitív szovjet válaszra számít; a Wallenberg-ügy tisztázása csak erősítheti a mai szovjet vezetés tekintélyét.

Serény Péter

Megemlékezés Raoul Wallenbergről

Csendes megemlékezést tartottunk kedden a 44 évvel ezelőtt elhunyt svéd diplomatáról, Raoul Wallenbergről, budapesti emléktáblájánál, a Pozsonyi út és Raoul Wallenberg utca sarkán. Több százan emlékeztetők gyertyákat gyújtva, az emléktáblához virágokat helyezve az 1944-ben ezeket megmentő svéd követségi titkárról.

A Raoul Wallenberg Egyesület által szervezett eseményen megjelent Tom Lantos, az amerikai képviselőház magyar származású tagja is. Elmondotta, hogy ő maga is felesége szintén a svéd diplomatának köszönheti életét, s hogy javaslatára az amerikai kongresszus törvénybe iktatta Wallenberg érdemét, sőt az Egyesült Államok diszpolgárait is avatják. (MTI)

Megemlékezés Raoul Wallenbergről

A szovjet külügyi szóvivő cáfolja, hogy új adatok lennének

Csendes megemlékezést tartottak kétféle a 44 évvel ezelőtt elhunyt svéd diplomatáról, Raoul Wallenbergről, budapesti emléktáblájánál, a Pozsonyi út és a Raoul Wallenberg utca sarkán. Több százán emlékeztek gyertyákat gyújtva, az emléktáblához virágokat helyezve az 1944-ben ereket megmentő svéd követségi titkárról.

A Raoul Wallenberg Egyesület által szervezett eseményen megjelent Tom Lantos, az amerikai képviselőház magyar származású tagja is. Elmondotta, hogy ő maga és felesége szintén a svéd diplomatainak köszönheti életét, s hogy javaslatára az amerikai kongresszus érvénybe iktatta Wallenberg érdemeit, sőt, az Egyesült Államok diszpolgárává is avatták.

A svéd sajtóban megjelent közlemények kapcsán a szovjet külügyi szóvivő keddi, moszkvai sajtóértekezleten cáfolta, hogy Andrejev, a szovjet állampolgárság képpolisója — akire a svéd lapok hivatkoztak — valamilyen új adatokat emített volna Raoul Wallenbergről, aki Budapesten dolgozott a há-

ború években, számos zsidó menekülését elősegítve, s onnantól eltűnt el. A svéd diplomata halála kapcsán Gennagyij Geraszimov újlág megerősítette: dokumentumok bizonyítják, hogy Wallenberg 1947-ben a moszkvai Ljubjanka börtönben halt meg, szibíriai társasban.

Tom Lantos az AFP budapesti tudósítójának kijelentette: küldöttsége javasoltnak fogja Mihail Gorbacsovnak, hogy kezdjenek közös nyomozást Raoul Wallenberg sorsának felderítésére.

Lantos kijelentette: egy amerikai külbizottság kíván Moszkvába utazni, hogy szovjet jogászokkal együttműködve lépéseket tegyen a svéd diplomataival 1945 januárja óta történetek rekonstrukciójára. Lantos reméli, hogy az amerikai bizottság előzetes megnyitást a szovjet archívumok is. A magyar származású amerikai politikus leszögezte: lehet, hogy Wallenberg még életben van, lehet, hogy nincs, de esetleges haldának körülményeit is tisztázni kell.

(MTI)

CN109

H -- CEREMONY TO HONOR WALLENBERG
(RELEADS CN84)

A-WIRE

17-JAN-89 20:24

Bio

BUDAPEST, JAN. 17 (CMD) -- HUNGARY'S MTI NEWS AGENCY SAID A SILENT VIGIL WAS ORGANIZED IN BUDAPEST TODAY FOR SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG.

WALLENBERG WAS ARRESTED BY SOVIET TROOPS IN BUDAPEST 44 YEARS AGO THIS WEEK. HE SAVED TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZI DEATH CAMPS DURING WORLD WAR TWO BY GIVING THEM SWEDISH PAPERS.

MTI SAID THE RAOUL WALLENBERG SOCIETY ORGANIZED A THE VIGIL ON THE STREET NAMED AFTER HIM IN BUDAPEST.

THE AGENCY SAID THE SOCIETY'S FIRST MEETING WAS HELD LAST NIGHT. IT SAID WRITERS ISTVAN CSURKA, GYULA HERNADI AND GYORGY KONRAD ARRANGED A DISCUSSION ON "THE NATURE OF DISCRIMINATION."

~~IT QUOTED CSURKA AS SAYING HUNGARIAN SOCIETY NEEDS TO CHERISH WALLENBERG'S MEMORY AND TO DRAW LESSONS FROM HIS SACRIFICES AND "THE UNWORTHY FATE THAT BEFELL HIM."~~ HERNADI SAID THE PRINCIPAL CONDITION FOR ERADICATING DISCRIMINATION WAS DEMOCRACY.

SOVIET FOREIGN MINISTRY SPOKESMAN GENNADY GERASIMOV TODAY REPEATED THE OFFICIAL SOVIET VIEW THAT WALLENBERG DIED IN A SOVIET PRISON IN 1947. THERE HAVE BEEN MANY REPORTS THAT WALLENBERG WAS SEEN IN SOVIET PRISON CAMPS LONG AFTER THAT DATE. (MTI-IN-ENGLISH)
MR/NJ

CNO84

A-WIRE

17-JAN-89 17:04

USSR -- GERASIMOV REITERATES SOVIET STAND ON WALLENBERG'S DEATH
MUNICH, JAN 17 (CHD/YEST'S FF67) -- SOVIET FOREIGN MINISTRY
SPOKESMAN GENNADY GERASIMOV HAS REPEATED THE OFFICIAL SOVIET VIEW
THAT SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG DIED IN A SOVIET PRISON IN
1947.

MANY REPORTS HAVE SAID WALLENBERG WAS SEEN IN SOVIET PRISON CAMPS
LONG AFTER THAT DATE.

AT A MOSCOW PRESS CONFERENCE TODAY, GERASIMOV SAID WALLENBERG
DIED IN 1947 IN MOSCOW'S LUBYANKA PRISON, PRESUMABLY OF HEART ATTACK.

WALLENBERG SAVED TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE
NAZI DEATH CAMPS DURING WORLD WAR TWO BY GIVING THEM SWEDISH PAPERS.
HE WAS ARRESTED BY SOVIET TROOPS IN BUDAPEST 44 YEARS AGO THIS WEEK.

TASS SAID GERASIMOV CONFIRMED A SWEDISH PRESS REPORT THAT SWEDISH
AND SOVIET OFFICIALS DISCUSSED THE WALLENBERG CASE A MONTH AGO. TASS
GAVE NO DETAILS. GERASIMOV SAID WALLENBERG'S DEATH WAS A REGRETTABLE
BUT INDISPUTABLE FACT. (TASS IN RUSSIAN, JAN 17)

GK/DS/NJ

Wallenberg
(biv)

MOSCOW JANUARY 17 TASS -- GENNADIY GERASIMOV, HEAD OF THE SOVIET FOREIGN MINISTRY'S INFORMATION DIRECTORATE, AT A BRIEFING HERE TODAY, COMMENTED ON SWEDISH NEWSPAPER REPORTS ABOUT A CONVERSATION HELD BETWEEN A SWEDISH REPRESENTATIVE AND ULADIMIR ANDREYEV OF THE USSR PROSECUTOR'S OFFICE ON THE FATE OF SWEDISH CITIZEN RAOUL WALLENBERG.

THE MEETING TOOK PLACE IN MOSCOW ON DECEMBER 14 LAST YEAR, GERASIMOV SAID.

THE SPOKESMAN THEN SET OUT THE ESSENCE OF THE USSR'S PRINCIPLED POSITION ON THIS ISSUE.

"RAOUL WALLENBERG DIED IN 1947 AT THE LUBYANKA PRISON SUPPOSEDLY OF HEART ATTACK. THE FACT OF HIS DEATH IS, REGRETTABLY, BEYOND DOUBT.

SIMPLY NO 'FRESH EVIDENCE' CAN EMERGE ON THIS CASE," HE SAID.

(TASS IN ENGLISH/B, JAN. 17/89) gf

-32-(MORE)

Wallenberg emléke előtt.

- Wallenbergre emlékezünk, akit ezen a napon 1945-ben láttak utoljára Budapesten. Ma este 17 órakor a XIII.ker. Raoul Wallenberg utca és Pozsonyi út sarkán található emléktáblánál tisztelgünk egy szál virággal, ill. gyertyával és egy néma megemlékezést tartunk.

Hb

- Budapesti látogatása során Tom LANTOS amerikai képviselő bejelentette, hogy hamarosan javasolni fogja Mihail Gorbacsovnak, közösen derítsék ki, mi is történt valójában (Raoul Wallenberggel). E célból amerikai különbizottság kíván Moszkvába utazni, hogy szovjet jogászokkal együttműködve rekonstruálja a svéd diplomata sorsát azután, hogy éppen 44 évvel ezelőtt eltűnt a magyar fővárosban. Wallenberg a második világháború idején magyar zsidók ezreit mentette meg. 1945 januárjában szovjet fogságba esett és utána nyoma veszett. Moszkvában csak 1957-ben közölték, hogy a diplomatát a sztálini törvénytörések következtében bebörtönözték és ott 1947-ben szívroham következtében meghalt. Ennek ellenére a magyar származású Tom LANTOS lehetségesnek tartja, hogy Wallenberg még él. Ha pedig nem, akkor, tette hozzá az amerikai vendég, halálának körülményeit kell tisztázni.

Külföldi jelentések:

- A bécsi utótalálkozóról jelenti kiküldött tudósítónk, Kulcsár István - Több, mint két esztendei kemény munka után a bécsi utótalálkozó eljutott záró szakaszához. Az Austria Center nagy üléstermében a 33 európai és két észak-amerikai állam küldöttsége fél 11 után néhány perccel hozzákezdett a 10. napirendi ponthoz, a záró nyilatkozatokhoz. Alois Mock osztrák alkancellár és külügyminiszter, az első felszólaló hangsúlyozta, Európában immár nemcsak az államok együttműködésének, hanem a nagyobb szabadságnak a szakaszába is jutottunk, amikor nagyobb figyelmet szentelnek az emberi jogoknak. A most véget érő tanácskozás sikerét az osztrák külügyminiszter jelentős mértékben a kelet-nyugati kapcsolatok gyökeres javulásának, a szovjet-amerikai rakétaegyezmény létrejöttének tulajdonította és elismeréssel szólt az egyoldalú szovjet csapatcsökkentés és -kivonás tervéről, továbbá arról, hogy

- Az idén is a szokott időben szerelnék le a kiskatonák, azonban egyes alakulatoknál további 44-52 napi tartalékos szolgálatra bent tarthatják a katonákat. TEMESVÁRI Zsigmond alezredes a NÉPSZAVÁban elmondta, hogy ez a folyamatos harckészültség fenntartása érdekében történik és csak bizonyos beosztásokat érint. A tovább szolgálokkal a leszerelés előtt egy hónappal közlik a hírt, azonban a néphadsereg a döntésnél méltányossági szempontokat is figyelembe vesz.

- A Raoul Wallenberg Egyesület alig egy hónapja alakult meg Budapesten. Ma estére tervezett demonstrációjukról, célkitűzéseikről, a névadó példájáról kérdeztem az egyesület munkáját támogató CSURKA Istvánt, valamint az ideiglenes ügyvivői testület két tagját, BRAUN Róbertet és ZOLNAY Jánost:

- Wallenberget nemcsak 1944-es, világszerte elismert tevékenysége köti Magyarországhoz, hanem az a különleges helyzet is, amelyben ma a magyarság benne van. A diszkriminációt elszenvető, a magyar nemzetbe tartozó milliók létkérdése, az, hogy ezeket a dolgokat mindenki a legnagyobb lelkiismeretességgel tisztázza. Wallenberg példája, sorsa, egy ember, aki küzdött a diszkrimináció ellen, az életével fizetett ezért. Ez egy iszonyú ellentmondás és egy iszonyú figyelmeztetés.

- Mi olyan dolgokkal szeretnénk foglalkozni, ahol úgy érezzük, hogy ma emberek csoportját, bármilyen rendező elv szerint, bőrszínük, származásuk, vallásuk, etnikai, kulturális, nyelvi hovatartozásuk miatt valamilyen sérelem ér. Mi egyaránt szeretnénk küzdeni, harcolni az antiszemitizmus ellen, a cigánygyűlölet ellen, a lengyel vendégmunkások, az arabok, bármilyen csoportot ért megkülönböztetés, diszkrimináció ellen.

- Pontosan fogalmazok, hogyha azt mondom, hogy az egyesület konkrét és általánosabb értelemben is valamiféle jogvédő tevékenységre vállalkozik?

- Amit mi legfontosabb feladatunknak tartunk, az nem a konkrét érdekvédelem. Természetesen ez is a tevékenységi köreinkbe tartozhat. Mi a többségi társadalommal szeretnénk egy dialógust folytatni. Mi a másságot szeretnénk a többségi társadalom számára elfogadható értéké tenni. Azt szeretnénk a továbbiakban is, hogy a többségi társadalom vitassa meg ezeket a problémákat. Azt szeretnénk, hogy ebben a kérdéskörben, legyen az cigánygyűlölet, legyen az antiszemitizmus, a nyíltság, elhallgatásmentes légkör uralkodjon.

- Ma este az egyesület nyilvános, utcai demonstráción tisztelőleg Raoul

(EM)

azt szeretnénk jelezni, hogy az alternatív szervezeteknek is itt a helyük, szabad terük van a folyóiratban koncepciójuk kifejtésére.

- Most érkezett a következő hír:

- Csendes megemlékezést tartottak ma délután a 44 évvel ezelőtt eltűnt svéd diplomatáról R. Wallenberg-ről budapesti emléktáblájánál a Pozsonyi-ut és R. Wallenberg-utca sarkán. Több százán emlékeztek gyertyákat gyújtva. Az emléktáblához virágokat helyeztek az 1944-ben ezeket megmentő svéd követségi titkárnak. A R. Wallenberg Egyesület által szervezett eseményen megjelent Tom LANTOS az amerikai képviselőház magyar származású tagja is. Elmondotta, hogy ő maga és felesége szintén a svéd diplomatának köszönheti életét és, hogy javaslatára az amerikai kongresszus törvénybe iktatta Wallenberg érdemeit. Sőt, az Egy. Áll. díszpolgárává is avatták.

Az időjárásról:

Köd, ködcsitálással, ónos ködcsitálással, erre számíthatunk az éjjel. Napközben azonban nagy része megszűnik. Északkeleten és délnyugaton azonban egész nap megmarad. Változóan, jobbra gyengén felhős lesz az ég, egy-két helyen gyenge zápor is lehet. Az északnyugati szél átmenetileg megélénkül. Éjszaka északnyugaton 0 fok, délkeleten -4, korai délután általában 6 fok, a tartósan ködös területeken 0 fok körül várható a hőmérséklet.

Az Esti Magazin Rózsa Péter szerkesztette, vezette Ómolnár Miklós.

(EM)

Néhány külföldi hír.--

- Következő hírünk immár a tavaszt idézi:

- Világhírű zenészek is eljönnek az idei Tavaszi Fesztiválra. A márciusi kulturális seregszemlén fellép majd Maurica André trombita-művész, K. Berganza operaénekes. A budapesti Fesztivál Zenekar két koncertet ad. A programokat ismeretető sajtótájékoztatón közölték azt is, hogy a legdrágább belépők is 300 forintnál olcsóbbak lesznek a Budapesti Tavaszi fesztivál koncertjein.

- JELZŐ címmel új társadalom és szakszervezet politikai folyóirat indul. Ezzel egyidőben több más szakszervezeti újság megszűnik. Az új lap felelős szerkesztőjével Kárpáti Sándorral Lengyel Anna beszélgett.

- A szakszervezeti mozgalom oly mértékben kell, hogy átalakuljon, hogy az azt vállaló folyóirat és arról szóló folyóiratnak is meg kell felelni.

- Éppen ez a folyóirat fő célja, hogy segítsen abban a nagyfokú bizalom és presztizs veszteség helyreállításában, amelyet a szakszervezeti mozgalom elszenvedett. Segítsen a folyóirat a szakszervezeti mozgalom megújulásában. A JELZŐ, a folyóirat neve azt fejezi ki, hogy jelezzük a megújulás szándékát, lehetőségeit, akadályait, problémáit. Ahogy Nagy Sándor a SzOT főtitkára fogalmazza a folyóirat beköszöntőjében, jelezzük a torzulás jeleit is a megújulás folyamatában.

- Hát akkor kérem, hogy konkretizálja az első számból ezeket, hiszen eredetileg is egy lapszemlére kértem.

- Természetesen van bent egy szerkesztői koncepció vázlat. Nyikos László a szocialista piacgazdaság - Szakszervezeti dilemmák címmel, a szocialista piacgazdaságot járja körül és azt mutatja be, hogy milyen helyzetbe hozza ez a szakszervezeti mozgalmat. Másszóval, a szakszervezeteknek hogyan kell közeledniük, hogyan kell megérteniük a piacgazdaság körülményei között végzett munkát. - Az Útközpont rovatban van egy béralku tükör, ahol a legutolsó SzOT-kormány találkozó bérvitáját mutatjuk meg jegyzőkönyvszerű pontossággal. Ennek most nagy aktualitása van. - Pirityi Ottó végig gondolja az érdekképviseleti utkeresés folyamatát, Fóti Péter pedig bemutatja, hogyan született meg a munkanélküli segély. Ez egy eset tanulmány. Kerekes György tollából jelent meg, hogyan lehet elosztani az egyre kevesebbet. Ez tulajdonképpen a TDDSz érdekvédelmi koncepciója. Merész, bátor írás, ezzel viszont

Emlékezés Raoul Wallenbergre

Stokholmból jelenti a **Restor**:
Egy kanadai zsidó szervezet tudomása szerint a Szovjetunió új vizsgálatot kezdett a 44 évvel ezelőtt eltűnt Raoul Wallenberg sorsának kiderítésére. A Szovjetunió kanadai nagykövetsége a közelmúltban olyan tájékoztatást adott, hogy új vizsgálat kezdődött a Wallenberg-ügyben, és várhatóan ez év második felére készül el az erről szóló jelentés.

A svéd külügyminisztérium nem tud az új vizsgálatról — közölte a minisztérium.

Raoul Wallenberg emlékeznek meg eltűnésének 44. évfordulóján, január 17-én, kedden délután öt órakor a nevével viselő egyesület tagjai a XIII. kerületi Wallenberg utcai emléktáblánál. A gyertyás-virágos demonstrációt támogatja a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület, a Fidesz egyes csoportjai, a Magyarországi Cigányok Demokratikus Szövetsége, a New York-i Emberi Jogok Alapítvány, valamint a történelmi igazságtétel bizottság.

1989. I. 16.

MAGYAR HÍRLAP

Egyesültek Vitaest

és megemlékezés

Az elmúlt év decembereiben — mint arról már a **16. oldal** hírt adott megalkult a **Raoul Wallenberg Egyesület**. Alapító nyilatkozatában leírják: céljuk az, hogy hozzájáruljunk egy olyan demokratikus szellemi, társadalmi közelethez és központosításhoz, amely az embereket személyiségük, és nem valamilyen csoporthoz való tartozásuk alapján ítéli meg, amelyben a kisebbségi érzékenység dsztársadalmi érzékenységgé válik, s az önbecsülés és a mások megbecsülése egymástól elválaszthatatlan.

Az egyesület e meghirdetett program értelmében rendezt ma délután a Ménesi úti Eötvös Kollegiumban 18.30 órai kezdettel első vitaestjét **A diskrimináció természete** címmel. Vitaindíót mondanak: **Cavka István, Hernádi Gyula és Konrád György**.

Az egyesület január 17-én 5 órakor emlékezik meg néposdójáról, a Wallenberg utcában, azon a napon, amikor Raoul Wallenberg Debrecen felé elindult. **VBE**

*

(MTI, AFP) Vallási szertartást rendeztek szombaton Stockholmban Raoul Wallenberg, az 1945-ben Budapesten eltűnt svéd diplomata emlékére. Ezen tizenhárom tagú amerikai delegáció vett részt a magyar származású szertartón, Tom Leatos vezetésével. Jelen volt az Egyesült Államok, az NSZK, Izrael és Magyarország nagykövete is.

1310

FF067

B-WIRE

16-JAN-89 15:08

E/W - AFTER 44 YEARS, HOPE GROWS GLASNOST WILL OPEN WALLENBERG CASE

STOCKHOLM, JAN 16, REUTER - FORTY-FOUR YEARS AFTER RAOUL WALLENBERG WAS TAKEN AWAY BY SOVIET TROOPS, MOSCOW MAY BE ABOUT TO CLEAR UP THE MYSTERY OF THE DISAPPEARANCE OF THE SWEDISH DIPLOMAT WHO SAVED THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS.

A CANADIAN JEWISH GROUP HAS SAID THE SOVIET UNION IS PREPARING A NEW REPORT ON WALLENBERG AND SWEDISH OFFICIALS ARE CAUTIOUSLY OPTIMISTIC THAT MOSCOW MAY RELEASE MORE INFORMATION IN REPLY TO STOCKHOLM'S FREQUENT REQUESTS.

WALLENBERG, CREDITED WITH SAVING AT LEAST 20,000 HUNGARIAN JEWS BY TAKING THEM UNDER HIS PROTECTION AND GIVING THEM SWEDISH PAPERS, WAS LAST SEEN IN PUBLIC ON JANUARY 17, 1945, AS HE WAS BEING DRIVEN TO SEE THE COMMANDER OF THE SOVIET TROOPS OCCUPYING BUDAPEST AFTER THE NAZI RETREAT.

COMMENTING ON TUESDAY'S 44TH ANNIVERSARY OF WALLENBERG'S DISAPPEARANCE, A SWEDISH FOREIGN MINISTRY OFFICIAL SAID: "THE NEW SOVIET POLICY OF OPENNESS IS THE BEST CHANCE WE EVER HAD TO GET THE TRUTH ABOUT WALLENBERG'S FATE."

"IF THE SOVIET GOVERNMENT DOESN'T LIFT THE VEIL OF SECRECY NOW, THEY NEVER WILL," HE ADDED.

IN 1957, THE THEN SOVIET DEPUTY FOREIGN MINISTER ANDREI GROMYKO SAID IN A DIPLOMATIC NOTE TO THE SWEDISH GOVERNMENT THAT WALLENBERG DIED OF A HEART ATTACK IN MOSCOW'S LUBYANKA PRISON 10 YEARS EARLIER.

MOSCOW REGRETTED HIS ARREST AND BLAMED THE MATTER ON STALIN-ERA OFFICIALS WHO WERE LATER EXECUTED.

SWEDEN HAS NEVER ACCEPTED THE SOVIET VERSION. "IT IS NOT PLAUSIBLE THAT WALLENBERG DIED IN 1947 OF A HEART ATTACK AT AGE 34," THE FOREIGN MINISTRY OFFICIAL SAID.

"SOVIET LEADER (MIKHAIL) GORBACHEV IS BUSILY DEALING WITH HIS COUNTRY'S STALINIST PAST. AND THE WALLENBERG CASE IS PART OF THAT PAST," HE ADDED.

"AS FAR AS WE ARE CONCERNED, HIS FILE REMAINS OPEN AND WE CONTINUE TO ASSUME HE IS ALIVE UNTIL PROVEN OTHERWISE."

ACCOUNTS BY EX-PRISONERS IN SOVIET JAILS WHO REPORTED SEEING OR HEARING ABOUT WALLENBERG SUGGEST HE WAS ALIVE IN THE 1970S. HE WOULD BE 76 IF HE WERE STILL ALIVE TODAY.

DAVID MATAS, VICE-PRESIDENT OF THE CANADIAN BRANCH OF THE JEWISH GROUP B'NAI B'RITH, SAID LAST WEEK SOVIET OFFICIALS HAD TOLD HIM THAT MOSCOW WAS PREPARING A NEW REPORT ON WALLENBERG FOR RELEASE LATER THIS YEAR. SWEDISH SOURCES SAID THEY WERE NOT AWARE OF SUCH A REPORT.

B'NAI B'RITH REQUESTED IN A MEETING WITH SOVIET EMBASSY OFFICIALS IN OTTAWA THAT MOSCOW APPOINT A COMMISSION OF EXPERTS FROM CANADA, THE UNITED STATES, HUNGARY, SWEDEN, ISRAEL AND THE SOVIET UNION TO INVESTIGATE THE WALLENBERG AFFAIR.

A 30-STRONG U.S. CONGRESSIONAL DELEGATION, IN SWEDEN TO HONOUR WALLENBERG AT A CEREMONY IN STOCKHOLM CATHEDRAL LAST SATURDAY, URGED SWEDISH PRIME MINISTER INGVAR CARLSSON TO PRESS THE SOVIET OFFICIALS FURTHER.

"THEY (MOSCOW) HAVE EVERYTHING TO GAIN AND NOTHING TO LOSE BY SPEAKING THE TRUTH," SAID DEMOCRAT TOM LANTOS, WHO HIMSELF WAS SAVED BY WALLENBERG.

SWEDISH FOREIGN MINISTRY SOURCES SAID CARLSSON HAD RAISED THE WALLENBERG ISSUE WITH MOSCOW TWICE IN THE PAST TWO YEARS, RECEIVING THE SAME REPLY AS IN THE 1957 NOTE.

FW/

FF076

B-WIRE

15-JAN-89 20:59

WORLD - CANADIAN JEWS CALL FOR INTERNATIONAL COMMISSION ON
WALLENBERG
(WITH CN77 OF YESTERDAY)

OTTAWA, JAN 15 (SPECIAL/MACIVOR) - REPRESENTATIVES OF B'NAI BRITH CANADA WANT THE SOVIET UNION TO SET UP AN INTERNATIONAL COMMISSION TO LOOK INTO THE CASE OF RAOUL WALLENBERG.

THE CALL CAME AFTER A MEETING BETWEEN THE JEWISH GROUP AND THE MINISTER-COUNSELLOR AT THE SOVIET EMBASSY IN CANADA, ALEXEI MAKAROV. THE SOVIETS PROMISED TO PROVIDE "A NEW AND FULLER REPORT" ON WALLENBERG BY JULY OF THIS YEAR.

TUESDAY MARKS THE 44TH ANNIVERSARY OF THE DISAPPEARANCE OF THE YOUNG SWEDISH DIPLOMAT WHO SAVED THE LIVES OF THOUSANDS OF JEWS IN BUDAPEST AT THE END OF WORLD WAR TWO.

THE MYSTERY SURROUNDING WALLENBERG'S DISAPPEARANCE ON JANUARY 17, 1945, WHILE EN ROUTE TO DEBRECEN FROM BUDAPEST REMAINS A PUZZLE. SOVIET AUTHORITIES HAVE SAID HE WAS TAKEN INTO PROTECTIVE CUSTODY AND DIED AT LUBLJANKA PRISON IN 1947. THAT VERSION HAS BEEN DISPUTED OVER THE YEARS BY JEWISH GROUPS AND OTHER ORGANIZATIONS.

THE CANADIANS WANT THE INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY TO BE MADE UP OF LAWYERS AND HISTORIANS FROM THE SOVIET UNION, SWEDEN, AND HUNGARY AS WELL AS FROM THE THREE COUNTRIES WHICH HAVE CONFERRED HONORARY CITIZENSHIP ON WALLENBERG: CANADA, THE UNITED STATES AND ISRAEL.

AT A NEWS CONFERENCE IN OTTAWA, LAWYERS IRWIN COTLER AND DAVID MATAS AND B'NAI BRITH REPRESENTATIVES SAID SUCH AN INQUIRY WOULD BE "THE ULTIMATE TEST" OF GLASNOST. MATAS BELIEVES FOREIGN EXPERTS WOULD GIVE THE INVESTIGATION "GREATER CREDIBILITY." THAT, HE SAYS, IS IMPORTANT BECAUSE THERE ARE AT LEAST THREE INDEPENDENT ACCOUNTS OF WALLENBERG HAVING BEEN SIGHTED AT MIRNY PRISON, NORTH OF MOSCOW, AS RECENTLY AS NOVEMBER OF 1987.

COTLER HAS BEEN TO THE SOVIET UNION TWICE IN THE LAST YEAR TO PRESS FOR A FULLER ACCOUNTING OF WALLENBERG'S FATE. AFTER MEETING WITH SENIOR SOVIET OFFICIALS LAST JUNE, COTLER SAYS THE USSR "NO LONGER FEIGNS IGNORANCE."

THERE IS, ACCORDING TO COTLER, "GENUINE ANGUISH AND TERRIBLE REGRET" AMONG "SOME" OF THESE SENIOR SOVIET OFFICIALS. HOWEVER, HE SAYS, THE SAME OFFICIALS CLAIM THAT THOSE ALLEGEDLY RESPONSIBLE FOR WALLENBERG "HAVE CAREFULLY COVERED UP" THE EVIDENCE.

COTLER HAS MET WITH CANADIAN PRIME MINISTER BRIAN MULRONEY AND OTHER "SENIOR" GOVERNMENT OFFICIALS WHO ARE, HE SAYS, AWAITING THE SOVIET "ACCOUNTING." MD/MR

CND77

A-WIRE

14-JAN-89 20:29

E/W -- U.S. CONGRESSMAN CALLS FOR GLASNOST IN WALLEMBERG CASE
STOCKHOLM, JAN. 14 (CND/AP) -- U.S. CONGRESSMAN TOM LANTOS TODAY
CALLED ON THE SOVIET UNION TO WIDEN "GLASNOST" BY GIVING ALL THE
FACTS ABOUT THE FATE OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG.

DURING A SPEECH IN STOCKHOLM AT CEREMONIES MARKING THE 44TH
ANNIVERSARY OF WALLEMBERG'S DISAPPEARANCE, LANTOS SAID RECEIVING
COMPLETE INFORMATION ABOUT WALLEMBERG WOULD BE "THE GREATEST
ACHIEVEMENT OF GLASNOST."

WALLEMBERG SAVED TENS OF THOUSANDS OF JEWISH HUNGARIAN CITIZENS,
FROM NAZI DEATH CAMPS DURING WORLD WAR TWO. LANTOS, AS A CHILD, WAS
AMONG THOSE SAVED.

WALLEMBERG WAS ARRESTED BY SOVIET TROOPS IN BUDAPEST IN JANUARY
1945. SOVIET OFFICIALS HAVE SAID HE DIED IN PRISON TWO YEARS LATER,
BUT THERE HAVE BEEN PERSISTENT REPORTS THAT HE WAS SEEN ALIVE YEARS
LATER. HE WOULD BE 76 IF STILL LIVING.

LANTOS AND 12 OTHER U.S. CONGRESSMEN IN STOCKHOLM YESTERDAY HAD
URGED SWEDISH PRIME MINISTER INGVAR CARLSSON TO ASK SOVIET PRESIDENT
MIKHAIL GORBACHEV TO HANDLE THE WALLEMBERG CASE WITH "UPMOST
URGENCY." CARLSSON ALREADY HAS PUBLICLY PROMISED THAT HE WILL ASK
SOVIET LEADERS FOR "ABSOLUTE CLARITY" ABOUT THE FATE OF WALLEMBERG.
LG/IL/NJ

székéről egy Szeva kőzetbe békésül
 sorsok elterő jogi „származás” je-
 löltek esetén.

Természetesen sokféle finom-
 slagra is gondolni lehet egy ilyen
 változásokról. Például a kultúr-
 tól és magyar állampolgároknak ne
 vesztik el a jogállást. Vagy külföldi
 aszer követően alkalmazásában
 az országban dolgozó külföldi
 állampolgárra nem kell a
 jogviszonyoknak kiterjedniük.
 Megvitatható kérdés, hogy Ma-
 gyarországon történés mely jog-
 viszonyokat érintemes kiterjed-
 ten. Amint mondani akartam, maga
 a jogi lehetőség. Erősebb még
 hozzátenni, hogy a jogviszonyon
 kívül a kötelezettség is általánosí-
 tható, nevezetesen az adófizet-
 tés.

Barabás György

Ilyen tanácsadó is volt

1945. május 19.

„Az Élet és Irodalom 1989. január 6-11. számában Markó György A tanácsadó szándékos adotti szavak című hozzászólásában kritikai észrevételeket tett Némó kémelek, nem hazudnak című hozzászólásomhoz (ÉS, 1989. december 9.). Azt fejtegetem ki, hogy a negyvenes évek legvégén akadt olyan szovjet katonai tanácsadó is, aki nem értett egyet a magyar főtitészek letartóztatásával és vélelménrt Farkas Mihály aratása vágta. „Megrendít történet — írja szövegjegyzetmről Markó György, majd hozzátesszi: — Egy baj van velem mindössze, nem egyezik a történelmi tényekkel”. Megírja, hogy 1949 decembe-
 rében J. B. Prokofjev vezérde-
 nagyról a főtanácsadó postot V. R. Bojko altábornagy vette át (így történt). E következtetés: Sól-
 yom László letartóztatásakor Prokofjev már fél éve Moszkvában volt”. Megdöbbenő, de ezt a pa-
 radox megállapítását a vezérór-
 nagy feleletéért december 21-
 i Moszkvába repüléséből vonja le.

Ellentmondások magyaroké, úgy
 vélem, onnan származik, hogy a
 lejáróban nem talál — nem is
 találhatott — feljegyzést a Prokof-
 jev által elmondottakra, ezért a
 történetet megkérdőjelezi. Eltana-
 rem, bizonyításra nincs lehetőség
 adatom, de az élet színesebb és
 gazdagabb, mint a levélár. Hir-
 forrásom Révész Géza vezérde-
 dő. O nem írt és nem íratott ma-
 gáról visszaemlékezést, ezért a
 körvélemény előt kevésbé ismert.
 Kevesen tudják, hogy nem tarto-
 zott Farkas Mihály barátj köréhez,
 sőt, mindig is feszültség volt kö-
 zöttük. Jobbára azok emlékeiben
 maradt fenn és él, akik szolgáltak
 beosztásuknál fogva kézenfekvően
 tartoztak. A 45-36 katonák: Kis-
 András, Kornis Pál, Nagy Gábor
 és mások irásukban mint nagy
 tapasztalatú, higgadt, korrekt, me-
 nyerő, jó katonát, évtől kommu-
 nista vezetőt mutatják be. Való-
 ban, mindig segítőkészek volt, a
 nyitva állt előttük, meghallgatták
 és tanácsokat adott. Többen nyug-
 díjazás évelben is tartották velem
 a kapcsolattól. Történeteknek szíve-
 sen mesélt olyan dolgokról, ame-
 lyekről — mint 6 mondta — a le-
 váltókrában nem találunk adato-
 kat. Mindig körültekintően fogal-
 mazott, vigyázott a történelmi hű-
 ségre és arra, hogy a tények meg-
 feleljenek a valóságnak. Egyik
 látogatás alkalmával beszélt el a
 Prokofjevről általam közreadott
 történetet, aláhúva, hogy ilyen
 tanácsadó is volt.

Visszatérve Markó György ér-
 telmére, a hozzájáruló részletesen le-
 írja a Prokofjev feleletéért december
 21-1 elosztását: „Még arra is utal,
 hogy A Miniszter Bajtárs búcsú-
 ócskölését Rékai Miklós érnagy ad-
 ta...”. Az idézet ellentmond a
 történelmi tényeknek, Rékai Miklós
 ugyanis alezredes (és nem érnagy),
 ekkor már nem a miniszter mel-
 lett szolgált, hanem a Hadakade-
 mia magasabb-parancsnoki tanfo-
 lyamának hallgatója; meg tudtam
 kőle, hogy 1949. december 21-én
 nem volt a 1949-ös repülésében. El-
 gondolkosított, miért a valóság-
 ellentmondó képletet idézi a szerző,
 és miért nem ellenőrizte?
 Egy másik dokumentum, Kornis
 Pál alezredes 1950. február 1-jé-
 si HM IV. főcsoportfőnök — azaz
 Révész Géza — helyettese lett.
 Emlékszik a Prokofjevről közre-
 adott történetre és még arra is,
 hogy 1930 nyarán Révész altábor-
 nagyról utasított kapott: Prokofjev
 tábornok feleségének végleges el-
 utasításához bocsásson rendelkezé-
 sre gépkocsit.

Ölvedei Ignác

A Duna jege

„A Duna jege” eltitnésével
 kapcsolatosul az első jeletem meg
 az Élet és Irodalomban (Bokor Pé-
 ter: Mikor tűnt el Wallenberg?,
 1988. október 14.; Karcsey Sándor:
 Ajjaj! Astott-e Wallenberg a Duna
 jege?, 1988. november 18.). Azért
 kíváncsi most hozzájárulni, mivel
 én a Wallenberg-féle menekülési
 úton dolgoztam 1944-ben, és a kö-
 vetés által védett Révay utcai
 házában laktam mintegy század-
 magammal.

Wallenberg 1945 januárjában, né-
 hány nappal Pest felszabadulása
 után előtér hozának gépkocsivele-
 tőjével, Langfelder Vilmosmal (aki
 békében laktam mintegy század-
 magammal), elbűvészköz-
 tőnk azzal, hogy megy — gépkoc-
 sival és nem gyalog a Duna
 jege, és nem január végén vagy
 február elején — Debrecenbe a
 magyar kormányhoz. De nemcsak
 szűnik bűvészközni így, hanem más
 követési tisztviselőkről is: —
 különösen helyeken. Wallenberg és
 sófője előtér, ottai a napról kezd-
 ve senki nem látta őket. Ez elő-
 sorban a Léval Jege nemrégiben
 újra megjelenített, igen hiteles

könyvében, de sok más bizonyí-
 tott írásban is napvilágot látott.

A Herteleendy-féle variáció, mely
 szerint február 12-én Wallenberg
 Budán tartózkodott: volna, egyáltalán
 feltehetőleg vagy valamilyen sze-
 mélyi szerzői adódhat. Ez kifutó
 egyébként abból az előadástól is,
 melyet Herteleendy László tőrtt
 mint egy éve Kőbányán tartott.
 A kérdésekre adott válaszaiól
 semmilyen bizonyosság sem der-
 űült ki, hogy őt láthatta volna
 Budán.

Kizárólag azt a híradélmét sze-
 retemmel volna soraimmal elosztani,
 hogy azért, mert a Duna jege
 január végén, de inkább február
 elején át lehetett menni, még nem
 biztos, hogy Wallenberg — jóval
 január vége előtt — át is ment.
 Sőt!

Kellner Miklósné

Öt júniusi nap

Az Élet és Irodalom 1989. de-
 cember 2-11. számában érdeklődés-
 sel olvastam Bezd Józsa berlini le-
 vedt, melytől Miklósra utal, sőt
 címmel jelent meg. A szerző levele
 végén Stephan Hermlin ideát,
 aki szerint: „Rég itt volna az idé-
 je, hogy az Öt júniusi nap-ot ná-
 lunk is kiadják.” (Stephan Heym
 5 Tage im Juni című könyvéől
 van szó.)

Tájékozatlanság közlöm, hogy a
 má magyar nyelvű kiadványal fog-
 lakozunk, annak előkészítése fo-
 lyik és tervezik szerint 1989 ta-
 vasszán meg is fog jelenni.

Dr. Erdős Ákos

LANG Kiadó,
 Idegenforgalmi és Marketing
 Korlátolt Felelősségű Társaság
 Igazgatója

Hiany nyelv

Az Országos Fordító és Fordítás-
 hitelesítő Jroda (OFFI) alapvetően
 vállalkozó gazdasági tevényt;
 emellett oktatok, bizonyítványok
 hiteles fordításával — jogszabályi
 felhatalmazás és kijelölés alapján —
 lakossági szolgáltatást teljesít.
 Az Élet és Irodalom 1989. decem-
 ber 2-11. számában egyik szerkesztői
 Gáspár foglalkozott íródnak mű-
 ködéssel, illetve kifogásokkal
 emelt lakossági szolgáltatásaink-
 kal kapcsolatban.

„Ez utóbbi tevékenységünk nem-
 csak azért rözítéses, mert a
 többször: kisebb serjedelmű és
 betetőzés: nyelvre irányuló meg-
 rendelői igényeket feltöltendő —
 ki kell tudnunk elégíteni, hanem az
 évente évenkénti okirat örök időre
 való megőrzéséről is gondos-
 kodnunk kell, hiszen ezek az irat-
 tok nem selejtezendők. Aligha kell

szinguly ennyit
 mint román és
 60 sorstársak
 nélkülözhetetlen
 fordítás iránti igény-
 kenek, inkább
 tes hát, hogy a
 nyelv. Az életi
 szerzetek és ja-
 gy, egyben ember
 mecsültek között
 olyanok, akik meg-
 gők — jogász, i-
 —, továbbá az ok-
 benn agrarant járt
 bereket szivesen
 íródnak.

Ezhez még hozzá
 fogalom legfrisse
 utolsó meggyedé-
 dalny) román nyelv
 kellett teljesíteni
 talán nem kötődő
 földesre érdes
 szolgálat. A fe-
 lül a művészet
 sal megérthetik
 jők el oktatnak

az Orsz
 Fordítás

Hibaigazítás

Az Élet és Irod-
 számban György
 című publicisztika
 hasábján hibásan
 szerepelt és el-
 kértve újra kijelöl-
 veget.

Hiszem, ha ne-
 vinne végig a de-
 város vadabb
 munkám után —
 llyet mindig, áll-
 szonnal. Aki fő-
 hogy a rendőrök
 let-fenntartók”,
 a fehér inges, nyá-
 nyalt hajúak —
 a cigányok! S
 hogy akar egy p-
 duálisanuk érem-
 mé és teletintbe
 számmára, mint
 két része, ami
 mányásig. Az b-
 egyik része leg-
 az magára az
 tetszik, ha nem,
 nemzet problémái
 lynek.

Pár hónappal e-
 sődjain az általa
 csült Kozma Győz-
 sőt, hogy e ha-
 lenne-vált, a én
 értetnem fűg, a
 A hazai agrarita
 háza, a számmu-
 otthonos érez-
 smág érezhetem
 viselhetetlen érzé-
 sés és hon más
 olyan haszban el-
 nem nem az égre
 gatlak.”

89 175

gondunk... Magánbosszúkat el kell kerülni, ki kell küszöbölni... Leleplezni vallomásokhoz sem fűzhetünk egyetlen megállapítást sem, mert az országos munkafelvételek és a termelés folytatását hátráltatná... Kizárólag kulturacionalista elemű nemzet és ország akarunk lenni... Mint a katolikus egyházi képletben, hogy — amint azt a pápák kar 1945-ben közös körlevélben kijelentette —, nem helyeskedünk szembe a történelmi haladás igazolt irányával, sőt az egészséges fejlődést mindenben előmozdítjuk. (!) Azt a magyar nép természetesen találja, hogy nagy múltú és nagy értékű intézményeinkről gondoskodni kell...

A nemzethet intézést mostani szótam más részletekre tudatosan nem terjed ki, mert amit mondtam, világos és elég... Ettől a pillanattól kezdve figyeljük, hogy léretek és cselekedetek fűdik e egymást...

Mindszenty kardinális beszéde nem követel feudális nagybirtokokat, hanem a nem-

zet érdekeinek előmozdítását szorgalmazza. Nincs követnivaló abban, amit e tragikusban vértől foltolt forradalom utolsó napján elmondott. Ő személy szerint volt túska a „konszolidáló” ország vezetői szemében is. Főútlejtésben újra elítélte, és igyekeztek ezt a beszédet ellene fordítani. Más nem tudtak, hiszen nem volt ideje sem, és nem volt szándéka sem a fejlődés ellen tenni. Amellett Nagy Imre mellett állt, aki felismerte és ellenzte a szovjet mintájú Magyarország végzetes tévedéseit, demokráciát akart és függetlenséget. Ő feletlél fizetett, hogy hosszú évek után példaképpé válhassék ismét egy visszafordíthatatlan demokrátiás folyamat létrehozásá számára. Egy nemzet számára, melynek egykor miniszterelnöke volt. Mindszenty viszont főpapja volt ennek az országnak, szabadon, Nagy Imre által rehabilitálva. Nem lehet tehát kérdés az ismételt rehabilitálás jogossága. Csak kérnie kéne valakinek, csak el ké-

ne indítani valamit, hogy a ma fiataljai már ne egy „barokk főpap népelessen” politikai tevékenységét ismerje meg, hanem azt a biboros-prímást, akit emberség, hit, magyarság példaképevé lehet állítani, s aki vértanúságot szenvedett egyházáért. Telessék el őt is Esztergomban, hogy ne keljen Maria-Zelibe mennie annak a sok ezer magyarnak, aki kegyelettel emlékezik egykori prímására.

Amíg azonban Esztergom halgat, addig nincs erre mód, hiszen a katolikus ember kötelessége mindenkor főpapját követni. Ám Mindszenty is főpapja volt 1943-tól az egyetemes keresztény magyarságnak, de vállaltól függetlenül védte minden ember jogait, saját jogai irán is. Kapcsolata a protestáns egyházakkal is fűzinte volt, egységes és jó ellenállást építettek ki Ravasz László református püspökkel. E kapcsolatokról következő írásomban szeretnék bővebben szólni.

Utána finom remegés kezdődött a felső végtagjaiban és a fejében, ez nem fokozódott...

HERTELENDY LÁSZLÓ: A családnak történelmi múltja van, ma is minden dokumentumot őrizk, többek között a teljes családfát. Például Desák Ferenc is a család rokona: az én dédnagyapám édestestvére az ő nagyanyja volt. Édesapám szegedi csendőrkertület és a Kenderesi Köllöntmény parancsnoka volt, Horthy Miklós bizalmasa. 1942-ben megvált tisztségéről, mert nem értett egyet a főzököző német befolyással. Jómagam papírkereskedő voltam, a Bószörény ut 43/43 számú hában nyitottam üzletet.

B. L.: Hogyan került a földalati-épitkezésre?

HERTELENDY LÁSZLÓ: A felszabadulás után őzvetbe vetek a Bözörényi úti rendőrlaktanyában, mint csendőrpapancsnokot, ugyanis ászaszterveztek az apámmal. Körülbéli egy évig az ÁVO különböző intézményeiben tartottak fogva, aztán a Buda-Dél internálótáborba kerültem. Jelentkeztem munkára: először szemet raktam ki vagonokból, később oltatlan meszet. Ez rendkívül kellemetlen munka, mivel a nagy melegben fűzemetlenül kell végzem: az ember lezadt testére rátapad a mesz és elkezdi csipni-marni. Aztán átvezényeltek a kazántisztítókhoz, ahol is be kellett mászni a kazánba és a beszó faláról levetni az égéstermeket: kén, kormot stb. Ez azért nehéz, mert sokszor a kazán még nem volt egészen hideg. Sokakra emlékezem a táborból: például új volt a Mező cég magyarországi képviselőiténak a vezérigazgatója, Wetz, aki egykétik nem volt zsidó. Egy alkalommal Súlyom László alátörök nagy szemlét tartott a táborban és meglátott. Ő Horthy idején katonatiszt volt és jól ismerte apámat: tudta, hogy nekem semmi közöm nem volt a politikához, sem a csendőrséghez. Így aztán szabadon bocsátották, és mivel két kiskorú gyermekül és feleségemül gondoskodnom kellett, olyan munkát kerestem, ahol magas jűvedelem jár. Így kerültem a metró építkezésére. Sajnos az akkori viszonyok nem éppen a legmegfelelűbbek voltak az egészségvédelem szempontjából sem. Rendkívül túlnyomást hoztak létre a föld alatt, hogy a talajvíz ne tudjon betörni az alagútba. Nők itt nem is dolgozhattak, mert ebben a túlnyomásban azonnal megjött a menstruációs vérzésük. Sokan meghaltak a munkások közül, és még viszonylag szerencsésen megjűztam a dolgot: így is 1953-óta munkaképtelenségem van, Parkinson kórcom van.

B. L.: Ki volt Raoul Wallenberg?

IFJ. BIHARI LÁSZLÓ

MIÉRT TÚNT EL RAOUL WALLENBERG?

Beszélgetés Hertelendy Lászlóval

A Magyar Királyi Miniszter 26 658/1943 számú bizonyítványa: „A rendelkezésre álló hiteles adatok alapján ezennel megállapítom, hogy a Szeged városban 1914. évi március hó 27. napján született Hertelendy László Andor György, valamint Hefő Anna Mária Veronikával kötött házasságból származó fia, a Budapest székesővárosban 1942. évi június 23. napján született Hertelendy László Péter Imre Ignác régi magyar nemességűket, úgyszintén a Hertelendy és Vindenyfalvai előzökve használatához való jogukat igazolták. 1944. évi június hó 3-án a miniszter rendelkezésül ér vőte Szűllágyi László miniszteri osztálytanácsos.”

Izét Nagy Iván Magyarország családai czimerekkel és nemzetseregényi táblákkal című kézikönyvéből: Hertelendy család: „... A család címere: a vért kék mezéjében, zöld téren hátulso lábakon két szemköt álló oroszlán, kinyújtott első lábával arany koronát tart, a korona alatt, a két oroszlán között egy nyíl látszik lefelé fordítva, és egy könyökben meghajlított karon áttűve, a vért fűzött ötgombos korona és azon ismét a koronás susak látszik, amely fűzött fűszékül ülő és fűt vérelével tápláló pelikán fűszékett szárnyakkal szemérlhető. A vértet szokásos aszpadék veszi körül...” [A címer jelenleg a Mátyás templomban tekinthető meg.]

— Orvosi Igazolás: Országos Ideg-és Elmegógyászati Intézet, Budapest, 1975. március 22. „Hertelendy László, Budapest balpesti Járadek: 1961-óta időszakosan kezeljük. 1953-ban a földalati építkezésen csúszon-betegséget kapott, 10 órán át eszméletlen volt.

HERTELENDY LÁSZLÓ: Diplomata volt. Svéd követségi titkár. 10 000 zsidó köszönhette neki az életét, az én becsésem szerint. 1944 nyarán jött Magyarországra, a deportáltak idején, és mentőakciókat szervezett.

B. L.: Milyen kapcsolata volt Raoul Wallenberggel?

HERTELENDY LÁSZLÓ: Barátok voltunk. Bizalmas, jó barátok. Wallenberg egészen kivételes ember volt. Pontosan emlékszem rá még mindig. Az a szobor, ami róla készült, és a Soligáyi Erzsébet fasorban áll, nem ő. Ha ma Magyarországra való elmondhatja, hogy ismerte Raoul Wallenberg, akkor az én vagyok. Levegőtől hatást tudott tenni mindenkire. Ami a leginkább megkülönböztette a többi embertől, az a rendkívüli humánuma, ami meghatározta egész egyéniségét. Az is igaz, hogy Wallenberg igazi aranyfűző volt, gavallér, szerette a nagyvilági életet, a nőket, szerette, mindenben maximalista volt, de ez semmit sem vont le az értékeiből.

Édesapám hivatására és családjára való tekintettel senki nem tudott arról, hogy együttműködöm Wallenberggel. Az akció eszközei teljesen összegegyeztetetlenek voltak származékkal és nevelésemmel. Édesapám és közötem örökre megromlott volna a viszony, ha erre fény derül.

1944. július 12-én a Krisztina téri piébánias mutatót be Wallenbergnek Söt Sándor professzor és dr. Szabó János piébános. Wallenberg kereseti egy személyt, aki minden néven nevezhető dologban információt tud szolgáltatni. Engem szemeltek ki. Megállapítottunk abban, hogy ettől a perctől kezdve minden lépésünkről tájékoztatni fogjuk egymást, semmit sem teszünk a másik tudta nélkül.

B. L.: Milyen információkról volt szó?

HERTELENDY LÁSZLÓ: Egyes emberekről kért pontos tájékoztatást családi és anyagi körülményeire vonatkozólag. Gazdag zsidókról. Ez az igazság. Wallenbergnek pénzre volt szüksége. Bár kapott nyugatról, de az önmagában nem fedezte az akció költségeit. Ő mindig mérlegelt: igyekezett egyensúlyban tartani a bevételket és a kiadásokat. Szóval, a gazdag zsidókat, nem akarok rossz szót használni, tulajdonképpen megpróbálta.

B. L.: Hogyan voltak önnel ilyen irányú ismeretei?

HERTELENDY LÁSZLÓ: Tájékozott voltam az akkori előkelő társaságokban. Ez az, amivel Wallenberg Magyarországon nem rendelkezett.

B. L.: Ennyiből állt az együttműködésük?

HERTELENDY LÁSZLÓ: Nem. Többről volt szó. Nem valószínű, hogy Wallenberg megjárta volna szárazon ezt az akciózt az én közreműködésem nélkül. Talán még a háború végét sem élte volna meg. Kénytelen voltam bizonyos lépéseket megtenni a cél érdekében. Édesapám révén bejáratos voltam a csendőrségre. Az ő tudta nélkül én mindig pontosan tájékozottam, hogy például hol készülnek raziáira, kiket tartanak megfigyelés alatt stb. Wallenberg mindig csak ennek ismeretében indult útnak. Sohasem ott volt, ahol az előnértés. Emellett az első apám és Horthy jó viszonyát. Ezt kihasználva bejártam a kormányzó kabinetirodába, és kitöltetlen kormányzó menleveleket szereztem pecsételt állva. Mondtam azt is, hogy paprúziám volt. 1944-ben már édesapám is betársult. Nos, az ő tudta nélkül, abban a nyomdában, ami az üzletnek is dolgozott nyomtatott ki a *Solvata*-nyomokat, amelyeket zsidóknak adtunk. Azokat a védőleveleket, amelyek bürokratikusan svéd állampolgárnak kellett tekinteni és így nem deportálhatták őket. Így mentetünk meg körülbelül tízezer zsidót. Ez a szám persze csak hozzávetőleges. Aztán a háborút követően nagyon nehéz helyzetbe kerültem emiatt. Sajnos. Megemlítem egy nevet: Heresztly alezredesét. A csendőrségen ennek az úrnak a feladata volt a zsidótanács felügyelése. Igaz jó viszonyt alakított ki a tanáccsal. Stern Samuotl Scheiber professzor úr is mindenki a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott róla. Vele minden vonatkozásban megállapodásra tudtak jutni. Ferenczy '45 után a Népbizóság halálraítélte és kivégezték. El

lehet képzelné, hogy mi minden rosszat rákéntek azok az urak, akik először dicsérték. Ez az, ami számomra kérdésessé tett mindent. Mindent, amit addig tettem és gondoltam. Az a zsidóság, amelyért 1944-ben és '45-ben mindent megtettem, és amelyért Wallenberg végül is az életét áldozta: nem úgy viselkedett a háború után, ahogy az elvárható lett volna. Igaz, hogy körülbelül hatszazszor ember meghalt. Az is igaz, hogy sokan elveszítették a családjukat. Ez rettenetes. De bármi történt, nem jöghatást fel arra, hogy olyanokon vegyünk bosszút, akik a zsidóságunk nem ártottak. Ugyanis tagadni lehet, de cáfolni nem, hogy a későbbi politikai vezetés, a politika rendőrség és azok a bíróságok, akik az ÁVH szörnyűtetteit végrehitték, zömében zsidók voltak.

Sok szemrehányást kaptam. Amit tettem a háború előtt, az most valahogy osztályárulásnak minősült. Ezzel kellett szembenéznem: azokat árultam el, akiket most tönkretett az új rendszer. Tehát méltatlanul viselkedtem a származásomhoz mérten. Az emberek előszelével fordultak felém. Beszélgettem erről Söt Sándor professzor úrral, akinek az volt a véleménye, hogy amit tettem, azt vallás-erkölcsi alapon tettem. Leikémiszerem okból. Igyekeztem meggyatnati, hogy idővel emelkedik ez a velem szemben megnyilvánuló hátránys megkülönböztetés.

Számomra sajnos csak egy dolog jelentett igazi feldolgozást: az az időtáras borzasztóan szegényes ahhoz, hogy el tudjam mondani, micsoda embertársaimban, állati kegyetlenségben, szadista kegyetlenségben volt részem az ÁVH börtöneiben.

Az a kérdés tették föl nekem, hogy hány zsidót öltem meg. Igen: valljam be, hogy hány zsidó halálát idéztem elő a rangomú jogom. Nem is szívesen beszélek erről. Nem érdemes. Akkor azt mondtam magamban – ennek a szörnyű vádnak a hatása alatt –, hogy nincs értelme az életnek. Valóban. Később azt feleltem nekik, hogy az összes zsidógyűlölköset én követtem el, amelyek addig nem vallott be más. Erre nekem estek azután... Most is a hóeg ráz, mert eszembe jutott. Kérem, csak egy pár dolgot említek meg önnök: Hogy tüket szúrtak a kórmók alá... Hogy cigarettával égettek a szám a szét... Hogy gúzsba kötöttek és addig tarták a keztelem talpamat, amíg egy sóprúnnyel-vastagságú rúd az úrés következtében el nem tört... Hogy addig verték a kezemet, amíg a vérhányagoktól nem tudtam már behajlítani... Hogy deszkára szögezték engem és úgy vertek.

Vagy például az embert belerakták egy vízmedecőbe és addig eresztették rá a vizet, amíg az el nem lepte, és csak akkor rántották ki az embert, amikor már egy hajszalon múlt az élete. Ha hozzáteszem, hogy mindezeket a szörnyőségeket elviseltem többek között egy olyan embertől, akinek később az egész ország tapsolt, akkor megérthet engem, és azt, hogy miért nem szeretek erről beszélni.

B. L.: Ki volt az illető?

HERTELENDY LÁSZLÓ: Komlósi János.

B. L.: Tájékozott Komlósi János később is?

HERTELENDY LÁSZLÓ: Hogyne. Legelőször egy villamos-megállóban pillantottam meg. Üdvözöltem, erre ő kérdően nézett rám. – Nem ismer meg, Komlósi úr? Pedig találkoztunk már – mondtam. – Igaz, ez a találkozás meglehetősen egyoldalú volt, de számomra igen emlékezetes. – Mire ő: Hol történt ez? – Erre én: Szegeden. Egész pontosan a Tisza Szállóban. [Akkoriban az az ÁVH épülete volt.] – Azt felelte: Mit keresett ön ott? – Mire én: Hát én nem sok. De, mindenesetre onnan ismerjük egymást. Remélem, nem veszi rossz néven, hogy börtörököt megosztottam, de szeretem az ismeretségem fenntartani. Én mindenkit üdvözölök, akit ismerek. Nagy csodálójom vagyok Komlósi úrnak a műsoraill illeté. Megkezdődött től el, hogy ön ilyen nagy változások ment át találkozikunk óta.

B. L.: Mondott erre valamit?

HERTELENDY LÁSZLÓ: Semmi különösét. Azt, hogy nagyon örül a találkoztunknak. Egyébként, meg kell mondanom, civil élet-

ben ő abszolút gentleman volt. Jó viszony alakult ki közöttük. Több-ször is meghívott a színházba.

B. L.: Mi volt Wallenberg véleménye a zsidóságról?

HERTELENDY LÁSZLÓ: Erről alkotott nézetem legjobban fejezi ki, hogy közölte, semmi esetre sem kívánja elhagyni az országot az orosz bevonulás után. (Annak ellenére, hogy meg kell mondanom, tartott az oroszoktól.) — Lehetséges — mondotta —, hogy a tevékenységemet tovább folytatom, csak most már más irányban. — Erre megkérdeztem: mit ért más irányon? Azt felelte, hogy ő itt nagyon sok barátot szerzett, akiknek lehetséges, hogy szükségük lesz az ő segítségére.

B. L.: Miért tűnt el Raoul Wallenberg?

HERTELENDY LÁSZLÓ: Én is fel szoktam tenni manapság: miért tűnt el Wallenberg? Miért figyelmen kívül hagyták engem egyszer így: „Hertelendy! Ha magának elég volt, amit kapott, akkor fogja be a száját, és tagadja le még azt is, hogy valaha ezt a nevet hallotta: Raoul Wallenberg!” És aztán miért kezelték harmincegy-néhány éven át tabu témaként Wallenberget? Miért? Mi az oka annak, hogy közadakozásból állították egy közönséges szobrot, meghurdelták a szobor leleplezésének időpontját, és akkor a szobor előző éjszaka eltűnt? Miért kellett ennek történnie? És miért kellett most, nemrég egy másik szobrot készíteni Varga Imrével? Különböz az a szobor és az emléktábla Wallenbergre. On tud erre felelni?

Nos... Péter Antal miért kapta vissza a villáját a Mártonhegyi úton? Én ismerten öt gyerekkora óta. Azt is tudom, hogy a háború alatt mit csinált. Mégis: mikor hazajött, évenhat után, megkapta a villáját. Én pedig itt ülök a szoba-konyhás lakásban, és hogy úgy mondjam, szög élek. Miért van az?

Beszélni kell valamiről. Amit most mondok, nem hiszem, hogy jó szolgálatot fog nekem tenni, de én még elég öreg vagyok ahhoz, hogy ez ne érdekeljen. (40 éven át hallgattam. Nincs más értelme folytatnom.) Wallenberg nagyon jól ismerte az oroszokat. Nagyon jól. Komoly fenntartással voltak a Szovjetunióval szemben. Egyszer megkérdeztem tőle, hogy miért. Azt felelte, hogy ő a Szovjetunióban is járt, de mint mondta, „vannak az emberek tulajdonságai, amelyeket nem bír levetszőm”. Ő találkozott ott olyanokkal, akik szabad levegőre vágytak, és Wallenberg ehhez hozzásegítette ezeket az embereket. Ő különben félt az oroszoktól, aminek az is lehetett az oka, hogy szoros kapcsolatban állt az amerikai hírszereléssel. A svéd mentőakció kötséget nem kis részben az amerikai titkosszolgálat fedezte. Wallenberg például nagyon jól szót tudott érteni Eichmann-nal, Magyarország hitleri helytartójával, akivel, hogy úgy mondjam, anyagi természetű kapcsolatban is állt, bizonyos kölcsönösségen alapon. Különböző természetű információkat és engedményeket kapott cserébe. Persze — mondanom sem kell — a mentőakció sikere nem lehetett volna ekkora, Wallenberg ilyen irányú tevékenysége nélkül. Ő a nyilasokkal is hasonlóképpen szót értett. Nem volt más választása. Nem nehéz rájönni, hogy az amerikaiak álltak hozzá közelébe: ő az utolsó pillanatig rendületlenül hitte, hogy az amerikaiak nem engedik át teljesen az országot. Ebben bízott. Wallenberg arra hivatkozott, hogy ő jól ismeri a Szovjetuniót, és ott semmi sem különb a helyzet, mint a németeknél. Úgy állította be a dolgot, hogy az orosz bevonulás esetén Magyarország cseréből veredbe kerülne. Sőt. Németország bizonyos vonatkozásai miatt kedvezőbb is: földrajzi fekvésénél, a világgal betöltött szerepénél fogva, valamint a német kultúrával szemben. Sajnos, való igaz, amiket nekem Wallenberg a szovjetekkel kapcsolatban elmondott, azokat én mind-mind a saját bőrömön tapasztaltam, illetve közvetlen szemtanúként láttam. Fantasztikus embertelenségeket és kegyetlenkedéseket vittek véghez. Soha nem fogom elfelejteni, amit február 12-én, Budapest felszabadításának napján láttam Wallenberggel a budai Vár kazamatáiban. (Vöröskeresztes karszalaggal jutottunk oda.) Haldokló katonákat, nem egy-kettőt, hanem százakat, csontig lesoványodottakat, akiknek a szemük kiállt a ürög-

ből... embereket, akik könyörögtek a halálért: érti? a halálért: ilyen sebesülteket a szovjetek gondolkodás nélkül egyszerűen agyonlőtték. Mindezt, aki német volt. Az oroszoknál ugyanis megbocsáthatatlan, halálos bűnnek számított, ha valaki SS volt. Ezek a szerencsétlenek pedig többségükben németek voltak.

Ismerem például a Lékari téri kistemplom kántorát, Juravszkát, akinek a feleségét és a tizenöt éves leányát a szovjetek elhurcolták és megfeszítették, a kántort pedig szörnyen megverték. Itt a Kék-úton egy orvos a családjának, a feleségének a védelmére kelt: agyonlőtték. Hasonlóképpen halt meg Győben báró Apor püspök, aki az övöbényen a nőket próbálta védelmezni. Hogy úgy mondjam, a szovjetek egyáltalán nem úgy viselkedtek, mint akikre rá lehetett mondani: ime a felszabadító hadsereg, akik a németeket megszigyentülő humanizmussal lépnek fel. Emellett az orosz parancsnokság szabad rablást engedélyezett nekik — itt sem volt mese. Minden, amit el lehet képzelni: óráit („csaszti”), ékszer stb. elvették az emberektől, és aki ellenállt, avval végeztek.

Wallenberg itt akart maradni. Talán sok minden másképp történt, ha ő nem tűnik el. Például el lehet képzelni, hogy a népbíró-ságok lételei is másképp alakultak volna, ha nem érvényesülhetnének korlátlanul azok az emberek, akiknek Wallenberg útból volt. Ő ugyanis rengeteg embert ismert jól, rengeteggel állt kapcsolatban, mint diplomata, egyszerűen sokat tudott. Azt is mondta, hogy számomra velem idehaza megfordulhat az üldözés iránya, és akkor neki tennie kell. Emiatt nekem meggyőződésem, hogy Wallenbergot a magyar politikai rendszeréig adta az oroszok kezére. Az ugyanis tagadhatatlan, hogy a szovjetek vitték el, ezt később be is ismerték. Mással nem történhetett, hiszen én Budapest teljes felszabadításáig számtalanszor találkoztam vele. Az utolsó alkalommal, február 12-én mondta: „Lélek, hogy nemcsak a nekem lesz szükségem mások segítségére...” Aztán, nagy nemzetközi nyomásra, 1957-ben az oroszok beavallták a világnak, hogy Wallenberg egy szovjet börtönben halt meg, 1947-ben, szívroham következtében. (35 éves volt akkor, és tudomásom szerint májkéregséges.)

Talán életben maradt volna, ha a magyar kormány felép az érdekében. Nem így történt.

Engem is elvették volna, ha nem tévesztettek össze az apámmal és nem leszek egy itteni internálótábor fogva. Végül is az öcsémet vitték el, aki semmiről sem tehetett.

Nemrég egy funkcionárius azt mondta nekem a tanácsnál, hogy jobban tessék, ha nem elégedetlenkedek a helyzetemmel, mert még mindig jobb élni a Török utcában, mint szobornak lenni a Szilágyi Erzsébet fasorban.

Nézzé, kérem: bár nekem sose voltak ellenségeim, mégis úgy érzem, hogy egész világgal állok szembe. A Horthy-rendszerrel sosem szimpatizáltam, sőt roppant előkelő származásom ellenére voltam, hogy az emberek egyelőre születnek, és az íratlan társadalmi törvényeket mindig felrúgom és lábbal tiporom. A jelenlegi állapotokat illetően is megfellebbeztem pesszimista vagyok. Nem tudnak befolyásolni a mostani szépen hangzó megnyilatkozások sem. Határozottan ki merem jelenteni, hogy soha az életben nem voltam antiszemita és nem vagyok reakciós. A szocialista tábor sikerében egy percig sem bírtam. Láthatjuk, hogy 44 év alatt hová jutott a Szovjetunióval az élen. Az orosz népet tisztint sajnálom. Mindig csak a rossz jutott neki, pedig sokkal jobbra lenne érdemes. Hogy az emberek olyanok, amilyenek, arról nem tehetnek, de az igazságérzet feltepsi bennem a kérdést: Hogy merészelt az a Szovjetunó Nürnbergben állézni, amelyik legalább akkora, ha nem nagyobb bűnökkel terhel, mint a hitlerizmus. Ahol kiirtják az értelmiséget, ahol történelmi családokat tesznek tönkre és semmisítenek meg, ott nem csoda, ha az ország csöbbe jut.

73 éves vagyok. Gyógyíthatatlan beteg. Az életem leszámoltam. Szerettem az életet, de egy csöppet sem ragaszkodom hozzá. Mit mondjak? Elmondhatom, hogy életem.

... FROM THE CASE IN WALLEBERG CASE?
London, July 6, 1989 (Special) -- The following commentary appeared in
THE DAILY TELEGRAPH, JULY 6, 1989

F-518

PETERBOROUGH

Bo

Truth at last in Wallenberg case?

THE DEATH of former Soviet President Andrei Gromyko means the world may finally be told what really happened to Raoul Wallenberg, the Swedish diplomat who saved thousands of Hungarian Jews from the Nazis before disappearing into Russian custody in 1945.

As Foreign Minister from 1957 to 1985, Gromyko always trotted out the claim that Wallenberg died of a heart attack in 1947, despite many reported sightings and world demands for more information.

Kremlin watchers agree that Gromyko would have been ridiculed had any new explanation appeared while he was still alive. With his death and increased Soviet frankness about Stalinist atrocities, there is a real hope of discovering the true Wallenberg story.

Added to this is last month's astonishing admission by Soviet diplomat Yuri Kashlev that "people like Wallenberg" had "been destroyed" and that his death was "a dark page in Soviet history". This revelation prompted Greville Janner MP to urge the Foreign Office to demand the truth from Moscow.

Foreign Minister William Waldegrave has replied that the explanation "begs more questions than it answers", but reassures Janner that "we will continue to press the Soviet authorities to explain in detail". Kashlev's unlikely reference to Wallenberg as a "noble person" would certainly suggest a change of tune.

mb

9/29

FF031
E/W --

B-WIRE

SWEDEN HOPES FOR LIGHT ON WALLEMBERG CASE

Bo
06-JUL-89 10:47

MUNICH, JULY 6 (NCA/ROLAND EGGLESTON) -- SWEDEN SAYS IT WILL ASK THE SOVIET UNION TO MAKE A NEW SEARCH FOR INFORMATION ABOUT THE WARTIME DIPLOMAT RAOUK WALLEMBERG FOLLOWING THE DEATH OF FORMER SOVIET FOREIGN MINISTER ANDREI GROMYKO.

WALLEMBERG IS THE SWEDISH DIPLOMAT WHO SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM DEPORTATION IN 1944 BY ISSUING THEM SPECIAL PASSPORTS AND ACCOMMODATING THEM IN SAFE HOUSES FLYING THE SWEDISH FLAG. HE WAS ARRESTED BY SOVIET TROOPS IN BUDAPEST IN JANUARY 1945 AND DISAPPEARED INTO SOVIET JAILS.

IT WAS GROMYKO, THEN A DEPUTY FOREIGN MINISTER, WHO ISSUED AN OFFICIAL STATEMENT IN 1957 SAYING WALLEMBERG HAD DIED IN LUBYANKA PRISON IN JULY, 1947. THAT REMAINS THE OFFICIAL SOVIET POSITION DESPITE PERSISTENT REPORTS THAT WALLEMBERG WAS SEEN ALIVE LONG AFTER HE WAS SUPPOSED TO HAVE DIED. IF STILL ALIVE, HE WILL BE 77 ON AUGUST 4.

A SWEDISH SPOKESMAN TOLD RFE/RL IT WAS POSSIBLE THE SOVIET UNION HAD NOT TOLD ALL IT KNEW ABOUT WALLEMBERG BECAUSE OF GROMYKO'S INFLUENCE. HE WAS FOREIGN MINISTER FOR 28 YEARS AND THEN STATE PRESIDENT UNDER GORBACHEV FROM 1985 UNTIL LAST SEPTEMBER.

"NOW THE SOVIET UNION SHOULD MAKE A NEW EFFORT TO FIND OUT WHAT REALLY HAPPENED TO WALLEMBERG AND TELL THE WORLD," THE SPOKESMAN SAID. "IT IS A BLANK SPOT IN SOVIET HISTORY WHICH SHOULD BE CLEARED UP."

THE SPOKESMAN SAID SWEDEN HAS NEVER BEEN SATISFIED WITH THE OFFICIAL SOVIET POSITION. HE RECALLED THAT IN MAY 1982 SWEDEN RELEASED HUNDREDS OF DOCUMENTS DETAILING ITS UNSUCCESSFUL EFFORTS TO OBTAIN MORE INFORMATION. THE GOVERNMENT OF THE DAY SAID SWEDEN WAS WORKING ON THE SUPPOSITION THAT WALLEMBERG WAS STILL ALIVE.

"DESPITE MANY REQUESTS, WE HAVE NEVER RECEIVED A DETAILED ACCOUNT OF WHAT HAPPENED TO WALLEMBERG BETWEEN HIS ARREST IN 1945 AND HIS REPORTED DEATH," THE SPOKESMAN SAID. "WE DON'T KNOW WHY HE WAS ARRESTED, ALTHOUGH WE ASSUME THE SOVIETS THOUGHT HE MIGHT BE A WESTERN SPY. WE DO NOT NOT EVEN KNOW WHETHER HE WAS PUT ON TRIAL AND SENTENCED."

"THE DETAILS OF HIS REPORTED DEATH ARE ANOTHER MYSTERY. APART FROM THE STATEMENT THAT HE DIED OF A HEART ATTACK WE KNOW NOTHING. THERE ARE MANY THINGS WHICH CAUSE A HEART ATTACK. THEN THERE ARE ALL THESE REPORTS THAT WALLEMBERG WAS SEEN ALIVE IN PRISONS AND OTHER INSTITUTIONS YEARS AFTERWARDS. IT IS TIME THESE MYSTERIES WERE RESOLVED."

THE LATEST REPORT ABOUT WALLEMBERG CAME EARLY LAST MONTH FROM AN ELDERLY HUNGARIAN WOMAN WHO SAYS SHE WAS WITH HIM WHEN HE WAS TAKEN TO THE SOVIET UNION. THE WOMAN, IDENTIFIED ONLY BY HER INITIALS, TOLD THE NEWSPAPER MAGYAR NEMZET ON JUNE 2 SHE HAD BEEN ARRESTED BY SOVIET FORCES ON SUSPICION OF SPYING AND WAS FLOWN TO MOSCOW IN MARCH 1945 WITH WALLEMBERG. SHE SAID SHE LAST SAW HIM WHEN THEY WERE PLACED IN VANS AND TAKEN TO LUBYANKA PRISON.

THE MOST RECENT REPORT OF WALLEMBERG'S BEING ALIVE WAS PUBLISHED BY AN ISRAELI GROUP LAST MONTH. IT CLAIMS TO HAVE INFORMATION HE WAS TREATED IN A PSYCHIATRIC WARD AT A MOSCOW HOSPITAL IN MID-1987. OTHER REPORTS OVER THE YEARS HAVE PLACED HIM IN VARIOUS PRISONS. BUT IN ALMOST ALL CASES, THE SIGHTINGS WERE REPORTED BY INDIVIDUALS WITH NO CONFIRMATION BY ANY OTHER SOURCE. NONE OF THEM CAN BE CONSIDERED RELIABLE.

WALLEMBERG'S OWN FAMILY CLING TO THE HOPE HE IS STILL ALIVE. HIS AILING SISTER, NINA LAGERGREN, STILL LIVES IN SWEDEN AND WRITES FREQUENT LETTERS TO THE SOVIET EMBASSY ASKING FOR HIS RELEASE. ALTERNATIVELY SHE ASKS FOR PROOF HE IS DEAD -- SUCH AS A COPY OF THE DEATH CERTIFICATE. THE ONLY RESPONSE IS THE OFFICIAL LINE THAT WALLEMBERG DIED OF A HEART ATTACK IN 1947. (PTO)

FFD32

B-WIRE

06-JUL-89 10:49

E/W - (1) SWEDEN HOPES FOR LIGHT ON WALLEMBERG CASE

A SENIOR SOVIET DIPLOMAT, YURI KASHLEV, TOLD REPORTERS AT THE PARIS HUMAN RIGHTS CONFERENCE LAST MONTH THAT WALLEMBERG WAS DEFINITELY DEAD BUT THERE WAS LITTLE INFORMATION ABOUT WHAT HAD HAPPENED. KASHLEV EXPLAINED THE ABSENCE OF A DEATH CERTIFICATE OR ANY OTHER PAPERS BY SAYING THEY HAD BEEN DESTROYED BY THOSE WHO DESTROYED WALLEMBERG AND OTHERS LIKE HIM. KASHLEV POINTED THE FINGER AT THE FORMER SECURITY CHIEFS ABAKUMOV AND BERIA.

IT MAY BE TRUE AND MANY EXPERTS BELIEVE WALLEMBERG PROBABLY IS DEAD. BUT THE SUSPICION LINGERS IN SWEDEN THAT THE SOVIET ADMINISTRATION KNOWS MORE THAN IT ADMITS ABOUT THE CIRCUMSTANCES. WITH GROMYKO GONE, IT FEELS THE LIGHT OF GLASNOST SHOULD ALSO SHINE ON THE WALLEMBERG MYSTERY. TW

Bo

CN113

A-WIRE

13-JUL-89 20:15

E/W -- 2015 INTRO WALLEMBERG (NEW STORY)
(MOSCOW, BUDAPEST, JULY 13)

A SOVIET FOREIGN MINISTRY OFFICIAL SAYS MOSCOW HAS REVEALED ALL THAT IS KNOWN ABOUT THE FATE OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG.

YURI RESHETOV, HEAD OF MINISTRY'S SECTION FOR INTERNATIONAL HUMANITARIAN COOPERATION AND HUMAN RIGHTS, TOLD A MOSCOW NEWS CONFERENCE TODAY THAT THERE IS NO NEW INFORMATION ON WALLEMBERG.

WALLEMBERG HELPED THOUSANDS OF JEWS ESCAPE THE HOLOCAUST WHILE IN BUDAPEST AT THE END OF WORLD WAR TWO. HE WAS ARRESTED BY SOVIET FORCES IN 1945.

YEARS LATER, SOVIET FOREIGN MINISTER ANDREI GROMYKO SAID WALLEMBERG DIED IN A MOSCOW PRISON IN 1947. BUT THERE WERE SUBSEQUENT REPORTS THAT HE WAS STILL ALIVE. GROMYKO'S DEATH THIS MONTH PROMPTED HOPES THAT NEW INFORMATION MIGHT BE REVEALED.

A MEMORIAL TO WALLEMBERG STANDS ON A ROADSIDE IN BUDAPEST. U.S. PRESIDENT GEORGE BUSH AND HIS WIFE BARBARA VISITED THE MEMORIAL TODAY BEFORE LEAVING HUNGARY. MRS. BUSH PLACED A WREATH AT THE STATUE.

(NCA/TASS IN RUSSIAN/MTI/UPI)

IL/GK/CK/LG

A szovjet külügyi szóvivő Wallenberg sorsáról

Szükségtelen, hogy Moszkvában olyan szervezetek, mint az Amnesty International, a Helsinki Föderáció és a Bur-lackij Bizottság társadalmi meghallgatásokat tartsanak Raoul Wallenberg svéd diplomata sorsának kiderítésére.

Jurij Resetov humanitárius és emberi jogi kérdésekkel foglalkozó külügyi osztályvezető és Gennagyij Geraszimov külügyi szóvivő csütörtökön Moszkvában sajtótájékoztatót a Raoul Wal-

lenberg sorsával kapcsolatos kérdésre válaszolva közölte: Amit a szovjet kormány erről a kérdésről mondani tudott, már elmondta. Raoul Wallenberg 1947-ben bekövetkezett halála tény. Szükségtelen, hogy ezzel az ügyvel kapcsolatban időnként felkorbácsolják az indulatokat. A szovjet hivatalos vélemény szerint Raoul Wallenberg háborús idején budapesti tevékenysége tisztelgetéremű humanitárius lett.

1670

Bo

A lost prisoner of the gulag still holds Moscow hostage

The Raoul Wallenberg mystery

Of all the unanswered questions in Soviet history, none is more emotionally charged than the mystery surrounding the fate of Raoul Wallenberg.

The Swedish diplomat, who saved as many as 100,000 Jews in Nazi-controlled Hungary during the closing months of World War II, vanished on Jan. 17, 1945, after leaving Budapest by car with a Soviet motorcycle escort to meet Soviet military officers in eastern Hungary. The Soviets vacillated on what happened to him until 1957, when then Deputy Foreign Minister Andrei Gromyko said Wallenberg apparently had died of a heart attack in Moscow's notorious Lubyanka Prison in 1947 at the age of 34. But dozens of people who suffered through the gulag have reported encounters with the Swede in prison camps and hospitals, most recently in 1987, and his disappearance into Stalin's dungeons remains a deep stain on the proudest chapter in Soviet history, the Great Patriotic War against Nazi Germany.

But now that the Soviets, heeding President Mikhail Gorbachev's call for *glasnost*, are airing some of their dirtiest laundry, the Kremlin finally has begun addressing the Wallenberg mystery. Officials at the highest levels of the Soviet government have told *U.S. News* that a new and still unfinished investigation supports Gromyko's claim that Wallenberg died more than 40 years ago. The

probe so far has failed to unearth any new evidence or documents about Wallenberg's abduction, or what happened to him after his disappearance. For the first time, however, senior Soviet officials at least are attempting to shed some light on why Stalin's infamous NKVD secret police arrested, imprisoned and may even have tortured a man whose name has become a synonym for courage.

To Wallenberg's admirers, Moscow's new attempts to address the subject, although still unsatisfactory, are cause for hope. Hans Olsson of the Swedish Foreign Ministry notes that unprecedented articles in two Soviet publications this year acknowledged that "this is a man who saved thousands of people and then just disappeared. That part of history has not reached a Soviet audience until now." Nina Lagergren, Wallenberg's sister, believes her brother is still alive and will mark his 77th birthday on August 4. "There has been a great deal written about him in the West," she says. "But what matters most is opinion in the Soviet Union. That is what is happening now."

Beria the butcher. Senior Soviet officials finger Stalin's bloodthirsty secret police chief, Lavrenti Beria, as the driving force behind Wallenberg's arrest. They say Beria, who was convicted of treason and executed soon after Stalin's death in 1953, maintained his own private intelligence network and suspected that Wallenberg was an Anglo-American spy. In fact, Wallenberg had undertaken his humanitarian mission in response to Presi-

of attack is not available; the Wendy's ad has lost its bite, its anti-Soviet beef.

Wendy's spot drew on an old tradition reaching back to "Ninotchka" and "Silk Stockings," and the jokes about the so-called Boy Meets Tractor Soviet movies of the 1930s. There are numerous variations on this theme, inspired by declarations by the Soviets that in Russia, sex itself had been ideologized.

As Soviet theoretician V. Kolbanovsky wrote in a 1951 attack on capitalist moral corruption, "The natural basis of human love

is sexual attraction, but the richest content, strength and beauty of love depend on the character of the ideological links between man and woman . . ." Lenin himself is said to have proclaimed in conversation that "sexual relations in the bourgeois sense no longer satisfy us."

No doubt. Among the responses to this position have been the anti-Soviet painters who have portrayed Stalin surrounded by female nudes simply to create an effect of shock, and anti-Soviet *samiizdat* novelists, such as the pseudonymous "Vlas Tenin," who have subjected Russian leaders to fantasy sexual humiliations.

But the very latest mocking response comes from within the Soviet establishment itself—in "Little Vera." In the course of the film, which has been seen by 50 million Russians, the hard-drinking, drug-taking Vera is asked by her lover what it is that makes her life meaningful. Rolling her eyes, Vera answers, "Communism," and the characters break out laughing. Scenes like that co-opt the fun outside critics have long had at the expense of Soviet self-righteousness. By the way, that exchange is one of the few times a Western audience has heard the word "communism" pass Russian lips in recent years.

Perhaps the most important issue raised by the sensualizing of the Soviet image is the effect it has had on the international picture of Gorbachev. At a minimum, it has provided him with a suggestive context. One of the most striking aspects of the changing Soviet image is that it is implicitly an approval of Westerners' tastes, if not actually a surrender to them. By attempting to participate in rock, jazz, swing, baseball, beauty contests and all the rest, the Soviets acknowledge the value of all these things. Their point man, the person apparently responsible for this embrace, is Gorbachev.

Of course, charismatic appeal, as expressed in the continuing phenomenon of "Gorbomania," cannot be created artificially. But imagine a disheveled Gorbachev who says, as Khrushchev did, that "When I hear jazz, it's as if I had gas on the stomach," while one of those tent-like suits of the Soviet past is hanging from him, and you will be imagining a man making a somewhat different impression on the Western public. Khrushchev too, it is often forgotten, made dramatic arms proposals which excited the West, and

allowed a cultural thaw at home. But any popularity he attained in the West was limited to the intelligentsia; there was never a spark of mass Nikitomania. He lacked sensual appeal.

What the Soviets have done in using such appeals to shape political attitudes is not new. Appealing to the senses—"oestrous propaganda," as experts in psychological warfare once called it—is an established form of persuasion, though we are more used to recognizing it in advertising and domestic political image-making than in international affairs.

On the other hand, the Soviets are only following in the direction taken by the West's working class decades ago. They chose to surround themselves with consumer goods, gratify their senses and try to have a good time. What is the point of exhorting the workers of the world to unite, when the obvious result is the loss of almost everything most Western workers, now quite middle-class, like to have around them? Better by far to slide the beat version of "The Internationale" into the CD player, to slip the red flag a little lower off the shoulder and to whisper breathily: Workers of the world, come hither.

(1) A LOST PRISONER OF THE GULAG...

dent Roosevelt's effort to use neutral countries to help the beleaguered Jews in Europe. Beria was likely aware of Wallenberg's American connection and suspicious of the financial support American Jews gave to the rescue effort.

At the same time, the Soviet sources suggest that Beria was keenly interested in Wallenberg's extensive contacts with German Gestapo and SS commanders in Hungary. Beria ordered Soviet intelligence stations in Europe, says one Soviet source, "to keep an eye on Wallenberg, who moved around very freely and had contacts with German authorities." According to the Soviet sources, some high-ranking NKVD officers, now dead, reported that they had been unaware of the Wallenberg affair, indicating that Beria bypassed his own top aides in handling the case.

Officials high in the Soviet hierarchy offer several possible explanations for Beria's fixation with a low-ranking Swedish diplomat. One is that he believed Wallenberg was a party to German attempts to trade Hungarian Jews for desperately needed war materiel from Britain for use on the Eastern front. Although Western officials reject the claim, the Soviet sources insist that one such deal was actually consummated through Switzerland for the delivery of thousands of trucks to Hitler's *Wehrmacht*. "For us, it was a most unpleasant thing," the sources say.

At the same time, the Soviet sources suggest, Beria may have thought that Wallenberg, whose cousins Jacob and Marcus had close contacts with the German underground, was involved in attempts by SS Commander Heinrich Himmler to arrange a separate peace with Britain, giving the Allies control of Eastern Europe. One Soviet source also says Beria maintained his own clandestine contacts with Himmler and senior

Trapped. A victim of spy mania?

Gestapo commanders throughout the war, as several Soviet publications have alleged this year, and might have feared that Wallenberg had found out about the traitorous links.

The disclosures coincide with the new sympathetic portrait of Wallenberg in the Soviet press and follow the forced retirement in April of former Foreign Minister Gromyko, a key link in the Wallenberg saga. The Soviet sources say the new investigation was undertaken in response to fresh appeals by the Swedish Wallenberg Committee. It was Andrei Gromyko who handed the Swedish ambassador a memo on Feb. 6, 1957, that served as the basis for three decades of Soviet dismissals of the subject. That memo said a report found in the files of a Moscow prison infirmary referred to a prisoner named "Wallenberg" [sic] who died of a heart attack in his cell. Gromy-

ko said the facts in the document "lead one to believe that Wallenberg died in July, 1947." At the time, Gromyko blamed earlier false reports about Wallenberg's fate on a minister for state security who later was executed for unrelated criminal activity.

Where's the evidence? Confusion still reigns. One well-placed source, contradicting the official Soviet account of Wallenberg's death offered by Gromyko, says without explanation that he now believes the Swede was flown to Kiev, where he was tortured and died within 10 days of his abduction in early 1945. But a number of former prisoners of the NKVD reported sharing cells with him between 1945 and December, 1947.

The mystery persists, senior Soviet officials say, because all evidence in the case likely was destroyed years ago. An article in the June 5 edition of the Soviet weekly *New Times* said such practices were common in the Stalin era. "To think how many innocent Soviet people have disappeared without a trace like Wallenberg," the article said. It conceded that this is difficult to accept for people who admire Wallenberg and owe him their lives. "They still hope for a miracle," it said. "One can well understand the way they feel. But there is no undoing the past."

At a human-rights conference in Paris this month, Soviet official Yuri Kashlev called Wallenberg's death "a dark page in Soviet history." He came close to declaring that Wallenberg had been killed, saying without elaboration that "the people who destroyed people like Wallenberg also destroyed all documents concerning him, and these people were then destroyed." A knowledgeable Soviet official says the soldiers who picked up Wallenberg probably did not know who he was, but used a photograph to identify their target, and the guards who escorted him from Hungary to the Sovi-

(2) A LOST PRISONER OF THE GULAG...

et Union were killed. This official also suggests that Wallenberg may have been tortured and forced to sign a confession that he had spied for the West.

According to this source, Beria also may have used Wallenberg's "confession" to fuel Stalin's notorious anti-Semitism. Among other things, this official suggests that the NKVD chief used the confession to buttress his fabrications that Eastern European Jews, many of them in leadership positions, were plotting with the West against Moscow and Stalin. A 1959 CIA memo on the Wallenberg case, obtained by *U.S. News* under the Freedom of Information Act, notes that the Soviets began "intense persecution of the Jews" in early 1952, purging all Jews from important jobs in Budapest, where Wallenberg had worked, and arresting some 800 of them. But the Soviet official says no "protocol" or record of Wallenberg's interrogation has been found, and he was unable to explain the basis for his suggestion.

Silencing the witnesses. Moscow's conclusion that Wallenberg died in 1947 is at odds with various sightings of the Swedish diplomat over the years. The Swedish government says the Kremlin's claim "is not satisfactory." The Rescue Wallenberg Committee of Jerusalem rejects Kashley's statement, citing several witnesses who claimed to have seen Wallenberg, among them a Soviet émigré who said he met the Swede in the sick bay of a Sverdlovsk prison in 1972.

One of the most intriguing reports came in 1961 when a Swedish professor, Nanna Svartz, raised the Wallenberg case with a Soviet colleague, A. L. Myasnikov. To her surprise, Myasnikov said the diplomat was alive, but ill, in a Moscow mental hospital. But when Swedish authorities tried to pursue the matter, Myasnikov retracted his statement, saying he had been misunderstood. He later told Svartz privately that Soviet Premier Nikita Khrushchev had given him a tongue-lashing for talking about Wallenberg.

Another alleged sighting involved a Soviet prisoner named Jan Kaplan, who spent 18 months in jail in the mid-1970s. Upon his release in 1977, Kaplan phoned his daughter, who had emigrated to Israel, and mentioned that he had met a Swede who had spent 30 years in prison. Kaplan later tried to smuggle out a letter with more details, but it was intercepted by the KGB, and Kaplan was re-arrested. A KGB official told Kaplan's wife that Kaplan was picked up for talking about Wallenberg and trying to spread anti-Soviet slander. The official also warned her not to speak about the case. When news of the affair reached Swedish officials, they were so impressed by details of the sighting that they officially requested an interview

Growing up, He braved Nazi guns

THE RIGHTEOUS GENTLE

Raoul Wallenberg arrived in Budapest in July, 1944, and began buying houses. Draping them with the flag of his country, he turned them into sanctuaries for thousands of Hungarian Jews. The Third Reich slaughtered 800,000 Hungarians; almost singlehandedly, Wallenberg saved as many as 100,000 of Hungary's Jews and maybe tens of thousands more.

His weapons were raw courage and sheer audacity. He brought homemade Swedish identity cards to the cattle cars full of Jews, called out names and filed in the blanks later. Once, when Hungarian troops tried to force their way into one of his safe houses to round up laborers, Wallenberg blocked their way. "None leaves this place," he vowed, "as long as I live." The Army blinked first.

Thanks to him, thousands of Jews who otherwise would have been lost to history lived to bear witness to that time and to immortalize the righteous gentile who refused to forget them.

with Kaplan. The Soviets ignored the appeal and repeated their claim that Wallenberg had died in 1947. Kaplan's whereabouts today are unknown.

In 1981, Simon Wiesenthal, the Nazi-hunter, reported that a Russian identified only as "I. L." had said Soviet Gen. G. Kupriyanov, a Hero of the Soviet Union who had been jailed by Stalin, had told him of meeting Wallenberg several times in prison between 1953 and 1956 and had been astonished to learn in 1979 that Wallenberg had not yet been released. When word of the story ap-

peared in a Russian-émigré newspaper, the KGB warned Kupriyanov not to talk to foreign journalists and later demanded that he retract the story. Kupriyanov refused. Five days after he was picked up, the KGB summoned his wife to report that Kupriyanov had died of a heart attack. While she was at the KGB offices, the general's apartment was searched and all his papers were confiscated. Soviet officials continue to dismiss such reported sightings as groundless, arguing that the NKVD often planted false rumors about the whereabouts of prisoners it already had liquidated.

It is unclear why the Soviets have reopened the Wallenberg case at this time. Gen. William Odom, a Soviet specialist and former director of the National Security Agency, suggests the Soviets may believe they can close the case by placing blame on Beria and Stalin. Their efforts, he says, appear to be aimed at improving the Soviet image in the West while distancing the current leadership from the crimes of Stalin and the heavy-handed diplomacy of Leonid Brezhnev.

In an example of the new approach to the Wallenberg case, one of the Soviet sources says the Swedish diplomat had been "playing an entirely humanitarian role without thinking or recognizing in what terrible affairs he became involved." He calls Wallenberg an "honest and decent man who, above anything else, wanted to help the situation of oppressed people."

But if the Soviets indeed want to set the record straight, why haven't they been more forthcoming? Odom suspects the truth is still too embarrassing to the Soviets and, in any case, they may not want to set a precedent for opening up their archives. "There are very real dangers in beginning to pull out records on these kinds of things, given all the atrocities," he says. Odom finds it difficult to believe that there are no documents on the case, considering the Soviet "bureaucratic fetish for writing everything down."

Elie Wiesel, who has written extensively about the Holocaust and has spoken out repeatedly on Wallenberg's behalf, also is skeptical of the Soviet claims. "There must be people who dealt with him in all kinds of ministries, in jails, in Siberia," Wiesel maintains. "They should bring them forward. Let's interview them. The man deserves to be remembered." Wiesel praises recent Soviet candor on other dark areas of the past and argues that the Kremlin should now open the Wallenberg files, too. "Gorbachev has shown courage in so many areas," he says. "Let him show it here." ■

By Douglas Stanglin with Mortimer B. Zuckerman and Jeff Trebbin in Moscow and David Bangor in Stockholm

rakezdési kölcsön intézményét tavaly júliusban vezették be, majd az idén áprilisban az igénygyorsulást körét kiterjesztették a munkajuttatás vesztesék mellett a pályakezdekre is. Ilyen hitelt legfeljebb 300 ezer forintos összeghatárig, maximum tízezer futamidőre lehet igényelni attól a pénztérszétől, amelyhez az ÁBMH erre megállapodást köt. A kölcsön ugyanis négy évig kamatmentes a felvevő számára, a kamatot az ÁBMH a foglalkoztatási alap terhére megtéríti a hitelezőnek. A közelmúltig újratekintési kölcsönt csak az OTP-től lehetett felvenni, ennek kamata 21 százalék. Az ÁBMH-val augusztusban kötött szerződés értelmében október 1-jétől — ugyanilyen feltétellel — már az Országos Kereskedelmi és Hitel Bank is nyújt újratekintési kölcsönt. A múlt heti megállapodás alapján az MHB is október 1-jétől folyósít újratekintési kölcsönt, ennek kamata azonban csak 15 százalék. Ez az utóbbi annak köszönhető — közözték az ÁBMH-nál —, hogy az MHB, az ÁBMH és a SZOT egy párhuzamos szerződés értelmében kockázati alapot hozott létre a nyújtandó hitelek fedezésére. A kockázati alap összege — amelynek 70 százalékát az ÁBMH, 20 százalékát az MHB és 10 százalékát a SZOT adja — 30 millió forint, ami hozzávetőleg 10 százaléka az egy év alatt nyújtani tervezett újratekintési kölcsönnek. Az ÁBMH adatai szerint egyébként 1988 július és 1989 május között 524 ízben folyósítottak összesen 155 millió forint újratekintési kölcsönt, s az idei kamattámogatás a tervezett 10 millió forintnak 5–6-szorosa is lesz.

Izraeli privatizációs program

Az izraeli parlament gazdasági bizottsága a múlt héten jóváhagyta a Jerusalem Economic Corp. (JEC) állami vállalat privatizálását. A vállalatban a kormányának 82,4 százaléknyi részesedése van, ezt veszi meg 54,4 millió dollárért a New York-i székhelyű Bear Stearns Bank. Ez a második vállalat, amelyet az izraeli kormány privatizációs program keretében kíván átadni. Tavaly a Paz Oil cég 75 százalékát adták le 95 millió dollárért egy ausztrál beruházási vállalkozásnak. Izraelben, ahol tavaly az ipar 38 milliárd shekel (jelenlegi árfolyamon 19 milliárd dollár) termelésének közel egyharmadát az állami ipar adta, a kormány a legközelebbi jövőben 20 állami cég eladását tervezi, és öt év alatt 5 milliárd dollárt szeretne kaszálrozni a privatizálásból. Miközben sokan a nemzeti vagyon külföldi elkötvetvényezéséről óvnak, a kormány Likud parti zászlósa azt javasolja, hogy a Hissetradt szakszervezeti szövetség is adja el holding-társaságát, a Koort. A Koorthoz tartozó cégek adják az izraeli ipari termelés másik mintegy 30 százalékát. A holding évek óta a csőd szélén tántorg, s csak az menti meg, hogy a szakszervezeti vezetés fél szoros szövetségben

levő és a kormányban is részt vevő Munkáspárt állandóan támogatásokat és adósságitütemezéseket jár ki a számára.

Szovjet gabonafelvásárlás valutáért

A Szovjetunió felfüggesztette gabonaimportját, mivel az e célra szánt devizakeret egy részét a hazai termelés felállítására kívánják fordítani, vagyis: a többletet felajánló gazdaságoktól a termény egy részét keményvalutáért vásárolják fel. A kolhozok és szovhozok külföldi berendezésekre, műtrágyára és a termelési segítő egyéb eszközökre fordíthatják az így kapott pénzt. Az idei és a jövő évre tervezett kísérleti időszakban a termelők maguk döntik el, mekkora mennyiséget ajánlanak fel. A minisztertanács rendelete értelmében az értékebb búzafajtákat tonnáknál 60, a borsót 80, az olajnövényeket pedig 90 rubelnak megfelelő valutáért vásárolják fel. A gabona esetében ez még a fele sincs az amerikaiaknak fizetett tonnáknénti 175 dolláros árnak; a felvásárlási árból levonják ugyanis az adót és a szállítási költségeket. Oleg Klimov, a gabona-külszerekedelmekkel foglalkozó Export-hé vállalat igazgatója az Argumenti i Fakti című hetilapban elmondta, hogy az idei évre vonatkozó importköveteléseknek az ország már eleget tett, és így a Szovjetunió most meghatározatlan ideig távol kíván maradni a nemzetközi gabonapiacról, amelynek egyébként a legnagyobb vásárlója. Az eddig lekötött mennyiségről Klimov nem közölt adatokat, csupán az ismertetés, hogy a Szovjetunió tavaly 35 millió tonna gabonát importált, összesen mintegy 3,5 milliárd dollárért.

Bíróság elé állítják Papandreut

A görög parlament két bizottsága az elmúlt héten egymástól függetlenül, egybehangzóan bűnösnek találta Andreasz Papandreut, a júniusban lemondásra kényszerült kormányfőt, s azt javasolta a parlamentnek: állítsák bíróság elé. Az a vád ellene, hogy több mint 30 millió dollárt tett zsebre abból a közel 200 millió dollárnak megfelelő összegből, amelyet — állítólag az ő bátorítására — Georgios Koszotasz görög multimilliomos csemt el a tulajdonában lévő Kréti Bankból (HVG, 1989. március 25.). Ezenkívül fény derült arra is, hogy a Pánhellén Szocialista Mozgalom (PASZOK) egykori vezetőjének, Papandreunak a megbízásából a görög titkosszolgálat lehaltgatta ellenzéki politikusokat, újságírókat, illetve a kormányban lévő miniszterek telefonbeszélgetéseit. A jelenlegi görög törvények értelmében csak a parlamentnek áll jogában hivatalban levő, illetve egykori kormánytagok ellen bírósági eljárás indítását kez-

deményezni. Ha a parlament megszavazza, akkor 1975 óta másodikban áll görög kormányfő bíróság elé — akkor az 1967-ben katonai puccsal hatalomra került Georgiosz Papadopolosz ellen emelték vádat. A parlamenti bizottságok javaslata szerint Papandreun kívül még négy egykori miniszter is a vádlottak padjára kerül. Papandreu mindaddig hevesen tagadja az ellene felhozott vádakot.

Wallenberg emlékére

Még az idén — ezer darab Raoul Wallenberg-érmémet dob piacra a Fotex amerikai—magyar kft., amely a fotók idelgozásánál használt vegyszerből évi 3–4000 kiló ezüstöt nyer ki. Ez már a második Fotex-érme; a Bush látogatás idején vég 2200, majd 5500 forintért eladtak pláketek 10 ezer forint fölött cserélnék jelenleg gazdát a másodlagos piacon. A várhatóan néhány ezer forintba kerülő Wallenberg-érmékből a Fotex — amely öt év alatt 600 millió forintra tornázta fel évi forgalmát — juttat a Wallenberg családnak és a svéd királynak is. A Fotex egyelőre nem tervezi, hogy az érmékből befolyó jövedelemmel segítse a Szovjetunióban élőt Wallenberg Szaharov bekapcsolódásával folyó kutatását — közölte kérdésünkre Várzegi Gábor, a cég vezérigazgatója.

A Világbank „világkötvénye”

„Világkötvénynek” elkeresztelt újfajta értékpapírt bocsátott ki a minap a Világbank. Az 1,5 milliárd dollár értékű, tízezer lejártú, fix kamatozású értékpapírt az eddigi kibocsátási gyakorlattól eltérően egyszerre kezdték el jegyezni a világ legnagyobb tőzsdéin, az USA-ban, Nyugat-Európában és Japánban. Ennél fogva a kötvényeket megállás nélkül 24 órán át lehet jegyezni, adni-venni, forgatni. A Világbank megállapodott a kibocsátás szervezőivel — vagyis a nyugatnémet Deutsche Bank és az amerikai Salomon Brothers tőzsdéi cég szakembereivel: a kibocsátott árfolyamot úgy állapítják meg, hogy a kötvények hozama 0,38–0,40 százalékponttal legyen magasabb, mint az ugyancsak tízezer lejártú amerikai kincstárjegyeké (ez most 8,08 százalék). Donald Roth, a Világbank értékpapírügyletekkel foglalkozó alelnöke szerint a világkötvény nagyobb előnyöket nyújt a befektetőknek, mint a hasonló lejártú másfajta értékpapírok, a Világbank számára pedig jóval olcsóbb. Ez fontos szempont, hiszen a Világbank a nemzetközi tőkepiacok legnagyobb hitelfelvéveje. A pénztárszét vezetősége azt tervezi, hogy a nagy érdeklődést kihasználva évente legalább két hasonló világkötvényt bocsát majd ki.

Kedd, 1989. szeptember 26.

Wallenberg a gödöllői táborban?

Raoul Wallenberg svéd diplomata 1945. január 20. körül a gödöllői hadifogolytábor lakója volt, a premontréi gimnázium épületében. (A premontréi gimnázium épülete 1945. január 18-tól fogadta az érkezőket. Addig erre a célra egy pajta szolgált ugyan-csak Gödöllőn.)

Akik ebben az időben a gödöllői fogolytáborban voltak, azoknak későbbi sorsa pontosan nyomon követhető és kideríthető. A foglyok két alkalommal töltöttek ki név szerinti és részletes kérdőívet, 1945. január 20. és február első napjai között. Ezeket a táborparancsnokság adta ki és szedte össze kitérővel. A kérdőívek a gödöllői tábor megszűnésével, 1945 márciusában a ceglédi katonai lakótelep hadifogolytáborába kerültek át, ahol a parancsnokságon őrizték őket.

Az említett időben a gödöllői tábornak külön politikai biztosa is volt. Beszél oroszul, németül és folyékonyan románul. Személyi titkára Kende István volt, a későbbi miniszterhelyettes.

A ceglédi hadifogolytábornak egy dachaui német fogoly volt a bizalmi és személyi összekötője. Úgy tudom, hogy később miniszterhelyettes lett az NDK-ban. De a kérdőívekbe betekintése volt a ceglédi „Hivatalnak” szintén.

Raoul Wallenberg 1945. január 17-én a szóban levő pajtában töltötte az estét és az éjszakát, az érkező foglyokat ugyanis oda terelték be. Persze ez az éj általában mindenki ottlevőnek ébrenlést jelentett. Raoul Wallenberg hallgatag volt. Ő és társa, a „francia”,

egész éjjel láthatólag terveket szőttek. A „francia” egyébként beszélt magyarul is. A következő napokban még úgy tudták, hogy hamarosan sor kerül majd a külföldi állampolgárok összeírására és szabadonbocsátására. De Budapest és Debrecen között mozgó frontszakasz volt még ekkor. A frontszakaszon csak orosz katonák közlekedhettek. Senki más!

Azok kiválasztásáról, akik önként jelentkeztek németek elleni bevetésre, a gödöllői tábor szovjet politikai biztosa döntött. És csakis azokról lehetett szó, akik magyar katonai ruhába öltöztek át. Civil ruhában ebben az időben senki nem juthatott el Debrecenbe!

1945. január 18. után mindegy két héten át nagy vérhasjárvány volt. Sokan meghaltak. Eszéként bekiált az udvar drótkerítése mögött a szekér, s ez pörpörva volt meztelen hullakkal nap nap után.

A kérdőívek kitérőit adatait helyességi szempontból a gödöllői táborban nem ellenőrizték. Ki-ki olvan néven lehetett és adható, az, ahogy azt a maga módján jónak találta. Azonban a ceglédi táborban a parancsnokság egyeztetette a két alakommal kitérőit kérdőív adatát. Beszéltek, hogy az egyezségeket nem mindenben utalták biztatónak.

Raoul Wallenberg úr 1945. február 11. után már nem tartózkodott a gödöllői hadifogolytáborban.

A fentebb leírtakra néve — mivel személyes élményeimről van szó — a felelősség az enyém.

Dr. Ágoston Pál Dávid

(DK)

párt csak az elmúlt évben másfélmilliárd Ft állami támogatást kapott. Hihetetlen számomra, hogy az azt megelőző évtizedekben összességében mállsak 4 ls félmilliárdot kapott volna.

- Köszönöm szépen, hogy elmondták a véleményüket. Folytatjuk műsorunkat, amelyben még mindig MSZMP-ről lesz szó:

Annak ellenére, hogy a SZOLNOK MEGYEI NAPILAP-ról tegnap óta lekerült az, hogy az "MSZMP lapja", tegnap késő este a megyei érdekegyeztető fórum egy, a sajtónyilvánosságot ellenőrző bizottság felállítása mellett döntött. Hallgassák meg Benkő Imre tudósítását:

- Az MSZMP megyei bizottsága úgy döntött, hogy lemond a főszerkesztő kinevezési jogáról is. Ez a Jász-kun Lap- és Könyvkiadó Vállalat igazgatójára, illetve a szerkesztőségre bízta. Az MSZMP azzal, hogy lemondott monopolhelyzetéről, bizottsítottnak látja az újság függetlenségét. Az Ellenzéki Kerekasztalba ötműrült erők további garanciákat követelnek, különös tekintettel a közelgő választásokra. A megyei Érdekegyeztető Fórum tegnap késő este úgy foglalt állást, hogy a sajtónyilvánosságot érintő feltételegyenlőség feletti örködésre egy sajtófigyelő bizottságot kell létrehozni. A javaslatot az MSZMP ellenszavazatával és ezt ellenző különvéleményével, valamint a Münnich Ferenc Társaság tartózkodásával elfogadta a Szolnok megyei Érdekegyeztető Fórum.

Kilenc pártnak és politikai szervezetnek küldött mára meghívót a Raoul Wallenberg Egyesület. A téma a kisebbségi probléma, illetve a kisebbség-többség viszonya a magyar társadalomban. A tanácskozásról Hollauer Tibor jelentkezik:

- Bár elsősorban a zsidóság és a cigánység problémáival kapcsolatos álláspontjuk ismertetését kérték a szervezők, a pártok megjelent képviselői igen hamar rátértek általános kisebbségi politikájuk ismertetésére. Szó esett így a szlovákokról, a románokról, sőt, a szexuális kisebbségek jogairól is. Gyakorta elhangzó vád az alternatív politikai szervezetekkel szemben, hogy programjaik egy kaptafára készülnek. Hogy erről nincs szó, azt ez a délelőtti vita jól bizonyította. A pár-

(DK)

tok képviselői egymással is vitatkozva ismertették elképzeléseiket és ebben a vitában a hallgatók is gyakran letették voksukat. Éles megjegyzések kísérték például a Bajcsy-Zsilinszky Társaság szakértőjének azt a megállapítását, hogy nincs szükségük a kisebbségeknek külön parlamenti képviselőkre, elegendő, ha a nagy pártok állítanak ki kisebbségekhez tartozó jelölteket. Nagy taps fogadta viszont NÉMETH Zsolt FIDESZ-tag kijelentését, aki szerint a kisebbségek jogaival való szakkozás nem válhat a politikusok játékszerévé; az állampolgári jogok biztosítása valamennyi, határainkon belül élő magyar elsőrendű érdeke. Jó lehetőség volt tehát ez a mai fórum látni a résztvevőknek és látni a választásokon induló pártoknak. - Csak azt nem értem, miért engedhette meg magának az MSZMP, hogy ebből kimaradjon?

Reggel 9 órakor kezdődött és még mindig tart Moszkvában M.Gorbacsov és M.Thatcher tanácskozása. - A brit miniszterelnök délutáni sajtóértekezlete előtt tudósítónk, Izbéki Gábor is csak találgatásokra, az előzetes kommentárookra van utalva.

- Az első, amit hangsúlyoztak, hogy ez Gorbacsov és Thatcher asszony hatodik találkozója, és hogy legutóbb nem is régen, áprilisban tárgyaltak Londonban. A TASZSZ szerint a legfontosabb téma a leszerelés, konkrétan pedig az, hogy a NATO, - elsősorban pedig Nagy-Britannia - mennyire következetesen ragaszkodik a rövid hatótávolságú atomrakéták korszerűsítéséhez, ami Moszkvában nem titkolt aggodalmat vált ki? Kíváncsiak itt arra is, hogy Thatcher asszony milyen álláspontot fejt ki a hagyományos fegyverek csökkentésével kapcsolatban, amiről Bécsben megkezdődött az újabb tárgyalási forduló. Moszkvában pozitívan értékelik azt a konstruktív viszonyt, amit London tanúsít a vegyi fegyverek megsemmisítése ügyében. Külön téma a gazdasági együttműködés. Mivel nemrég megegyezés született arról, hogy a Szovjetunió sok százmillió fontért vásárol a szigetországban könnyűipari és élelmiszeripari gépsorokat, technológiát és készterméket. Thatcher asszony pedig a szovjet peresztrojka egyik leglelkesebb nyugati híve. Szerinte Gorbacsovnek minden támogatást meg kell adni ahhoz, hogy a reformok révén egy fejlődő, kiszámítható, megbízható Szovjetunió vegyen részt a világpolitikai és világgazdasági folyamatokban. A brit kormányfő pedig nyilván részlete-

Szaharov is kereste Wallenberget

Tamásy Sándor, az MTI tudósítója jelenti:

„En is kerestem Wallenberget” — ezzel a címmel közli Andrej Szaharov akadémikus levelét legújabb számában a Moszkovszkije Notosztj. Az akadémikus írásban a stockholmi szovjet nagykövet ugyanennek a hetilapnak két héttel ezelőt megjelent írására reagál, arra az információra, hogy az 1945-ben Budapesten eltűnt svéd diplomata rokoni októberben Moszkvába érkezett, hogy a KGB és a szovjet

szakértőivel konzultáljanak. Szaharov írásában kétegyének ad hangot azzal kapcsolatban, hogy a KGB archívumaiban állítólag nem maradt Wallenberggel kapcsolatos dokumentum. „Mindenesetesen ilyen dokumentumot megőrizni. Még inkább nem semmisíthetett meg egy külföldi diplomata akciója, hiszen az egy adott pillanatban nagyon fontos vállalkozás volna egy egész ország és vezetése tekintélye szempontjából. Úgy vélem, most eljött ez a pillanat.

FF067

B-WIRE

07-SEP-89 15:37

E/W -- SAKHAROV URGES RELEASE OF WALLEBERG PAPERS
MOSCOW; SEPT 7 (UPI) HUMAN-RIGHTS ACTIVIST ANDREI SAKHAROV
CONDEMNED THE SOVIET GOVERNMENT FOR NOT RELEASING DOCUMENTS REVEALING
THE FATE OF RAUOL WALLEBERG, WHO SAVED 100,000 HUNGARIAN JEWS BEFORE
HE WAS IMPRISONED IN RUSSIA, THIS WEEK'S MOSCOW NEWS SAID.

THE 1975 NOBEL PEACE PRIZE WINNER AND HIS WIFE YELENA BONNER HAVE
TRIED UNSUCCESSFULLY TO DETERMINE WHAT HAPPENED TO WALLEBERG SINCE
HE WAS TAKEN INTO CUSTODY BY SOVIET TROOPS NEAR BUDAPEST IN 1945.

THEY HAVE BEEN UNABLE TO CONFIRM A REPORT FROM WALLEBERG'S
STEPBROTHER ABOUT THE LABOR CAMP WHERE THE SWEDISH WARTIME DIPLOMAT
MIGHT HAVE BEEN HELD.

"NOW THE MOST IMPORTANT THING IS TO GET FURTHER CONFIRMATION THAT
WALLEBERG WAS OR IS IN THIS CAMP, OR REFUTATION OF THIS HYPOTHESIS,
WHICH I BELIEVE TO BE ONE OF THE FEW PLAUSIBLE ONES," SAKHAROV TOLD
MOSCOW NEWS.

UNTIL LAST WEEK THE COUPLE REFUSED TO PUBLICLY DISCUSS THEIR
SEARCH FOR WALLEBERG, PREFERRING TO WORK ON THEIR OWN AND THROUGH
DIPLOMATIC CHANNELS.

NOW SAKHAROV, WHO WAS EXILED IN GORKY UNTIL DECEMBER 1986, HAS
ISSUED AN APPEAL FOR HELP.

"THE SOVIET PUBLIC, THE INTERNATIONAL COMMUNITY AND THE SWEDISH
GOVERNMENT SHOULD DEMAND THAT ALL DOCUMENTS ON WALLEBERG BE MADE
PUBLIC," HE SAID.

IN THE PAST, THE SOVIETS HAVE ONLY SAID WALLEBERG DIED IN THE
LUBYANKA PRISON IN MOSCOW ON JULY 16, 1947 AND WAS CREMATED WITHOUT
AN AUTOPSY.

"I CAN'T BELIEVE THE OFFICIAL STATEMENTS ABOUT WALLEBERG'S FILE
NOT BEING IN THE KGB ARCHIVES. ALL SUCH DOCUMENTS CARRY THE STAMP
"PRESERVE PERMANENTLY," SAKHAROV SAID.

"MOREOVER, THE FILE OF A FOREIGN DIPLOMAT ISN'T LIKELY TO HAVE
BEEN DESTROYED AS IT MIGHT ONE DAY PROVE VERY IMPORTANT FOR THE
REPUTATION OF THE COUNTRY AND ITS LEADERSHIP. IT SEEMS TO ME THAT DAY
HAS COME."

SAKHAROV ALSO COMPLAINED THAT HIS SEARCH FOR WALLEBERG WAS
COMPLICATED BY MISINFORMATION PROVIDED BY THE SWEDISH STEPBROTHER
GUY VON DARDEL.

SAKHAROV SAID VON DARDEL SAID IN MARCH 1987 THAT WALLEBERG WAS
KEPT IN A SECRET PRISON IN THE VILLAGE OF MIRNY, 185 MILES (300 KM)
NORTHWEST OF MOSCOW.

"THERE ARE POLES WHO HAVE BEEN HELD WITH HIM SINCE WORLD WAR II.
FROM DECEMBER 1986 TO JANUARY 1987 THERE WAS A FLU EPIDEMIC IN THE
CAMP. MANY OF THE POLISH PRISONERS DIED, WALLEBERG WAS SERIOUSLY ILL
BUT HE SURVIVED," SAKHAROV SAID VON DARDEL WROTE TO HIM.

SAKHAROV AND BONNER VISITED THE VILLAGE TWICE BUT FOUND NO
EVIDENCE THAT WALLEBERG HAD EVER BEEN THERE AND THEY COULD NOT FIND
A SECRET PRISON CAMP.

IN THE LATE SUMMER OF 1988, VON DARDEL CAME TO MOSCOW AND GAVE
THEM A DIFFERENT ADDRESS THAT LED THEM TO THE ON55 LABOR CAMP FOR WAR
PRISONERS IN TORZHOK, 160 MILES (250 KM) NORTHWEST OF MOSCOW.

THEY WERE NOT ALLOWED IN THE CAMP AND DEPARTING GUARDS TOLD THEM
NO POLISH PRISONERS WERE INCARCERATED AT TORZHOK.

"IT IS A SHAME, OF COURSE, THAT VON DARDEL ONLY TOLD US THE NUMBER
OF THE CAMP LATE IN THE SUMMER OF 1988 HE KNEW IT ALL ALONG. IF I
HAD KNOWN THE NUMBER EARLIER, THEN MAYBE THE SEARCH WOULD HAVE BEEN
MORE PRODUCTIVE," SAKHAROV SAID. TA

Théodore Beregi Petőfőről. Eötvösről

Születésnap kötet

A több mint fél évszázad óta Párizsban élő professzor, Théodore Beregi, a magyar irodalom és művészet egyik lelkes népszerűsítője, író, kritikus és esztéta 80. születésnapja alkalmából a párizsi Art et Poésie kiadó most jelentette meg: „Génie et Création dans la civilisation mondiale” című 575 oldalas könyvét, amelyben a magyar származású írót Danténak, Michelangelo-nak, Machiavellinek, Condorcetnek, Doszto-

jevskijnek, Puskinnak, Hemingwaynek, Sartre-nak, Faulknernek, Malraux-nak, valamint Petőfi-nek és Balzac magyarországi kapcsolatainak szentel tanulmányt. Megemlékezik a francia forradalom magyarországi hatásáról, valamint Eötvös József-ről, a demokrácia, a szabadság és a társadalmi jogegyenlőség egyik első magyar úttörőjéről is. Beregi munkáját igen kedvezően fogadták a párizsi lapok, folyóiratok kritikái.

Párizsi muzsikuskor

Hangverseny a budai Várban

Szentpéteri Gabriella és Petricenko Dimitri zongoravészek – a Párizsi Kölcsonósen Segélyező Magyar Egylet elnöke és

kulturálfelelőse – nagy sikerrel koncertet adtak a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének Kodály-termében.

Dokumentumfilm készült

Wallenberg nyomában

Dokumentumfilm készült Budapesten Herskó János Raoul Wallenberg-ről. A vérszörnyű Budapesti szovjet „mentőangyalja” volt már regény- és játékfilmhős, ez a svéd-magyar koprodukcióban készült film azonban minden eddiginél valóságosabban idézi meg Wallenberg alakját. Per Anger svéd diplomata, aki a háború alatt hazája budapesti követségének titkára volt, tehát Wallenberg közvetlen munkatársa, személyes visszaemlékezéseivel adott ösztönzést a film elkészítéséhez, s ő választotta ki a film forgatási színhelyeit, az embermentő akciókról nevezte a pesti utcákat, házakat. A rendező, Herskó János már jó ideje Svédországban él, a stockholmi színház- és filmművészeti főis-

kola rektora. Budapestben Gertler Viktor tanítványaként végezte a Színház- és Filmművészeti Főiskolát, s közel két évtizeden át volt itt a kisfilm- és dokumentumtanzak tanára. Wallenberg-ről most leforgatott filmjét a Mafilm Hungria stúdiójában fejezik be, s Magyarországon és Svédországban is forgalmazzák majd. Érdekes módon az utolsó filmfelvétele csaknem egybeesett az augusztus 4-én, Wallenberg születésnapján rendezett ünnepséggel, amelyen új emléktáblát avattak a sok tízezer zsidót és más üldözömet megmentő svéd diplomata nevét viselő utcában Budapest. Az emléktáblát a Fővárosi Tanács, a Notvotrade Rt. és az Optimus Kiszövetkezet készítette.

Monográfia Pozsonyból

Izgalmas névnyomozás

A tényirodalom nagyon kelendő mostanában, mert segít feltárni a történelem zseber feltáit. Hiba lenne azonban feltételezni, hogy fehér foltok csupán az elmúlt négy-öt évtized történetében keresendők, és azon túl már semmi érdekfeszítőt nem találhat az érdeklődő.

Pont az ellenkezőjét bizonyítja ennek Püspöki Nagy Péter munkája. A Pozsonyban élő kiváló történész ezúttal arra vállalkozott, hogy a közlelbi pátriárchához tartozó nagy Duna-sziget, a Csallóköz nevének eredetét, jelentését felderítse. Mint könyvének bevezetőjében írja, a név 42 értelmezésével ismerkedett meg, „ami kétségtelenül névtudományi ritkaságnak számít”.

A sziget elnevezése már századokkal ezelőtt is sokak érdeklődését felkeltette. II. Rákóczi Ferenc-től és a híres hadmérnök Marsigli-tól Béli Mátyás történetirőig. A Csallóköz név legkorábbi okleveles említése 1250-ból való, majd a későbbi századok irataiban Choloukuz, Chalokuz, Chalokuz, sőt Chylokuz stb. formákban bukkan elő. A 16. századtól – így történeti munkájában Istvánffy Miklós is – hosszú ideig ragaszkodnak a Sarióköz jelentéshez, majd a név helyesírásának és jelentésének módosulása a nem magyar származású személyek által készített térképpárosokkal együtt módosul.

A kettős I betű eltűnésével a sziget nevének már nem a sarió, hanem a csaló, csalóköz szóból kezdik levezetni, amit a magyar nyelvű leírások és levelezések is átvesznek. Mi lehet ennek az oka? Valóban az, hogy a terület

szeszélyes éghajlata és vízrajzi viszonyai számos keverses csalódot és meglepetést szereznek az itt lakók és az idegenek számára? Szerzőnk szerint ennek egyéb okai vannak, nevezetesen az, hogy a török elleni felszabadító háborúk növekvő költségei az adók növelésére ösztönözték Bécsot. Így a terület magyar birtokosainak érdekében állott, hogy a mostoha természeti viszonyokból eredő bizonytalan gazdálkodásra hivatkozva, adóik csökkentését kérjék.

Későbbi névmagyarozók a török eredetű *čarjav* – sarió vagy a *čalló* folyónévre és a *čielle*-*čölle* falunévre vezetik vissza a sziget elnevezésének eredetét. Munkájának második részében a Csallóköz ritkább latin és a német forrásokból közismert *Schärr* elnevezését és ezek történeti előfordulását elemzi a tudós szerző.

A Magyarországotól Intézet és Győr-Sopron megye levéltárának támogatásával megjelent kötet külön érdekessége, hogy borítólappal, tipográfiaját és jórészt fényképanyagát is Püspöki Nagy Péter készítette.

P. L.

Esh' Húlay 89. 8. 31.

A KORTÁRS KIZÁRTNAK TARTJA...

ÉL-E MÉG WALLENBERG?

Ma reggel a Kosuth rádiónon telefoninterjú hangzott el Jelena Bonnerrel, a Nobel-díjas Szabarou professzor feleségével, aki kutat Raoul Wallenberg után, sbből a feltételezésből kiindulva, hogy a budapesti események tizenretek éjtel megmentő svéd diplomata — még él. Ennek a feltételezésnek az az alapja, hogy az elmúlt évtizedek során többen azt vallották: a Gulag-szajpocsoport valamely légerőben személyesen találkoztak Wallenberggel.

E hír nyomán ma reggel telefonon kerestük Budapest egyik ismeri közéleti személyiségét, az akkori hadsereg vezérkari szolgálatra berendelt volt tartalékosát, aki annak idején — tehát 1944-ben — kedvesen is részt vett Wallenberg akciójában. Most nem kívánja magát megnevezni (az NBC televízió riportere kedvéért sem állt kötelenek, hiszen mint mondja, semmiféle dícsőségfoglalást nem akar beírni; sokkal inkább tisztelte a svéd diplomátát annál, semmint beálljon a hírtelen emlékezők sorába), de elmondta:

— Tény, hogy együtt dolgoztam Raoul Wallenberggel, a utóljára 1944 novemberében láttam őt. Ugyanis én akkor már átmenetben az oroszokhoz, hiszen a lábunk alatt meleg volt a talaj. Al-

tól kezdve esupán kőza híreket hallottam.

— Tudom, hogy őn nem jós, de egyáltalán elképzelhetőnek tartja-e, hogy nyugi északon, megpróbáltatás után életben van Raoul Wallenberg? Az őn megpróbáltatás szerint milyen volt fizikai kondíciója?

— Hogy a végerő kezdjem: tökéletes alakú, ki sportolt fiatalember volt. Elesterő, csodálatos szellemi és fizikai kondíciója férfi. Nos, az irodalomból, az irodalomtörténelemből tudjuk, hogy Lengyel József, aki a legborzalmasabb körülmények közepette húsz esztendőit töltött el légerőkben, 33 kilóan, esontvázzá soványodva, de hasátér. Arról is tudomásunk van, hogy a légerőkben nem volt egrköznyű üzemeltetni, vanni, Berken István is például egyetlen cédulácskát tudott kiesempáztetni, amelyen kőza írással ez állt: „Oroszországban vagyok, nem tudom, mi a sorsom...”. De hogy konkrétan válaszoljak a kérdésre: a megennyhált nemzetközi viszonyok közepete nem tudom elképzelni, hogy Wallenberg, ha életben van, ne jelentkezne valamilyen módon. Sajnos — nem tudom elképzelni... De fogalmazhatnék nyugodtan így is: fájdalom, kizártnak tartom!

Haragóóó Mária

Szeptember 18-tól közös devizaszámla

Jóhízemű, jogim nélküli valutatulajdonosok leszünk szeptember 18-tól: körülbélül ez a lényege a Pénzügyminisztériumban tegnap elhangzott bejelentésnek. Ezzerint szeptember 18-tól mindenféle legális forrás megjelölése nélküli helyzetbe kerül a különböző bankoknál a valutánkat, ahogy arról már írtuk hétfői számunkban. A kormány július 13-án döntött az alapelvekről és augusztus 24-1, múlt heti Ülésén a részletekről. A kérdéslem az egyre nyilvánvalóbb, kormányom beállít elődöknek tudható be, hiszen jó néhányan, így a Nemzeti Bank is a számlanyitás feltételeinek

könyvtársa mellett a turistapénzes felvételeknek szigorítása mellett károskodtak.

A Minisztériandus másképp döntött, és egyértelműen a minál szigorúbb feltételeket léptetnek életbe. Ezennél megpróuk a devizaszámla és az utazási számlák külön kezelése, ehelyett a „belföldiek devizaszámlájára” tehető be mindenki a nála lévő valutát az eredet vizsgálata nélkül. Megszűnik a külföldi munkaadóknak számára hátrányos szabály, miszerint keresztük 20 százalékát közelebb forintra kellett váltani, akár a korábbi, akár az új jogcímen betett összegek teljes mér-

tékben devizában maradnak. (Ide tartozik az örökség, a tartásdíj, nyugdíj, járadék, mögrűjők eladásából származó nettó bevétel stb. is). Az új számlákról szabodnak lehet a különböző valutás boltokban vásárolni, vagy külföldről árut rendelni. A diplomatisboltokban azonban nem tudórészletek az új jogcímen nyitott devizaszámlák tulajdonosait.

Meglehetősen parázs vita bontakozott ki tegnap a Pénzügyminisztériumban, ki etikai normákkal, mások a belső elemzőmó-

(Folytatás a 6. oldalon)

(Folytatás az 1. oldalról.)

sokat lezsergettök, hiszen „a devizák megszerzésére vonatkozó szabályok” változtalanok. Vagyis — többek között — nem lehet aluljáromban valutát adni-venni. Am ha borzsaló, hálapénz vagy érendék címén jutnak a valutához, azt már nem tilja a törvény. És ha valahogy megússzák vevőnk valutát, és nem buktnak le, akkor a bankban rögtön legálissá válik az üzlet. Az alapvető elemzőmódszertől, és a nem konvertibilis forint létező fukad, ismét megoldatlan. S az is marad mindaddig, amíg nem valósul meg a teljes konvertibilitás.

A mostani változás, mégiscsak szimpatikusabb, és főleg, előnyösebb megoldás ahhoz képest, mint amiről hetek óta susogtatnak a városban — a turistapénzes korlátozása, netán a számlák befagyasztása.

De azért a rossz hírekből is jutott tegnapra: mint Balogh György, a VOT parancsnoka bejelentette, az 1989. április 8-án hozott szigorító intézkedések megvalósultak ugyan a magyarok külföldi vásárlásait, de egyre jobban körvonalozódik egy új réteg, akik néhány hónap alatt akár ötszösz az is megfordultak külföldön, így részegységeiket hozták be — kihatásláva az ötezer forintos vámkedvezményt! — a különböző elektronikai, számítástechnikai gépeket. Az ilyenféle forgalom értéke 300 millió forint volt. Szeptember 1-jétől ezeket nem vonatkozik a vámkedvezmény, pontosabban szóba csak a 40 százalékos vám megfizetése után lehet eladni az alkatrészeket. A már korábban importált részegységek október 1-jéig hozhatók forgalomba vámmentesen. Sajnos, nem tudjuk felsorolni ezeket a cikkeket, múltán írta nem készült és nem is fog készülni ezekről a

termékekről, így nem lehet tudni, milyen módon fog eljárni a vámhatóság? Csak az utolsó forgalomba hozatal előtt kell megfizetni a vámost, és kérdés, hogy ki, mikor és hogyan akad fenn a számlán?

Nem kétséges, az újabb vámrendelkezés „megöblö” majd a magánimportból származó cikkek árát, habár a vámparancsnok felhívta a figyelmet arra, hogy a forrás a KGST-piac, és nem Ausztria. Ugyanis a lengyelek tranzitforgalomban korlátlan mennyiségben hozhatnak be árut mindegyféle vámmentesítés nélkül, s előfordul — nem is oly ritkán —, hogy egy-egy lengyel állampolgár Jugoszláviából 3000 Lactose inget, és 800 kiló kávéval hoz be, és akadnak magyar hereskedők, akik hazaküldik eladni azt az árut le. Ennek a feleletjeleknak a terjedését azonban valamilyen módon a jövőben megpróálják lealább mérsékelni, mert a magyar

kisvételűk joggal háborodnak fel, a legális áru után áfás fizetnek, így az árak magasaabbak, Balogh György külön hozzátette, nem az utazásért, a törvényt akarják piszkálni, hanem a profi bűnözőket szeretnék megfogni.

*

A mostani liberalizálás is a bilanomerősítő intézkedések közé tartozik. De nem hiszem — bár jóelőni manapság aligha lehet, ha lakossági tevékenységekről és va-

lúdról van szó —, hogy szeptember 18-án megosztomólják a különböző valutatulajdonosokat. Már csak azért sem, mert az emlekezésem, ismét januárban bevezetett háromhónapos dímenten „liberál” alatti mindössze 300 millió forintnak megfelelő valutát tetik a „kellő utazási számlákra”. Akkor ennyi ért a bizalom ...

— Lakatos —

FF007

B-WIRE

31-AUG-89 05:50

E/W--BONNER ON ATTEMPTS TO FIND WALLENBERG (W/CN 16)

MOSCOW, AUG 31 (UPI) -- SOVIET HUMAN RIGHTS ACTIVIST AND NOBEL PEACE PRIZE WINNER ANDREI SAKHAROV SEARCHED WITHOUT SUCCESS FOR SWEDISH WARTIME DIPLOMAT RAUL WALLENBERG, WHO SAVED 100,000 HUNGARIAN JEWS DURING WORLD WAR II, SAKHAROV'S WIFE SAID WEDNESDAY.

"YES, WE DID TRY TO FIND WALLENBERG," YELENA BONNER SAID IN AN INTERVIEW. "WE ARE WORRIED ABOUT ANY CASE OF THIS KIND. EVEN IF IT WERE NOT WALLENBERG, WE WOULD HAVE THOUGHT IT NECESSARY TO DO OUR BEST TO SET THINGS STRAIGHT."

BONNER SAID A TWO-YEAR SAGA THAT BEGAN IN 1972 LED HER AND HER HUSBAND TO THE ON55 LABOR CAMP FOR WAR PRISONERS IN TORZHOK, (250 KM NORTHWEST OF MOSCOW, BUT THEY WERE NOT ALLOWED TO ENTER.

"WE HAD BEEN SEARCHING FOR THE CAMP FOR 2 YEARS, BUT ALL THE ADDRESSES GIVEN TO US WERE WRONG."

BONNER SAID SHE AND SAKHAROV HAD NOT PUBLICLY DISCUSSED WALLENBERG'S CASE BEFORE BECAUSE "WE TRIED TO CONVINCING THE SWEDES TO CARRY OUT THE INVESTIGATION THROUGH DIPLOMATIC CHANNELS."

THE SWEDISH PRESS REPORTED THEIR INVOLVEMENT EARLIER THIS WEEK. SAKHAROV'S INVESTIGATION WAS THE FIRST REPORTED PRIVATE PROBE INTO WALLENBERG'S FATE IN THE SOVIET UNION SINCE HE WAS ORDERED ARRESTED BY LEONID BREZHNEV, WHO LATER BECAME SOVIET LEADER.

THE SWEDISH DIPLOMAT WAS TAKEN INTO CUSTODY IN 1945 NEAR BUDAPEST, WHERE HE HAD BEEN WORKING TO SAVE HUNGARIAN JEWS FROM THE REGIME OF NAZI LEADER ADOLF HITLER.

AMONG THE SOVIETS SAKHAROV MET WITH REGARDING WALLENBERG WAS POLITBURO MEMBER ALEXANDER YAKOVLEV, WHO SIMPLY REPEATED THE OFFICIAL ANSWER THAT WALLENBERG DIED IN PRISON IN 1947, BONNER SAID.

IN 1957, FOREIGN MINISTER ANDREI GROMYKO SAID WALLENBERG HAD DIED IN THE LUBYANKA PRISON IN MOSCOW ON JULY 16, 1947, AND WAS CREMATED.

EARLIER THIS MONTH, WALLENBERG'S STEPBROTHER GUY VON DARDEL AND STEPSISTER NINA LAGERGREN WERE INVITED TO MOSCOW IN OCTOBER FOR THE FIRST TALKS ABOUT WALLENBERG INITIATED BY THE SOVIET UNION. 66

CND16

A-WIRE

31-AUG-89 05:45

E/W--0545 INTRO WALLEMBERG (NEW: BONNER)
(MOSCOW, AUG 31)

YELENA BONNER SAYS SHE AND HER HUSBAND ANDREI SAKHAROV TRIED FOR YEARS WITHOUT SUCCESS TO TRACK DOWN RAOUL WALLEMBERG, THE SWEDISH DIPLOMAT WHO SAVED HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS.

BONNER SAID IN AN INTERVIEW WITH UPI YESTERDAY THAT SHE AND SAKHAROV BEGAN THEIR QUEST IN 1972. SHE SAID THEIR INVESTIGATIONS EVENTUALLY LED THEM TO A CAMP FOR WAR PRISONERS IN TORZHOK, NORTHWEST OF MOSCOW, BUT THEY WERE NOT ALLOWED TO ENTER.

BONNER SAID "WE HAD BEEN SEARCHING FOR THE CAMP FOR TWO YEARS, BUT ALL THE ADDRESSES GIVEN TO US WERE WRONG."

SHE SAID SHE AND SAKHAROV HAD NOT PUBLICLY DISCUSSED WALLEMBERG'S CASE BEFORE BECAUSE "WE TRIED TO CONVINCE THE SWEDES TO CARRY OUT THE INVESTIGATION THROUGH DIPLOMATIC CHANNELS."

SWEDEN REPORTED THEIR INVOLVEMENT EARLIER THIS WEEK.

WALLEMBERG DISAPPEARED IN 1945 IN SOVIET CUSTODY AFTER SAVING UP TO 100,000 HUNGARIAN JEWS BY GIVING THEM SWEDISH PAPERS. THE USSR LATER SAID WALLEMBERG DIED IN A MOSCOW PRISON BUT HIS FAMILY AND THE SWEDISH GOVERNMENT HAVE NEVER ACCEPTED THIS STATEMENT.

BONNER SAID SAKHAROV MET WITH POLITBURO MEMBER ALEXANDER YAKOVLEV, WHO SIMPLY REPEATED THE OFFICIAL ANSWER THAT WALLEMBERG DIED IN PRISON IN 1947.

EARLIER THIS MONTH, WALLEMBERG'S STEPBROTHER GUY VON DARDEL AND STEPSISTER NINA LAGERGREN WERE INVITED TO MOSCOW IN OCTOBER FOR TALKS ABOUT WALLEMBERG. (NCA/UPI)

SUMMARY: YELENA BONNER SAYS SHE AND HER HUSBAND ANDREI SAKHAROV TRIED FOR YEARS WITHOUT SUCCESS TO TRACK DOWN RAOUL WALLEMBERG, THE SWEDISH DIPLOMAT WHO SAVED HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS. BONNER SAID IN AN INTERVIEW WITH UPI YESTERDAY THAT SHE AND SAKHAROV BEGAN THEIR QUEST IN 1972. SHE SAID THEIR INVESTIGATIONS EVENTUALLY LED THEM TO A CAMP FOR WAR PRISONERS IN TORZHOK, NORTHWEST OF MOSCOW, BUT THEY WERE NOT ALLOWED TO ENTER. SHE SAID SHE AND SAKHAROV HAD NOT PUBLICLY DISCUSSED WALLEMBERG'S CASE BEFORE BECAUSE "WE TRIED TO CONVINCE THE SWEDES TO CARRY OUT THE INVESTIGATION THROUGH DIPLOMATIC CHANNELS."
SWEDEN REPORTED THEIR INVOLVEMENT EARLIER THIS WEEK. 66

(hírmagazin)

amerikai áldozatok is lennének, nemcsak a személyes, hanem a politikai szenvedélyek is magasra csapnának.

Sport:

Az öttusa VB tegnapi nyitó számát, a párbajtőrívást a szovjet Jagorasvili nyerte. Eredménye megegyezett a magyar Fábiánéval, köztük a két vívás döntött a szovjet javára. (Ism. 2046) - Polytatás ma délelőtt az úszással, majd du. a lövészetrel. --- teniszeredmények : A második fordulóban kiesett J. McEnroy. ---

7.25 h

- Még mindig élnek a legendák Raoul Wallenberg sorsával kapcsolatban. A svéd diplomata 1945 tavaszán tűnt el Magyarországon, miután sokezer zsidót megmentett a pusztulástól. A szovjet hatóságok tartóztatták le és sokan úgy vélik, hogy még mindig él valahol egy lágerben. A Szaharov és felesége J. Bonner is az ő nyomát keresi, és egy svéd lap szerint el is jutottak egy táborig, ahol Wallenberg talán még él. Munkatársunk Frei Tamás tegnap telefonon beszélt Jelena Bonnerrel. (Ism. 2044)

CND09

A-WIRE

31-AUG-89 02:24

E/W--CORRECTION:

IN CN 1, 0115 INTRO YELTSIN,
SUBSTITUTE FOLLOWING FOR SIXTH PARA:

YELTSIN'S TOUR WILL TENTATIVELY
INCLUDE STOPS IN NEW YORK CITY,
PHILADELPHIA, WASHINGTON, CHICAGO,
DALLAS AND MIAMI.

(MIAMI STED SAN FRANCISCO)

66

FFD13
BALTIC -- CORRECTION

B-WIRE

31-AUG-89 07:19

THE DATELINE OF LAST NIGHT'S
FF101, LATVIANS DISCUSS CONCEPT OF
MULTI-PARTY SYSTEM, SHOULD READ:
MOSCOW, AUG. 30 (AP) --
(ADDING DATE AND AGENCY) NCA/DW

CND21

A-WIRE

31-AUG-89 07:13

E/W--CORRECTION:

IN CN 16, 0545 INTRO WALLEBERG,
READ IN EIGHTH PARA:

EARLIER THIS MONTH WALLEBERG'S
HALF BROTHER GUY VON DARDEL AND HALF
SISTER NINA LAGERGREN WERE INVITED TO
MOSCOW...

(INSTEAD OF STEP BROTHER AND STEP

SISTER AS SENT) 66

CND24

A-WIRE

31-AUG-89 08:17

WORLD -- REAGANS GREET SOVIET CHILDREN WITH CANCER AT U.S. CAMP

MALIBU, CALIFORNIA; AUG. 31 (NCA/AP) -- FOUR SOVIET GIRLS
RECOVERING FROM CANCER IN THE UNITED STATES GOT A CHANCE TO MEET
FORMER PRESIDENT RONALD REAGAN YESTERDAY. THE GIRLS -- AGED 11 TO 13
-- ARE SPENDING A WEEK AT A SPECIAL CAMP IN CALIFORNIA FOR CHILDREN
WITH CANCER. WHEN REAGAN AND HIS WIFE NANCY TOURED THE CAMP
YESTERDAY, THE GIRLS SANG FOR THEM IN RUSSIAN AND GAVE THEM HAND-MADE
QUILTED PILLOWS. A SOVIET DOCTOR ACCOMPANYING THE GIRLS, ILANA
MIKLOVA, SAID SHE WOULD LIKE TO SEE A SIMILAR CAMP IN THE SOVIET
UNION. DW

FF018

B-WIRE

31-AUG-89 08:33

E/W - MOSCOW NOW FINALLY WANTS TO CLARIFY RAOUL WALLENBERG'S FATE
VON DPA-KORRESPONDENT THOMAS BORCHERT

STOCKHOLM, AUG. 31 (DPA) - NACH 32 JAHREN SCHWEIGEN SCHEINT DIE FUEHRUNG DER SOWJETUNION NUN BEREIT ZU SEIN, DAS SCHICKSAL DES VERSCHOLLENEN SCHWEDISCHEN DIPLOMATEN RAOUL WALLENBERG AUFZUKLAEREN. IN STOCKHOLM HABEN OEFFENTLICHKEIT UND REGIERUNG IM SOMMER MIT GROSSER AUFMERKSAMKEIT MEHRERE HINWEISE DARAUFG NOTIERT, DASS MOSKAU BEREIT IST, OFFEN UEBER DAS SCHICKSAL DES MANNES ZU SPRECHEN, DER KURZ VOR KRIEGSENDE ALS SCHWEDISCHER DIPLOMAT IN BUDAPEST TAUSENDE UNGARISCHER JUDEN VOR DEN DEUTSCHEN GASKAMMERN RETTETE UND 1945 VOM NKVD, DEM SPAETER IN KGB UMBENANNTEEN GEHEIMDIENST STALINS, ALS ANGEBLICHER "SPION" VERSCHLEPPT WURDE.

WAEHREND AUS DEM KREML BIS JETZT IMMER KURZ UND KNAPP BEHAUPTET WURDE, WALLENBERG SEI SCHON 1947 AN EINEM HERZSCHLAG GESTORBEN, HIELTEN SICH IM WESTEN UND VOR ALLEM IN SCHWEDEN BIS JETZT HARTNAECKIG GERUECHTE, DER 1911 GEBORENE DIPLOMAT SEI IMMER NOCH IN IRGEND EINEM SOWJETISCHEN LAGER ALS GEFANGENER AM LEBEN. NIEMAND GERINGERER ALS DER FRIEDENSNOBELPREISTRAEGER UND ATOMPHYSIKER ANDREJ SACHAROW MACHTE SICH NOCH IM VERGANGENEN JAHR ZUSAMMEN MIT SEINER FRAU JELENA BONNER PERSOENLICH DARAN, ZWEI NEUEN VERSIONEN DERARTIGER AUGENZEUGENBERICHTE AUF DEN GRUND ZU GEHEN. SACHAROW FAND ZWAR NICHT WALLENBERG, KONNTE ABER IMMERHIN DAS SCHICKSAL EINES MIT IHM VERWECHSELTEN SCHWEDEN NAMENS EINAR MARCUS AUFKLAEREN, DER SEIT KRIEGSENDE IN SOWJETISCHEN LAGERN GEFANGEN GEHALTEN WURDE.

DASS DIE SCHWEDISCHE REGIERUNG, AUF DEREN WUNSCH SACHAROW AKTIV GEWORDEN WAR, NUN AUF ANGABEN AUS ERSTER HAND HOFFEN KANN, DEUTETE SICH ZUERST MIT EINEM SCHRITT MOSKAU GEGENUEBER DER FAMILIE WALLENBERGS AN: SEINE HALBSCHWESTER NINA LAGERGREN WURDE FUER DEN HERBST ZUSAMMEN MIT VERTRETERN DER WALLENBERG-STIFTUNG NACH MOSKAU EINGELADEN, WO SIE GESPRAECHE UEBER DAS SCHICKSAL IHRES BRUDERS "AUF HOHEM NIVEAU" FUEHREN UND ALLE AKTEN DES GEHEIMDIENSTES KGB VORGELEGT BEKOMMEN SOLL.

DER SOWJETISCHE BOTSCHAFTER IN STOCKHOLM, BORIS PANKIN, VEROEFFENTLICHTE WENIG SPAETER EINE SEHR PERSOENLICHE ERKLAERUNG ZU DIESEM SCHRITT MIT NOCH VOR KURZEM UNVORSTELLBAREN TOENEN. PANKIN SCHRIEB IN DER SCHWEDISCHEN ZEITUNG "EXPRESSEN" UEBER DAS, WAS DEM RETTER VIELER JUDEN (WALLENBERG HATTE DEN JUDEN IN BUDAPEST SCHWEDISCHE PAESSE AUSGESTELLT UND UNTER DIPLOMATISCHEM SCHUTZ STEHENDE ZUFLUCHTSSTAETTEN GEKAUFT) SPAETER IN EINEM MOSKAUER GEFANGNIS WIDERFUHR: "DIESE GANZE FURCHTBARE GESCHICHTE MIT IHRER SCHAUERLICHEN SINNLOSIGKEIT IST TYPISCH FUER JENE ZEIT." WER ABER, SO DER BOTSCHAFTER WEITER, WERDE NUN NOCH DENJENIGEN GLAUBEN SCHENKEN, DIE BISHER GELOGEN HAEETEN.

KURZ NACH ERSCHEINEN DER ERKLAERUNG PANKINS, IN DER DIE BISHERIGE HERZSCHLAG-VERSION REIN FAKTISCH NOCH EINMAL BESTAETIGT WURDE, MELDETE SICH DIE ZEITUNG "SVENSKA DAGBLADET" ZU WORT. EINER IHRER REPORTER HATTE ZUGANG ZU BISHER GEHEIMGEHALTENEN UNTERLAGEN DES SCHWEDISCHEN AUSSENMINISTERIUMS UEBER DIE SUCHE NACH WALLENBERG ERHALTEN. UND DANACH HAT EIN MIT DER SACHE BEFASSTER SOWJETISCHER DIPLOMAT IN DIESEM JAHR ERKLAERT, WALLENBERG SEI IN MOSKAU ALS OPFER DER STALINSCHEN MASSESVERNICHTUNG HINGERICHTET WORDEN. AN DER AUFKLAERUNG DES MORGES, SO DER DIPLOMAT WEITER, WERDE GEARBEITET, ALLERDINGS GEGEN DEN WIDERSTAND VON UM IHRE HAUT BANGENDEN BUEROKRATEN.

DASS DIE SICH ABER IM FALL VON RAOUL WALLENBERG NICHT MEHR ALLZU SICHER FUEHLEN KOENNEN, WURDE MILLIONEN SOWJETISCHEN FERNSEHZUSCHAUERN ERST VOR WENIGEN WOCHEN VORGEFUEHRT. IN EINEM AUSFUEHRLICHEN BEITRAG UEBER DIE LEISTUNGEN RAOUL WALLENBERGS IN BUDAPEST FEHLTEN AUCH NICHT DIE NAMEN VON SOWJETISCHEN GEHEIMDIENSTLEUTEN, DIE AN DER VERSCHLEPPUNG DES SCHWEDEN BETEILIGT WAREN.

TL

(hírvilág)

Kudarccal végződött a parizsi Kamdosza konferencia.-----

-----hírismétlések)

- Mint svéd lapok megírták eredménytelenül járt Andrej Szaharov és felesége Jelena Bonner, nem sikerült megtalálniuk a második világháború után a SzUban eltűnt R. Wallenberget. Svenska Dagblad azt írta, hogy a Szaharov házaspár ugyan eljutott egy lágérig, ahol sejtésük szerint az 1911-ben született Wallenberg még mindig él, de nem sikerült bejutniuk. Ma délután telefonon elértem Jelena Bonnert, aki a következőket mondta:

- Mit képzelsz, honnan gondolja, hogy csak úgy beengedik az embereket egy táborba, oda kérem senkit nem engednek be.
- Tkp. Önöknek honnan volt információjuk, hogy Wallenberg ott van?
- Ezt mi a Wallenberg bizottságtól tudtuk meg, azaz gyakorlatilag a rokonoktól, konkrétan a fivérémtől, és meg is találtuk a tábort.
- És hol van ez a lágér?
- Tudja tkp. nem is értem, hogy miért válaszolok az Önök kérdéseire, hiszen van Wallenberg bizottság, én igazából nem tudom, hogy ők mit hoztak erről az ügyről nyilvánosságra, ráadásul korábban épp ők, a Wallenberg bizottság kértek minket, hogy tartsunk mindent titokban. Aztán tőlünk teljesen függetlenül, most mégis megszellőztettek valamit.
- De mégis nem mondaná meg, hogy hol ez a tábor?
- Már mondtam, minket oda nem engedtek be, nem, nem mondom meg.
- De legalább nagyjából árulja el, a SzU melyik részén van?
- A SzU-ban van, elégedjen meg ennyivel.
- Akkor csak annyit kérek.....?
-és a férjem sem fog többet modani, ezzel az ügygel már 1970 óta foglalkozunk, 3 évvel ezelőtt kaptunk először címet, hogy Wallenberget melyik táborban keressük, de ez a cím téves volt, aztán még négy vagy öt alkalommal kerestük, hiába.
- És kihez fordultak?
- Senkihez, nálunk ugyanis a zárt lágereket, nem lehet látogatni, csak a közeli rokonoknak adnak belépési engedélyt, mi viszont nem vagyunk azok, csak annyit tehetünk, hogy jelentettük a svéd nagy-

(hírvilág)

követnek, hogy létezik az a tábor, ahol Wallenbergnek lennie kell. Most rajtuk a sor, nekik kell az engedélyeket megszerezniük, és nem nekünk.

- A parlament szeptemberi ülészakára a kormány várhatóan benyújtja a politikai pártokról az alkotmánymódosításról és a választójogról szóló törvények tervezetét.

Ezt KILNYI Géza igazságügyminiszterhelyettes közölte az országgyűlés tiszti karával, Elmondta, hogy erre a Minisztertanács számára biztosított sürgősségi kérelem ad lehetőséget, igaz a háromoldalú politikai egyeztető tárgyalások kimenetele még változtathat a terven. SZURÓS Mátyás a parlamenti elnök arról beszélt az állandó bizottságok és a megyei képviselő csoportok vezetőinek, hogy nem kizárt, szeptemberben kétszer ül össze az Országgyűlés ugyanis csak úgy lehet felkészülni az un. sarkalatos törvények vitájára.

FEjtő Ferenc, a Franciaországban élő társadalomtudós szerint, az MSZMP program nyilatkozata, amely a kommunista és a szociáldemokrata értékeket kívánja egyesíteni az egyik első kísérlet a Kelet-Európában csődbe jutott szocializmus újra meghatározására. A 80 éves tudós a L'UNITA-nak az olasz KP lapjának beszélt erről. Azt mondta, hogy a magyar KP sokkal nyitottabb a reformok előtt, mint a lengyel, és ez azzal magyarázható, hogy korábban KADÁR János vezetése alatt viszonylagos liberalizmus volt M.országban.

- A nagymarosi vízellátás építéssel összefüggő valamennyi munka végleges és azonnali beszüntetését javasolja a beruházást bíráló csoportok több képviselője.

Ők azok, akik a kormány szintű döntések előkészítésére életre hívott szakbizottságokban dolgoznak. Mint nyílt levelükben megírják a nagymarosi építkezés májusi felfüggesztése óta a másodlagos beruházások változatlan ütemben folynak, és ennek eredményeként az osztrák vállalkozók többszáz millió schilling értékű munkát végeztek, vagy számítottak fel. Ezeket kellene azonnal leállítani,

Paris, Aug 25 (special)--- Liberation today published the following item signed Pierre Haski:

Moscou plaide coupable, et exprime ses plus profonds regrets dans l'une des affaires les plus mystérieuses de l'ère stalinienne: le sort de Raoul Wallenberg. Boris Penkin, ambassadeur d'UKSS en Suède, a assumé totalement la responsabilité de son pays pour le sort réservé à ce diplomate suédois disparu depuis plus de 40 ans, réaffirmant, sans toutefois apporter de nouvelle preuve, qu'il était mort en captivité en Union soviétique. L'ambassadeur s'exprimait dans un article paru mercredi, à la fois dans les *Nouvelles de Moscou* et dans le quotidien de Stockholm, *Expressen*.

« C'est très positif », a déclaré hier à *Liberation* Sonja Sonnenfeld, une des responsables de l'association Raoul Wallenberg à Stockholm, qui estime qu'aucun responsable soviétique n'était allé aussi loin auparavant. Elle relève avec satisfaction que le diplomate admet dans son article que les défenseurs de Wallenberg ne soient pas convaincus par le rapport médical de 1947 censé attester de sa mort. L'ambassadeur affirme cependant que Wallenberg a été assassiné après sa mort en 1947.

« Un mort ne peut être ramené à la vie, écrit l'ambassadeur soviétique. La seule chose que l'on puisse faire, c'est de louer son action, et d'exprimer des sentiments de compassion et de culpabilité en direction de son peuple et de ses proches. » Un *meo culpa* matiné de glasnost comme les Soviétiques savent désormais en faire, mais qui ne clôt pas pour autant ce dossier qui rebondit à intervalles réguliers depuis la fin de la Deuxième Guerre mondiale.

Le sort de ce diplomate qui sauva des dizaines de milliers de juifs en Hongrie avant de disparaître du fait des Soviétiques

à la *Liberation*, continue en effet de préoccuper les Occidentaux. George Bush a même signé le mois dernier un décret faisant du 5 octobre une « journée Raoul Wallenberg ». Le diplomate suédois a été proclamé citoyen d'honneur des Etats-Unis, une distinction dont Churchill a été le seul autre bénéficiaire. Lors de son récent passage à Budapest, Bush est allé se recueillir devant la statue dédiée à Wallenberg depuis 1987.

La déclaration de l'ambassadeur donne cependant espoir aux défenseurs de Wallenberg, qui, pour la première fois dans cette histoire à rebondissements, sont invités à Moscou. Per Anger, président de l'association Raoul Wallenberg et son ancien collaborateur à la mission diplomatique de Budapest, ainsi que Sonja Sonnenfeld, se rendront dans la capitale soviétique le 15 octobre. « On nous a dit que nous serions reçus au KGB et au ministère de l'Intérieur », expliquait hier Mme Sonnenfeld. « Nous disons qu'il est vivant, et nous réclamons sa libération. Nous verrons bien ce qu'ils nous diront », ajoutait-elle.

Même attitude du gouvernement suédois. « Pour nous, a déclaré hier un porte-parole, il est vivant jusqu'à ce qu'on nous prouve qu'il est mort. Nous travaillons à partir de cette position constante. Nous voulons des preuves. » Le gouvernement suédois attend, lui aussi, de voir ce que donnera la visite des membres de l'association.

Raoul Wallenberg, membre d'une grande famille suédoise, avait été nommé à la mission diplomatique de son pays à Budapest en juin 1944, à un moment où Eichmann accélérât la mise en œuvre de la « solution finale » pour les juifs de Hongrie. Wallenberg mena une « guerre » à lui tout seul pour sauver un maximum de juifs, avec des

méthodes peu orthodoxes. Il en sauva, selon certaines estimations, jusqu'à 100000 qui auraient pris, autrement, le chemin d'Auschwitz.

Paradoxalement, ce ne sont pas les nazis qui ont fait disparaître Wallenberg, mais les Soviétiques, libérateurs de Budapest en janvier 1945. Le 17 janvier, le diplomate suédois se rendit, avec une escorte soviétique, au QG de l'Armée rouge à Debrecen, à l'est de Budapest. Pour ne jamais plus réapparaître.

Moscou s'est d'abord muré dans un silence total, tentant vainement de faire croire que Wallenberg avait été assassiné par des nazis. Puis, en 1957, après la mort de Staline, ils durent admettre que Wallenberg avait bien été arrêté par l'Armée rouge, affirmant qu'il était mort en détention en juillet 1947. Avec, à l'appui, une lettre manuscrite du chef de l'infirmerie de la Loubianka, le siège du KGB à Moscou. L'auteur de ce document étant officiellement mort en 1953, rien ne pouvait l'authentifier, et il fut contesté par les amis de Wallenberg.

De nombreux témoignages, depuis, affirment que Wallenberg est toujours vivant. L'an dernier, encore, un auteur suédois publiait un livre, fruit de plusieurs années de recherches, citant des témoignages faisant état de sa présence dans l'hôpital d'un camp d'internement en Sibirie le 22 décembre 1986. Wallenberg aurait aujourd'hui 77 ans.

A Stockholm, on espère que la lettre que commence à consacrer à cette affaire la presse soviétique elle-même pourraient encourager d'éventuels témoins, anciens du Goulag, à se faire connaître. La vérité pourrait être enfin connue sur le sort de cet homme au passé héroïque reconnu par tous, y compris, aujourd'hui, à Moscou. Sans que l'on connaisse encore la réponse à la principale question: pourquoi les Soviétiques, en 1945, s'en sont-ils pris à Raoul Wallenberg?

F - 514

EAST - SOVIETS MUST COME CLEAN ON WALLEMBERG
MUNICH, AUGUST 24 - (NCA) Following commentary appeared in
THE WALL STREET JOURNAL TODAY:

Big

By WILLIAM KOREY

Raoul Wallenberg's fate surfaced for a moment last month in Paris at the Helsinki-sponsored conference on the "human dimension," and just as suddenly disappeared down history's "memory hole." The episode, virtually unnoticed by the world-wide press, warrants public attention to avoid a continuing Soviet cover-up.

At the Paris meeting, Moscow was on its very best behavior. An extraordinarily large delegation—twice the size of any Western power—was on hand to demonstrate an affability and openness in meeting with non-governmental representatives and any interested Westerners. On the third day of the conference—June 1—the Soviet delegation held a major news conference designed to show off their specialists in a variety of fields.

Raoul Wallenberg

Included in the delegation was a high-ranking official of Moscow's Procurator-General's office, Vladimir Andreyev, who is known to have investigated Mr. Wallenberg's case. In this era of glasnost, with some selected "blank spaces" of history being filled in, it was hoped that the tragic disappearance of the extraordinary and courageous Swedish diplomat and rescuer of Jews would somehow be elucidated.

It was a new Soviet "voice" that spoke about Mr. Wallenberg. No longer were the comments either hostile or neutral. Rather, Mr. Wallenberg was warmly embraced as a "noble person." The words echoed precisely the language of Ambassador Yuri Kashiev, head of the Soviet delegation to the current and earlier Helsinki talks. Last September, in Vienna, the smooth Soviet diplomat had also characterized Mr. Wallenberg as "noble." Mr. Andreyev went beyond those laudatory comments. The arrest and disappearance of Mr. Wallenberg constituted "a somber page in our history," said the Soviet legal official. He added that "we profoundly regret [his] death."

The tone, rich in sorrowful and sympathetic expressions, was aimed at assuring Western representatives that Moscow stood as one with them in the outpouring of humanitarian concern for the Swedish diplomat. To reinforce this sense of common humanitarian interest, Mr. Andreyev commented: "Our attitude towards him is

positive, [and] we understand the importance of the cause which he had served." But one fact was continually underscored: Mr. Wallenberg was dead. Investigations by Mr. Andreyev's bureau unquestionably demonstrated that he had died in prison in 1947. Persistent reports that Mr. Wallenberg may still be alive were nothing but "rumors."

If the Soviet official was categorical about Mr. Wallenberg's death, he had nothing to offer in regard to the diplomat's mysterious arrest and subsequent death. "We know nothing new" about such matters, Mr. Andreyev commented. His associate, Ambassador Kashiev, then took the floor to explain that the officials responsible for "destroying such persons as Wallenberg, also destroyed the documents." As if to close the book on the investigation, Mr. Kashiev added that Moscow would make a full public disclosure "if, by magic, we were to obtain new information."

Magic, of course, is not a readily available tool to judicial investigators. Mr. Andreyev sought to downplay the uniqueness of the Wallenberg case; an attempt to thereby make it appear logical and reasonable that all the evidence could disappear. "Unfortunately, he was not alone," observed Mr. Andreyev. "Millions of others" similarly represent a "somber page" in Soviet history.

But the fact remains that the Wallenberg case was unique, and it is mystifying that a careful investigation could have thrown absolutely no light on his situation during the two full years that he was in the hands of his captors—1945 to 1947. In September 1968, statements by the chief of the Soviet delegation to the Vienna review conference of Helsinki signatories—Ambassador Kashiev—seemed to offer considerable hope for a major breakthrough on information in the Wallenberg case. After calling attention to Soviet efforts to remove stains from the historical past and to fill in the "blank spots," he promised that were any documentation uncovered with reference to Wallenberg, it would be made public. That commitment followed a heated sifting in the Vienna plenary about the issue. U.S. Ambassador Warren Zimmerman called for "a full and open accounting of that part of Soviet history affecting a man who stood for so many of the Helsinki ideals to which we are dedicated."

Ambassador Zimmerman was quickly joined by the British and Canadian delegations in urging a Soviet investigation and disclosure. Of far greater significance was the fact that the leader of the Hungarian delegation, Andre Erdos, also rose to plead the Wallenberg case: "We would welcome with great emotion any new information which would shed light on his [Wallenberg's] fate or [that would] complete our knowledge." It was the first time that a Hungarian ambassador, in a European public plenum, challenged Moscow.

The striking emotional appeals produced Soviet Ambassador Kashiev's commitment as well as his warm endorsement of Wallenberg's "noble activities." Several months later, optimism soared when the Soviet Ambassador to Belgium, Felix Bogdanov, showed up for a special ceremony honoring Mr. Wallenberg at Brussels' Elgmont Palace. The sponsoring group was the Belgian Committee for Raoul Wallenberg. Never before had a Soviet official

participated in a Wallenberg ceremony. The event, held on January 19, 1969—the day that the Helsinki accord talks came to an end in Vienna—could not and did not go unnoticed. Mr. Wallenberg's half-brother, Guy von Dardel, told the Brussels gathering that "the presence of the Soviet Ambassador is a significant gesture that... gives us hope for a change in the Soviet attitude toward the Wallenberg case."

Hope for change plummeted a half year later at the Paris meeting. The warm embrace of Mr. Wallenberg as "noble" by Soviet officials could not hide the fact that this "blank spot" of Soviet history still remained "blank." Of even greater concern is the possibility that Moscow is engaged in a cover-up of a series of profoundly embarrassing developments.

Could it be that Wallenberg did in fact die in 1947 as the Soviets now insist? Numerous first-hand and indirect accounts purport seeing him in a Soviet gulag years later. How does one explain the arrest and disappearance of a foreign diplomat, and from a neutral country at that—an episode that is virtually unheard of in international diplomatic circles. How can all of the records of his arrest and incarceration and all of the eyewitnesses have vanished?

October 5 will mark the 8th anniversary of Mr. Wallenberg being made an honorary citizen of the United States, the only foreigner other than Winston Churchill to be afforded that distinction. Two weeks later, Soviet officials will host leaders of the Swedish Wallenberg committee in Moscow. At that time, the Soviet hosts will be hard pressed to come up with some solid answers to end the embarrassing mystery which engulfs their tales of what happened to Raoul Wallenberg.

Mr. Korey is director of the international policy research at B'nai B'rith International in New York. He is currently on a Ford Foundation grant doing a study on "American Policy and the Helsinki Process."

FF084

B-WIRE

23-AUG-89 19:00

E/W - AMBASSADOR ACCEPTS SOVIET GUILT IN WALLEBERG CASE

Bio

STOCKHOLM, AUGUST 23 (AP) - SOVIET AMBASSADOR BORIS PANKIN ADMITTED HIS NATION'S GUILT AND APOLOGIZED IN A NEWSPAPER ARTICLE PUBLISHED WEDNESDAY OVER THE CASE OF MISSING SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEBERG. BUT HE INSISTED WALLEBERG WAS DEAD.

THE SECRETARY OF THE RAOUL WALLEBERG ASSOCIATION, SONJA SONNENFELD, CALLED PANKIN'S STATEMENT THE MOST EXPLICIT PUBLIC STATEMENT EVER GIVEN BY SOVIET AUTHORITIES, BUT SAID SHE BELIEVED WALLEBERG WAS STILL ALIVE AFTER 44 YEARS IN SOVIET PRISONS.

"IT GOES FARTHER THAN ANYTHING THEY HAVE SAID BEFORE IN ACCEPTING GUILT," SAID MRS. SONNENFELD. "IT IS REMARKABLE. IT MUST HAVE BEEN DICTATED BY MOSCOW," SHE SAID IN A TELEPHONE INTERVIEW.

WALLEBERG, A DIPLOMAT IN BUDAPEST AT THE END OF WORLD WAR II, RESCUED TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM BEING SENT TO NAZI CONCENTRATION CAMPS. HE WAS ARRESTED BY SOVIET TROOPS WHO CAPTURED THE CITY.

THE SOVIETS SAY WALLEBERG DIED IN PRISON IN 1947, ACCORDING TO A HANDWRITTEN REPORT DISCOVERED 10 YEARS LATER IN THE ARCHIVES OF LUBYANKA PRISON.

BUT DISSIDENTS REPORTED SEEING THE SWEDE IN PRISON OR LABOR CAMPS SEVERAL TIMES AFTER THE DATE OF HIS ALLEGED DEATH.

"THE DEAD CANNOT BE BROUGHT BACK TO LIFE," PANKIN WROTE IN A ARTICLE WRITTEN FOR THE MOSCOW NEWS AND PRINTED IN SWEDISH IN THE EXPRESSEN DAILY.

"THE ONLY THING YOU CAN DO IS TO AGAIN PRAISE HIS ACCOMPLISHMENTS AND EXPRESS FEELINGS OF COMPASSION AND GUILT TO HIS PEOPLE AND THOSE CLOSEST TO HIM," PANKIN SAID.

"WE ARE READY TO DO EVERYTHING TO REINSTATE AND STRENGTHEN THE GROWING TRUST BETWEEN OUR COUNTRIES, TO TURN THE CASE OF THE SEARCH FOR RAOUL WALLEBERG INTO A MARK OF HONOR FOR HIS MEMORY," PANKIN WROTE.

PANKIN DENOUNCED WALLEBERG'S ALLEGED DEATH AS AN EXCESS OF JOSEF STALIN'S REGIME.

"SUCH IS THIS WHOLE TERRIBLE STORY THAT THE GHASTLY POINTLESSNESS IS TYPICAL FOR THAT TIME," HE WROTE.

THE AMBASSADOR SAID IT WAS NOT SURPRISING THAT MANY PEOPLE REFUSED TO BELIEVE WALLEBERG WAS DEAD, SINCE SOVIET AUTHORITIES INITIALLY DENIED HE WAS IN CUSTODY. "WHO BELIEVES YOU IF YOU HAVE LIED BEFORE," HE SAID.

EARLIER THIS MONTH THE SOVIETS INVITED A FOUR-MEMBER DELEGATION, INCLUDING WALLEBERG'S HALF-BROTHER AND HALF-SISTER, TO MOSCOW TO MEET KGB OFFICERS AND FOREIGN MINISTRY OFFICIALS. THE GROUP PLANNED TO GO IN OCTOBER.

PANKIN SAID THE GROUP WOULD NOT BE GIVEN NEW INFORMATION, BUT WOULD SEE THE ORIGINAL 1947 DOCUMENT WRITTEN BY THE PRISON DOCTOR TO VIKTOR ABAKUMOV, THEN THE MINISTER OF STATE SECURITY, REPORTING WALLEBERG'S DEATH. TL

BUDAPEST GIVES FIGURES ON BORDER CROSSING ATTEMPTS
(WITH CN 82)

MUNICH, AUG. 22 (CMD) -- A TOTAL OF 1,070 EAST GERMAN CITIZENS HAVE TRIED THIS MONTH TO CROSS THE BORDER FROM HUNGARY TO AUSTRIA IN THE SOPRON BORDER DISTRICT.

RADIO BUDAPEST THIS AFTERNOON CITED LIEUTENANT-COLONEL JANOS SZALONTAI, DEPUTY COMMANDER OF THE SOPRON BORDER GUARD DISTRICT AS SAYING THAT 843 OF THEM WERE DETAINED.

HE SAID FURTHER THAT DURING THE PAN-EUROPEAN PICNIC HELD ON SATURDAY BORDER GUARDS WERE HARMED.

ACCORDING TO SZALONTAI, OTHER OFFENCES ALSO ARE ON THE INCREASE, SUCH FOR INSTANCE MANY ABANDONED EAST GERMAN CARS ARE BURGLARIZED.

THIS MONTH NINE HUNGARIAN AND 41 WEST GERMAN ESCAPE HELPERS WERE IDENTIFIED, SZALONTAI SAID.

RADIO BUDAPEST THIS AFTERNOON IDENTIFIED THE SHOT EAST GERMAN AS KURT WERNER SCHULTZ.

THE RADIO SAID THE HUNGARIAN BORDER GUARD'S MACHINEGUN WENT OFF WHEN SCHULTZ TRIED TO SNATCH IT AWAY.

(RADIO BUDAPEST DOM/M, AUG.22, 1989, 1600)

EN

BUDAPEST SAYS THREE DETAINEES WILL BE SET FREE TOMORROW

(WITH CN 102)

CZECHOSLOVAKIA

MUNICH, AUG. 22 (CMD) -- RADIO BUDAPEST SAYS TONIGHT THAT THREE OUT OF THE NINE HUNGARIAN DETAINEES IN PRAGUE WOULD BE SET FREE TOMORROW AFTERNOON.

RADIO BUDAPEST IDENTIFIED THE THREE AS ISTVAN LANTOS AND PAL HUBER, BOTH OF THEM FROM THE HUNGARIAN TELEVISION COMPANY, AS WELL AS LASZLO PESTI.

THEY ARE ACCUSED OF DISREGARDING A CALL TO STOP FILMING AT YESTERDAY'S EVENTS, THE RADIO SAID.

THE INDEPENDENT DEMOCRATIC YOUTH FEDERATION FIDESZ WANTS THE HUNGARIAN CONSUL TO PRAGUE TO OBTAIN MEDICOLEGAL CONSTAT ON THE DETAINEES.

THE RADIO SAID THE HUNGARIAN ATLASZ INSURANCE COMPANY IS READY TO GRANT LEGAL PROTECTION TO THE DETAINEES, ALTHOUGH NONE OF THEM HAS AN INSURANCE COVERING THEM ABROAD.

(RADIO BUDAPEST DOM/M, AUG.22, 1989, 1830)

EN

RAUL WALLEMBERG ^(bio) ASSOCIATION PROTESTS PRAGUE DETENTIONS

MUNICH, AUG. 22 (CMD) -- THE HUNGARIAN RAUL WALLEMBERG ASSOCIATION HAS PROTESTED AGAINST THE DETENTION OF ONE OF ITS MEMBERS, LASZLO PESTI, IN PRAGUE.

RADIO BUDAPEST SAID TODAY PESTI WAS ARRESTED YESTERDAY AT A PROTEST MARKING THE 21ST ANNIVERSARY OF THE SHAMEFUL MILITARY INTERVENTION IN CZECHOSLOVAKIA.

ACCORDING TO THE RADIO, THE WALLEMBERG ASSOCIATION CALLS CZECHOSLOVAK AUTHORITIES TO RELEASE PESTI AND THE OTHER DETAINEES AND TO RETURN THE CONFISCATED VIDEO CAMERA AND THE VIDEO CASSETTES.

(RADIO BUDAPEST DOM/M, AUG.22, 1989, 1200)

EN

CND84

A-WIRE

22-AUG-89 16:19

bio

WORLD - KOHL HOPES WALLENBERG FATE CAN BE CLEARED UP

BONN, AUGUST 22 (NCA/WALL) - WEST GERMAN CHANCELLOR HELMUT KOHL SAYS HE HOPES THE FATE OF MISSING SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG CAN BE CLEARED UP. IN A MESSAGE TODAY TO A STOCKHOLM SYMPOSIUM HONORING WALLENBERG, KOHL SAYS THE LEGACY OF THE DIPLOMAT'S WORK COMMITS PEOPLE TO KEEP ASKING FOR CLARIFICATION. WALLENBERG SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS BUT DISAPPEARED IN 1945 AFTER BEING DETAINED BY SOVIET TROOPS. THE USSR SAYS HE DIED IN A MOSCOW PRISON BUT HIS FAMILY SAYS HE MAY STILL BE ALIVE. KOHL CALLED WALLENBERG ONE OF THE REAL HEROES OF THE 20TH CENTURY.

TL/CB

FF013

B WIRE

21-AUG-89 05:12

E/W -- AFTER 44 YEARS, WALLENBERG FAMILY HOPES FOR MOMENT OF TRUTH

BY LARS FOYEN
STOCKHOLM, AUG 21, REDUX - RAOUL WALLENBERG'S FAMILY HOPES THAT GLASNOST WILL FINALLY PRODUCE THE TRUTH ABOUT THE SWEDISH DIPLOMAT WHO DISAPPEARED IN THE SOVIET UNION 44 YEARS AGO AFTER SAVING TENS OF THOUSANDS OF JEWS FROM THE HOLOCAUST.

THEY HAVE ACCEPTED AN INVITATION TO MOSCOW TO MEET KGB AND SOVIET FOREIGN MINISTRY OFFICIALS WITH A PROMISE OF ACCESS TO ALL AVAILABLE INFORMATION.

"EVERYTHING SEEMS TO BE POSSIBLE IN THE SOVIET UNION UNDER MIKHAIL GORBACHEV'S NEW POLICY OF GLASNOST (POLITICAL OPENNESS). AND WE FIRMLY BELIEVE RAOUL IS STILL ALIVE," WALLENBERG'S SISTER NINA LAGERGREN SAID.

WALLENBERG WAS LAST SEEN IN JANUARY 1945 AGED 32 WHEN HE WAS DRIVEN TO SEE MARSHAL RODION MALINOVSKY, COMMANDER OF THE SOVIET TROOPS OCCUPYING BUDAPEST AT THE END OF WORLD WAR TWO.

MOSCOW DENIED ALL KNOWLEDGE OF HIM UNTIL 1957, WHEN THEY QUOTED A DOCUMENT DECLARING HE HAD DIED OF A HEART ATTACK 10 YEARS EARLIER IN MOSCOW'S LUBIANKA PRISON.

SWEDEN HAS NEVER ACCEPTED THE SOVIET VERSION AND WALLENBERG'S FAMILY ENCOURAGED BY REPORTS FROM FORMER INMATES OF SOVIET JAILS WHO SAY THEY HAVE SEEN THE MISSING DIPLOMAT, IS CONVINCED THAT HE CELEBRATED HIS 77TH BIRTHDAY ON AUGUST 4.

LAGERGREN WILL TRAVEL TO MOSCOW WITH WALLENBERG'S HALF-BROTHER GUY VON DARDEL AND THE CHAIRMAN AND SECRETARY OF THE SWEDISH RAOUL WALLENBERG ASSOCIATION.

THEIR TRIP HAS RAISED HOPES OF A BREAKTHROUGH BUT SOVIET OFFICIALS HAVE TRIED TO TONE DOWN EXPECTATIONS. "ACCORDING TO THE INFORMATION WE HAVE HERE, THERE ARE NO OTHER DOCUMENTS," SAID MIKHAIL SKUPOV, SOVIET PRESS ATTACHE IN STOCKHOLM.

WALLENBERG'S FAMILY AND FRIENDS ARE TORN BETWEEN HOPE AND REALISM.

"SOMEBODY SAID THAT IF GORBACHEV OPENS A DOOR AND RAOUL STEPS INTO THE ROOM IT WOULD BE ONE OF THE MOST WONDERFUL EVENTS OF THE CENTURY," WALLENBERG ASSOCIATION SECRETARY SONJA SONNENFELD SAID.

"WE WILL BRING ALL OUR HOPES TO MOSCOW BUT LEAVE OUR ILLUSIONS BEHIND. THE INVITATION COULD BE A PUBLIC RELATIONS GESTURE ONLY, BUT THEN AGAIN, IF NOTHING COMES OUT OF IT THE WORLD WILL BE DISAPPOINTED," SHE SAID.

A MONUMENT TO WALLENBERG WAS UNVEILED IN BUDAPEST IN 1987. SENIOR KREMLIN LEADERS AND THE SOVIET MEDIA HAVE PRAISED HIS WORK FOR THE FIRST TIME.

"IN THE WALLENBERG CASE, IT'S NOW OR NEVER," SAID ONE SWEDISH OFFICIAL WHO DECLINED TO BE NAMED.

"GORBACHEV IS DEALING WITH HIS COUNTRY'S STALINIST PAST, APPARENTLY WITH NO HOLDS BARRED. WALLENBERG IS PART OF THAT PAST," HE SAID.

A SOVIET FILM DIRECTOR IS PREPARING A DOCUMENTARY ABOUT WALLENBERG, ACCORDING TO AN ARTICLE IN KOMSOMOLSKAYA PRAVDA WHICH WAS REPRINTED IN THE SWEDISH DAILY SVENSKA DAGBLADET.

"I SEE THE SUBJECT OF WALLENBERG AS A TEST OF GLASNOST ... THERE ARE PROBABLY WITNESSES ALIVE AMONG THE PEOPLE IN THE INTERIOR MINISTRY WHO DEALT WITH THE SWEDISH DIPLOMAT. BUT THEY REMAIN SILENT," THE DIRECTOR, A. RODNIANSKY, TOLD THE NEWSPAPER.

WALLENBERG, A BUSINESSMAN BELONGING TO A RICH SWEDISH BANKING FAMILY, WAS GIVEN A DIPLOMATIC PASSPORT IN 1944 AND SENT TO THE SWEDISH EMBASSY IN NAZI-OCCUPIED BUDAPEST AS FIRST SECRETARY TO TRY TO HELP EVACUATE HUNGARIAN JEWS.

HE WORKED ENERGETICALLY, OFTEN RISKING HIS OWN LIFE TO COMMANDEER DESERTED BUILDINGS AS RECEPTION CENTRES AND HAND OUT SPECIAL SWEDISH PASSPORTS TO JEWS ENSURING IMMUNITY FROM NAZI DEPORTATION.

WALLENBERG'S WORK HAS WON TREMENDOUS WORLDWIDE RECOGNITION. "YOUNG PEOPLE IN PARTICULAR LOOK TO HIM AS AN EXAMPLE OF WHAT ONE UNARMED MAN CAN DO TO FIGHT EVIL AND VIOLENCE," LAGERGREN SAID.

(PTO)

FFD14

B-WIRE

21-AUG-89 05:14

E/W -(1) AFTER 44 YEARS, WALLEMBERG FAMILY HOPES FOR MOMENT OF TRUTH

AT THE HEART OF THE WALLEMBERG MYSTERY LIES A HAND-WRITTEN MESSAGE WHICH THE SOVIETS SAY IS THE ONLY TRACE THEY HAVE EVER FOUND OF THE MISSING DIPLOMAT. WRITTEN BY A DOCTOR AT LUBIANKA JAIL TO A SENIOR SECURITY OFFICIAL, IT SAID:

"I AM REPORTING THAT WALLEMBERG, THE PRISONER KNOWN TO YOU, SUDDENLY DIED LAST NIGHT IN HIS CELL, PROBABLY OF MYOCARDIAC ARREST. (DATED) JULY 17, 1947. (SIGNED) SMOLTSOV, COLONEL, MEDICAL SERVICE."

THE MESSAGE ALSO SAID WALLEMBERG HAD BEEN CREMATED.
"THE SOVIETS HAVE PROMISED TO SHOW US THE DOCUMENT, WHICH NOBODY HAS EVER SEEN, BUT WE DON'T WANT A FABRICATED PIECE OF PAPER. WE WANT RAOUL," SONNENFELD SAID.

SOVIET DIPLOMAT YURI KASHLEY, SPEAKING AT A HUMAN RIGHTS MEETING IN PARIS EARLIER THIS SUMMER, CAME CLOSE TO SAYING THAT WALLEMBERG WAS KILLED OUTHRIGHT.

"THE PEOPLE WHO DESTROYED PEOPLE LIKE WALLEMBERG ALSO DESTROYED ALL DOCUMENTS CONCERNING HIM AND THESE PEOPLE WERE THEN DESTROYED," HE SAID.

BUT SONNENFELD SAID HER GROUP WOULD CHALLENGE THE SOVIETS WITH OTHER CLAIMS, INCLUDING ONE THAT WALLEMBERG WAS TREATED IN A MOSCOW PSYCHIATRIC WARD IN MID-1987.

"RAOUL HAS BECOME A SYMBOL OF HUMAN RIGHTS ALL OVER THE WORLD. WHATEVER HAPPENS IN MOSCOW IT IS MY CONSOLATION THAT HIS SACRIFICES HAVE NOT BEEN IN VAIN," LAGERGREN SAID. SK

CND56

A-WIRE *Bia*

16-AUG-89 13:39

E/W - 1345 INTRO WALLEMBERG (NEW MATERIAL)
(MUNICH, AUGUST 16)

THE MAIN INTERNATIONAL ORGANISATION INTERESTED IN THE FATE OF
RAOUL WALLEMBERG SAYS IT IS SCEPTICAL OF A SOVIET OFFER TO PRODUCE
MEDICAL EVIDENCE PROVING HIS ALLEGED DEATH IN 1947.

THE SECRETARY OF THE SWEDISH-BASED RAOUL WALLEMBERG ASSOCIATION,
SONJA SONNENFELD, TOLD RFE/RL BY PHONE FROM STOCKHOLM TODAY THAT
DOCUMENTS COULD BE FORGED AND MORE EVIDENCE WOULD BE NEEDED TO PROVE
HE WAS REALLY DEAD. SHE SAID IT WAS UNCLEAR WHETHER THE MEDICAL
EVIDENCE OFFERED BY THE SOVIET UNION INCLUDED A DEATH CERTIFICATE.

WALLEMBERG SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS
DURING THE WAR BUT WAS ARRESTED BY SOVIET FORCES IN HUNGARY IN 1945.
THE USSR SAYS HE DIED IN A MOSCOW PRISON ON JULY 16 1947 BUT HIS
FAMILY BELIEVES HE MAY STILL BE ALIVE.

THE SOVIET UNION HAS INVITED WALLEMBERG'S TWO SURVIVING RELATIVES
TO MOSCOW TO DISCUSS HIS FATE. THE SECRETARY OF THE WALLEMBERG
ASSOCIATION SAYS THE GROUP WILL PROBABLY GO OCTOBER 16. THEY WILL
NOT ONLY DISCUSS THE DOCUMENT BUT RECENT INFORMATION THAT WALLEMBERG
MAY STILL BE ALIVE. (NCA/EGGLESTON)

SUMMARY: THE MAIN INTERNATIONAL ORGANISATION INTERESTED IN THE
FATE OF RAOUL WALLEMBERG SAYS IT IS SCEPTICAL OF A SOVIET OFFER TO
PRODUCE MEDICAL EVIDENCE PROVING HIS ALLEGED DEATH IN 1947. THE
SECRETARY OF THE SWEDISH-BASED RAOUL WALLEMBERG ASSOCIATION SONJA
SONNENFELD TOLD RFE/RL TODAY THAT DOCUMENTS COULD BE FORGED AND MORE
EVIDENCE WOULD BE NEEDED TO PROVE HE WAS REALLY DEAD. WALLEMBERG WAS
A SWEDISH DIPLOMAT WHO SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE
NAZIS DURING THE WAR. HE WAS ARRESTED BY SOVIET FORCES IN HUNGARY IN
1945. TD/JK *a*

CN100

A-WIRE *Boer*

16-AUG-89 20:08

E/W -- 2015 INTRO WALLENBERG (MOSTLY NEW)
(STOCKHOLM, AUG 16)

A SOVIET FOREIGN MINISTRY SPOKESMAN SAYS HIS COUNTRY BELIEVES THAT ANY NEW DOCUMENTS ON THE FATE OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG WOULD BENEFIT MOSCOW'S INTERNATIONAL STANDING.

THE SPOKESMAN WAS QUOTED BY REUTER AS SAYING THAT THE KGB AND SOVIET FOREIGN MINISTRY OFFICIALS WILL MEET THE RELATIVES OF THE SWEDISH DIPLOMAT WHEN THEY VISIT MOSCOW IN OCTOBER.

AN OFFICIAL OF THE SWEDISH RAOUL WALLENBERG ASSOCIATION SAYS THE SOVIET OFFICIALS WILL BE HANDED INFORMATION WHICH CONTRADICTS THE SOVIET POSITION THAT WALLENBERG DIED IN PRISON IN 1947.

BUT SOVIET PRESS ATTACHE IN STOCKHOLM, MIKHAIL SKUPOV, TOLD REUTER TODAY THAT ACCORDING TO HIS INFORMATION THERE ARE NO NEW DOCUMENTS.

WALLENBERG HELPED TO SAVE THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE GERMANS AT THE END OF THE WAR. HIS FAMILY BELIEVES HE MAY STILL BE ALIVE. (NCA/REUTER) WI/CK/BV

CND73

A-WIRE

BW 16-AUG-89 16:27

E/W -- KOHL WELCOMES INVITATION TO WALLENBERG RELATIVES (W/CN-56)
BONN, AUGUST 16 (NCA/WALL)--WEST GERMAN CHANCELLOR HELMUT KOHL
TODAY WELCOMED THE SOVIET GOVERNMENT'S INVITATION TO RELATIVES OF
SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG.

WEST GERMAN GOVERNMENT SPOKESMAN HERBERT SCHMUELLING SAYS KOHL
HOPES THIS WILL FURTHER CLARIFY THE FATE OF WALLENBERG WHO SAVED
THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS. WALLENBERG DISAPPEARED
AFTER BEING ARRESTED BY SOVIET FORCES IN HUNGARY IN 1945. THE USSR
SAYS HE DIED IN A MOSCOW PRISON IN 1947.

SCHMUELLING SAID KOHL HAS RAISED WALLENBERG'S FATE IN MEETINGS
WITH SOVIET PRESIDENT MIKHAIL GORBACHEV. FW/BV

MUNICH, AUGUST 16 (NCA/ROLAND EGGLESTON) -- THE MAIN INTERNATIONAL ORGANISATION INTERESTED IN THE FATE OF RAOUL WALLEBERG SAYS IT IS SCEPTICAL OF A SOVIET OFFER TO PRODUCE MEDICAL EVIDENCE PROVING HIS ALLEGED DEATH IN 1947.

THE SECRETARY OF THE SWEDISH-BASED RAOUL WALLEBERG ASSOCIATION (SONJA SONNENFELD) TOLD RFE/RL BY PHONE FROM STOCKHOLM TODAY THAT DOCUMENTS COULD BE FORGED AND MUCH HARDER EVIDENCE WOULD BE NEEDED TO PROVE HE WAS REALLY DEAD.

WALLEBERG SAVED TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS DURING THE WAR BUT WAS ARRESTED BY SOVIET FORCES IN HUNGARY IN 1945. THE USSR SAYS HE DIED IN A MOSCOW PRISON ON JULY 16, 1947 AND HIS BODY WAS CREMATED WITHOUT AN AUTOPSY. BUT THERE HAVE BEEN MANY REPORTS FROM PRISONERS AND OTHERS OF HAVING SEEN HIM SINCE 1947 AND HIS FAMILY BELIEVES HE MAY STILL BE ALIVE. HE WOULD HAVE BEEN 77 ON AUGUST 4.

THE SOVIET UNION HAS INVITED WALLEBERG'S TWO SURVIVING RELATIVES, A HALF SISTER, NINA LAGERGREN, AND GUY VON DARDEL, A HALF-BROTHER, TO GO TO MOSCOW TO DISCUSS HIS FATE. THE ASSOCIATION SECRETARY AND A FORMER DIPLOMAT WHO WORKED WITH WALLEBERG WILL ACCOMPANY THEM. THE SECRETARY OF THE WALLEBERG ASSOCIATION SAYS THE GROUP WILL PROBABLY GO ON OCTOBER 16.

THE ASSOCIATION SECRETARY SAID THE SOVIET AMBASSADOR IN STOCKHOLM (BORIS PANKIN) TOLD THE FAMILY LAST WEEK THEY WOULD MEET WITH HIGH-LEVEL OFFICIALS FROM THE FOREIGN MINISTRY AND THE KGB. SHE DID NOT IDENTIFY THEM.

SHE ALSO SAID THE GROUP WOULD BE SHOWN THE "ORIGINAL" MEDICAL REPORT ON WALLEBERG BY A DR. SMOLTSOV, WHO WAS IDENTIFIED AS A MEDICAL OFFICER AT THE LUBYANKA PRISON, WHERE WALLEBERG IS SAID TO HAVE DIED OF A HEART ATTACK.

THE ASSOCIATION SECRETARY SAID TODAY IT WAS UNCLEAR WHETHER THE MEDICAL REPORT WAS A DEATH CERTIFICATE.

SHE SAID THIS "ORIGINAL" MEDICAL REPORT HAD NOT BEEN SEEN BY THE SWEDISH GOVERNMENT OR ANY OF THE MANY INTERNATIONAL ORGANISATIONS WHICH HAD ENQUIRED ABOUT WALLEBERG IN THE PAST. SOVIET AUTHORITIES SAY THAT ALL THOSE INVOLVED IN THE CASE ARE NOW DEAD.

"NATURALLY WE ARE SCEPTICAL ABOUT THIS APPEARANCE OF A MEDICAL REPORT WHICH HAS NEVER BEEN SEEN BEFORE," THE ASSOCIATION SECRETARY SAID. "IT COULD EASILY BE A FORGERY. SUCH THINGS ARE NOT UNKNOWN WITH THE KGB."

SHE SAID THE FAMILY WOULD NOT BE GOING TO MOSCOW ONLY TO SEE THIS DOCUMENT. SHE ARGUED IT COULD HAVE BEEN SENT TO STOCKHOLM FOR STUDY BY THE FAMILY.

"WHAT THE FAMILY WANTS TO DO IS TO TALK TO SOVIET OFFICIALS ABOUT THE CASE AND PRESENT OUR OWN INFORMATION THAT RAOUL WALLEBERG MAY STILL BE ALIVE," SHE SAID. SHE SAID THE FAMILY HAD RECEIVED NEW INFORMATION WHICH SUGGESTED WALLEBERG WAS ALIVE QUITE RECENTLY BUT SHE DECLINED TO DISCUSS IT.

SOVIET OFFICIALS HAVE REPEATEDLY DECLARED THAT NO NEW INFORMATION IS AVAILABLE ABOUT WALLEBERG. AT A HUMAN RIGHTS CONFERENCE IN PARIS IN JUNE, A SENIOR OFFICIAL OF THE SOVIET PROCURATOR'S OFFICE, VLADIMIR ANDREEV, TOLD A PRESS BRIEFING THERE WAS NO BASIS FOR THE RUMORS THAT WALLEBERG MIGHT STILL BE ALIVE. HE SAID HIS STATEMENT WAS AUTHORITATIVE.

ANDREEV DESCRIBED THE WALLEBERG CASE AS A "DARK PAGE" IN SOVIET HISTORY. HE SAID THE PRESENT SOVIET GENERATION "DEEPLY REGRETS THE DEATH OF THIS NOBLE PERSON BUT WE DO NOT KNOW ANY MORE ABOUT HIS FATE. IF WE LEARN SOMETHING MORE WE WILL CERTAINLY LET THE WORLD PUBLIC KNOW."

THE CHIEF SOVIET NEGOTIATOR AT THE PARIS CONFERENCE, YURI KASHLEV, TOLD THE SAME PRESS BRIEFING THAT THOSE WHO HAD DESTROYED WALLEBERG HAD ALSO DESTROYED THE PAPERS ASSOCIATED WITH HIS CASE. HE ALSO SAID THAT IF MORE INFORMATION WAS FOUND IT WOULD BE PUBLISHED.

LAST MONTH PRESIDENT GEORGE BUSH DESIGNATED OCTOBER 5 AS RAOUL WALLEBERG DAY. WALLEBERG'S HALF SISTER, NINA LAGERGREN, WILL BE IN PHILADELPHIA ON THAT DAY TO OPEN AN EXHIBITION ABOUT WALLEBERG. TM

CN084

A-WIAE

14-AUG-89 17:42

E/W - SOVIET UNION INVITES WALLEMBERG RELATIVES TO MOSCOW

STOCKHOLM, AUG. 14 (REUTER/DPA-PP044) - REPORTS TODAY SAY THE SOVIET UNION HAS INVITED RELATIVES OF THE VANISHED SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG TO MOSCOW.

WALLEMBERG SAVED TENS OF THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS IN BUDAPEST DURING WORLD WAR TWO BEFORE SOVIET FORCES ARRESTED HIM. THE USSR SAYS HE DIED IN A MOSCOW PRISON IN 1947 BUT HIS FAMILY SAYS HE MAY STILL BE ALIVE IN LABOR CAMP.

THE HEAD OF SWEDEN'S RAOUL WALLEMBERG ASSOCIATION, PER ANGER, SAID IN STOCKHOLM TODAY THE INVITATION CAME LAST WEEK FROM SOVIET AMBASSADOR BORIS PANKIN.

ANGER - WHO WAS SERVING WITH WALLEMBERG IN BUDAPEST WHEN HE DISAPPEARED - SAID HE WOULD GO TO MOSCOW IN OCTOBER TOGETHER WITH WALLEMBERG'S HALF-SISTER (NINA LAGERGREN), HIS HALF-BROTHER (GUY VON DARDEL) AND THE ASSOCIATION'S SECRETARY SONJA SONNENFELD.

CB/BV

FF058

B-WIRE

14-AUG-89 17:54

E/W - AP WITH SOVIET INVITATION TO WALLENBERG RELATIVES

(W/CN 84)

STOCKHOLM, AUG. 14 (AP) - THE SOVIET UNION HAS INVITED FAMILY AND FRIENDS OF MISSING SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG TO MOSCOW TO DISCUSS HIS DISAPPEARANCE 44 YEARS AGO, THE SECRETARY OF THE WALLENBERG ASSOCIATION SAID TODAY.

WALLENBERG, WHO WOULD BE 77, IS CREDITED WITH SAVING TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM NAZI CONCENTRATION CAMPS IN WORLD WAR II. HE WAS ARRESTED BY THE SOVIET ARMY ENTERING BUDAPEST IN 1945. MOSCOW HAS SAID HE DIED OF NATURAL CAUSES IN PRISON IN 1947, BUT SOVIET DISSIDENTS REPORTED SEEING HIM ALIVE AS LATE AS 1986.

SONJA SONNENFELD, SECRETARY OF THE SWEDISH-BASED ASSOCIATION TO FIND AND FREE WALLENBERG, SAID THE INVITATION TO A FOUR-MEMBER GROUP INDICATED THE SOVIETS MIGHT RELEASE MORE INFORMATION ABOUT HIS FATE. "JUST TO REPEAT THAT OLD INFORMATION WOULD NOT BE ENOUGH TO INVITE US," SHE SAID TOLD ASSOCIATED PRESS. "THE SOVIETS MUST BE AWARE THAT THERE SHOULD BE NEW ASPECTS."

IT WAS THE FIRST TIME THE SOVIETS HAD OFFERED TO MEET WALLENBERG'S FAMILY OR OFFICIALS OF THE ASSOCIATION TO DISCUSS THE CASE, MS. SONNENFELD SAID. THEY PLANNED TO GO IN MID-OCTOBER.

THE INVITATION WAS TO HIS HALF-SISTER NINA LAGERGREN AND HALF-BROTHER GUY VON DARDEL, MS. SONNENFELD AND PER ANGER, WALLENBERG'S ASSISTANT AT THE SWEDISH EMBASSY IN BUDAPEST.

MS. SONNENFELD SAID THE GROUP WAS PROMISED MEETINGS WITH HIGH-LEVEL OFFICIALS, "BUT NO NAMES WERE MENTIONED AND WE DIDN'T INSIST."

WALLENBERG ISSUED SWEDISH TRAVEL DOCUMENTS TO 20,000 HUNGARIAN JEWS SCHEDULED TO BE SENT TO NAZI DEATH CAMPS. HIS INTERVENTION WITH GERMAN AUTHORITIES WAS CREDITED FOR THE SURVIVAL OF ANOTHER 100,000 JEWS FROM A PRE-WAR COMMUNITY OF 750,000.

THE SOVIETS NEVER EXPLAINED WHY HE WAS ARRESTED BUT HISTORIANS BELIEVE HE WAS MISTAKEN FOR AN AMERICAN SPY. CB/

CND1D

A-WIRE

15-AUG-89 04:08

E/W - 0415 INTRO WALLEMBERG (NEW MATERIAL/QUOTES)
(STOCKHOLM, AUG. 15)

THE SOVIET UNION IS REPORTED TO HAVE INVITED RELATIVES OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG TO MOSCOW TO DISCUSS HIS FATE.

WALLEMBERG SAVED TENS OF THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS IN BUDAPEST DURING WORLD WAR TWO BEFORE HE WAS ARRESTED BY SOVIET FORCES. THE USSR SAYS HE DIED IN A MOSCOW PRISON IN 1947 BUT HIS FAMILY SAYS HE MAY STILL BE ALIVE IN LABOR CAMP.

THE HEAD OF SWEDEN'S RAOUL WALLEMBERG ASSOCIATION, PER ANGER, SAID IN STOCKHOLM YESTERDAY THE INVITATION CAME LAST WEEK FROM SOVIET AMBASSADOR BORIS PANKIN.

ANGER WAS SERVING WITH WALLEMBERG IN BUDAPEST WHEN HE DISAPPEARED. HE SAID HE WOULD GO TO MOSCOW IN OCTOBER TOGETHER WITH WALLEMBERG'S HALF-SISTER NINA LAGERGREN, HALF-BROTHER, GUY VON DARDEL AND THE ASSOCIATION'S SECRETARY SONJA SONNENFELD.

ANGER WAS QUOTED AS SAYING THE FAMILY HAD BEEN PROMISED "HIGH-LEVEL" TALKS BY THE SOVIETS. SONNENFELD SAID SHE BELIEVED SOME RESULTS WOULD COME FROM THE TRIP.

A SWEDISH FOREIGN MINISTRY SPOKESMAN WAS QUOTED BY UPI AS SAYING THE SOVIET INITIATIVE WAS APPRECIATED AND IT WAS HOPED THE VISIT WOULD CLARIFY WHAT HAPPENED IN THE CASE. (NCA/UPI/REUTER/AP--FF058)

SUMMARY: THE SOVIET UNION IS REPORTED TO HAVE INVITED RELATIVES OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG TO MOSCOW TO DISCUSS HIS FATE. WALLEMBERG SAVED TENS OF THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS IN BUDAPEST DURING WORLD WAR TWO BEFORE HE WAS ARRESTED BY SOVIET FORCES. THE USSR SAYS HE DIED IN A MOSCOW PRISON IN 1947 BUT HIS FAMILY SAYS HE MAY STILL BE ALIVE IN LABOR CAMP. THE HEAD OF SWEDEN'S RAOUL WALLEMBERG ASSOCIATION, PER ANGER, SAID IN STOCKHOLM YESTERDAY THE INVITATION CAME LAST WEEK FROM SOVIET AMBASSADOR BORIS PANKIN. A SWEDISH FOREIGN MINISTRY SPOKESMAN WAS QUOTED BY UPI AS SAYING THE SOVIET INITIATIVE WAS APPRECIATED AND IT WAS HOPED THE VISIT WOULD CLARIFY WHAT HAPPENED IN THE CASE. GG

F504

By Julian Isherwood Scandinavia Correspondent

THE SOVIET UNION has invited relatives of Raoul Wallenberg, the Swedish diplomat who reportedly saved 100,000 Hungarian Jews during the 1939-45 War, to talks in Moscow, a family representative said yesterday. It is the first initiative from the Soviet Union since Mr Wallenberg disappeared after being arrested by Soviet forces near Budapest in 1945 on the orders of Leonid Brezhnev, then Political Commissar.

The case has been a permanent thorn in relations between Sweden and the Soviet Union which, despite several reported sightings of Mr Wallenberg in Soviet labour camps, has claimed he died in protective custody in 1947.

"We certainly welcome this invitation and hope that these will be truthful talks," said Per Anger, chairman of the Wallenberg Commission and one of those invited to the talks. "Our aim is to bring Raoul back home to Sweden."

Others who are to go to Moscow in October are Mr Wallenberg's step-brother and step-sister, Guy von Dardel and Nina Lagergren, as well as Mr Anger's secretary, Sonja Sonnenfeld.

Mr Anger, who worked with Mr Wallenberg in Budapest in 1944, said he had received the invitation to Moscow from the Soviet ambassador to Sweden, Mr Boris Pankin, who had promised "high-level talks".

Mr Wallenberg handed out protective Swedish citizenship to Jews in Budapest to allow them to flee under Swedish protection to safe countries.

Sweden has never officially accepted Soviet explanations of his fate, and the issue has continually soured relations between the two countries.

In 1957, Andrei Gromyko, the late Soviet President who was then Foreign Minister, said Mr Wallenberg, who would now be aged 77, had died in the Lubyanka Prison in Moscow on July 16, 1947, and had been cremated without a post mortem examination.

But repeated alleged sightings of Mr Wallenberg by Soviet dissident prisoners allowed to leave for the West, coupled with inconclusive evidence from Soviet authorities, have left the case officially open in Stockholm.

The last Swedish effort to shed light on Mr Wallenberg's fate was in December 1988 when Mr Torsten Orn, head of the political department of Sweden's Foreign Ministry, visited Moscow.

On that occasion the Soviet authorities maintained no new evidence was available.

L87

TL0930/89

FF070

B-WIRE

15-AUG-89 16:32

E/W - OPENING OF WALLEBERG FILE RAISES HOPES OF SOLVING MYSTERY

(W/YESTERDAY'S CN84)

STOCKHOLM, AUGUST 15 (AP) - A SOVIET OFFER TO OPEN ITS FILES ON RAOUL WALLEBERG RAISED HOPES TUESDAY OF UNRAVELING THE MYSTERY OF THE MISSING SWEDISH DIPLOMAT, BUT A SOVIET SPOKESMAN SAID THE MATERIAL WILL SHOW THAT WALLEBERG IS DEAD.

WALLEBERG, WHO WAS CREDITED WITH SAVING TENS OF THOUSANDS OF JEWS FROM DEPORTATION TO NAZI CONCENTRATION CAMPS, VANISHED AFTER HIS ARREST BY SOVIET TROOPS WHO ENTERED BUDAPEST AT THE END OF WORLD WAR II.

THE SOVIETS SAY FILES DISCOVERED IN 1957 PROVED WALLEBERG DIED OF A HEART ATTACK IN PRISON 30 MONTHS AFTER HIS ARREST. BUT THE SWEDISH DIPLOMAT WAS REPORTED SEEN IN LABOR CAMPS OR PRISONS SEVERAL TIMES AFTER THE DATE GIVEN FOR HIS DEATH.

THE STOCKHOLM-BASED RAOUL WALLEBERG ASSOCIATION SAID IT HAS BEEN INVITED TO SEND FOUR PEOPLE, INCLUDING WALLEBERG'S CLOSEST LIVING RELATIVES TO MOSCOW FOR HIGH-LEVEL TALKS ON HIS DISAPPEARANCE.

"WE ARE CONVINCED HE IS ALIVE," SAID SONJA SONNENFELD, THE SECRETARY OF THE ASSOCIATION. BUT SHE SAID IT WOULD BE "GOING TOOFAR" TO EXPECT WALLEBERG TO BE RELEASED.

MRS. SONNENFELD SAID SHE ASSUMED THE SOVIETS WOULD NOT HAVE INVITED THE GROUP MERELY TO REPEAT PREVIOUSLY DISCLOSED INFORMATION.

THE GROUP WAS TO GO TO MOSCOW IN MID-OCTOBER, WHERE THEY WERE PROMISED MEETINGS WITH HIGH-LEVEL OFFICIALS.

IN MOSCOW, SOVIET FOREIGN MINISTRY SPOKESMAN YURI GREMITSKIKH SAID WALLEBERG'S RELATIVES "PROBABLY WILL HAVE THE OPPORTUNITY TO ACQUAINT THEMSELVES WITH ALL THE MATERIALS WE HAVE ON THE WALLEBERG CASE, INCLUDING THE MATERIALS ON HIS DEATH IN 1946."

THERE WAS NO EXPLANATION FOR GREMITSKIKH'S REFERENCE TO 1946 FOR WALLEBERG'S DEATH, GIVEN IN PREVIOUSLY SOVIET ACCOUNTS AS JULY 1947.

THE INVITATION WAS WELCOMED IN SWEDISH NEWSPAPER EDITORIALS TUESDAY.

"WILL BALSNOST SHED NEW LIGHT EVEN OVER THE FATE OF RAOUL WALLEBERG? HOPES ARE HIGH, NOW THAT THE SOVIET UNION HAS, FOR THE FIRST TIME SINCE WORLD WAR II, EXTENDED AN INVITATION TO SWEDES TO DISCUSS THE QUESTION," SAID THE EXPRESSEN DAILY.

"THERE IS STILL HOPE THAT WALLEBERG IS ALIVE, THOUGH IT IS NATURALLY NOT VERY HIGH," SAID AN AFTONBLADET EDITORIAL.

"PERHAPS THE INVITATION TO MOSCOW SHOWS THAT THE SOVIET AUTHORITIES ARE FINALLY READY TO COOPERATE TO DISPELL THE MYSTERY SURROUNDING WALLEBERG," AFTONBLADET SAID. JH

FF076

B-WIRE

15-AUG-89 17:06

E/W - (1) OPENING OF WALLEBERG FILE RAISES HOPES..

FIRST ADD TO FF70: ...AFTONBLADET SAID.

WALLEBERG ISSUED SWEDISH PASSPORTS TO 20,000 HUNGARIAN JEWS SCHEDULED TO BE SENT TO NAZI DEATH CAMPS. HIS INTERVENTION WITH GERMAN AUTHORITIES WAS CREDITED FOR THE SURVIVAL OF ANOTHER 100,000 JEWS FROM A PRE-WAR COMMUNITY OF 750,000.

THE SOVIETS NEVER EXPLAINED WHY HE WAS ARRESTED BUT HISTORIANS BELIEVE HE WAS MISTAKEN FOR AN AMERICAN SPY. JM

CND73

A-WIRE

15-AUG-89 18:12

E/W - SOVIET OFFICIAL CONFIRMS WALLEBERG RELATIVES' INVITATION
MOSCOW, AUGUST 15 (NCA/FF70-76) -- SOVIET FOREIGN MINISTRY
SPOKESMAN YURI GREMITSKIKH TODAY CONFIRMED THAT RELATIVES OF VANISHED
SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEBERG HAVE BEEN INVITED TO VISIT MOSCOW.

GREMITSKIKH TOLD REPORTERS THAT WALLEBERG'S RELATIVES WILL
"EVIDENTLY" BE GIVEN A CHANCE TO LOOK AT THE FILES OF HIS CASE.

WALLEBERG SAVED TENS OF THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS IN
HUNGARY BEFORE SOVIET FORCES ARRESTED HIM AT THE END OF THE WAR. THE
USSR SAYS HE DIED IN 1947. BUT REPORTS PERSIST THAT HE MIGHT STILL BE
ALIVE. (TASS IN ENGLISH) TG/BV

CND11

A-WIRE

16-AUG-89 03:40

E/W - 0345 INTRO WALLEBERG (NEW: GREMITSKIKH RESTATES DEATH)
(MOSCOW, AUGUST 16)

A SOVIET SPOKESMAN HAS CONFIRMED THAT RELATIVES OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEBERG HAVE BEEN INVITED TO MOSCOW TO DISCUSS HIS FATE. BUT HE RESTATES MOSCOW'S POSITION THAT WALLEBERG IS DEAD.

WALLEBERG SAVED TENS OF THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS IN HUNGARY BEFORE SOVIET FORCES ARRESTED HIM AT THE END OF THE WAR. THE USSR SAYS HE DIED IN 1947, BUT REPORTS PERSIST THAT HE MIGHT STILL BE ALIVE.

ACCORDING TO TASS, SOVIET FOREIGN MINISTRY SPOKESMAN YURI GREMITSKIKH TOLD A PRESS CONFERENCE YESTERDAY THAT THE RELATIVES "EVIDENTLY WOULD BE GIVEN A CHANCE TO FAMILIARIZE THEMSELVES WITH ALL MATERIALS CONCERNING HIS CASE, INCLUDING THE DEATH OF WALLEBERG IN 1947."

TASS SAID GREMITSKIKH POINTED OUT THAT "THE SOVIET UNION HAS AN OFFICIAL RECORD ON THE CAUSE OF HIS DEATH."

(NCA/FFD70, AUG 15/TASS IN ENGLISH/B) 66

Erti Hétlap, 19. 8. 9.

Wallenberg-filmet forgattak Budapesten

Rosal Wallenberg a második világháború idején, kőzelebből 1944-ben sok ezer budapesti lakost mentette meg a náci terrortól. A svéd diplomata aztán elment, s mindmáig nem ismerjük, mi történt vele. Napjainkban svéd-magyar koprodukcióban dokumentumfilmet forgatnak róla a Mafilm Hunnia stúdiója révén Budapesten. Rendezője a ma már Svédországban élő Herskó János. A művész egyébként Budapesten született 1926-ban. Gertler Viktor tanítványa lett, majd elvégezte a Színház- és Filmművészeti Főiskolát, aztán Moszkvában képezte magát tovább, s aspiránsként működött. Közel két évtizeden át volt a Színház- és Filmművészeti Főiskola kifestő- és dokumentumtanácskának tanára. Legismertebb filmjei: Vasvári. Két emelet boldogság és a Szessz, Vera című.

A film forgatása hétfőn befejeződött. Ezt követően beszélgettünk Herskó Jánossal, akitől mindenképp azt kérdeztük, hogy a Wallenberg című dokumentumfilm elkészítése előtt, több évtizedes távollét után, mikor lárt ismét Magyarországon?

— Két esztendővel ezelőtt, amikor látást vettem több ország dokumentumfilm rendezőjének itteni tanácskozásán. Hazajöttem akkor is, amikor találkozhattam a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanársaival, többek között olyanok-

kal, akik akkor tanítványaim voltak egyenlőre.

— **Miféle művészi munkája Svédországban?**

— Természetesen a film. Számos sikeres produkciót tudtam megvalósítani, ezenfelül sok levegőjeleket rendeztem, köztük olyan szeszizásokat is, amelyek nagy visszhangot keltettek a nézők körében. De nemcsak rendezőként működtem, hanem színészként is, természetesen saját filmjeimben. Így például szerepet vállaltam Mirnök Emigránsok című művének filmváltozatában.

— **És napjainkban?**

— A stockholmi színház- és filmművészeti főiskola rektora vagyok.

— **Hogyan fogant meg önmagában a Wallenberg-dokumentumfilm megvalósításának gondolata?**

— Ez főként annak a svéd diplomatának köszönhető, aki annak idején Budapesten hágala itteni követségének titkára volt, tehát Wallenberg kollégája. Huzamos pesti távollét után hallandó volt arra, hogy eljőjön a magyar fővárosba, és elmondja a régen történeteket a dokumentumfilmben személyné viszonzókezelésével, a diplomata Per Anker adott ösztönzést tehát a film elkészítésére, egyben kiválasztva azokat az utakat és házakat, ahol forgatnunk kellett.

— **Mikor látta Herskó Jánost ismét a magyar fővárosban?**

— Az érettségi találkozómon.

Kristóf Károly

Barankovics István utolsó megbeszélése Rákosi Mátyással

2. A képviselő és a bíró

Nem kellett detektívregényről képezel, hogy lepergjen előttem jóvendő peremnek a leveleire felépített jelented.

A bíró szembesít a levélkézből a hűggyel, aki ki tudja milyen fenyegetések kénszere alatt vállalkozott a postás szerepre, s velem szemben talán ártatlannak érezte magát, hiszen a levél tartalmáról semmit se tudott.

— Megismeri ezt a nót? O kézbesített önnek egy levelet a választások után? — kérdezi tölem a bíró.

— Igen, megismerem. O kézbesített nekem egy levelet a választások után — felelem.

A bíró keszembe adja a levelet és folytatja:

— Ez volt a kézbesített levél?

— Igen. Ez volt a kézbesített levél — felelem.

— Elolvasta ön a levelet? — kérdi a bíró.

— Igen. Elolvastam.

A levélben — folytatja a bíró — az angolok és az amerikaiak azt kívánják öntől, hogy ezeket és ezeket a kérdéseket tegye szóvá elől parlamenti beszédében. Így van?

— Igen. Így van. — felelem.

Beszélt ön a parlamentben azokról a kérdésekről, melyeknek szövegeitől az angolok és az amerikaiak kívánták öntől? — faggat a bíró.

— Igen. Beszélttem azokról is.

— A levélben az angolok és az amerikaiak különösen hangsúlyozták, hogy tegye szóvá a választási visszafogásokat, melyek természetesen csak az imperialisták képzeletében léteztek. Szóvá tette ön ezeket a választási visszafogásokat elől parlamenti beszédében? — kérdi a bíró.

— Igen. Szóvá tettem. De...

Nem folytathatom, mert a bíró rám szól:

— Újjon is!

Ezét a bíró be is fejezte volna a témát. Az ügyés aztán megállapította volna: „Nemcsak a tárgyi bizonyíték: az angolok és az amerikaiak részletes utasításai tartalmazó levél és a vádlott parlamenti beszéde, hanem a vádlottnak a tárgyaláson tett beamerló vallomása is igazolja, hogy a vádlott parlamenti működése során imperialista utasításokat fogadott el, a parlamentben angol és amerikai ügynökként működött, az imperialisták utasításainak pontosan eleget tett, képviselői függetlenségét elárulta, választóit becsapta, stb.”

Nekem semmiilyen módos se lett volna elmondani, vagy éppen bizonyítani, hogy a levél és parlamenti beszédem között sem-

mitese összefüggés nem volt. A kommunista észjárás szerint különben is csak „szubjektív ténynek” minősült volna, hogy ilyen összefüggés nem létezett, az „objektív tény” az lett volna, hogy a levél utasításai és parlamenti beszédeim tartalma lényegben összefüggtek. Azok, akik tárgyalásokat a rádiókon át hallgatták volna, vagy elhitték volna a vádat; vagy szidták volna az angolokat és az amerikaiakat, hogy ilyen ostoba és lelkismeretlen módon bújba keverték, talán oktalannak tartották volna, mert, a levelet nem semmisítettem meg; legjobb esetbe azt hitték volna, hogy az egész eset az első szótól az utolsóig hazugság, belőlem nem em, hanem ki tudja milyen eszközökkel engem „preparáló” politikai rendőrség beszélt, mely megfélemlített és öntudatom kikapcsolásával átvittele rém akarátát.

Pedig a tényálladék legtöbb eleme igaz volt. A hűggy valóban kézbesítette a levelet. A levélről valóban angolok és amerikaiak utasításaira hivatkozott. Beszédemet valóban elmondtam. Beszédem főbb részei és a levélben foglalt kívánások valóban összhangban álltak. Majdnem minden részlet igaz volt, csak éppen maga a bűncselekmény, melyet a való részektől a politikai rendőrség szerkesztett meg, volt teljesen valótlán és alaptalan. De az összefüggések valótlanságának leleplezésére és bizonyítására nem lett volna módom.

Milyen furfangosan kiagyalt, briliánsan megszerkesztett hazarúvást per anyagát készült itt fabrikálni a providenciális politikai rendőrség!

És hányan lettek áldozatai hasonló eljárásnak és nemcsak Magyarországon! Pedig mindenki, aki a szovjetekes kommunizmus történelmét ismerte és nem zárkózott el az elől, hogy a tényeknek, bármily borzalmasak voltak, hiszgen, tudhatna, vagy gyaníthatna, hogy a politikai rendőrség egyik fő feladata a kommunista politikai céloknak megfelelő „bűncselekmények” felépítése évekkel az ellenfél „líkvidálása előtt.

Gyaníthatja, hogy azt a likvidációs módszert különösen azokkal az ellenfelekkel szemben alkalmazták, akiket megfélemlítették vagy megvásárolni nem tudtak. Tudhatta, vagy gyaníthatna, mindenki, de nem mindenki hitte el, hogy a politikai perak vádlottai és bizonyító anyaga sokszor hasonló módon állítottak elő.

Nem kevesen, akik tudták és el is hitték, abban a meggyőződésben éltek, hogy ami mással megtörtént, velük nem történhet meg; vagy a körületekítő és előrelátó okosságnak legelőmőbb követkeiményeit is mellőzték. En azáltal számoltam, hogy a politikai rendőrség módszereinek nem tudnék ellenállni; s sőtásem állattam magam azzal, hogy amással megtörtént, velem nem történhetik meg. Semmi se bagatelizáltam és nem bíztam el magamat. Minden esetben igyekeztem megtalálni a lehetőséget, hogy a providenciális politikai rendőrség előkészületeit megkülsítsem, a fabrikációk bizonyító erejét eleve hatástalansítam, és az igazság megismerésétől perem esetére is biztosítom. Olyan esetekre is, amikor nem rendőri fabrikációról volt szó, hanem csak arról, hogy egy-egy cselekedetem, mely egyébként semmiféle bűncselekmény tényálladékát nem merítette ki, de belőle a politikai rendőrség peranyagot fabrikált volna, ugyekkeztem a lehetőségeknek eleve vágni.

A szobánforgó esetben a levélről és a körülményekről tájékoztatiam azokat, akiknek elfogadásom után bizonyosan módjuk lett volna a lényegülást a világ elé tárni és így a rendőri fabrikációk peremben felhasználhatatlanná tenni. Megbiztam Esterházi György barátomat, a Néppárt országos igazgatóját, legelőmabb, a kommunista módszereket legelőmabb ismerő képviselőtök egyikké és még két barátomat, hogy az eredeti levelet vigyék el Rajk László belügyminiszternek. Mondják meg neki, hogy az esetről jegyzőkönyvet vettem fel, és nevemben kérjék meg, hogy ezerszámú rendőrséggel nyomoztassák ki, ki az a magát Nyugaton élő, magyar diplomátának nevező, rejtelmes személy, aki ilyen primitív trükkökkel akar kompromittálni. Még egy hasonló levelet kaptam később, melyet az országos eljárás után szintén a fabrikáció főnökeknek, Rajknak továbbítottam.

Az első levél után rendszeresen veztettem „bűnevdelmi” mpiómat. Annál is inkább, mert a politikai rendőrség ugyan megcsüszintete velem az egyelőző levelezést, de minden más módon anyredetlen szorgalommal és mindenre kiterjedő figyelemmel szőtte körülöttem a hálót.

(Folytatjuk)

CND74

A-WIRE

04-AUG-89 17:32

EAST -- WALLENBERG'S SECRETARY DESCRIBES HIS TRIP TO DEBRECEN
MUNICH, AUG. 4 (CHD/H-RESEARCH) -- RAOUL WALLENBERG'S PERSONAL
SECRETARY SAYS THREE SOVIET SOLDIERS WERE WITH THE SWEDISH DIPLOMAT
WHEN HE DISAPPEARED DURING A TRIP FROM BUDAPEST TO DEBRECEN ON
JANUARY 17, 1945.

LASZLO HERTELENDI TOLD RADIO BUDAPEST TODAY THAT WALLENBERG
"DISAPPEARED WITHOUT TRACE" DURING THE TRIP. THE SOVIET UNION SAYS
WALLENBERG DIED TWO YEARS LATER IN A MOSCOW PRISON BUT RELATIVES SAY
HE MAY STILL BE ALIVE.

HERTELENDI SAID WALLENBERG WAS ON HIS WAY IN HIS OWN CAR FROM
BUDAPEST TO DEBRECEN IN 1945 TO LEARN ABOUT HIS STATUS UNDER THE NEW
PROVISIONAL HUNGARIAN GOVERNMENT.

IN AN INTERVIEW WITH THE HUNGARIAN DAILY MAGYAR HIRLAP IN APRIL
1987, HERTELENDI SAID HE SAW WALLENBERG FOR THE LAST TIME IN FEBRUARY
1945 IN BUDAPEST. TODAY'S RADIO INTERVIEW DOES NOT MENTION THIS.

THE RADIO ALSO QUOTES HERTELENDI AS PROTESTING AGAINST THE
INSCRIPTION ON A MEMORIAL PLAGUE WHICH IT SAYS WAS UNVEILED TODAY IN
BUDAPEST TO MARK WALLENBERG'S 77TH BIRTHDAY. HERTELENDI SAYS THE
INSCRIPTION BLAMES FASCISTS FOR ABDUCTING WALLENBERG. HERTELENDI
SAYS HE PROTESTED TO THE HUNGARIAN INTERIOR MINISTRY BUT WAS TOLD TO
STOP COMPLAINING.

WALLENBERG ISSUED SWEDISH CREDENTIALS TO THOUSANDS OF HUNGARIANS,
MOSTLY JEWS, WHO WERE ON THEIR WAY TO NAZI DEATH CAMPS. HERTELENDI
SAID TODAY WALLENBERG MANAGED TO SAVE ABOUT 10,000 LIVES. (RADIO
BUDAPEST-DOH-B, 1200)

SUMMARY: RAOUL WALLENBERG'S PERSONAL SECRETARY SAYS THREE SOVIET
SOLDIERS WERE WITH THE SWEDISH DIPLOMAT WHEN HE DISAPPEARED DURING A
TRIP FROM BUDAPEST TO DEBRECEN ON JANUARY 17, 1945. LASZLO HERTELENDI
TOLD RADIO BUDAPEST TODAY THAT WALLENBERG "DISAPPEARED WITHOUT A
TRACE" DURING THAT CAR TRIP. SOVIET AUTHORITIES SAY WALLENBERG DIED
TWO YEARS LATER IN A MOSCOW PRISON BUT RELATIVES SAY HE MAY STILL BE
ALIVE. WALLENBERG SAVED THE LIVES OF THOUSANDS OF HUNGARIANS, MOSTLY
JEWS, WHO WERE BEING SENT TO NAZI DEATH CAMPS. HE WOULD BE 77 YEARS
OLD TOMORROW. LA/CB

Aso

SECRETARY RECOUNTS WALLEMBERG'S DISAPPEARANCE

(AMPLIFIES CN 74)

MUNICH, AUG. 4 (CMD) -- RADIO BUDAPEST BROADCAST THE FOLLOWING TODAY :

RADUL WALLEMBERG TODAY WOULD BE 77 YEARS OLD. NOW THERE IS STILL MORE UNCERTAINTY SURROUNDING THE SWEDISH DIPLOMAT THAN ACCURATE KNOWLEDGE. A MEMORIAL IS BEING UNVEILED ON THE OCCASION OF HIS BIRTHDAY IN BUDAPEST'S 13TH DISTRICT, THE SECOND ONE IN THE SAME PLACE. THE PREVIOUS PLAQUE WAS PLACED THERE IN THE 1950S. NOW FOLLOWS A SENSATION WHICH WE PROMISED IN THE HEADLINES TO THIS BULLETIN: ANNA LENGYEL HAS INTERVIEWED LASZLO HERTELENDI, SECRETARY TO THE SWEDISH DIPLOMAT WHO SAVED TENS OF THOUSANDS OF JEWS. MR HERTELENDI HAS NEVER MADE A STATEMENT TO ANYONE IN THE 44 YEARS THAT HAVE ELAPSED SINCE THE EVENTS.

((BEGIN RECORDING)) ((HERTELENDI)) RADUL WALLEMBERG, WITH HIS ENTOURAGE, LEFT FOR DEBRECEN ON 17 JANUARY 1945, IN ORDER TO ASCERTAIN HIS STATUS WITH MARSHAL MALINOVSKIY AND THE PROVISIONAL HUNGARIAN GOVERNMENT. HE DISAPPEARED WITHOUT TRACE BETWEEN BUDAPEST AND DEBRECEN. RADUL WALLEMBERG WAS TRAVELING IN HIS OWN CAR IN HIS ENTOURAGE WERE VILMOS LAMPFERDER, ENGINEER -- ON THIS OCCASION HE WAS ALSO THE CHAUFFEUR, A RUSSIAN MILITARY OFFICER, AND TWO RUSSIAN SOLDIERS. HE DISAPPEARED WITHOUT TRACE BETWEEN BUDAPEST AND DEBRECEN.

THE TEXT ON THE MEMORIAL PLAQUE HAS IT THAT FASCISTS ATTACKED HIM, ABDUCTED HIM, AND OBVIOUSLY MURDERED HIM. I AGAIN AND AGAIN PROTESTED AGAINST THIS TEXT TO THE RELEVANT AUTHORITIES, THE MINISTRY OF THE INTERIOR, WHERE, HOWEVER, THEY WARNED ME EMPHATICALLY THAT I SHOULD KEEP QUIET ABOUT THIS MATTER, THAT I SHOULD NOT MENTION IT TO ANYONE, AND THAT I SHOULD NOT COMPLAIN, BECAUSE THIS IS HOW IT HAPPENED.

THE COMMEMORATIVE PLAQUE WAS THERE UNTIL THE VISIT TO BUDAPEST BY PRIME MINISTER OLOF PALME. AT THIS TIME, THE SWEDISH ROYAL EMBASSY PLACED A BRONZE ARM IN THE WALL, UNDER THE COMMEMORATIVE PLAQUE, SO THAT THERE WOULD BE A PLACE FOR THE WREATH OF THE SWEDISH PRIME MINISTER TO BE LAID. I WAS PRESENT AT THE UNVEILING OF THE COMMEMORATIVE PLAQUE.

((LENGYEL)) AND DID YOU PROTEST AGAINST THE TEXT, THEN, TOO?

((HERTELENDI)) YES, YES. I PROTESTED AT THE SCENE AGAINST THE TEXT, BUT UNFORTUNATELY AT THAT TIME SEVERAL PEOPLE FROM AMONG THOSE WHO WERE UNVEILING THE COMMEMORATIVE PLAQUE PROTESTED OVER HOW ANYONE COULD BE SUCH A SPOIL-SPORT AND DISTURB, WITH SUCH MANIFESTATIONS, THIS ACT OF REVERENCE.

UNFORTUNATELY, THE SITUATION IS THAT AS A CONSEQUENCE OF MY RELATIONSHIP TO WALLEMBERG, THERE HAS ONLY BEEN UNPLEASANTNESS FOR ME UNTIL MOST RECENTLY. I HAVE BEEN DISREGARDED DESPITE THE FACT THAT I AM CONVINCED THAT EVERY COMPETENT SOURCE HAS KNOWN WHAT ROLE I PLAYED ALONGSIDE RADUL WALLEMBERG.

((LENGYEL)) FOR HOW LONG WERE YOU UNDER ARREST OR IMPRISONED IN THE 1950S?

-6- (MORE)

HUNGARIAN PARTY ... (2)

TRAIAN POP WAS INFORMED THAT THE HSWP LEADERSHIP HAD MADE SEVERAL STEPS IN THE WAKE OF THE TOP LEVEL MEETING IN BUCHAREST TO SETTLE HUNGARIAN-ROMANIAN RELATIONS. FOR INSTANCE, THE POLITICAL EXECUTIVE COMMITTEE REQUESTED THE COUNCIL OF MINISTERS AT ITS JULY 24 SESSION TO ASK THE MASS MEDIA TO PRESENT ROMANIA IN A BALANCED MANNER. THE BODY EXPLICITLY CONDEMNED THE CONTINUATION OF ANY PUBLIC STATEMENTS IN CONNECTION WITH A ROMANIAN MILITARY THREAT.

MR FEJTI ALSO TOLD THE AMBASSADOR THAT THEY WERE UNABLE TO IGNORE THE PRESS MATERIALS PUBLISHED IN ROMANIA ATTACKING HUNGARY AND THE POLICY OF THE HSWP. HOWEVER, TO FURTHER COOPERATION AFTER THE BUCHAREST MEETING, THE HUNGARIAN SIDE REFRAINED FROM OFFICIAL COMMENT.

BUT HE ALSO POINTED OUT THAT SUCH STATEMENTS MADE BY EITHER SIDE CONTRADICT ENDEAVOURS TO REINFORCE GOOD RELATIONS BETWEEN THE TWO PARTIES AND PEOPLES.

HE EXPRESSED HIS REGRET AT THE DECISION OF THE ROMANIAN SIDE TO CANCEL THE INVITATION OF THE HUNGARIAN COUNCIL DELEGATION TO STUDY THE SETTLEMENT SYSTEMATIZATION SCHEME IN ROMANIA AND HOPED THE MATTER WOULD BE RECONSIDERED.

THE HSWP POLITICAL EXECUTIVE COMMITTEE HAS BEEN INFORMED OF THE PROTEST BY THE COMMUNIST PARTY OF ROMANIA, AND APPROVED THE REPLY GIVEN ON BEHALF OF THE PARTY LEADERSHIP.

(MTI IN ENGLISH/B, AUG. 4/89) gf

-5-(PTD)

SECRETARY RECOUNTS WALLENBERG'S DISAPPEARANCE (2)

((HERTELENDI)) WELL, IF YOU PLEASE, THIS WAS SPORADIC, BECAUSE I WAS DETAINED ON MANY OCCASIONS, UNDER THE MOST VARIOUS TITLES, FOR APPROXIMATELY 2 YEARS.

((LENGYEL)) HOW MANY PEOPLE DID YOU SAVE?

((HERTELENDI)) I SHALL DISCLAIM THAT QUESTION, BECAUSE I WOULD CONSIDER IT IMMODEST TO ACCEPT. I ASSISTED RADUL WALLENBERG IN SAVING PEOPLE, BUT I ATTRIBUTE THE SAVING OF PEOPLE EXCLUSIVELY TO HIM. NONETHELESS, I AM CONVINCED THAT HE MANAGED TO SAVE APPROXIMATELY 10,000 PEOPLE= IN THIS, I TOO HAD SOMETHING OF A ROLE.
((END RECORDING))

((ANNOUNCER)) ALLOW ME TO ADD THAT LAZLO HERTELENDI WAS INFORMED ABOUT TODAYS UNVEILING OF A COMMEMORATIVE PLAQUE FROM MY COLLEAGUE.

(RADIO BUDAPEST DOM/M, AUG. 4/89) gf

* * * * *

MONUMENT TO RAUL WALLENBERG INAUGURATED IN BUDAPEST

MUNICH, AUG. 4 (CMD) ANOTHER MONUMENT TO SWEDISH DIPLOMAT RADUL WALLENBERG WAS INAUGURATED IN BUDAPEST TODAY, THE 77TH ANNIVERSARY OF HIS BIRTHDAY.

RADIO BUDAPEST SAID THAT A MEMORIAL PLATE ALREADY EXISTED IN BUDAPEST, HONORING THE MAN WHO HAD SAVED TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM NAZI DEPORTATION.

THE RADIO INTERVIEWED WALLENBERG'S PRIVATE SECRETARY, MR. LASZLO HERTELENDI, WHO SAID WHE ALSO WAS TO BE DEPORTED BY SOVIET SOLDIERS, BUT BY MISTAKE THEY TOOK HIS 18-YEAR OLD BROTHER.

(RADIO BUDAPEST DOM/M, 1830)

EN

-7-(PTD)

HUNGARIAN OCTOBER PARTY CANVASSING FOR MEMBERS

MUNICH, AUG. 4 (CMD) -- THE HUNGARIAN OCTOBER PARTY IS CANVASSING FOR MEMBERS.

RADIO BUDAPEST SAID SOME REPRESENTATIVES OF THAT PARTY TODAY DROVE A MOBILE KITCHEN TO THE MAIN ENTRANCE OF THE CSEPEL WORKS IN BUDAPEST AND WHILE THE PROGRAM OF THE PARTY WAS ANNOUNCED, SOME HUNDRED PEOPLE WERE SERVED THICK BROWN SOUP AND BREAD AND FAT.

THE RADIO SAID THE MENU WAS TO ILLUSTRATE WHAT WORKERS WILL BE ABLE TO AFFORD IN THE NEAR FUTURE.

ACCORDING TO THE RADIO, THE OCTOBER PARTY WANTS TO BE THE "PARTY OF THE OPEN STREET" AND REJECTS ANY COMPROMISE WITH AUTHORITIES.

(RADIO BUDAPEST DOM/M 1600)

EN

NYERS: PARTY TO EMBRACE DEMOCRATIC SOCIALISM (WITH CN 84)

BUDAPEST, AUGUST 4 (MTI) - WHAT SHOULD THE HUNGARIAN SOCIALIST WORKERS' PARTY BE BUILDING ITS STRATEGIES ON, FOR ACHIEVING SUCCESS AT THE FORTHCOMING NATIONAL ELECTIONS? - WAS ONE OF THE QUESTIONS PUT TO REZSO NYERS, PRESIDENT OF THE HSWP, IN THE EDITORIAL OFFICE OF THE PARTY DAILY +NEPSZABADSAG+, DURING HIS THURSDAY VISIT THERE.

+OUR MESSAGE SHOULD BE FOUNDED ON THE IDEA OF DEMOCRATIC SOCIALISM, MR NYERS POINTED OUT. THIS DOES NOT SIMPLY REPRESENT A TREND OF SOCIAL DEMOCRATIC CHARACTER. WE REPRESENT THE DEMOCRATIC SOCIALISM IN OUR CONCEPT. IT IS OUR INTENTION TO FORM A WIDE LEFTIST PLATFORM, ACCORDING TO THE WESTERN EUROPEAN IDEAS, FOUNDING ON THE PRINCIPLE OF THE PEOPLE'S INTEREST.

THE USE OF THE TERMINOLOGY OF DEMOCRATIC SOCIALISM IS JUSTIFIED BY OUR INTENTION TO DISTANCE OURSELVES FROM THE STALINIST MODEL, MR NYERS CONTINUED. THE IDEA OF DISTANCING OURSELVES ALSO EMERGES IN SUCH A WAY THAT WE WOULD SET UP A NEW REFORM PARTY AT THE FORTHCOMING CONGRESS BY DOING AWAY WITH EXISTING EXTREMES. IT WILL BE THE NEW PARTY PROGRAMME THAT WILL ACTUALLY PUT THE QUESTION TO MEMBERS OF THE PARTY WHETHER THEY ARE READY TO SUPPORT THE NEW HSWP OR NOT.

IN THIS CONNECTION WE SHOULD FIRST CLEARLY DEFINE OUR RELATION TO THE COMMUNIST CHARACTER OF THE PARTY.+

IN CONCLUSION IT WAS ASKED FROM MR NYERS WHETHER THE HSWP WAS PAST THE PERIOD OF SEEKING FOR THE RIGHT POLITICAL SYSTEM.

+YES, WE ARE. A PROOF OF THIS IS THAT WE HAVE ACCEPTED THE IDEAS OF THE MARKET ECONOMY, PARLIAMENTARISM AND SOCIALIST POLICY. THESE CLEARLY SIGNIFY THAT WE ARE NOT IN THE PROCESS OF RE-CAPITALISATION, OR THE CREATION OF A CAPITALIST TYPE OF MARKET ECONOMY. THIS PROCESS CAN BE BEST CHARACTERISED BY STATING THAT WE ARE ADVANCING ON A DEMOCRATIC ROAD TOWARDS A PERSPECTIVE SOCIALISM, MR NYERS CONCLUDED.

THE INTERVIEW IS PUBLISHED IN THE FRIDAY ISSUE OF +NEPSZABADSAG+.

(MTI IN ENGLISH/AUG. 4/89) gf

-8-(MORE)

(DK)

- Belföldi tudósítások következnek. RAul Wallenberg ma lenne 77 éves. Persze ehhez rögtön hozzá kell tennem, hogy talán rosszul használtam az igeidőt, még mindig több a bizonytalanság a svéd diplomata körül, mint a pontos ismeret. Emlékművet avatnak a születésnap apropóján Budapest XIII. kerületében és ez már a második u.a. a helyen. Az előző táblát még az 50-s években helyezték el. És most következik az a szenzáció, amelyet műsorunk bevezetőjében ígértem, Lengyel Anna interjút készített Hertelendy Lászlóval, a zsidók tiszzeit megmentő svéd diplomata titkárával. Hertelendy úr az események óta eltelt 44 év alatt, még senkinek sem nyilatkozott.

- HERTELENDY: R. Wallenberg 1945 január 17-n kíséretével Debrecenbe utazott, abból a célból, hogy Malinovszkij marsallal, ill. az ideiglenes magyar kormánnyal az ő státusát rendezze. Budapest és Debrecen között nyomtalanul eltűnt. R. Wallenberg a saját gépkocsiján utazott, kíséretében voltak Lanfelder Vilmos, mérnök, ezuttal gépkocsivezetőként, továbbá egy orosz katonatiszt, és két orosz katona. Budapest és Debrecen között nyomtalanul eltűnt. Az emléktáblán az a szöveg volt, hogy a fasiszták megtámadták, elrabolták és nyilván meggyilkolták.....(sajnos érthetetlen)..... ez ellen én ismételtén és ismételtén tiltakoztam illetékes helyen, Belügyminisztérium, ahol azonban nyomtérkékel figyelmeztettek, hogy ha ilgassak erről a dolgoról, ne tegyek említést senkinek, ne reklamáljak, mert ez így történt. Az emléktábla megvolt, egészen addig, amíg Olaf Palme miniszterelnök bpi látogatása.....akkor a svéd királyi követség, egy bronz.....helyezett az emléktábla al a falba, abból a célból, hogy a svéd miniszterelnök koszoruját legyen hová elhelyezni. voltam az emléktábla leleplezésénél...

- És már akkor is tiltakozott a szöveg ellen?

- Igen, már a helyszínen tiltakoztam a szöveg ellen, de sajnos akkor az emléktábla leleplezői közül többen tiltakoztak, hogy hogy lehet valaki ilyen "Ünnep rontó", és ez a kegyeleti aktust, hát ilyen megnyilatkozással megzavarnia. Sajnos a helyzet az, hogy én nekem Wallenberggel való kapcsolatomból kifolyólag a legeglegutolsó időkig mindig csak kellemetlenségem volt, mellőzésben részesültem, annak ellenére, hogy meggyőződésem, hogy minden illetékesnek tudomása volt arról, hogy én R. Wallenberg mellett milyen szerepet töltöttem be.

- Ön meddig letartóztatva. ill. becsulva az 50-s években?

(DK)

hogy ne vennék figyelembe külpolitikai szövetségüket és kötelezettségeiket. A magyar származású romániai menekültek problémáját kézben tartják, de a német menekültekkel túlterhelnék magukat; hiányzik az ehhez szükséges törvény, amely tartalmazná a menekültjog legfontosabb alapkérdéseit, és nem elég NDK polgárnak lenni ahhoz, hogy valaki jogosult legyen a menekült státuszra, - írja a bonni lap és fenyegetően bonyolultnak nevezi a helyzetet.

Negyed 1 van, Önök a DK-t hallják és abban belföldi tudósítások következnek: ---

(folytatás a következő oldalon)

(DK)

- Hát kérem elszórtan, mert a legkülönbözőbb alkalmakkor, a legkülönbözőbb címeken vettek őrizetbe, kb. két évet.
- Hány embert mentettek meg önök?
- Ezt a kérdést elhárítom magamtól, mert szerénytelennek tartanám elfogadni, én R. Wallenbergnek segítségére voltam az ember-mentésben, de az ember-mentést őneki tulajdonítom kizárólag, annak ellenére, hogy meggyőződésem, hogy őneki sikerült körülbelül tízezer embert megmenteni, abban némi szerepem nekem is volt.

- Mindehhez még annyit, hogy Hertelendy László kollengánktól értesült a mai emléktábla avatásról.

Baranyában sokoldaló segítséget kapnak az Erdélyből áttelepült, vagy elmenekült fiatalok. a megyében mintegy 600 romániai magyar él, többségük fiatal. A DEMISZ siklósi tagjai a lakás- és a munkahely megszervezésében igyekeznek segíteni nekik.

Pécsett megalakult az Erdélyi Fiatalok Klubja, amely a továbbképzésben és a szabadidő eltöltésében kínál segítséget. Komlón is hasonló klub alakult, míg a HAZAFIAS Népfront pécsi bizottsága négy főiskolást szervezett az erdélyi magyarok számára. A Janus Pannonius tudományegyetem tanárképző fiatal oktatói erdélyi születésű gyerekeknek szerveztek nyári tábort, ahol a magyar irodalommal és történelemmel ismerkedhetnek. A Pécsett működő magyar-román baráti kör ugyanakkor abban segíti az Erdélyből érkezett fiatalokat, hogy megőrizzék román nyelvtudásukat.

- Mind a magyar beruházó, mind a fővállalkozó arra számít, hogy novembertől folytatódik a nagymarosi vízlépcső építése, - ezt közölte az MTI, egy osztrák lap csütrötöki számára hivatkozva. KANYÓ László miután elolvasta a meglepő hírt felhívta SZÁNTÓ MIKLÓST, az OVÍJER vezérigazgatóját.

-?

- SZÁNTÓ: Nem tudom, én is meglepetéssel olvastam ezt a mai ujságban, hát mindenestre bizonyára tudja, május 13-n a kormány úgy döntött,

(DK)

hogy július 31-ig felfüggeszti a nagymarosi vízlépcső építését, ez a határidő hétfőn járt le, ez megelőzően július 20-n egy utasítást kaptunk, hogy október 31-ig függesztsük fel az építést, erről levélben értesítettük a fővállalkozó, az Österreschische Donau Kraftwerk, és néhány részletkérdésről, az állag megóvással összefüggő dolgokról, valamint a háttérpari tevékenységnek a helyzetéről folytattunk megbeszélést hétfőn Bécsben, de arról, hogy ki mire számít, erről sem a hivatalos megbeszélésen, sem a jegyzőkönyvekben, sem a magánbeszélgetésekben szó sem volt.

- Az sem felel meg akkor a tényeknek, amint a bécsi lap írja, hogy az ÖVIBER azt kérte az osztrák fővállalkozótól, hogy ne mondja le az alvállalkozóknak adott megrendeléseket, tehát hogy folytassák a

.....

- Az ÖVIBER azt kérte, amire utasítást kapott, mérje fel az osztrák alvállalkozóknak a helyzetét és augusztus 10-ig tegyen javaslatot azokkal kapcsolatban kiadandó intézkedésekre a tényleges helyzet ismeretében. Mint ahogy az előbb említettem erről beszéltünk, de semmiféle rendelkezést se főo se kontra nem adtunk ki, mi megbízás alapján dolgozunk, amire a kormány utasít bennünket, azt hajtjuk végre.

- Önök azért arra számítanak, hogy november 1-től folytatódik a munka?

- Ezzel kapcsolatban nekünk az a véleményünk, hogy minden részletet mérlegelve a Minisztertanács fog erről a kérdésről dönteni, mi arra is felkészülünk, hogy folytatjuk, arra is felkészülünk, hogy nem folytatjuk a munkát.

- A párizsi Ünnepekén kapcsán az elmúlt hónapban ifjusági konferenciát tartottak Strassbourghban. Ezen újra szorgalmazták a polgári és emberi jogok nyilatkozatát. A szervezők augusztus második felére újabb találkozóra hívták a világ fiataljait és hazánk is kapott meghívást. Szőrényi Péter Rockenbauer Zoltánnal a Piatál Demokraták Szövetségének tagjával beszélgetett, aki szintén az utazók között lesz majd.

- Mit lehet tudni erről tanácskozásról, konferenciáról?

- A FIDESZ delegációnak az egyik tagja most úgy Párizsban a forradalom 200. évfordulója alkalmából a nagyszabású ünnepek...amelynek a proppóját elsősorban az emberi jogok nyilatkozata, ami úgy

Irodalom

Nyomozás

Rejtett bibliográfia

ZILAHY LAJOS
Mely országokban él?

— Előmentéslen monka ez jószerev minden alapoktatás nélkül. Látunk idehaza a Belső Miklós—Bányai László—Porogói Béla-féle Árványi Magyar Irodalom-törzsen, valamint néhány ásvárt reményű írás. Kulföldön pedig csak Sörbendi Gyulának a Magyar emigráció életrajza című munkája. S bizonyos nyelvtörzseken akad egy-egy selektív bibliográfia, dilettáns lexikon vagy könyvtárgy. De ami a legszűkebb: az emigrációban született több mint ezer periodikából az egy-két tucat legfontosabbak sincs meg a feltárás. Mindössze három fejezetben jelenik meg, a műsorhoz látóhátról, a római Katolikus Könyvtár és a párizsi Magyar Műhely. Ezek is külföldön. S az iródnak számjelművel feljegyzésben mindössze három-féle főny segítségül szolgálhat.

— Milyen egyéb nehézségek kell a munkához letérésnek?

— A ma élő emigrációban kérdéseink; küldünk. Ez általános

egyszer, mert azokat rendre visszatér is köldik. Csak hat is kell nyomozni több száz emigrációban. Aztán az anyaggyűjtés technika. Korábban ez is hátrányos volt, emeltek hírtelen. Mígmost a Petőfi Irodalmi Múzeum vadászott egy számligépet, és azt rendszeresen beoktatás a lexikon elkészítéshez. Gond maradjon viszont, hogy a Magyarországon született nékiükészítés anyagát segítette is infóhátról, mert a munkánkban nem kerültek el az internet. Hízen aki meg neked: katonakönyv, el nem ártóval: hogy ez milyen munkát jelent.

— Nem kell ottal tartani, hogy ez a vállalkozás a Világörvénnyel is keztesz aránya jó? Anak eladó költés 1970-ben jelent meg a hírdőre, F-bőlnek írtam pedig Ábram ére, a zóna nézve csend.

— Húsz-huszonöt éves kizárólag teveszünk. Az A-Idé G-ig több évtől december 31-én elkészült és jóvá nyomatják. Ot ér ahat meg: lére az egész munka, mert ha nem így lenne, félő, hogy örökre elbocsátják. De jobb helyeken ilyen arányú munkálatok egy nagy szerkesztővége vége, meg az emigrációban, melleslegkövetésben történő. Mindössze két emigrációban azonos, s ha sikerül, elhárítom híába.

MÉRCEZÉ TIBOR

A magyar lexikonkészítés történetében egyedülálló vállalkozásnak számít a Petőfi Irodalmi Múzeum kéziratainak vezérlője: úgynevezett magyar emigráció-lexikon szerkesztése. Nagy Csabónál kezdődött, mi is érteendő csent?

— Valójában a magyar irodalom emigráció lexikona munkacímén folyó vállalkozásról van szó — amelyet 1985-ben egy szerkesztőbizottság indított volna el. Ez a munkacsoport azonban — túl bizonyos előzetes munkák sorsában funkcionált, így gyakorlatilag egyedül szerkesztés és jószerev magam írom a cikkekét is, a mellé- és intézménytervezési szakemberek közvételével, amelyet M. Pásztor József készült.

— Milyen terjedelmre gondolták?

— Ez ma még nem felbecsülhető. Az 1985-ös kezdési tervben megfogalmazt "a világ felosztása" régió szerinti szövekkészletekkel. De ahogy az egész lexikonra jellemző a menet közbeni változás, változott az is. Mert kérték a szövekre kaptnak javaslatait, és így gondoltam, hogy ilyen munkák csak teljesessége érdekében érdekesek lehetnek.

— Tudjuk, kézzel az Új magyar irodalmi lexikon, amely az ismeretlenek szövegeket foglalkoztat. Kiallított keralt magyar szerzőkkel. Mennyire tér el enni az emigráció irodalmi lexikonának megfogalmazás?

— Az alapvetőben és a felépítésben is saját utat járunk. Tarkálni kellett mindenképpel, hogy kik tevényték magyar szerzőknek. Ide tartoznak mindenekelőtt a mindenkori Magyarországra kerülten születettek, függetlenül attól, hogy milyen nyelven alkotnak. A második generációs költői azonban csak azok, akik anyanyelvi ide, akik magyarul is írtak műveiket. A munkánkban emeltek szemlélyeket, szerkesztéssel természetesen a magyar irodalom szerves részének tekintjük.

— Akkor munkát a magyar irodalmi lexikon mellett az a „grit-ó”?

— Először is, a munka elindításakor ez az alapvető még közérdekel volt: nem lehetett ilyen egyszerűen. Másodszor munkánk eddigi magyar irodalmi lexikon szelektív volt. A nálunk ábrázolásból is, már csak terjedelmű okokból is, nyilván ki kell tagadni számos dilettánst, és az eddigi apparátusában sem lehet — a mi specifikus céljainkhoz mérhetően — teljességre törekvő.

— Kik tevényték egyáltalán írótak?

— Szinteegy József meg a munkát, a Magyar írók élete és munkái leírása ebből az eszményrész. aki a szerkesztést is felvállalta. De a szerkesztésnél nem vállaltunk, hogy a szövegek mellett az eligazított, a lapszerkesztést, a könyvtári köteteket, a térszámoldómunkák válogatásait ágnak mondhatjuk és az internetes (szövegi) munkáinkhoz kitélő együttesek vetjük föl a lexikont.

— Nyilvánvaló, az emigráció fogalmának ma volt az akkori-képző a munkálatok kezdete idején, 1985-ben, és ma is.

— Kétáztalón, bár szándékunkkal a munkánkban szereplő „emigráció” nem fedt pontosan. A Trienon utáni utódállamnak ma az iródnak az iródnak elnevezése nem kerül a grájtmunkákra, csak ha egy-egy volt magyar régióbeli tevénytéknek, mint például a Svájcba, majd az Egyesült Államokba, került Sándor Géza. De a tulajdonképpeni emigrációk maig nincs megnyitva, tudományos értelmezése. Feltevéseinkben min-

denevekre mutatnak a példányok emigrációról van szó, hanem kiterjedésekről, vagy bármi más módon kulföldre kerültekéről is.

— Mit kezdünk a választékosulak?

— Azoknak csak az emigráció kuszaként tárgyaljuk.

— Hogy még megadj a egy-egy szerzők?

— Nem tagláljuk az illető személy magyarországi előéletét, csak iskolaképzését. Majd megadjuk az emigráció kezdetének időpontját. Innen indul a részletes életrajz. Mely országokban él, milyen pályákon foglalkozásokat öltött, mely tudományos intézetekben volt a tagja, mely országokban, antológiákban, egyéb kiadványokban publikált? Ezután következnek a szöveg forrás személyi adottságai, teljességre törekvő jegyzéke. Valamennyi magyar és idegen nyelvű alkotása, azok valamennyi kiadása és fordítása. Így megtalálható lesz például Aranyhó Krisztina bestseller-író mintegy kétszázötven művének számbeszámolójeveire fordított címe, és egy-egy munkájának három-négy kiadása is. Vagyis a felvételük a műveket eredeti megjelölésük nyelvével, a cím után megadjuk a műfajt, valamennyi kiadás megjelenési helyét és idejét. Amint van az a szerző, fordítások konvenciókat adottak. Így a lexikon egyben egy rajtolt bibliográfia is lesz... Ezután megadjuk a szerzőre vonatkozó irodalmi bő válogatásokat. S lehetőleg felvételük a személyes életrajz, élet-életrajz. Ezek jegyzéke az életem kötet vége megtalálható. Fontos élv még a lexikon nem mondhat sem politikai, sem esztétikai szempontból senki.

— Irányzatosság, pártállás senkinek?

— Főképpen. Minek odainni példányt. Feltételezem, hogy nyilván volt, mikor az tevényték, a szervezeti taglálások egyis kiderül.

— Kik segítik ezt a munkát?

— Munkát mind a Magyarországra, mind a Petőfi Irodalmi Múzeumnak támogatja. Kiadását az utóbbi vállalkozik.

— És az egyéb feltevéseiben?

AZONOSSÁG ÉS KÜLÖNBÉG

A lexikonok nálunk mindig nagyon változatlan, mondhatni csapogatósságúak levöltek. A legutóbbi aznema kizárólagon példány éppen hírszámideje jelenik meg. Az a kétféletem szelektív-munkákban, amely kétféletem az a célszerűtől föl a vezető ki rangot, hírszerev magának, teljesen hiányosok belőle. A G-betűs ötmázó alatt nem találhatjuk Gán Ocskár nevét sem, csak pedig egy-évtizeddel is hosszabb ideje. Az a hírszerev, amely csak volt — jelen szövegek elcsúsztak. Hírszerev, hogy a Madách Színház által és nagy jóval ígért karakterszerev végleg elhagyja a társulatot, ahol pedig sok szép, olyan meg igazán jellemzőnek a megjelölés. Mindössze kétoldalt kapott és ottott meg hírszerevremegelőző. Mostanra fogva azonban nem lép föl többé. Pályaműködésére hátrérolta el magát.

Gán Ocskár nyilván nem vállalkozhat a társulatnak — nyilvános, a szíróval vége végleges kétféletem — ezt az elegáns és főként megjelölés, az bizonyára aznál sem lepheti meg kollégáit és közönségét — emellett az Ráthonyi Ákos tevényték, hogy a fővárosi emigrációban, vidéki birokban gondolkodva 40 évvel, agytróki vállalkozás az Meté. A két elhatározás között személtéle analógia sincs. Vagy talán mégis csak volt? Mindkétféletem ábrázolásban volna lehetett a fesszert világról. A szövegek megjelölés, a anyai energiák elpazarolása tudják csak felkutatni magukat? A hozzászólás ezennél világa is — Beidőre nézve — éppen olyan furcsa, mondhatni kátrányos kétféletem ásvárt volna, mint az a mondan, a emigráció? A feltételezem hírszerev, az egyrészt írást csomul ásvárték, az másrészt, amely mindig emeltek életek leányok, mák akkor is aznema volna illózatok, akik aztán emeltek világról. Mi kizárólagban folytatott iródnak, az emigráció? És a pálya akkor nem jelentett már széles — anyagi és erkölcsi — megfoghatóság.

Mindenkit megjelölt a hír, de gyorsan hozzá kell lenni: az ő este nem példa nélkül a hazai sajtóműködés történetében. Igaz, nem is érdekeltek senkit. A legutóbbi és a szándékban érten az megjelölés. Beidőre fogva azonban példány még a húszas évek elején jegyeztek föl. Akkor a Károlyi Színház legnépszerűbb szereplője, a mű szíves Beidőre, Ráthonyi Ákos hírszerev végleg a Károlyi színház reménytelenül. Két nappal a Öcskár hírszerev. A várakozástól még mű operettként szövegték, jobbansem előadás előtt, kétféletem Ráthonyi alkotást partnereit és kollégáit, de amikvel sem tudta, hogy először az várják. Minap előzeteselőzőre levélben tájékoztatta Beidőre László agytróki, aztán hírszerev kérésre. Nem tudta rábírni az eddigiakkal megjelölésükre.

— Elyen kérdések ezek, amelyekre néhány mondatban ráppant néhány választást tudunk. A szövegek hiányosságai az alacsony jogszabályozásból és magas jogszabályozásból származik az emigrációban, az a több évtizedes kétféletem (sem) megjelölés szövegekkel szembe kimerítetlenségű hozott.

— Elyen körülmények között csoda-e, ha valaki „visszaemigráció” ásvárték másként felől a szíróval és a köztudomány?

— Így próbál megnyitva tártani.

and a moonlit

est
nd

dfok and Balatonalmádi, on
northern shore. Bon voyage!

P. H.

New drug to help AIDS victims

hington (AFP) — A new
called DDI helps AIDS
gain weight, feel better
sist infections, federal re-
ers said on Thursday.
s is not a cure for
said Dr Robert Yaroshan,
earcher with the Na-
Cancer Institute (NCI).
t appears to control the
t. It can keep the virus

from replicating, but it can't rid
the body of the virus," he ad-
ded.

Studies showed that DDI blocks
the reproduction of the Human
Immunodeficiency Virus (HIV)
which causes the disease.
AIDS patients usually die from
infections after their immune
system become too weak to fight
infection.

night, Habana (Cuban - VII,
Boicys-Zsillinsky út 21. Phone
121-0399) noon to 3 am. La
Redeja (Spanish - XI, Tos
vár u. 9-11. Phone 612-250)
7 pm to 2 am.

FILMS:

English soundtrack films in Bu-
apest cinemas July 29-Aug 2:

BRAZIL: Honvéd (VII, Rákóczi
u. 82) 4 and 5:30 pm. JAWS 2:
Tétny (XXII, Nagytétény u.
272) July 28 and 31, 5 and

Sunday 06:30 Bailey's Bird (ad-
venture). 07:00 The Hour Of
Power (religious programme).
08:00 Fun Factory (kids show).
09:00 Int'l Motor Sports. 13:00
Mobil Motor Sports News. 13:30
Fashion TV. 14:00 And Baby
Makes Six (movie). 16:00 Beyond
2000 (sci-fi and technology).
17:00 Big Valley (western) 18:00
Coca.

Monday 06:30 European Business
Channel (live business news
programme). 07:00 The DJ Kat
Show (kids show). 09:30 Panel

Daily News
8.7.29

Wallenberg Recognition Day

Washington (AP) — President
George Bush signed a resolution
designating Oct. 5 as Raoul Wall-
enberg Recognition Day.

Wallenberg was a Swedish
diplomat in Hungary during
World War II who is credited
with rescuing thousands of Jews
from Nazi roundups by issuing
them with fictitious Swedish
credentials. He disappeared and
was believed to have been taken
prisoner by the Soviets and sent
to a prison camp. Many of his
admirers question Soviet claims
that he subsequently died of na-
tural causes during his incarcera-
tion. Bush visited a statue to
Wallenberg in Budapest on July
13 on the final stop of his visit
to Hungary.

points

When the need is strong, there
are those who will believe any
thing.

Arnold Lobel, American writer

Bloch reportedly ad- link

Washington (AP/AFP) — Fe-
lix Bloch, the US diplomat un-
der investigation for allegedly
spying for the Soviet Union, told
FBI agents he had been paid
"a lot of money" by the Soviet
intelligence service during a re-
lationship of "many years," a
newspaper reported on Friday.
The new development in the
Bloch case came after officials
disclosed in Washington that
Bloch received recent merit re-
raises totalling more than \$13,000
for work "well above average."
Bloch's reported admissions
came in his one brief interview
with the FBI on June 22. The
New York Times reported quot-
ing an "official involved in the
case" as its source.

But the government lacked
sufficient corroboration to pro-
secute Bloch.

Counter-intelligence experts
said they believed Bloch, who
served as the deputy chief
of mission at the US Embassy
in Austria from 1963 to 1967,
was first recruited as a spy
about 15 years ago while serving
in Berlin, government officials
said.

In other developments related
to the case:

President George Bush added
his voice to those advocating
improved US counter-intelligen-
ce efforts.

In Vienna, Friday's editions
of the Neue Kronen Zeitung said
an FBI team had arrived to as-
sist in the investigation. FBI
spokesman in Washington would
not confirm that.

In Moscow, Foreign Min-
istry spokesman Gennady I. Ge-
rasimov said the Soviet Union
has no connection with Bloch.
Gerasimov said he made in-
quiries about Bloch's activities.
"The name of Bloch was not fa-
miliar. We have no connection
with him. We have nothing to
do with him," he told a regular
news briefing.

TRYING TO EVADE MEDIA T.
Felix S. Bloch, with his dog in
Henry Hudson Parkway in New
York, who have been wate
left a Manhattan apartment and
Chappaqua, N. Y., managing to

Over 200, Turkish B have fled

Ankara (AFP) — Turkish of-
ficials said on Thursday that
the number of Bulgarian Turks
fleeing the forced assimilation
programme in Bulgaria since
May had well exceeded the
200,000 mark.

Most of some 397,000 refugees
passing into Turkey had gone
to relations or friends who have
arrived here from Bulgaria in
previous years, the officials said,
but others are in camps in the
Edirne region. Some 140 people
have been obliged to go back
to Bulgaria because the Sofia
authorities would not let their
relatives go, the officials added,
claiming that Bulgaria had de-
vised new tactics to divide Tur-
kish families.

Since ethnic Turks began the

INVITATION

Date of Issuance:

Loan No.: 2510-HU

Livestock Industry

IER No. 2415 00

ent Guide

ndays

NCERTS/STAGE:

Vigadó: Show '89, 8 pm.
Th: Despeche Mode, 7:30
Pink Floyd, 9 pm. Hotel
Courtyard: Violinist Dá-

(DK)

Önök a DK-t hallják, amelyben ismét hazai tudósítások következnek:

A jövő évi importliberalizációról, - ismertebb néven a "liberó"-ról - tartottak délelőtti sajtótájékoztatót a Kereskedelmi Minisztériumban. Az eseményen Hollauer Tibor képviselte a DK-t:

- Zippzár, varrógéptű, akkumulátor, műhold vevőantenna, celofánpapír, vadgesztenye, fenyő, toboz, - íme néhány importcikk arról a listáról, amely az 1990 január 1-től szabadon behozható termékekről készült és amelyet ma délelőtti adtak át az újságíróknak a Kereskedelmi Minisztériumban. Bár számomra egy kicsit meglepő volt, hogy vadgesztenyét és fenyőtobozt eddig csak külön engedéllyel lehetett importálni, tény, hogy az ezeken kívül is több száz terméket és termékcsoportot tartalmazó lista folytán jövőre már 60 %-ra bővül teljes importunk szabadon behozható része, - amire egyébként a valutát, a tavalyi 300-as létszámról immár 2500-ra növekedett külkereskedő cég számára a Nemzeti Bank a szükséges mennyiségben - természetesen megfelelő forintellenértékért - rendelkezésre bocsátja. DUNAI Imre államtitkár elmondta, hogy ez a mostani stratégiai jellegű lépés volt. 1991-ben ugyanis már 85 %-os lesz az importliberalizált termékek köre és így várhatóan itthon is bekövetkezik majd a nyílt piaci harc külföldi és hazai termelők, termék között. Ebből a reformközgazdászok szerint mind a fogyasztók, mind az államháztartás profitál majd.

-

Néhány napja egyik műsorunkban hallhatták HORVÁTH Edét, a győri RÁBA vezérigazgatóját, aki egyrészt bejelentette, hogy gépkocsimotorokat fognak gyártani, másrészt súlyos vádakkal illette azt a magyarországi környezetet, amely - szerinte - szinte lehetetlenné teszi az igazán eredményes gazdálkodást. Nem sokkal a beszélgetés elhangzása után csengett a telefon és NEMÉNYI László, a Kereskedelmi Minisztérium munkatársa arra kérte szerkesztőségünket, hogy adjuk közre az ő véleményét is. Most ez következik. A riportert Rudi Zoltán:

- (NEMÉNYI) Egy félmondata ütött szíven engem, körülbelül úgy hangzott - nem tudom pontosan idézni -, hogy minden normális államban

Kovács Piac

Hungary-EEC Talks -- The first session of the Hungary-EEC Joint Committee was held in Budapest two weeks after the agreement between Hungary and the Common Market took effect. Willy De Clercq, head of the EEC delegation, said that prospects for Hungarian sales mainly depended on Hungary's progress in modernizing its industry, and establishing more advanced forms of cooperation with Western firms. During the talks, several Hungarian company managers complained that the agreement had not been extended to the liberalization of agrarian trade. M. De Clercq met Károly Grósz, HSWP General Secretary, and Prime Minister Miklós Németh.

Raoul Wallenberg Association -- An association named after Raoul Wallenberg, the Swedish diplomat who saved tens of thousands of Jews during the Second World War, was founded in Budapest in mid-December. The aim of the Association is for the culture, art and intellectual life of the 80,000 Hungarian Jews to take their proper place in Hungarian cultural life, and for prejudices to be eliminated. In the interest of the Gypsy population, numbering almost 500,000, the Association attaches importance to primary and secondary education through the medium of Romany, the development of newspaper and book publishing, and the renewal of social welfare policy. The Association hopes to take part in political decision-making on minorities at both local and parliamentary level.

Independent Trade Union Meeting -- The Democratic Trade Union of Scientific Workers (TDDSZ), an independent trade union founded six months ago and having around 4,000 members, recently held its first delegates' meeting. The consultation aroused keen international interest. According to the programme approved at the meeting, TDDSZ safeguards the interests of scientific and cultural workers and, in general, those of scientific activity. It calls for determining a new minimum wage and subsistence level, and is striving to see that no one should fall below these levels. TDDSZ demands that intellectual work should be given the prestige

pusztított, amelyek korai egy-egy mást ki is találtak. Az egyik az ügyvezetői alkotó ismeretek rendszere, a másik — és erre különösen büszke vagyok, mert a Magyar Tudományos Akadémia kiváló munkatársát, Tomás Pált sikerült megnyernem hozzá — a két ország meghatózott és kiemelt térségének ökológiai összehasonlítása. Arra vagyunk kíváncsiak, hogy az ipartelepeknek mennyire befolyásolták a környezetet.

— Még máiféle érdeklődésről beszéltem, hád kérdészem meg, hogy került kapcsolatba a nyugvatos években a magyar ellenállással?

— A Soli Deo Gloria reformátuskollegiumban Bográd István tanár úr, Sós Géza és Sain Márton, aki ma is él, a legjobb értelemben véve demokraták voltak és rendkívül aggodalommal, elienszenvenvel nézték a német terjeszkedést. A másik nagy elemem, igaz jóval korábbi, a Márciusi Front volt 1938-ban. Jól emlékszem rá.

— Komolytalanul hangzik, de nem mondtatok mást, elég korán kezdte...

— Ahogy vesztük. Később az-án ebben a kollégiumban, Bográd tanár úr közreműködésével sikerült elrejtennem olyan embereket, akiknek siker meg a nevet se tudtam. Horváth Sándor, Losonczy Géza, Donáth Ferenc és Kálai Gyula. Röviden ez volt.

— Egy kis téma túl röviden.

— Mindenesetre a kollégium toleráns szelleme sokat segített.

— Elég a tevékenység során előbb-utóbb látta Szent-Györgyi Albertet, akiknek később a veje is lett. Vele milyen körülmények között ismerkedett meg?

— Mint annyit sok mindent, ezt is a sárvényezések köszönhetően. 1942-ben egy turistabárában a szomszéd szobában lakott és nem tudott a lármánk miatt aludni. Így kezdődött.

Es folytatódott, amint a továbbiakból megtudom, a díktizott vacsorával, ahol a tudós lánya ült vele szemközt. Az ismeretéből mind gyakoribb látogatás lett Szent-Györgyiék otthonában, ahol megismerkedett az akkor szellemi élet elitjével, Ferenczy Béni-vel, Dézi-Huber Istvánnal és Major Tamással.

— Major volt az, aki összekötött engem az ellenállással. Tegyük azonban hozzá, hogy nekem más lehetőségeim voltak, mint a többieknek, apám német ipari kapcsolatai révén. Ismeréseitől gyakran kaptam kölcsön a kocsijukat, mert azt gondolták rólam, hogy gyermekem kirándulásokra használok ki a bűtygek között. En ezeken az autókön üldözötteteket szállítottam, röpiratokat és fegyvereket. A német rendszámú autót nem igazolatták. Egy alkalommal egymás között használt tolvajnyelvünkön Major arról értesített telefonon, hogy megadott napon és időpontban egy Váci út vendéglőben

nek a házukban. És ettől kezdve elég szoros kapcsolat fűzött bennünket egymáshoz, hisz embereket akartunk megmenteni és biztonságba helyezni.

„Nincs más választásom”

— Késő Wallenberget is Anger révén ismertem meg? Milyen körülmények között találkoztak?

— 1944. december 24-ének éj-jelen a nyilasok megrohanták a finn és a svéd követtséget, mert ki akarták telepteni, jobban mondván azt akarták, hogy menjen el a nyilas kormányval. Szent-Györgyi és Nelly, a lánya, akkor már a feleségem, elmenekültek onnan és Anger lakásában találunk menedéket. Nála éltünk egészen január 9-ig. Egy alkalommal egy magas, szőke fiatalember jött oda, és svédül beazált Angerrel. Amikor németül megkérdeztem, mit akar, elmondta, hogy a Benczúr utcóban a nyilasok kirabolják egy házat, s az embereket a Duna felé akarják terelni, ami a biztos halál jelenté. Feltűnt, hogy nem ér oda időben, mert elromlott a kocsija. Így aztán az enyémen mentünk. Magabiztos volt és nyugodt és megmentette az embereket.

— Mi volt a benyomás akkor Wallenbergéről?

— Egy óráig, amíg benn volt meddítáram azon, mi horta ide ezt az embert a biztonságból, a jóleltől és a semlegességtől? És mit gondolhat erről a népről, hisz nem sok olyan képviselővel találkozhatott, aki az ő oldalán állt. En csak azt láttam, hogy olyan magától értetődően tette, amit tett, mintha egy ültetben két tuat zsebkendőt vett volna. Utoljára január 17-én, az Ulfi úton találkoztam vele. Az oroszokhoz ment, hogy biztonságba helyezze azt a 16 kiló aranyat, amit az ültözötték letétbe tettek nála. Kérészemre, hogy jól meggondolta-e, azt felelte: „nincs más választásom”.

— Hogyan reagált az ellenállásra?

— Azt hittem, hogy előkérli. En Szent-Györgyit kerestem, róla faggattam Gerőt, ő meg engem. Végül aztán megtudtam, hogy Molnosszékj marsall szállásán

madik színe megpíllíthatatlan halad előre. Volt is némi nézeteltéréssem emiatt. A Zöldök pártja ugyanis képviselőnek akart jelölni, amit azonban visszautasítottam. Igaz, a harag nem tartott sokáig, mert a svédnek nagyon toleránsak és minden megbeszélésnek. Talán csak Wallenberg tették „kivéve”, mert őt, aki a szövetségek szövetségese volt, hisz tevékenységével ellen-

(hírmagazin)

7.00

Hazai hírek, tudósítások:

- Tegnap este nemzetközi sajtótájékoztatóval ért véget a TDDSZ első küldöttgyűlése. Számvetésük lényegét Orosz Józseftől hallják.

- A küldöttgyűlés két napos vita után az új vezetőség megválasztása mellett elfogadott egy nyilatkozatot, melyben követelik a tudományos élet függetlenné válását a hatalomtól. Szükségesnek tartják azt is, hogy rehabilitálják a politikai okokból diszriminált kutatókat. Hosszú vita után döntöttek arról, hogy a TDDSZ-nek nem csupán a tagság érdekvédelmét kell képviselnie, hanem a politika színterén is meg kívánják jelenni. Határozatban reagáltak GROSS Károlynak a múlt héten Miskolcon tartott beszédére. Kifogásolták a pártfőtitkárnak azt a kijelentését, melyben politikai szempontok érvényesítését ajánlja a felvételek során. A vélemények szerint ennek liberalizálására van szükség. A szakszervezeti érdekvédelmi munkában alapvető fontosságúnak tartják, hogy sztrájalapot hozzanak létre. Elengedhetetlen, hogy a szakemberek hivatásukat politikai nézetekre való tekintet nélkül gyakorolhassák. A TDDSZ résztvesz a párttól, és fellettes szakszervezeti központtól a SZOT-tól függetlenül megalakuló szakszervezeti koordinációs bizottságban, amely a szolidaritás jegyében jön létre, egymás támogatására és védelmére.

2) - Bio 1)

Bpsten megalakult a Raoul Wallenberg Egyesület. Szándékaikról, törekvéseikről László Péter beszél.

- A hazai kisebbségek, mindenek előtt a cigányság, a zsidóság, és az erdélyi menekültek jogainak védelmét tartja legfontosabb feladatának a R. Wallenberg Egyesület. Névadójuk a zsidókat mentő és a második világháború után a SZU-ba elhurcolt, majd ott elhunyt Wallenberg életének megismertetésére filmsorozatot indítanak és ezzel együtt felkutatják az ellenjállás más résztvevőit is. Hamarosan jogsegély szolgálatot hoznak létre azoknak, akiket származásuk vagy vallásuk miatt hátrányos megkülönböztetés

(hírmagazin)

ért. Jóllehet mégsem az ilyen ügyekben akarnak első sorban tenni. Olyan értékrendet fognak a nyilvánosság előtt is képviselni, amely becsülendőnek és tisztelendőnek tartja a másságot, az előítéletmentességet és a toleranciát. Szerintük manapság sokakból hiányzik a eféle szemléletmód és úgy gondolják, a gazdasági gondok növekedésével felerősödik a bűnbakkeresés is, amelynek áldozatai a kisebbségek lehetnek.

- Itt mondom el, hogy ma este 18 órakor a MTA_n tartja alakuló közgyűlését a Magyar-Izraeli Baráti Társaság.

- Ugyancsak a nap eseménye, hogy a HNF országos tanácsa összegzi a választójogi törvénytervezet társadalmi vitájának tapasztalatait.

- Az állami ifjúsági- és sporthivatalban fórumot rendez a magyar-ifjúsági szövetségek országos tanácsa, tehát a MISZOT.

- Miskolcon vitaülést tart a MAGYAR DEMOKRATA FÓRUM és a FIDESZ az országgyűlési képviselők részvételével, Kit képvisel a képviselő címmel.

- Debrecenben felavatják a Magyar Rádió új körzeti stúdióját.

- Mecsek-nádasdon pedig falugyűlésen ismertetik az Ófaluba tervezett atomtemető ügyének fejleményeit.

Sporthírek:

Meglehetősen fáradt csapat beonyomását keltette a Rába Eto a svéd együttes elleni mérkőzésén. És bár győzött 23:22-re, az első mérkőzésen összeszedett hátrányból csupán ledolgozni sikerült, azt behozni már nem. --- A FTC veretlenül nyerte a Budaflax vizilabda tornát és az ezzel járó 1200 dollárt. --- A kard csapatbajnokságon a győzelem a Dózsáé. --- Sajnálatos, a bemelegítés során Szabó Bence kardja átment Csongrádi László sisakján és 2 cm mélyen az ütőér mellett a nyakába hatolt. Szerencsére

HUNGARIAN REPORTS*Be Kfo*RAUL WALLENBERG ASSOCIATION ESTABLISHED

MUNICH, DEC. 17 (CMD) -- THE "RAUL WALLENBERG" ASSOCIATION ESTABLISHED IN HUNGARY TODAY AIMS AT DEFENDING THE RIGHTS OF NATIONAL MINORITIES.

RADIO BUDAPEST SAID TONIGHT THE FOUNDATION MEETING OF THE ASSOCIATION WAS TOLD THAT VIOLATIONS OF MINORITIES' RIGHTS ONLY OCCUR RARELY IN HUNGARY, BUT SEGREGATION HAS NOT DISAPPEARED AND THIS HAS TO BE FOUGHT.

ACCORDING TO THE RADIO, THE RAUL WALLENBERG ASSOCIATION WILL FIGHT PREJUDICE AND THIS IS WHY IT WANTS TO PROMOTE JEWISH CULTURE IN HUNGARY, PRIMARY AND MEDIUM EDUCATION IN GYPSY LANGUAGE AS WELL AS THE DEVELOPMENT OF PRESS AND BOOK PUBLISHING.

(RADIO BUDAPEST DOM/M, DEC.17, 1988, 2100)

EN

*Egyeztetek Luthersinok*HUNGARIAN (EVANGELICAL YOUTH FEDERATION) ESTABLISHED

MUNICH, DEC. 17 (CMD) -- A NEW BODY, HUNGARY'S EVANGELICAL YOUTH FEDERATION TODAY ADOPTED ITS TEMPORARY STATUTES IN BUDAPEST.

ACCORDING TO RADIO BUDAPEST, PARTICIPANTS UP TO 35 YEARS OF AGE ELECTED THE SEVEN-MEMBER PRESIDUM WHICH ALSO INCLUDES PRIESTS.

(RADIO BUDAPEST DOM/M, DEC.17, 1988, 2100)

EN

TRANSYLVANIAN UNION ESTABLISHED IN BUDAPEST*Egyeztetek*

MUNICH, DEC. 17 (CMD) -- A "TRANSYLVANIAN UNION" WAS ESTABLISHED IN HUNGARY TODAY BY MEMBERS OF ORGANIZATIONS AND GROUPS ESPECIALLY WORRIED BY THE SITUATION OF TRANSYLVANIAN HUNGARIANS.

RADIO BUDAPEST SAID TONIGHT THE FOUNDATION MEETING, WHICH TOOK PLACE IN BUDAPEST, WAS TOLD THAT THE TRANSYLVANIAN UNION REGARDED THE NATION'S INDIVISIBILITY AS A BASIC PRINCIPLE.

THE UNION IS CONVINCED THAT THE HUNGARIAN GOVERNMENT AND THE ENTIRE SOCIETY ARE RESPONSIBLE FOR THE SITUATION OF HUNGARIANS OUTSIDE THE NATIONAL BORDERS, FOR THE FREE USE OF THEIR MOTHER TONGUE AND THEIR CULTURE.

ACCORDING TO THE RADIO, THE TRANSYLVANIAN UNION, WHICH DESCRIBES ITSELF AS INDEPENDENT AND DEMOCRATIC, WANTS TO CONVEY HUNGARY'S SOCIETY AN ACCURATE PICTURE OF THE SITUATION OF TRANSYLVANIAN HUNGARIANS.

(RADIO BUDAPEST DOM/M, DEC.17, 1988, 1830)

EN

70 - (P.T.)

Spain hit by general strike

Madrid, Dec 14 (Reuter/AFF)

Spain was hit by a 24-hour general strike on Wednesday which virtually halted transport and industry in a trial-of-strength protest against government policies seen as pro-capitalist and detrimental to ordinary people. It is the first action of its kind aimed at the Socialist Party government of Prime Minister Felipe Gonzalez, since it came to power in 1982, and the first general strike in the country for 54 years.

Union spokesmen said the stoppage was massive. Radio stations reported isolated incidents between strike pickets and riot police.

The Socialist Party-led General Union of Workers and the Communist Party-led Workers Commissions demand a shift in economic policies in favour of wage earners and a rise in the minimum wage and unemployment benefits. They also demanded the scrapping of a youth employment scheme which they said benefited employers.

The government, which has described the protest as "disproportionate" and "unjustified", has likened it to the insurrectional movement in Spain in 1934.

The strike, the first called by the two main unions against the government's wage restraint policies, severely affected international air and rail traffic. Traffic into Madrid was very light. Only a few buses and underground trains were running under an agreement between unions and the government to maintain minimum services with skeleton staff. One train and one flight would connect Madrid to each of the country's main cities during the day.

State television staff pulled the plug on the news bulletin at midnight as the strike started. Unions said they would re-

Most newspapers failed to appear on Wednesday. Even professional soccer players were on strike. Many shopkeepers also decided not to open for fear of reprisals.

The PLO, Jordan and all other Arab states insist on a Middle East peace conference under United Nations auspices and with the PLO as a full partner.

Bein's statement followed a speech here on Tuesday by PLO leader Yasser Arafat, who invited Israeli leaders to an international peace conference and went a step further towards fulfilling US conditions for a dialogue with his organization.

Israel and Washington immediately said Arafat had not gone far enough. But a wide

US group, said his count was deeply satisfied with the recent evolution in PLO thinking.

Sweden believed Arafat had answered all three US demands—acceptance of UN resolutions 242 and 338, recognition of Israel's right to exist and secure borders and renunciation of terrorism in all its forms.

Soviet Deputy Foreign Minister Vladimir Petrovsky told the Assembly: "By expressing willingness to enter negotiations with Israel, and its desire

Wallenberg society to be formed

A Raoul Wallenberg Society will hold its inaugural session on Dec. 17, Saturday afternoon, in the gala hall of the Budapest ELTE University's Faculty of Legal and Political Science. The Society will uphold the spiritual heritage of Wallenberg, wishing to contribute to the strengthening of the principles of tolerance and solidarity amid the present economic difficulties and the increasing social tensions, by countering both old-standing and newfangled prejudices, like anti-semitism, hatred of gypsies, and the "skinhead" movement's aims.

Daily News 88.12.10

Palme murder suspect detained

Stockholm, Dec 14 (Reuter) — Swedish police said on Wednesday they had detained a 41-year-old convicted killer and were questioning him in connection with the murder of Prime Minister Olof Palme nearly three years ago.

Stockholm District Court had appointed public defender Arne Liljeros to represent the man, who was not named, and state prosecutor Anders Hellin was named to take charge of legal proceedings, police added.

Swedish radio said party political leaders had been briefed on the case and told the suspect had a deep hatred of Palme.

Several suspects have previously been detained over the killing but only to be released later

had been convicted of killing a drug addict with a bayonet in 1971. This murder took place only a few metres across the street from where Palme was shot by a lone gunman as he walked home from the cinema with his wife on the night of Feb 26, 1986.

The reports said the man was found in possession of firearms for which he did not hold a licence. He was described as unemployed but had been working as a bouncer in a nightclub near the scene of the murder at the time of Palme's killing.

Swedish radio said the man would be shown to witnesses of the Palme murder including Palme's widow Lisbet, the only person to catch more than a fleeting glance of the killer.

Franco-African summit

Casablanca, Morocco, Dec 14 (Reuter) — Leaders of Franco-African coups are gathering in Morocco on Wednesday for a summit which will signal a triumphant return to the forefront of African politics for Morocco's King Hassan.

Twenty-five heads of state at the largest turnout for Franco-African summit, will attend the two-day meeting which starts on Thursday.

Morocco walked out of the OAU in 1984 after it admitted Polisario guerrillas fighting for independence for the Western Sahara, annexed by King Hassan in 1976.

"It is an impressive showing for a country that is not a member of the main pan-African body," said one Western diplomat based in Rabat. "Hassan will pull out all the stops to show, the OAU needs Morocco."

VORONTSOV SHIITE AFGHAN

Kabul, Dec 14 (AFP) — Soviet Ambassador to Afghanistan Yuri Vorontsov said he would meet with Iranian-backed Shiite Afghan rebel leaders to discuss installing a coalition government before Soviet troops

LÉVAI JENŐ

Raoul Wallenberg...

Nevig időtlen jelképpé emelkedett. A Gústa emberiség eszményje jelképe, amely nem ismeri a nemzeti elhatárolódást, a felekezeti előítélést, s élete árán is felép az éretlenes önkényesri szemben.

1944. július 9-én érkezett Budapestre, hogy a szerleges Svédország diplomáciájának mentővén nyújtsa az üldözött magyar zsidóknak, akiket pusztulásra zártak a kereszt elozónál — a horog-és nyílkeresztesek — a hatalmi erőszak tevélyát szabadítván rá a magyar nemzetre is.

Első megnyilatkozása így szólt: „Megpróbálom mindi több emberemet megmenteni, minél több embert kézbeadhattam a gyilkosok karva közél.” 1945. január 17-én, emberfeletti, önfeláldozó munka után: „Baldog vagyok, hogy műszámon nem volt létezem eredményem.” Soha többé nem szálhaton. A szálkái önkény szovjet börtönbe hurcolta és elcsúsztatva.

Így neve nemcsak az embereserget hóli hitvallóval forrt össze, kifejez az áldozati és alkalatlan embereserparitás egészebelem győztesét is. A faiszta gonosztervekkel szemben eszel-csezel-megvesztegetéssel még megérthető a merési folyamatban veszélyekkel küzdőnek élte, a tömeggyilkos borzalmakkal szegélyezett szálkái hatalom végeztet vele a moszkvai ljubánkai börtönben.

Raoul Wallenberg mégis él, örökké éni fog — gyilkosait viszont gyilkált fogja körül most is mindörökké.

A hős svéd diploma emlékét világszerte szobrok, éltetrajzi művek, válogatások, dokumentumok, utazások örik. Itt, Budapestben is van szobrá, szócikk, tanulmányok, hírlapi cikkek kísértik nyomon kísérni hadaközveti. A Magyar Téli kiadásában most jelent meg Lévai Jenő írtatású vasok könyve *Raoul Wallenberg repórtage élete, hősi küzdelmei, repórtage előindítások tőke címen*. A szerző híres dokumentumok alapján, életnek mutatja be a meggyilkolt Wallenberg életét és életművét. A mostani, harmadik, teljesebb kiadásban jelzi, hogy előkészítés alatt áll a svéd, a dán-norvég és az angol-amerikai kiadás is. A könyv emléktábla véli: Raoul Wallenberg világhíresség — emberként, hősként, mártírként, történelmi személyiségként.

Egyetlen élt megemléke is heroikus cselekedet: 0 niszterek mezei meg a pusztulást. Ezt nem bocsátotta meg neki az a rendszor, amelynek alapjai hektatombákra épültek. Legrejtélyesebb életemoznata, amelyre még sem derült fény: hogyan tűnt el? Miért tartóztatta le a szovjet katonai hóság? Mi volt élene a vád? Miért harcolták el?

Decembere indult az 1945. január 17-é végzet napon, hogy Malinovszkijjal tárgyaljon, tárgssa a gettó felszabadítását, és a demokratikus magyar kormányt Magyarországi újjáépítésének programját tárgyaljon. Megérkezett-e egyáltalán Debrecenre? Tízik! Ami egytérmet: Moszkva börtönjébe csúszdott rá.

Nyilvánvaló: kén-gyámkar pálojába került. Imperialista kén: Kém! Így végzett akkórón a szovjet nép leghevebb, leghevesesebb fiaival is.

A svéd kormány ímeleti sürgessére Vinsztónji helyettes külügyminiszter — a szovjet önkényes egykori zsebhórára — 1947. augusztus 18-án diplomáciai jegyzékben az a valótlanság állította, hogy Raoul Wallenberg nincs a Szovjetunió területén. Később — 1957. február 6-án — Andrej Gromiko külügyminiszter közölte, hogy Wallenberg törvényesít áldozata lett, amíg is „a szovjet kormány őszinte sajnálatát” fejezi ki.

A világ közvéleménye megkérdőjelezte a tájékoztatást. Inkább hitt az eszménytől legendának: Raoul Wallenberg él.

Lévai Jenő kiűnt könyve főhajtás Wallenberg él szellemé élet. (Magyar Téli)

ROBOTOS IMRE

HANÁK PÉTER

A Kert és a Műhely

„A századvég bécs és budapest szellemi életének ötudata, kötődése, tematikája, formája erősen elír egymástól. Az osztrák Bécstől és Budapestjétek szellemi közönsége közeledtek, szinte érintkeztek egymással. Mégörtek egy negyedszázad csodálatos virágokra állott. E virágzás néhány jellemzőnek is maradandónak véli vonását, újítását, alkotóját kísérték meg bemutatni. A lélek, ha értelmez is, még nem magyarázhat... szerzetnek elhatárolt a gyors és könnyő magyarázat csúszdáján” — írja a szerző, a korcsak kiűnt ismerője, a jelen története: Hanák Péter. Bár írásában jelen van az eszmény-és politikatorézi, a könyv azonban elsősorban a szellemi áramlatok ígalmas írtá kísérő nyomon, azt, hogy miként formáltak a hétköznapiak a tudást, az életet, a szót, s miként formálta az ember a lakást, környezetét, önmagát, mire esen rá a tekintete, s mi nem vet észre, vagy kerül ki szándékolás. A kötet tanulmányai tehát művelődéstörténelmi, kultúrtörténelmi esszék.

Különbögekről olvashatunk meg azonoságokról, a két ország, a két főváros kettefe mátróiról, versengéséről. A pálya — mondhatjuk — ugyaszna, csak a levert gátak száma különbözik a történelmi háttérben, és peraz az előrendől elő sem volt azonos. Bár a szakemberek legtöbbje csak bonnot-nak tartja a kijelentést, hogy „a történelmi voltaképpen művelődéstörténet — a politika köztagsával”, és Hanák Péter rá is mutat — többek között a Herzi-szobor áthelyezése körül politikai vihar bemutatásánál —, hogy mennyire egyetben kell nézni a jelenségeket, mégis éppen e kor igényli, hogy elemzősek az említett művelődéstörténetre az eddig megzokottnál nagyobb színi eszék. Hiszen a századforduló egyre több színi sugárát is jelentekre az emberi élet primáján az ebből az életből táplálkozik, azt megvető vagy imádó, részletre bontó, illetve az egész átfogó művészet és tudomány segítségével. A perenne történet szerűség, e térség felismerési szükriszának fel en a nagyvárú művészetek, melyhez hasonlóval kevés kor dicsékedhet, és két világháború között hezsz, hogy felismerjük a hozzáik is zető, pártatlan remekműveket. (Kafka csak a 60-as évektől vált ismertté és élelmett.) De a megváltozott, józansabb politikai viszonyok is e-

légiórtik a „hódgy békeidő” nosztalgikus vagy kritikus — minőség az élt, a töbörözöd előjelt szenvedések következménye — szemléletét, tanulmányozását. A külföldbőség alatt (vagy fölött?) megházdó egysege Hanák Péter jellemző példája a Deneser szépségűre vagy a Közép-Európa parkjában felhasznált Kadetzky-mars, mely a tereznák elmaradhatatlan darabja. (Hogy miért nem társul hozná a Rákóczi-induló? Ez mesze zene.)

A Kert a bécsi szellemiség jelképe, a „szimbolikus létezmény”, a szépség és önmaguk megemlézt darabja, tehát bezárkózás, magány, a játék és valóság keveredése, a viszonytalanságok szomorú tudata, az élet tragédiájának színtere, ahogy a Monarchia már — Kraszner szerint — a „világgy kísérleti állomás” lett. („Ausztria nemcsak állam, hanem életvitel és magatartás” — írja napjainkban Barbara Frischmuth.) Rilke, Hoffmannsthal (tegyük hozzá: Trakl) — Klím. Schiele Freudstől függetlenül így érteztik: az élet és a halál közt mezege az álom. Talán nem véletlen, hogy velük szemben Mednyánszky a szenvedés világát ábrázolja, s talán az sem, hogy a derűs Rippl-Rónai egy képevel indították néhány éve a bécsi Modern Museum tárlatát.

Es is elérkezettik a Műhelyek, a magyar valóságokról nemekülni nem tudó, nem is akóró magyar, budapesti művészekhez, akik a szerkesztőség műhelyében (mennyire helynyának ezek évtizedek óta!) dolgoznak, hova az „igazságkeresés és magyarázófilozófia” hajója élt. Mga a bécsiek lezavara: „a művészetnek szabadsága”, a jóval radikálisabb, már-már forradalmi magyar műhelyek: „a népek szabadságát”. Ez perze nem esztétikai mérce, de a magyar alkotók lezámolva a romantikával, immár európai horizont kapcsolódások nyugat-európai társakhoz. Ugyanakkor megörizték az a többiet, amely így visszatérteket is szembe tüntet, és egytérre állt a művészetünkkel. Rendkívül fontos megállapítás: „A Fuzardó Szószó és a Nyugat nemzedéke az azonosági zavarokat nem a szeméti köntösből való kivonulással, hanem az odatöréssel, az azonosítással radikálisulálva, egy éb nemzetünk megformálásával előzta meg.”

Talán sikerült néhány utalással felidézni e kiűnt, új szempontokat, megközelítéset tartalmazó könyv írta azoknak az érdeklődőktől, akik től látnak a hátukon, és tudják, Európához tartozni egytér jeleni, mini ismerni a helyet, ahova tartoznánk valljuk magunkat. (Gondolár Könyvtár)

JÁVOR OTTÓ

Folyóiratszemele

PEST-BUDAI ÁRVÉZ, 1838 (Hírlapjaitól Kötvény, 1988. 2. sz. /március-április/ 65-113. l.). A folyóirat az 1838. évi nagy dunai árvíz 150. évfordulójára készített tanulmányokat adja közre tematikus számként.

KUZMÁN GÁBOR: A DUNA HIDROLÓGIAI VISZONYAI A XIX. SZÁZADBAN (68-72. l.) című tanulmányában arra emlékeztet, hogy a Duna szabályozatlansága a XIX. században több árvízkatasztrófa

25-NOV-88 20:23

WASHINGTON, NOV. 25 (SPECIAL) - THE FOLLOWING COMMENTARY BY A.M. ROSENTHAL APPEARED IN TODAY'S NEW YORK TIMES:

NEW YORK - THE OTHER DAY I MENTIONED TO A FRIEND, A JOURNALIST THAT I WAS GOING TO TAKE PART IN A MEETING IN NEW YORK ABOUT RAUL WALLENBERG. HE LOOKED AT ME IN ASTONISHMENT.

"WALLENBERG? THE MAN HAS BEEN MISSING FOR WHAT, 40 YEARS, MORE - EVER SINCE THE END OF WORLD WAR II. NOBODY LIVES THAT LONG IN A RUSSIAN PRISON! WHAT IS THERE TO TALK ABOUT ANYMORE?"

I SUPPOSE I LOOKED AS ASTONISHED AS HE. I TOLD HIM THAT THE WALLENBERG STORY KEPT POPPING UP IN MY MIND BECAUSE ONE STORY OR ANOTHER IN THE NEWS REMINDED ME OF HIM. WE AGREED THAT PEOPLE HAVE DIFFERENT INTERESTS.

THAT NIGHT AT THE MEETING OF THE RAUL WALLENBERG COMMITTEE OF THE UNITED STATES THERE WERE LAWYERS AND BANKERS AND TEACHERS, WRITERS, SOME MEN FROM WALL STREET, DOCTORS, RETAILERS, CLERGYMEN, ABOUT 150 PEOPLE IN ALL, INCLUDING A MEMBER OF CONGRESS AND A DIPLOMAT REPRESENTING CARL XVI GUSTAF, THE KING OF SWEDEN.

THERE WERE NEW YORKERS, AND MEN AND WOMEN FROM COLORADO, IDAHO, CALIFORNIA AND MICHIGAN WHO BELONGED TO THE AMERICAN GROUP, ONE OF 13 WALLENBERG COMMITTEES ACTIVE AROUND THE WORLD.

THE SAME DAY THERE WAS A STORY ON THE FRONT PAGE OF EVERY NEWSPAPER THAT CALLED THE NAME OF WALLENBERG INTO THE MINDS OF THOUSANDS OF AMERICANS WHO READ IT. THE STORY SAID THAT MIKHAIL GORBACHEV WOULD VISIT THE UNITED STATES IN DECEMBER.

IN 1944, RAUL WALLENBERG, A YOUNG SWEDEN OF 32, WAS ASKED BY AMERICAN REPRESENTATIVES TO GO TO BUDAPEST, THERE TO RISK HIS LIFE EVERY DAY BY TRYING TO SNATCH HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS. GERMAN SOLDIERS AND HUNGARIAN FASCISTS WERE ROUNDING THEM UP TO SEND TO SLAUGHTER CAMPS.

WALLENBERG CAME FROM A GOOD FAMILY AND HAD A FINE EDUCATION, BUT THERE WAS NOTHING ABOUT HIM THAT SPOKE OF THE MAN HE WAS TO BECOME IN BUDAPEST - A MAN WHO BY FORCE OF HIS OWN WILL DID RESCUE THOUSANDS OF JEWS.

HE USED ONLY DIPLOMATIC STATUS, A LITTLE MONEY CONTRIBUTED BY AMERICAN JEWS, AND A STUNNINGLY INDOMITABLE WILL.

HE HID JEWS IN HOUSES FROM WHICH HE HUNG SWEDISH FLAGS. HE MARCHED INTO KNOTS OF NAZI KIDNAPPERS CRYING, "ICH BIN WALLENBERG," AS IF THAT WOULD MAKE THEM FALL BACK. SOMETIMES IT DID.

HUNDREDS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS WERE MURDERED BY THE GERMANS. WALLENBERG SAVED THOUSANDS.

TO THEM AND TO THEIR SONS AND DAUGHTERS, AND TO MILLIONS OF PEOPLE AROUND THE WORLD FOR WHOM THE HOLOCAUST IS ETERNAL, WALLENBERG IS AN ALMOST MYSTICAL REMINDER OF WHAT ONE DECENT, BRAVE PERSON CAN DO, JUST ONE.

IN JANUARY 1945, THE RUSSIANS ENTERED BUDAPEST. WALLENBERG WENT TO MEET THEM AND DISAPPEARED. FOR YEARS, THE RUSSIANS SAID THEY HAD NO IDEA WHERE HE WAS.

IN 1957, ANDREI A. BROVYKO, THEN A DEPUTY FOREIGN MINISTER AND LATER PRESIDENT OF THE SOVIET UNION, SAID YES, WALLENBERG HAD BEEN IMPRISONED BUT HAD DIED IN A SOVIET JAIL IN 1947 AND THAT THERE WERE NO DOCUMENTS OR WITNESSES REMAINING. FROM THAT DAY TO THIS THE SOVIET GOVERNMENT HAS ADDED NO FURTHER INFORMATION.

SO FOR THREE DECADES, NO REAL NEWS.
BUT THE WALLENBERG MOVEMENT IS AS ALIVE AS EVER, FOR TWO REASONS. ONE IS HOPE. NOBODY WANTS TO SAY IT IS GONE. THERE ARE MANY WHO CLING HARD TO THE BELIEF HE IS ALIVE AND METICULOUSLY TRY TO TRACK DOWN REPORTS THAT HE HAS BEEN SEEN IN ONE SOVIET PRISON OR ANOTHER.

THE OTHER, FAR STRONGER, IS THE DETERMINATION NOT TO DO TO WALLENBERG WHAT HE REFUSED TO DO TO THE JEWS OF HUNGARY - TURN AWAY. FOR THE PEOPLE IN EVERY PART OF THE WORLD, WALLENBERG BECOMES PART OF EVERY STORY THAT HAS TO DO WITH BRAVE MEN AND WOMEN WILLING TO SACRIFICE LIFE OR LIBERTY FOR OTHERS.

ANDREI SAKHAROV VISITS THE UNITED STATES AND HIS VERY PRESENCE SOMEHOW FRESHENS THE NAME OF WALLENBERG AND THE SEARCH. (PTO)

FF158

B-WIRE

25-NOV-88 20:26

E/W - (1) - STORY WITH NO END

THE U.S. SENATE HONORS A POLISH JEW CALLED RAPHAEL LEMKIN, ALMOST 30 YEARS AFTER HIS DEATH IN NEW YORK. IT PUTS INTO LAW THE GENOCIDE CONVENTION TO WHICH HE DEVOTED HIS LIFE. THOUGHT ASSOCIATION: WALLENBERG AND LEMKIN FOUGHT MURDER, EACH IN HIS OWN WAY.

NOW THERE IS A WALLENBERG STORY OF ANOTHER KIND - GORBACHEV'S VISIT. WILL HE FINALLY FULFILL THE HOPES THAT HE WOULD UNCOVER AND REVEAL THE FULL STORY OF RAOUL WALLENBERG OR ALLOW AN INTERNATIONAL COMMISSION TO TRY?

THE RESPONSIBILITY TO REPLY BELONGS TO GORBACHEV. THE RESPONSIBILITY TO ASK THE QUESTION BELONGS TO THOSE WHO MEET WITH HIM.

PRESIDENT REAGAN AND PRESIDENT-ELECT BUSH WILL HAVE THE CHANCE. SO WILL THE AMERICAN PRESS - PUBLIC QUESTIONS REQUIRING PUBLIC ANSWERS, AN OPPORTUNITY FOR JOURNALISTS AND A FAR GREATER ONE FOR THE LEADER OF THE SOVIET UNION. RKL/TL

FF029

B-WIRE

13-NOV-88 11:53

E/W -- "QUICK": NEUE SPUR IM FALL RAOUL WALLENBERG

bio

MUENCHEN, 13. NOVEMBER (AFP) - IM FALL DES SEIT 40 JAHREN UNTER MYSTERIOESEN UMSTAENDEN VERSCHWUNDENEN SCHWEDISCHEN DIPLOMATEN RAOUL WALLENBERG IST SEINE IN STOCKHOLM LEBENDE SCHWESTER NINA LAGERGREN (67) AUF EINE NEUE SPUR GESTOSSEN. 'ICH HABE HINWEISE DARAUF, DASS MEIN BRUDER LEBT. ER SITZT IN EINEM RUSSISCHEN SCHWEIGELAGER, DAS SICH NORDWESTLICH VON MOSKAU BEFINDET', ERKLAERTE SIE DER ILLUSTRIRTEN 'QUICK'.

EINEM AM SONNTAG VORAB VEROEFFENTLICHEN BERICHT DER 'QUICK' ZUFOLGE HAT NINA LAGERGREN ENTSPRECHENDE ANGABEN VON SOWJETISCHEN DISSIDENTEN ERHALTEN. 'MIT SEINEN 76 JAHREN GEHOERT MEIN BRUDER ZU DEN JUENGSTEN INSASSEN DES LAGERS.' ER SEI GESUNDEITLICH IN GUTER VERFASSUNG UND DUERFE SICH INNERHALB DES LAGERS FREI BEWEGEN. KURZ NACH ERHALT DIESER HINWEISE HABE FRAU LAGERGREN DER UDSSR-MISSION IN STOCKHOLM EINEN BRIEF AN DEN SOWJETISCHEN STAATS- UND PARTEICHEF MICHAIL GORBATSCHOW UEBERGEHEN. 'ICH VERTRAUEN DARAUF, DASS SIE ALLES UNTERNEHMEN, UM DEN VERBLEIB MEINES BRUDERS ZU KLAEREN', SCHRIEB DIE SCHWESTER DES DIPLOMATEN.

IM SOMMER 1944 WAR RAOUL WALLENBERG IM AUFTRAG DES SCHWEDISCHEN KOENIGS UND VON US-PRAESIDENT THEODOR ROOSEVELT IN GEHEIMER MISSION NACH BUDAPEST GESCHICKT WORDEN. MIT SOGENANNTEN SCHWEDISCHEN SCHUTZ-PAESSEN UND AMERIKANISCHEM GELD RETTETE ER 70.000 BIS 100.000 JUDEN VOR KONZENTRATIONSLAGERN UND GASKAHNERN. IM JANUAR 1945 WURDE ER VON SOWJETISCHEN SOLDATEN VERSCHLEPPT. SCHWEDISCHE PROTESTE WAREN VON STALINS DIPLOMATEN ZUNAECHST MIT DER BEHAUPTUNG BEANTWORTET WORDEN, UEBER WALLENBERGS VERBLEIB SEI NICHTS BEKANNT.

ERST JAHRE SPAETER HATTE AUSSENMINISTER ANDREJ GROMYKO EINGERAEUMT, DASS DER DIPLOMAT IM LUBJANKA-GEFAENGNIS 1947 EINEM HERZVERSAGEN ERLEGEN SEI. ENTLASSENE HAEFTLINGEN HATTEN JEDOCH BERICHTET, NOCH IN DEN 50ER UND 60ER JAHREN KONTAKT MIT DEM ANGBLICH VERSTORBENEN GEHABT ZU HABEN. NINA LAGERGREN IM GESPRAECH MIT 'QUICK': 'MEINE LETZTE HOFFNUNG IST JETZT MICHAIL GORBATSCHOW.'

BY

Bio

CN107

A-WIRE

04-NOV-88 19:32

E/W -- THATCHER CALLS FOR OPENNESS ABOUT WALLENBERG
LONDON, NOV. 4 (CND/SPECIAL-PARROTT) -- BRITISH PRIME MINISTER
MARGARET THATCHER HAS EXPRESSED HOPE THAT INCREASING OPENNESS ABOUT
THE PAST IN THE SOVIET UNION WILL LEAD TO A FULL ACCOUNT ABOUT THE
FATE OF THE SWEDISH WAR-TIME DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG.

THATCHER WAS RESPONDING IN A WRITTEN PARLIAMENTARY ANSWER TO A
QUESTION ABOUT WHETHER THE BRITISH GOVERNMENT HAS RECENTLY RAISED THE
CASE OF WALLENBERG WITH THE SOVIET AUTHORITIES.

THATCHER GAVE THE PARLIAMENTARY ANSWER EARLIER THIS WEEK BEFORE
SHE LEFT FOR POLAND. SHE NOTED THAT BRITAIN HAD LAST RAISED THE CASE
OF WALLENBERG AT THE HELSINKI REVIEW CONFERENCE IN VIENNA IN
SEPTEMBER.

WALLENBERG SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM NAZI DEATH
CAMPS BEFORE SOVIET FORCES ARRESTED HIM AT THE END OF THE WAR. MOSCOW
HAS SAID HE DIED IN PRISON. HIS FAMILY AND OTHERS SAY HE MIGHT STILL
BE ALIVE. TH/TG

K R Ó N I K A

7.00 h

- Novembert elseje, kedd, Mindenszenten napja van. A mikrofonnál a szerkesztő: Rózsa Péter.

Időjárás-----

HIREK:

BUDAPEST: Ma összeül a Párt Központi Bizottsága. A testület a várhatóan kétnapos tanácskozáson megvitatja a belpolitikai helyzetéről és a párt feladatairól készült jelentést. Továbbá azt a beszámolót amely a népgazdaság idei várható fejlődéséről, valamint a következő két év gazdaságpolitikájának főbb vonásairól és eszközrendszeréről szól.

STOCKHOLM: A svéd kormány újabb megbeszéléseken akarja tisztázni a SZU-val a náciizmus üldözötteinek megmentésében jelentős szerepet játszott Raul Wallenberg diplomata sorsát. Carlsson miniszterelnök szerint a stockholmi kormány a kérdést már a legközelebbi magas szintű szovjet-svéd találkozón felveti. Moszkva korábban közölte a svéd kormánnyal, hogy Wallenberg még 1947-ben elhunyt a SZU-ban. Ennek ellenére időnként olyan bizonyítatlan hírekről számol be a világsajtó, amelyek szerint a svéd diplomata még él.

- Az Egy. Államok legfrissebb kül- és belpolitikai eseményeit Bolgár György foglalja össze New Yorkból:

- Szokatlan módon egyszerre három, többé-kevésbé külpolitikai ügy is felkeltette az érdeklődést az Egy. Államokban. A vezető sztori annak a Beirutban nyilvánosságra hozott video-felvételnek a visszhangja, amelyen a legrégebben fogvatartott amerikai tuzs a Reagan kormányzatot hibáztatja majdnem négy éve tartó rablásáért. Pillanatokon belül nemcsak a FEhér Ház szóvivője szólalt meg, mondván, hogy a video-üzenettel nyilvánvalóan az amerikai választásokat akarták befolyásolni. Aztán nemcsak Bush alelnök cáfolta, hogy 1985-ben bármilyen formában tárgyalt volna az amerikai utasszállító repülőgép elrablóival, hanem még REagan elnök is mikrofonhoz lépett kifizetve meggyőződését, hogy T. Anderson nem a saját szövegét olvasta fel, hanem fogvatartóiét. - A második tkp. tisztán külpolitikai jelentés az volt, hogy a washingtoni kormány-

(krónika, 7 h)

zat enyhíti kereskedelmi és diplomáciai korlátozásait a Népi Koreával szemben. Egy szóvivő szerint pl. hajlandók nem-hivatalos diplomáciai párbeszédbe bocsátkozni Észak-Koreával, a két Korea megbékélése érdekében. - És végül a harmadik, félig kül- félig belpolitikai ügy, a Marcos per, amely azonban csak félig kezdődött meg New Yorkban, mert a volt fülöp-szigeti diktátor egészségi állapotára hivatkozva a Hawaii szigeteken maradt, és csak felesége jött el a bíróságra. igaz ő viszont a csipős hideg ellenére, dekoratív, rövidujjú, un. pillangó ruhában, amelyet otthon, a régi uralkodói időkben fogadásokon szokott viselni. A bíró előtt ártatlanlannak vallotta magát abban, hogy 100 millió dollárt magukkal vittek a fülöp-szigeti államkincstárból és abban is, hogy a pénz egy részét illegálisan newyorki ingatlanok fektették be. A bíró ennek ellenére úgy rendelkezett, hogy csak 5 millió dollár óvadék ellenében maradhat szabadlábon, és a pénzt csütörtökig kell letennie. Ha a vád igaz, lesz miből.

GENF: Ma folytatódik az iraki-iráni béketárgyalások harmadik fordulója. Tegnap P.de Cuellar ENSZ főtitkár találkozott ugyan a két ország külügyminiszterével, de megbeszéléseiket inkább tájékozódó-jellegűnek nevezte. Az ENSZ égisze alatt szervezett eszmecsere legfontosabb célja, hogy a szembenálló felek visszavonják egységeiket a nemzetközileg elismert határok mögé.

BUDAPEST: Mától drágul több háztartás-, vegyipari- és kozmetikai termék. A CAOLA 500 gr.-s $\frac{1}{2}$ IP mosogatója pl. 2.50-elt, a 150 gr-s Kék Fehér szappan 80 fillérrel, a 75 gm-s óriás Babakrém pedig 1.40 fillérrel kerül többé ezután. Az Egy.Vegyiművek arról döntött, hogy ULTRA mosogatószereinek árát emeli, mégpedig átlagosan 10 %-l. Ugyancsak drágulnak az automata mosógépek, ezek 3,5 %-l. Mig a keverőtárcsás mosógépek a centrifugák 10 %-l kerülnek többé mától. A Fővárosi Patyolat Vállalat mától átlagosan 28 %-l emeli lakossági szolgáltatási díjait. Ezen belül a díjakat differenciáltan 5-35 %-ig növeli, ennek értelmében pl. a kilos mosás 23 ft, a függőnymosás 21 ft, a zakó, kosztümkabát vegytisztítása 43 ft, és a szőnyeg tiszt-

USSR--Wallenberg an escapee from the goulag?

BRUSSELS, Oct. 23 (Special)--the following front page opinion column appears in today's Le Soir. The writer is Simone Lucki president of the Belgian committee for Raoul Wallenberg.

1250 7-549

PLUS que jamais, en cette période de glasnost et de perestroïka, il convient de réclamer toute la vérité sur le sort de Raoul Wallenberg, le diplomate suédois attaché à l'ambassade de Suède à Budapest durant la Seconde Guerre mondiale.

Par un courage inaltérable, une énergie inlassable et une imagination inépuisable, il parvint à soustraire au génocide nazi plus de 100.000 Juifs voués aux affres du pire abandon.

Affrontant seul Eichmann et les Croix Blechées hongroises ce jeune Suédois protesta d'opéra tant aux abords des wagons de la « solution finale » qu'aux colonnes des marches de la mort vers les camps de concentration, de même qu'aux rangs des stations de formation des convois.

C'est lui aussi qui conçut les fameux « passeports de protection » permettant à des milliers de Juifs d'échapper à la déportation.

C'est enfin lui qui, après la liquidation des maisons protégées et l'instauration du ghetto fermé de Budapest, ravitailla les 200.000 Juifs qui y attendaient, sans vivres, leur départ vers Auschwitz où 500.000 des leurs les avaient déjà précédés en quatre mois.

Wallenberg remplit sa périlleuse mission, poussé exclusivement par son sens extrême de l'humanité.

Sauf la rétribution morale de s'être efficacement entrepris pour des droits de l'homme, là où ils étaient le plus gravement bafoués, Raoul Wallenberg ne retira de ses prodigieux exploits aucun avantage.

Au contraire même, puisqu'il ne le ignore désormais, il a été arrêté le 17 janvier 1945 par l'Armée rouge au moment de la libération de Budapest.

Il avait trente-deux ans. Le cas Wallenberg commence. Après avoir fourni plusieurs versions contradictoires, les autorités soviétiques se fixent sur celle du prétendu décès de Raoul Wallenberg, mais plusieurs témoignages fiables parvenus en Occident le donnent comme toujours vivant.

Les Etats-Unis tentent en vain d'obtenir de plus amples

informations et, le considérant toujours vivant, lui décernent le titre de citoyen d'honneur des Etats-Unis qu'il ne partage qu'avec Churchill.

Un écrivain suédois, M. Kenne Fant, affirme aujourd'hui qu'il n'est pas seulement possible, mais vraisemblable que M. Wallenberg aurait été en traitement dans la clinique du camp de prisonniers de Blagovesjtjensk en Sibérie, à la date du 22 décembre 1986.

M. Fant en est tellement persuadé qu'il a adressé une lettre ouverte à M. Gorbatchev. Il y affirme qu'aussi bien M. Gromyko que le numéro un soviétique ont été abusés par les successeurs du fameux chef de la sécurité de Staline, M. Abakumov.

Selon M. Fant, ce dernier a fait remplacer le nom de Wallenberg par un nom fictif, dans les registres des prisonniers, ce qui explique pourquoi il n'a pas pu être retrouvé.

Des informations selon lesquelles Wallenberg aurait séjourné à Blagovesjtjensk ont déjà circulé auparavant. Entre autres, M. Cronid Lubarsky, ami d'Andrei Sakharov, a fait référence au « vieux Suédois » et Abraham Shifrin prétend dans un livre que Wallenberg y était en 1978. M. Fant signale que Wallenberg a été connu sous différents noms, par exemple « le Suédois », « le diplomate », « Svetski », « 040812 » (sa date de naissance), « Roni Boni » et « le Scandinave ».

Ces éléments impressionnants, joints au fait que le rapport de décès sur lequel s'appuie la thèse soviétique n'a jamais été divulgué, et qu'il ne s'agit ni d'un dissident, ni d'un condamné, ni d'un prévenu, apportent un regain d'espoir de revoir Wallenberg.

Dans le contexte de sa nouvelle pensée politique et au moment où l'U.R.S.S. réhabilite Trotski et Boukharine, le dossier d'un homme de la dimension de Raoul Wallenberg peut-il rester en attente ?

Quelle que soit l'issue de l'enquête que, très certainement, les autorités soviétiques rouvriront, toute l'histoire de Raoul Wallenberg devra être retracée minutieusement depuis le commencement de sa captivité.

Si une tristesse immense nous envahit lorsque nous songeons à Raoul Wallenberg, c'est surtout parce qu'il n'est pas acceptable que le bien absolu trouve comme seule réponse l'absolu du néant.

En Belgique, se développe un puissant courant d'opinion réclamant la vérité et, le cas échéant, la libération du héros. Fait sans précédent, des personnalités parmi les plus éminentes du pays ont signé une pétition (1) recommandant aux Universités d'accorder

à Raoul Wallenberg un hommage pour ses mérites accumulés.

Puisse l'Union soviétique entendre notre vibrant appel, comprendre le sens profond de cette pétition et agir de façon concrète afin que la vérité soit définitivement établie.

SIMONE LUCKI

(1) Les signataires dans l'ordre chronologique : M.M. Eykens, J. Col, Ch. de Duve, W. Martens, L. Tindemans, I. Prigogine, F. Rigaux, J. De Gaver, A. Wolters, V. Van Hecke, L. De Stok, R. Neeschaey, J.-P. Jaspard, P. Mahillon, Y. Jospa, M.-J. Beukenhorst, A. Duguesne, E. Jakhian, G. Schnez, F. Fereiman, G. Sion, P. Mertens, A. Degroove, Ch. Van Der Veken, R. Legros, M. Abramow, R. Henrion, R. Thomas, J. Brachet, M. Ervera, W. Ganshof Van Der Meersch, W. De Clerck, L. Van Den Bosch, E. Klein, M. Walbeel.

1230/188/ad

E/W - GORBACHEV COULD BE THE ONE TO FIND WALLEMBERG

WASHINGTON, OCT. 5 (SPECIAL) - THE FOLLOWING COMMENTARY BY WALL STREET JOURNAL REPORTER BILL PAUL APPEARS IN TODAY'S WALL STREET JOURNAL:

TO: MIKHAIL S. GORBACHEV
THE KREMLIN, MOSCOW

SEIZE THE MOMENT, MR. GORBACHEV. NOW THAT ANDREI GROMYKO HAS RETIRED, ORDER A SEARCH FOR RAOUL WALLEMBERG, THE SWEDISH DIPLOMAT WHO SAVED THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS.

IT WAS MR. GROMYKO WHO TOLD THE WORLD IN 1957 THAT RAOUL WALLEMBERG HAD DIED OF A HEART ATTACK IN A SOVIET PRISON IN 1947. AS LONG AS MR. GROMYKO WAS IN POWER, YOU OF COURSE HAD TO TREAD LIGHTLY ON THE ISSUE OF WHETHER MR. WALLEMBERG MIGHT STILL BE ALIVE, AS MANY EYEWITNESSES HAVE CLAIMED OVER THE YEARS.

BUT I BELIEVE THAT YOU - UNLIKE MR. GROMYKO AND THE HEADS OF STATE HE SERVED, INCLUDING JOSEF STALIN - DON'T THINK MR. WALLEMBERG WAS A SPY. YOUR PRIME MINISTER, NIKOLAI RYZHKOV, SAID IN A SPEECH IN STOCKHOLM A FEW MONTHS AGO THAT MR. WALLEMBERG WAS A GREAT HUMANITARIAN.

FROM NEWS REPORTS, I KNOW YOU RECENTLY HAD A HAND IN CONSTRUCTION OF A NEW MONUMENT TO MR. WALLEMBERG IN BUDAPEST, THE CITY WHERE HE PERFORMED HIS MIRACLE. YOUR PREDECESSORS ORDERED THE ORIGINAL MONUMENT REMOVED TO A PROVINCIAL PHARMACOLOGICAL COLLEGE, WHERE IT STANDS TODAY WITHOUT IDENTIFYING MARKS.

I FURTHER KNOW FROM PRESS REPORTS THAT YOUR GOVERNMENT IS CONCERNED ABOUT ITS OWN UNRETURNED HEROES - PRISONERS OF WAR WHOM AFGHAN RESISTANCE LEADERS HAVE ACKNOWLEDGED HOLDING. THAT'S A FAR CRY FROM THE DAYS WHEN THE STALIN REGIME HAD RETURNING RUSSIAN POWS SHOT ON THE DOCKS OF ODESSA BECAUSE, IN STALIN'S VIEW, A RUSSIAN SOLDIER WHO ALLOWED HIMSELF TO BE TAKEN PRISONER WAS A TRAITOR.

PLEASE FIND MR. WALLEMBERG, MR. GORBACHEV. AS HIS BROTHER NOTED IN A SPEECH IN PHILADELPHIA ONE YEAR AGO, RAOUL WALLEMBERG MAY BE BURIED ALIVE IN YOUR PRISON SYSTEM, A NAMELESS INMATE WHO EVEN YOU, MR. GORBACHEV, MAY THINK DIED LONG AGO.

MR. GORBACHEV, THERE'S NO QUESTION YOUR PREDECESSORS LIED ABOUT WHAT HAPPENED TO MR. WALLEMBERG. IN 1947, THEN-SOVIET DEPUTY FOREIGN MINISTER VYSHINSKY SAID THAT "WALLEMBERG IS NOT IN THE SOVIET UNION," AND THAT "HE IS UNKNOWN TO US." BUT THEN, IN ANNOUNCING MR. WALLEMBERG'S DEATH IN 1957, MR. GROMYKO SAID MR. WALLEMBERG HAD IN FACT BEEN A SOVIET PRISONER IN 1947. SO WHY WHEN MR. GROMYKO SAYS, AS HE DID IN 1957, THAT MR. WALLEMBERG DIED OF A HEART ATTACK, SHOULD WE - OR YOU - BELIEVE HIM?

RECENT PRESS REPORTS HAVE NOTED THAT YOU'VE ALREADY GOT THE KBB TRYING TO FIND OUT WHAT HAPPENED TO THE VICTIMS OF STALIN'S PURGES SO THAT TODAY THE VICTIMS' RELATIVES MIGHT FIND SOME INNER PEACE. TO FIND MR. WALLEMBERG, YOU MIGHT WANT TO START AT THE BLAGOVESHCHENKA LABOR CAMP, WHERE A NEW BOOK BY SWEDISH AUTHOR KENNE FANT SAYS MR. WALLEMBERG WAS SEEN IN 1986 BY "A VERY TRUSTWORTHY SOURCE."

TO MILLIONS OF PEOPLE, RAOUL WALLEMBERG IS A HERO, A COURAGEOUS HUMANITARIAN WHO STARED DOWN THE NAZIS - WHO WERE YOUR ENEMIES AS WELL AS OURS, MR. GORBACHEV.

AND, WHILE YOU'RE SEARCHING FOR MR. WALLEMBERG, PLEASE ALSO SEARCH FOR THE MANY GERMAN, ITALIAN, FRENCH AND OTHER POWS FROM WORLD WAR II WHOM YOUR PREDECESSORS WOULDN'T RELEASE AFTER THE WAR. INDEED, YOUR PREDECESSORS WOULDN'T EVEN COOPERATE WITH A UNITED NATIONS COMMISSION THAT, BETWEEN 1950 AND 1957, TRIED UNSUCCESSFULLY TO GET YOUR NATION TO RETURN VOLUNTARILY THESE THOUSANDS OF MEN.

I THINK YOU'LL EVEN FIND SOME AMERICAN SOLDIERS THERE, TOO.

RKL/TL

FFD67

B-WIRE

02-OCT-88 07:03

E/W -- WALLEMBERG HOPES SURVIVE SOVIET CLAIMS HE'S DEAD

AN AP FEATURE

BY ARTHUR MAX

STOCKHOLM, SWEDEN, OCT. 2 (AP) - RAOUL WALLEMBERG IS A GHOST IN THE SOVIET PRISON SYSTEM.

MOSCOW SAYS, OFFICIALLY, THAT THE SWEDISH DIPLOMAT DIED LONG AGO IN A SOVIET PRISON. BUT IN THE SUSPICIONS OF SOME, HE IS STILL ALIVE: A SHADOW WHO HAS WANDERED THROUGH SOVIET PRISONS, MENTAL HOSPITALS AND LABOR CAMPS FOR 43 YEARS NOW, HIS EXISTENCE PERPETUALLY DENIED.

A GRAPEVINE OF PRISONERS, DISSIDENTS AND INFORMERS REPORT RECURRING RUMORS ABOUT A SOVIET PRISON INMATE OFTEN REFERRED TO ONLY AS "AN OLD SWEDE."

THE MOST RECENT RUMORS REACHING HIS FAMILY CLAIM THAT WALLEMBERG, ARRESTED BY THE SOVIETS IN BUDAPEST, HUNGARY, IN THE WANING DAYS OF WORLD WAR II, WAS STILL LIVING IN AN ISOLATION CELL EARLIER THIS YEAR.

"WE HAVE INDICATIONS. THAT'S ALL WE CAN SAY WITHOUT ENDANGERING PEOPLE. THEY ARE NOT WITNESSES, ONLY INDICATIONS," SAID HIS HALF-SISTER, NINA LAGERGREN, 67.

MANY ADMIRE WALLEMBERG'S COURAGE IN SAVING THOUSANDS OF PEOPLE FROM NAZI DEATH CAMPS DURING WORLD WAR II. HE WOULD NOW BE 76 YEARS OLD.

THE SOVIETS NEVER EXPLAINED WHY THEY ARRESTED HIM, BUT IT IS LIKELY THEY SUSPECTED HIM OF BEING A U.S. SPY. THE KREMLIN LATER EXPRESSED REGRET.

MISSING FOR SO LONG, WALLEMBERG HAS BECOME AS MUCH MYTH AS HUMAN, A HERO WHO WON'T DIE UNTIL HIS REMAINS ARE BROUGHT TO PUBLIC VIEW.

"WE CANNOT HAVE A QUESTION IN OUR MINDS THAT HE IS ALIVE," SAID MRS. LAGERGREN IN AN INTERVIEW. "HOW COULD WE WORK FOR 40 YEARS FOR HIS FREEDOM IF THERE WAS A DOUBT IN OUR MINDS? WE HAVE TO BELIEVE."

MRS. LAGERGREN, WHO RUNS THE RAOUL WALLEMBERG COMMITTEE, FINANCED BY 2,500 SWEDISH MEMBERS, CLINGS TO ANY REASON FOR HOPE.

IN SOVIET PRISONS, SHE SAID, "PEOPLE CAN SURVIVE A LONG TIME. IT MAY BE CYNICAL TO CALL IT GOOD, BUT THERE IS NO STRESS FROM DAILY LIFE, YOU DON'T OVEREAT, YOU DON'T DRINK OR SMOKE. HUMANS HAVE A FANTASTIC ABILITY TO ADAPT."

SWEDISH AUTHOR KENNE FANT, WHO WROTE A FICTIONAL STORY BASED ON WALLEMBERG'S IMPRISONMENT PUBLISHED IN AUGUST, SAID HE BELIEVES THE PRISONER'S RECORDS HAVE BEEN DESTROYED AND THAT HIS IDENTITY MAY HAVE BEEN LOST FOREVER BY THE BUREAUCRACY.

SWEDISH OFFICIAL PRESSURE TO FIND WALLEMBERG PERSISTS.

"WE RAISE THE QUESTION AT EVERY OPPORTUNITY," SAID VOLLRATH THAM, THE SWEDISH FOREIGN MINISTRY OFFICIAL IN CHARGE OF THE WALLEMBERG FILE. THE U.S. AND ISRAELI GOVERNMENTS ALSO ARE ACTIVE.

ON SEPT. 16, WARREN ZIMMERMANN, THE U.S. DELEGATION CHIEF AT THE VIENNA CONFERENCE ON SECURITY AND COOPERATION IN EUROPE, DEMANDED "A FULL AND OPEN ACCOUNTING" OF WALLEMBERG'S FATE.

SOVIET SPOKESMAN GENNADY GERASIMOV, REPLYING FOUR DAYS LATER AT A BRIEFING FOR REPORTERS IN MOSCOW, SAID THAT ACCORDING TO A HANDWRITTEN REPORT FOUND IN 1957 IN THE LUBYANKA PRISON ARCHIVES, WALLEMBERG DIED 10 YEARS EARLIER OF A HEART ATTACK AND WAS CREMATED.

(PTO)

E/W -- (1) WALLENBERG HOPES SURVIVE SOVIET CLAIMS HE'S DEAD

"THERE IS NOTHING NEW IN IT," SAID MRS. LAGERGREN. "THEY HAVE REPEATED IT FOR 30 YEARS, AND IF YOU STUDY IT, IT'S QUITE UNBELIEVABLE. EVEN THEY CONCEDE THERE IS NO EVIDENCE THAT RAOUL IS DEAD."

MRS. LAGERGREN SAID SHE HOPED FOR A NEW PROBE OF THE CASE, SINCE SHE BELIEVED THE SOVIETS ARE INTERESTED IN CLEARING THE RECORD ON THE CRIMES OF THE STALIN ERA.

WALLENBERG CAME FROM ONE OF SWEDEN'S LEADING FAMILIES OF INDUSTRIALISTS, BANKERS, BISHOPS AND AMBASSADORS. HIS FATHER WAS A NAVAL OFFICER WHO DIED OF ILLNESS THREE MONTHS BEFORE RAOUL WAS BORN.

WALLENBERG, THEN AGED 32, WENT TO BUDAPEST AT THE SUGGESTION OF THE U.S. WAR REFUGEE BOARD. THE BOARD HAD APPEALED TO NEUTRAL NATIONS TO SEND MORE DIPLOMATIC OBSERVERS TO HUNGARY TO DETER NAZI PLANS THERE.

WALLENBERG, WHO WAS THE BUSINESS PARTNER OF A PROMINANT SWEDISH JEW, WAS BROUGHT INTO THE SWEDISH DIPLOMATIC CORPS FOR THE TASK, AND HIS WORK WAS FINANCED BY THE BOARD.

BESIDES PROVIDING SWEDISH PASSPORTS AND "SAFE HOUSES" FOR HUNGARIAN JEWS, WALLENBERG DISSUADED THE NAZIS FROM BLOWING UP THE JEWISH GHETTO BEFORE EVACUATING THE CITY, SAVING ITS 70,000 RESIDENTS FROM PROBABLE DEATH.

BEFORE HIS ARREST, HE HAD BEEN IN HUNGARY JUST SIX MONTHS. MANY OF THE 120,000 HUNGARIAN JEWS WHO REMAINED FROM THE PRE-WAR COMMUNITY OF 750,000 CREDITED WALLENBERG FOR THEIR SURVIVAL.

FANT, RESEARCHING HIS NOVEL, ENTITLED "R," SAID HE SPOKE WITH SOMEONE, WHOM HE DID NOT IDENTIFY, WHO HEARD THAT WALLENBERG WAS SEEN ON DEC. 22, 1986, IN THE LABOR CAMP OF BLAGOVESHCHENKA, A CITY 190 MILES (320 KILOMETERS) SOUTHWEST OF THE SIBERIAN CITY OF NOVOSIBIRSK.

FANT TOLD REPORTERS IN AUGUST THAT HIS SOURCE "HAS BEEN IN TOUCH WITH A PERSON WHO SAW A BENT OLD MAN AT THE LABOR CAMP WHO WAS BEING TREATED FOR FROSTBITE ON HIS RIGHT FOOT. THIS MAN WAS DESCRIBED BY FELLOW INMATES AS THE ONE WHO SAVED JEWS IN BUDAPEST."

THERE HAVE BEEN OTHER SUCH CLAIMS.

GREVILLE WYNNE, FORMERLY A BRITISH SPY IN THE SOVIET UNION, SAID IN 1963 THAT WHEN HE WAS IN LUBYANKA EARLIER THAT YEAR, HE HEARD A MAN JOKINGLY CALL OUT "TAXI" FOR AN ELEVATOR. WHEN WYNNE, CALLING FROM A DISTANCE, ASKED THE PRISONER IF HE WERE AMERICAN, HE REPLIED, "NO, I'M SWEDISH." GUARDS PREVENTED FURTHER CONTACT.

IN 1974, WALLENBERG WAS REPORTED TO HAVE BEEN SEEN IN THE SIBERIAN CAMP OF VADYOVO. HE WAS DESCRIBED AS AN OLD-LOOKING MAN WITH THIN WHITE HAIR WHO HAD BEEN ILL.

SWEDEN QUESTIONED THE SOVIETS ABOUT WALLENBERG IN 1956 AND AGAIN IN 1965, BUT LET THE CASE LIE DORMANT UNTIL A NEW EYEWITNESS ACCOUNT SURFACED IN 1978.

UNDER PRESSURE FROM ISRAEL, U.S. PRESIDENT JIMMY CARTER RAISED THE ISSUE AT THE 1979 SUMMIT WITH LEONID BREZHNEV.

"THAT WAS DURING THE DETENTE PERIOD. WE HOPED THAT RAOUL WOULD BE BACK WITHIN A YEAR," SAID MRS. LAGERGREN. IT WAS ANOTHER LETDOWN.

A 1985 U.S. TELEVISION SERIES STARRING RICHARD CHAMBERLAIN, SHOWN THROUGHOUT MUCH OF THE WORLD, KEPT THE WALLENBERG STORY ALIVE.

GORBACHEV'S GLASNOST POLICY HAS REVIVED HOPE AGAIN, SAID MRS. LAGERGREN. HER OTHER BROTHER, GUY VON DARDEL, "WAS IN THE SOVIET UNION IN JUNE, AND HE FELT THE ATMOSPHERE HAD CHANGED. THEY WERE MUCH MORE OPEN AND COOPERATIVE," SHE SAID. SK

41 Years On

Book on
Wallenberg emerges
from limbo

Raoul Wallenberg, the young Swedish diplomat who saved 80,000 to 100,000 Hungarian Jews in Nazi-occupied Budapest from the extermination camps, mysteriously disappeared in the liberated part of the Hungarian capital only days after the fighting. He was last seen in Pest on January 17, 1945, escorted by a Red Army officer and two soldiers. He was headed for the eastern town of Debrecen to discuss aid to be organized in the liberated country with the Provisional Government of Hungary and the Red Army high command. "I wonder if I'm here as guest or prisoner", he was heard to say before he disappeared. For many years after his mysterious disappearance, nothing was known of the 31-year-old Swede who had visited the freight yards and even the highways running out of Budapest, to rescue Jews being shipped or marched to their death. Sightings in a number of Soviet prisons and Siberian prison camps were reported, but they could never be confirmed.

Then came the official Soviet announcement: Wallenberg had died in 1947 in Moscow's dreaded Lubyanka prison, ostensibly of a heart attack.

In the days of enforced silence, Raoul Wallenberg became an unpers in Hungary (having never officially existed at all in the Soviet Union). After 1948 his name was expunged from reference books and encyclopedias. A bust of him in a Budapest street had been erected by grateful survivors, but it was spirited away overnight and only a street bearing his name was left.

In 1947 a journalist called Jenő Lévai wrote and published a book about Wallenberg. Two editions were sold out by subscription, but the censors imposed a third and the book went into limbo. Now at last, times have changed. Last year a fine memorial to Wallenberg was erected by a main road in Budapest. To make further amends, Lévai's book has been dug out of a drawer and reprinted jointly by the ÁKV book distribution company and a firm of private publishers, Maccenas. Before the 30,000 copies in Hungarian of *Raoul Wallenberg: His Romantic Life and Heroic Struggles, and the Secret of His Mysterious Disappearance* hit the bookshops, a press conference was held at Budapest University. Historian Ferenc Glatz, the main speaker, edits the periodical *Historia*, where the official silence

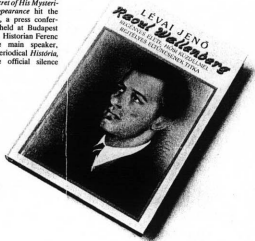
about Wallenberg was first broken in 1984.

Glatz spoke of what had made the "Wallenberg-case" so sensitive in the past. One reason, he said, was the fact that Wallenberg had disappeared when the city was in Soviet hands, and there are only assumptions about the stages in his ordeal and the time and place of his death. From a historian's point of view, Glatz went on, it was far from certain that the official Soviet statements, which are contradictory, corresponded with the facts. The second reason was the "ambiguous" treatment given to the fate of Hungarian Jews by historians over the years.

Lévai died here a few years ago, aged 90. His book is an acknowledged work of reference on its subject, although the reliability of his facts and figures are often questioned. (And it has been pointed out that Entry 88 in his notes to the book, which denies any role by the NKVD, predeces-

sor of the KGB — the Soviet Secret Police — in Wallenberg's disappearance, does him no credit as an author.) Notwithstanding, Lévai's book is indeed a tribute to the Swedish diplomat who in 1944 became one of the most courageous figures in Hungarian history.

At the Vienna follow-up of the Conference on Security and Co-operation in Europe, heads of the US, Canadian and British delegations urged an early clarification of the circumstances of Wallenberg's disappearance, and called for his release without delay if he was still alive. The Soviet ambassador, paying tribute to the "noble-minded" work done by the Swedish diplomat, assured the delegations the Soviet Union would try and furnish "objective and accurate" information on the matter. The head of the Hungarian delegation said Hungary would welcome with eagerness and sensitivity all information that might "add to our knowledge of facts" about Wallenberg's fate. ■

Out of limbo:
A Hungarian journalist's
book on Wallenberg,
which
was withdrawn
from circulation
in 1948,
reappeared in
the shops in 1988

FFD67

B-WIRE

30-SEP-88 03:44

E/W -- WALLEMBERG'S GHOST CONTINUES TO HAUNT SOVIETS

UPI NEWS FEATURE

MOSCOW, SEPT. 30 (UPI) -- SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG IS ALL LIKELIHOOD DEAD, BUT RECENT DEVELOPMENTS AGAIN RAISED HIS GHOST TO HAUNT THE KREMLIN.

A NEW BOOK AND QUERIES FROM SWEDISH JOURNALISTS PROMPTED SOVIET OFFICIALS IN SEPTEMBER TO MAKE AN EFFORT ONCE AGAIN TO END THE PERSISTENT STORIES THAT WALLEMBERG IS ALIVE, WASTING AWAY IN SOME REMOTE SOVIET PRISON. HIS FAMILY ALSO BELIEVES STRONGLY THAT HE IS ALIVE.

WALLEMBERG, WHO SAVED A REPORTED 100,000 JEWS IN HUNGARY DURING WORLD WAR II, DISSAPPEARED AFTER BEING ARRESTED BY SOVIETS FORCES NEAR BUDAPEST IN 1945. SINCE THEN, "SIGHTINGS" HAVE BEEN REPORTED FROM DOZENS OF SOVIET SLAVE LABOR CAMPS.

THE BUDAPEST-BASED DIPLOMAT AND HUMANITARIAN, WHO WAS MADE AN HONORARY AMERICAN CITIZEN IN 1981, HANDED OUT PROTECTIVE SWEDISH CITIZENSHIP TO JEWS, ALLOWING THEM TO FLEE THE HOLOCAUST TO SAFE COUNTRIES.

HE WAS ARRESTED AS A WESTERN SPY BY ORDER OF THE LATE SOVIET LEADER LEONID BREZHNEV, THEN A POLITICAL COMMISSAR IN A RED ARMY UNIT IN BUDAPEST. WALLEMBERG HAS NOT BEEN SEEN SINCE.

THE SOVIETS SAY HE DIED TWO YEARS LATER IN THE DREADED KGB JAIL, LUBYANKA, IN DOWNTOWN MOSCOW.

"IN 1957, DURING WORK ON THE ARCHIVES OF THE MEDICAL SERVICE OF THE LUBYANKA PRISON," SAID FOREIGN MINISTRY SPOKESMAN GENNADY GERASIMOV SEPT. 19, "A HANDWRITTEN REPORT, SIGNED BY MEDICAL SERVICE CHIEF SHOLTISOV TO THE THEN STATE SECURITY MINISTER (VIKTOR) ABAKUMOV, WAS FOUND."

THAT JULY 17, 1947 REPORT SAID "WALLEMBERG DIED IN HIS CELL LAST NIGHT, PRESUMABLY OF MYOCARDIAL INFARCTION." SHOLTISOV'S REPORT ASKED FOR INSTRUCTIONS ON AN AUTOPSY.

GERASIMOV SAID THE REPORT CARRIED A NOTE IN SHOLTISOV'S HANDWRITING: "REPORTED PERSONALLY TO THE MINISTER. THE BODY ORDERED TO BE CREMATED WITHOUT A POSTMORTEM."

SHOLTISOV DIED SIX YEARS LATER, GERASIMOV SAID.

"FORMER STATE SECURITY MINISTER ABAKUMOV, WHO HAD VIOLATED SOVIET LAW, WAS CONVICTED AND EXECUTED UNDER A SENTENCE OF THE SUPREME COURT OF THE U.S.S.R.," HE SAID.

THAT IS THE SOVIET VERSION, FIRST PUT FORTH IN 1957 BY ANDREI GROMYKO, THEN FOREIGN MINISTER AND NOW PRESIDENT. ALTHOUGH SWEDEN HAS NEVER ACCEPTED THE EXPLANATION, IT REMAINS UNCHANGED EXCEPT FOR THIS ADDITION OF THE NAMES OF THE OFFICIALS INVOLVED.

WITHOUT WITNESSES OR A BODY, AND BECAUSE IT DENIED ANY KNOWLEDGE OF WALLEMBERG FOR 12 YEARS, THE SOVIET UNION HAS BEEN PLAGUED BY A SEEMINGLY UNSTOPPABLE RUMOR MILL.

"WE HAVE HAD INDICATIONS AS RECENTLY AS A FEW MONTHS AGO," WALLEMBERG'S SISTER, NINA LAGERGREN TOLD UPI IN STOCKHOLM. "WE CANNOT CHECK THE INDICATIONS, BUT THEY MAKE US CONVINCED THAT RAOUL STILL IS ALIVE."

SHE SAID THE SOVIETS APPEAR READY TO DO SOMETHING TO END THE MATTER ONCE AND FOR ALL.

"THEY WANT TO CLEAR UP WHAT HAS BECOME AN IRRITATION IN RELATIONS BETWEEN SWEDEN AND THE SOVIET UNION, SHE SAID.

A BOOK PUBLISHED IN AUGUST SAID SECOND-HAND WITNESSES REPORTED "AN OLDER SCANDINAVIAN DIPLOMAT, WHO SAVED JEWS IN BUDAPEST AT THE END OF THE WAR, WAS TREATED FOR FROSTBITE IN 1986 AT THE PRISON CAMP BLAGOVESHCHENSK."

KENNE FANT, AUTHOR OF THE BOOK "R," SAID VIKTOR DAVIDOV, A PRISONER AT THE CAMP'S PSYCHIATRIC WARD, HAD HEARD OF A SWEDE WHO HAD BEEN AT THE PRISON AND DEDUCED IT WAS WALLEMBERG.

IN 1987, WALLEMBERG'S STEP-BROTHER GUY VON DARDEL SAID HE BELIEVED THE DIPLOMAT WAS IMPRISONED UNDER A FALSE NAME. (PTO)

FF068

B-WIRE

30-SEP-88 03:46

E/W -- (1) WALLEMBERG'S GHOST CONTINUTES TO HAUNT SOVIETS

"THERE'S A 50 PERCENT CHANCE HE MAY STILL BE ALIVE," HE SAID. "THERE HAVE BEEN SEVERAL SIGHTINGS OF MY BROTHER IN SOVIET PRISONS AND HOSPITALS, BUT I CANNOT GIVE ANY DETAILS."

AMERICAN LAWYER MORRIS WOLFF SAID IN 1985 HE BELIEVED THE SOVIET UNION HAD OFFERED TO SEND WALLEMBERG TO SWEDEN AS PART OF A DEAL TO FREE U.S. SPY PILOT GARY FRANCIS POWERS IN EXCHANGE FOR A SOVIET AGENT HELD BY THE UNITED STATES. SWEDEN SAID THE STORY HAD "NO TRUTH WHATSOEVER."

OTHER REPORTS OF WALLEMBERG WANDERING FROM SOVIET GULAG TO GULAG HAVE APPEARED PERIODICALLY FROM 1947 UNTIL THE LATE 1970S, USUALLY FROM FORMER PRISONERS.

GERASIMOV, AGAIN TRYING TO LAY THE ISSUE TO REST PERMANENTLY, SAID THE SOVIET GOVERNMENT HAD ALREADY "EXPRESSED ITS SINCERE REGRET OVER THE INCIDENT AND CONVEYED PROFOUND CONDOLENCES TO THE SWEDISH GOVERNMENT AND WALLEMBERG'S RELATIVES."

BUT UNTIL SWEDEN OFFICIALLY ACCEPTS THE SOVIET VERSION, OR REAL PROOF IS PRODUCED THAT HE DIED IN THE KGB JAIL, THE GHOST OF WALLEMBERG WILL CONTINUE TO HAUNT THE KREMLIN. LG

(Vasárnapi Ujság)

Wallenberg (b10)

07.22 h

- Hogyan is remélhetnénk az ügyének kijáró higgadtságot, a legújabbban fellobbanó vitában, hogy tudniillik pontosan és tárgyilagosan milyen szerepet játszott a csendőrség a 44-es deportálások idején. A történelmi felelősségben hogyan osztozik a Gestapo, a csendőrség, a katonaság, a lakosság és a nyilasok. Negyvennégy esztendő után is indulatok nyomják el az érvelést és a tényeket. Ez azért is lehet így, mert vannak nyilvánvaló és tudott tények, amelyekről több évtizedig egyértelműen, napi politikai pragmatizmus adta kényszerből, nem lehetett beszélni. Így és ezért számíthat most egy egész generációnak újdonságként LÉVAI Jenő még 1947-ben kiadott, elfeledett és azóta újra meg nem jelent könyve, RAOUL WALLENBERGRŐL, a titokzatosan eltűnt svéd arisztokratáról, aki magyar zsidók tizezreit mentette meg a biztos haláltól. A most hasonló kiadásban megjelent könyvhöz MEZEI András írt utószót. Utószó az utószóhoz - Mezei Andrással beszélget Rádai Eszter.

-Miért éppen maga írta ezt, miért esett magára a választás, vagy miért vállalkozott rá, miért jelentkezett rá, nem tudom, hogy hogyan történt ez.

-Hát a választásban, én azt hiszem, nagyon sok a véletlenszerűség, mert biztos vagyok benne, hogy egy történész sokkal alkalmasabb lett volna arra, hogy mindezt megírja. Nekem szubjektív indítékaim lehettek, személyes élményem. Szinte szégyellem elmondani, mert amikor Wallenbergről és az ő művéről van szó, mert az ő műve nem néhány tízezer, hanem több mint százezer ember megmentése, akkor egy ember élete, de hát rólam volt szó... vittek a Duna-partra, a téglagyárból egy csoporttal kora hajnalban mentünk édesanyámmal. Tudtuk, hova megyünk. És egyszer csak a hajnali sötétségből, amikor már derengett, egy fekete kocsit kivált az egyik utcából, én a sorban sokmindent figyeltem, nem is azon az oldalon álltam, ahol a kocsit megállt, de valamiképpen mégis, az az ember a kocsinak a küszöbén állhatott, fekete télikabátban, fényes hajtókával, valamiféle kalapban, nem magyarul beszélt. És a tolmácsa, aki a sofőrje lehetett, ma már tudom, hogy Langfeldernek hívták, az végül is azt kiabálta magyarul, hogy parancsot végrehajtani. S akkor a nyilasok

(Vasárnapi Ujság)

megfordították a sort, bekísértek bennünket a Vörösmarty utcában egy svéd, vagy svájci, nem emlékszem, védett házba. Ott vészeltük át az éjszakát, és reggel valamiképpen visszamehettünk a saját kis házukba, a Szövetség utca 38-ba. A sorban már az emberek beszélték, haza felé menet: Wallenberg. Nem jelentett a név számomra különösebb sokat. Dehát mondom, ez csak egy kis, apró személyes motiváció hogi mégis megpróbáltam megfogalmazni, hogy mit jelentett itt Wallenberg. Ezért vállaltam az utószó megírását. Mert a történet vizsgálja a történelmi valóságot, de a történelmi valóságnak van egy megfoghatatlan része. Úgy mondanám, egy furcsa szóval, hogy egyéni kurázsi.

-Majdnem megmagyarázhatatlan, hogy hogyan tudta mindezt véghez vinni, amit itt ebben a néhány hónapban véghez vitt.

-Egy totális fasizmusban, ahol apokaliptikus helyzet teremtődik, egy városban, ahol a legalantasabb erők vették át az uralmat, Budapesten...

-Olvasom Lévai Jenő könyvében, hát a követségek alkalmazottai is már bújkáltak, tehát már azok sem voltak biztonságban.

-Sőt, maga a svéd követ is átment Budára, ott hagyott csapat-paport és Wallenberg is úgy gondolta, hogy ebben az utolsó időben már visszamegy Svédországba, de látta hogy szükség van rá. Wallenberg valamiképpen tudta, érezte, hogy ha nincs is mögötte semmi meg senki, meg nincs hatalom mögötte, hogy tulajdonképpen ebben az apokaliptikus állapotban, ami Budapesten uralkodott, hogy gyerekek géppisztolyozhattak le bárkit az utcán, hogy az utolsó időben, ha elkaptak egy szökött katonát, zsidókat, ott a falhoz állíthatták és lemészárolták, és egy cédulát tűzhettek szurony-nyal a mellére... Tehát ezekben a napokban, járt valami csoda, nem csoda, egy olyan ember, akinek volt egyéni kurázsija, és akimegjelent valahol, valamiképpen respektálták. Namost hogy ez hogy alakult ki, ez a tulajdonképpen vagány ember, aki egy arisztokrata származású vagány fickó, aki a kereskedelmet se úgy csinálta, ahogy azt akkoriban szokás volt csinálni, hanem igenis a saját fellépésére sokat adott, és abban is sikeres volt... Nem véletlenül esett a választás Wallenbergre akkor, amikor Magyarországra küldték. A Szálasi-puccs után, majdnem azt kell hogy mondjam, átlép a dolog a fantasztikumba, hogy megmagyarázhatatlan. Wallenberg Budapesten mindenütt jelen van, mintha egyszerre több helyen volna szüntelen. Blöfföl, egyszerűen blöfföl

(Vasárnapi Ujság)

is, megváltoztatja az ellenfeleinek a kész döntéseit, létfontosságú haladékokat képes elérni, vissza tud hozni embereket olyan helyekről, ahonnan senki az égvilágon. Szálasi környezetét is képes, valamiképpen, elérni. Emberi mivoltukból kivetkezett, primitív nyilas kiskirályokat is kényszerít, hogy vele együttműködjön. Realista volt. Egy volt nyilas összekötővel dolgozott, Szalai Pál nyilas összekötő volt, de Wallenberg embere is volt... Kezet fogott az ördöggel, nem ölelte meg az ördögöt, nem szerette az ördögöt, de azt mondta, magában, kimondva-kimondatlanul: ha meg tudok menteni egy embert, ha meg tudok menteni ötven embert, ötszáz embert, kezet fogok az ördöggel, bemegyek az ördög poklába is, azért az emberért. És meg tudta tenni Szalai Pál, Wallenberg megbízásából, illetve Wallenberg Szabó nevű titkárának megbízásából, hogy az utolsó pillanatban, amikor a mai Royal Szállóban már fősorakoztak azok az osztagok, amelyek ki voltak képezve, hiszen már ki is próbálták két ház pincéjében 80-90 embert legéppisztolyoztak, és az volt a tervük, hogy házról-házra járnak a gettóban, minden pincében halomra géppisztolyozzák az embereket, leöntik őket benzinnel és az egész gettót fölgyújtják... Ezt a pokoli tervet semmi az égvilágon nem akadályozhatta volna meg erővel. És akkor itt jön valamiféle csoda, nem lehet azt tudni, hogy hogyan. Wallenberg talán soha nem tudta meg, hogy része volt hetven ezer ember megmentésében, úgy volt része, hogy ez a bizonyos Szalai elment a Schmidhuber tábornokhoz, közölte Wallenberg üzenetét, fenyegetését, hogy ha ezt meg merik csinálni, hogyha ezt nem akadályozza meg, három pont... Mi áll mögötte? Egy szabad, művelt világ? A Svéd Királyság? Hát miféle nimbusz, miféle becsület, aminek a szikrája, vagy talán nem is a szikrája abban a Schmidhuber nevű tábornokban meglehetett... Mert magához hívatta a Vajnát, és közölte a Vajnával, hogy amennyiben ezt meg merik tenni, akkor az itteni német hadsereggel, az ő hadosztályával találják magukat szemben, - nem csoda ez?

-Ebben az időben Wallenberg már nem megtalálható, tehát amikor mindez megtörténik, akkor ő már alighanem szovjet fogságban volt.

-Nem tudjuk. Elindult Debrecen felé, nemcsak azért, hogy sűrűsse a gettóba zárt hetven ezer zsidóság megszabadítását, hanem azért is, hogy tárgyaljon a magyar kormánnyal, hogy ismertesse valóban nagy szabású tervét, az ún. Nansen-plánt, Magyarország háború utáni

(Vasárnapi Ujság)

segélyezési és újjáépítési elgondolásairól. Hát, nagyon is el lehet képzelni, hogy tudhattak erről a tervéről, amely talán nem volt szimpatikus akkoriban a szovjet vezetőségnek.

-Úgy fejezi be utószavát Mezei András, hogy hátra van még a kérdés, egyáltalán miért került Wallenberg szovjet fogságba? ŐN itt azt feltételezi, hogy talán kémnek tarthatták, és ennek nagyon nagy a valószínűsége. Vagy talán tartottak attól a bizonyos Nansen-plán-tól. Namost valószínűtlen feltételezés-e az, hogy Wallenberg tagja volt, mondjuk, az amerikai titkosszolgálatnak?

-Nézzé, amikor azt kérdezi tőlem, hogy miért került Wallenberg fogságba 1944-ben, aki az akkor állapotokat ismerte, az nyugodtan azt mondhatja, sajnos, hogy csak. Ez is lehetett, semmi más nem történt, elfogták volt nála nagyon sok pénz, arany és lehet hogy közben kiderült, hogy kivel van dolguk, átadták megintcsak más NKVD-és szovjet hatóságoknak. Egyszerűen ma már követhetetlen

Wallenberg sorsa, hiszen tudjuk az ötvenes évekből is, hogy nem kellett a lefogottak bőrével elszámolni.

-Ebben a könyvben, Lévai Jenő könyvében, amelyik 1947-ben jelenbt meg először, tehát még a fordulat előtt, nagyon érdekes módon azokat a tanúvallomásokat, azokat a tanúkat, akik arról beszélnek, hogy Wallenberg szovjet fogságba került, még ez a Lévai Jenő 1947-ben is mindenképpen megpróbálja befeketíteni. Csak azoknak a tanúknak ad hitelt, akik arról beszélnek, hogy Wallenberg eltűnt nyomtalanul, nem lehet tudni, hogy mi lett a sorsa.

-Mi, magyarok hivatalosan csak 1987 május 9-én, a magyar hírlapból, Bokor Pál írásából értesülhettünk arról, hogy az utolsó hivatalos állásfoglalás Wallenbergről nem Visinszkijé volt.

-Namost ez a cáfolat, Visinszkij külügyminiszter hivatalos cáfolata úgy szól, hogy Wallenberg nem található nem található a Szovjetunió területén. De 1957-ben, ahogyan írja itt, az olvadás időszakának elején, a megismételt svéd érdeklődésre Gromiko, aki akkor külügyminiszter volt, megvizsgáltatja Wallenberg ügyét, és azt a választ adja, hogy egy alighanem Wallenberggel azonos fogoly 1947 júliusában szívroham következtében halt meg...

-...meghalt Moszkvában, a Ljubljanka börtönben.

-Mi erről már nem értesültünk.

- A magyar sajtóban az a bizonyos Gromiko-nyilatkozat se jelent meg. Itt még tulajdonképpen a Gromiko-nyilatkozatban nyoma van annak,

(Vasárnapi Ujság)

hogy ha a Ljubjanka börtönbe került a Wallenberg, akkor kellett legyen vallomás, kellett legyen nyoma. Az ő lefogyait is kivégezték, ezek a nyomok eltűntek valamiképpen. Tehát meglehetősen homályos, és egyelőre tudhatatlan az ő sorsa. De az ő személyes sorsának van egy szoborbéli sorsa Magyarországon. Pátzai Pál Wallenbergről kb. akkor alkothatta a szobrot, amikor Lévai megírta a könyvét, frissen, közvetlenül a háború után, és az volt a terv, hogy azt a szobrot a Szent-István parkban fogják felállítani, közel ahhoz a házhoz, ahol ő lakott, ahol tevékenykedett. Aztán a szobor eltűnt. Sorsa azokban az években, az ötvenes években épp oly rejtélyes és követhetetlen, mint Wallenberg sorsa. Aztán egyszer csak a szobor megjelenik a debreceni Biogal gyógyszergyár előtt, feltűnik Wallenberg személyétől tulszdonképpen független, általános szimbólumként. A jó figurája, amely ledöfi a gonoszt.

- Ez a kígyó, a gonosz?

- Igen.

-Hát azért. Találtak egy kígyós szobrot. Nagyon kisszerű (???) a történet...

- Ne haragudjon, ne haragudjon, hogy már ilyen ócska kínrímekkel válaszolok, dea hagyományos magyar, nagyon sokszor indokolatlan félelmet a kígyóval sem lehetett "kígyógyítani", mertazért elvártam volna, magamtól és tőlünk, magyaroktól, hogy kicsit bátrabbak lettünk volna, vagy sokkal bátrabbak lettünk volna, ami Wallenberget illeti. Nem vagyunk bűnösök abban, hogy mi lett Wallenbergnek a sorsa, de bűnösök vagyunk abban, hogy ami jót tett, azt nem mutattuk fel korábban a világnak, nem mutattuk meg önmagunknak. Magát Wallenberget, az embert. Hosszú, hosszú hallgatásban, én úgy érzem, hogy vétkesek vagyunk.

(rövid zene)

Jegyzetírónk kezébe vette az Új Magyar Tájszótár nemrég megjelent második kötetét, és miközben belefeledkezett a magyar tájak nyelvi világába, azt kérdezte: mikor születik meg a mai magyar politikai tájszótár? Merthogy szerinte erre is nagy szükség lenne. Földi Ivánt hallják.

„Cellájában, infarktus következtében elhunyt”

Vezető szovjet diplomata Wallenbergről

Moszkvai híradások — közö-
lés:

Raoul Wallenberg svéd diploma-
ta nem él — mondotta teg-
nap délutáni sajtóértekezletén
Gennagyij Geraszimov, kül-
ügyminisztériumi szóvivő azzal
kapcsolatban, hogy pénteken a
bécsi utótalálkozóin ismét fel-
merült az 1945-ben Budapesten
eltűnt Wallenberg neve. A svéd
diplomata, aki magyar zsidók
ezreit mentette meg a deportá-
lástól, minden valószínűség sze-
rint a szálaini titkorendőrség,
az NKVD áldozata lett — de
rül ki a szóvivő nyilatkozatá-
ból. 1945 telén Wallenberget a
Budapestet megszálló szovjet
egységek katonái letartóztat-
ták, majd Moszkvába, az
NKVD hírhedt Lubjanka börtö-
nébe vitték.

Geraszimov közölte: 1957-
ben a személyi kultusz áldoz-
zatául esett személyek ügyé-
nek vizsgálatakor a Lubjanka
börtön irattárában egy olyan
jelentésre bukkantak, mely az
egészségügyi szolgálatról szár-
mazott, s melyet Szmolcov, a
börtön egészségügyi szolgálatá-
nak vezetője írt alá. Szmolcov
ebben Abakumov akkori ál-
lambiztonsági miniszternek
tesz jelentést arról, hogy a börtön
Wallenberg nevű lakója éj-
szaka cellájában infarktus kö-
vetkeztében elhunyt.

Abakumov utasítására Wal-
lenberg holttestét — anélkül,

hogy feltámaszták volna — el-
hazsivatgatták. Hamvainak
holtiléte ismeretlen.

Egy tudósító megkérdezte:
ha nem boncolták fel a tete-
met, akkor honnan tudni, hogy
 valóban infarktust kapott a
diplomata? Geraszimov sajná-
lattal állapította meg, hogy ez
a dokumentum az egyetlen bi-
zonyíték az ügyben. Szemta-
nuk már nincsenek életben,
Szmolcov 1953-ban meghalt,
Abakumovot — Sztálin halálát
követően — ártatlan emberek
halálának okozójaként agyon-
lőtték. Továbbra is ismeretle-
nek a letartóztatás körülmé-
nyei, tette hozzá a szóvivő, ar-
ra a kérdésre válaszolva, miért
kellett őrizetbe venni a szovie-
teknek egy olyan személyt, aki
a fasizták ellen harcolva, vol-
taképpen szövetségesük volt.

Geraszimov emlékeztetett rá,
hogy 1957-ben a szovjet kor-
mány kifejezte együttérzését a
svéd kabinetnek és Wallenberg
hozzátartozóinak, ám azóta is
fő-főibukkan az a verzó,
hogy a diplomata életben van,
és valamelyik szovjet börtön-
ben tartják fogva. Ez nem felel
meg a valóságnak — közölte.
Megemlítette, hogy a közel-
múltbeli budapesti látogatása
idején megtekintette a svéd
diplomata szobrát, melyet ő
személy szerint igen kifejező-
nek tart.

Szanaszló Ferenc

Magyar Hírlap, 1981. szept. 20

Raoul Wallenberg

Két háziakkal egy kabattal és egy revolverrel felszerelve érkezett Budapestre 1944. július 9-án Raoul Wallenberg, hogy bekapcsolódjon a halálra szánt budapesti zsidók mentésébe.

Mit teneti egyetlen ember a fél Európát lejárta agresszív náci gépezet és a szolgálatába állított magyar katonai és rendőri apparátus ellenében? Mirindenti. Embereket menthet meg.

Raoul Wallenberg előkelő és gazdag családból származott: Bejárta a fél világot: Törökországot, Olaszországot, Dél-Afrikát, Palesztinát és az Egyesült Államokat, ahol építészmérnöknek készült. Később mégis üzletember lett.

A magyar származású dr. Lauer Kálmán export-import vállalkozásához csatlakozott. A háborúban álló és a németek által megszállt Európában Wallenberg utazott: cége képviselőiben. Üzlen útjai során Budapestet is megfordult.

1944. tavaszától, Magyarország német megszállását követően egyre szorogatóbb hírek jutottak ki a világba a magyarországi zsidóság tragédiájáról. A legkönyorúbbak enők, a svéd külügyminisztérium, az Egyesült Államok stockholmi nagykövete és a háborús menekültek megsegítésével foglalkozó amerikai kormánybiztos (War Refugee Board)¹⁾ megbízásából végül is – Lauer javaslatára – Wallenbergre bízta meg a budapesti mentőművelet meg szervezésével. Az akció pénzügyi fedezetéről az előbbiek mellett az amerikai zsidó jótékonyági intézmények (JOINT) gondoskodtak.

Az akkor 31 éves Wallenberg azonnal vállalkozott erre: a nagyon is veszélyes feladatra. Szabad elhatározásból, a jó ügybe vetett feltétlen hittel és nagy önbizalommal készült küldetésre.

Fél évet, a magyar történelem talán legragikusabb fél évét töltötte el a Svéd Nagykövetség másodtitkáráként, a svéd követség humanitárius akciójainak vezetőjeként.

Budapestben az életbenmaradásukért az idő múlásával versényű futószalagság küldeményben osztották. A diplomáciai érnékezés szokásos formát meghaladó módon küzdött a megsemmisítésre szántak életének megővéséért. Ha kellett megvesztegetéssel, fervegesséssel, ha elengedő volt szép szóval és igérettel csikarták ki a rábiztonkat, a benne bízó szabadonbocsátást, életének megkímélését. Ott volt a pályaválogatónok és Hegyesfalomnál, ott volt a védett házakban és a gentiliságra Minderholt ott volt, ahol segíteni kellett. És a természetien helyzetek, a segítség szoruló száma mérhetetlenül nagy volt azokban a hónapokban.

Wallenberg egyedül, egy szál fejtőlében, szállt szembe az egyenruhás, állig fellegvesztett náci és nyilas gyilkosokkal. Halálraozott fellépése és egyszerűségének csüggyatása feltehető ellenérvel, hogy ő is ugyanolyan védtelen és kiszolgáltatott, akár védtelen.

Hány embert mentett meg Wallenberg budapesti küldetése alatt? Vannak akik

néhány ezerrel, egyesek nem kevés túlzással egvesen százezerről beszélnék. A svéd humanitárius akció 1945. január 16-i kimutatása szerint a svéd védelem mintegy öven épülete és nyolc ezer személyt terjedt ki.²⁾ Wallenberg budapesti missziójának eredményét azonban nem szabad a megmentettek számának meghatározására redukálni. Feloldató ő maga is esősorában abban látta, hogy a zsidók megőrlését orientánsként ósztónál új életre keltsse. 1944. július 29-i jelentésében írta: „Valamilyen módon a legtöbb zsidót fel kell zárni a saját sorsával szemben tanúsított apátiából. Ki kell irítani körükben azt az érzést, hogy el vannak felejten. A király üzenete ebben az irányban igen hasznos volt. Már maga az az egyszerű tény, hogy a svéd és a svéd követség fogadta a zsidókat, meghallgatta és regisztrálta őket, feléltékük nemcsak az érvényesítők, de azokat is, akik készek voltak segíteni.”³⁾

A nyilas rémuralom tombolása, a megfeszített mentőműnkma közepette Wallenberg a jövőre, a háború utáni viszonyokra is gondolt. Elképzelését írásba foglalta: „...A Magyarországon beállított fordulatnál én és munkatársaim elhatároztuk, hogy a svéd követség által vezetett humanitárius akcióból kivülünk és egy rendelkezés aktív, igen mozgékony és átfogóan gyorsan dolgozó magán szervezetet létesítünk... Ez nem tisztán emberbaráti, hanem gazdasági szervezete is lenne... Tevékenységünk során a magánvállalkozások és a magán gazdasági gyors útján kívülnk haladunk... Inzéményünknek nem akarjuk más intézményi pártolására alá helyezni és semmiképp semmielőtt forrás vagy gazdasági személyiség által majonizálni. Szervezetünk gazdasági önszervelet jelenti.”⁴⁾

Tervezettel, amely az újjáépítés feladatába való bekapcsolódásának részleteit tartalmazta, magából vitte oda, a bizonyos 1945. január 17-i napon, amikor Pest felszabadítása után egy szovjet tiszt és két szovjet katonai kísérőjében munkatársai utójára láttak. Wallenberg Detrebceba igyekezett, hogy az ideiglenes Nemzeti Kormányval és a szovjet főparancsnoksággal az ország reorganizációs feladatairól tárgyaljon. „Nem tudom vevőleg vagyok-e vagy fogoly” – mondta, mielőtt végleg társalgott.

Detrebceben nem érkezett meg de nem lert háza szeretteihez sem. További sorsa a mai napig tisztázatlan, a legendák kódolva vész.

Azok számára, akik Budapestet a közösen átélt borzalmak közepette ismerték és tanulták meg tisztelni, hihetetlennek tűnt, hogy Wallenberg, újkori mítoszok hőse orosz fogóságba került.

A szovjet kormány Wallenberg sorsával kapcsolatban két nyilatkozatot tett közre. Visszaki helyettes külügyminiszter 1947. augusztus 18-án az alábbiakat válaszolta arra a Sztrialhoz intézett kérdésvényre, melyben több mint egy millió svéd állampolgár kérte Wallenberg hazabocsátását: „Raoul Wallenberg nincs a Szovjet-unió területén, igaz, hogy a Szovjetunió külügyminisztériuma 1945. január 14-én ült egy rövid frónisúlet... hogy Wallenberg a Benczur utcában látkadnak... azt a szovjet tisztet, aki Wallenbergrel a fenti közlést tette, nem lehetett megint megtalálni... Fel kell tételni, hogy Wallenberg a budapesti harcok folyamán életét vesztette, vagy pedig Szilias hely foglalt eljett.”⁵⁾

Sztrial halála után a moszkvai svéd nagykövetség hivatalos megkeresésére Andriy Gromkó külügyminiszter 1967. június 6-án az alábbi tájékoztatást adta: „Raoul Wallenberg 1947. július 17-én a moszkvai Lujankja börtönben szívevégtelési-művelet közben életét vesztette... Az archív anyagok vizsgálatainak eredményeként a Lujankja börtön egészségügyi személyzetének okmányai közt találtak egy iratot, amelyről yelleges okkal feltételezhető, hogy Raoul Wallenberg vonatkozású. Egy kizárólag yelnesről van szó, amelyet Abakumovnak⁶⁾ a Szovjetunió volt állambiztonsági miniszterének címeztek, s amelyet az említett börtön egészségügyi szolgálatának vezetője, A. L. Szermolov írt. Szeevage a következőképp hangzik: „Jelentem, hogy az Ön által jól ismert Wallenberg nevű fogoly, ma éjszaka céljára-

Üj írás 88/9(87-89.0.)

ban váratlanul elhunyt, feltehetően szívroham következtében. Az Öntől kapott instrukció értelmében, mely szerint személyesen kell gondját viselnem Wallenbergnek, jóváhagyást kérek a boncolás elvégzéséhez a halál okának megállapítása végett. Szmolcov orvos ezredes, a börtön egészségügyi szolgálatának vezetője. 1947 július 17. A jelentésben, ugyancsak Szmolcov kézírásával, az alábbi megjegyzés olvasható: „Személyesen értesítettem a minisztert és azt az utasítást kaptam, hogy a tetemet boncolás nélkül el kell hamvasztani. Szmolcov.” Semmi egyéb okmányzerű, vagy tanútól származó információt nem sikerült fellelni, már csak azért sem, mert fennemlített A. L. Szmolcov 1953 május 7-én elhunyt. ... a fentiek alapján arra a következtetésre kell jutnunk, hogy Wallenberg 1947 júliusában elhalálozott. Wallenberg minden valószínűség szerint a hadművelleti területeken esett más személyekkel együtt orosz fogságba. Ugyanakkor meg kell állapítanunk, hogy Wallenberg későbbi bebörtönzése és a személyével kapcsolatos hamis információk, melyeket az évek során a biztonsági szolgálat felelős beosztású személyei a külügyminisztériummal közöltek, Abakumov bűnös tevékenységének következményei voltak. Az Abakumov által elkövetett súlyos bűncselekményekkel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy Abakumovot, mivel tettei a szovjet törvényekbe ütköztek, s mivel ezekkel súlyos károkat okozott a Szovjetunióknak, a Szovjetunió Legfelsőbb Biróságának ítélete alapján kivégezték. A szovjet kormány ezúton fejezi ki őszinte sajnálatát a történetek miatt és őszinte együttérzését a svéd kormányknak, valamint Raoul Wallenberg hozzátartozóinak.”⁸

Wallenberg családja, barátai és csodálói a mai napig nem törődtek bele halálába. Alakja újra és újra felbukkan a gulág valamelyik légerében, a Szovjetunió valamelyik börtönében. Mindig van valaki, aki látta, beszélt olyannal, vagy hallott olyanról, aki találkozott vele.

Raoul Wallenberg idén lenne hetvenöt éves, de számunkra kortalan marad. Fiatal, törekeny alakja tovább él mindannyiunk szívében.

JEGYZÉTEK

1. Summary report on the activities of the War Refugees Board with respect to the Jews in Hungary Oct. 9 1944 In: Holocaust Selected Documents in Eighteen Volumes Ed' John Mendelsohn New York 1982 Doc 3 26-27 old
2. Lévai Jenő Raoul Wallenberg regényes élete, hősi küzdelmei, rejtélyes eltűnésének tiszta Magyar Téka 1948 238-239 old
3. Lévai id mű 62-63 old
4. Lévai id mű 232-234 old
5. A svéd külügyminisztérium fehér könyve (Aktstycken utgivna av kungl. Utrikesdepartementet Ny serie II 9 Raoul Wallenberg Stockholm 1957 48-49 old
6. A svéd külügyminisztérium fehér könyve id mű 68-69 old

SCHMIDT MÁRIA

A krasznajarszki beszéd pozitív nemzetközi visszhangot váltott ki

Geraszimov moszkvai sajtóértekezlete

Wallenberg
SW-
(b10)

MOSZKVAI TUDÓSÍTÓNKTÓL

Világszeret kedvű, pozitív visszhangot váltott ki Mihail Gorbacsov krasznajarszki beszéde. Tükrözte a fellémerő helyeslést, hogy a csendes-óceáni-ázsiai térségben erősödik a párbeszéd iránya — emelte ki hétfői nemzetközi sajtóértekezletén Geraszimov külügyi szóvivő Moszkvában.

Ugyanakkor jelezte, a reagálások között vannak felelősség is. Amíg Reagan elnök „tanulmányozza a krasznajarszki radarállomás békés célú átalakításának a javaslatát, annak szellemében, hogy mindent megtesz a két nagyhatalom kapcsolatainak javítására”, az amerikai elnöki szóvivő, Fitzwater negatívan nyilatkozott a szovjet indítványról. Geraszimov emlékeztetett rá, hogy Krasznajarszk ügyét az USA kötötte össze az SDI-témával, s hogy a szovjet lokkátorállomás további sorsára vonatkozóan több megoldási lehetőség is fennáll. Az állomáson egyébként a munkát beállították. A radarállomás még nincs kész. A közeljövőben,

amikor amerikaiak látogatták meg a helyszínt, egyikük megjegyezte, az építőipari kivitelezés hiányosságaira hívta fel a figyelmet: „Ha az amerikai objektum lenne, az építészet már rég elbocsátották volna.”

Geraszimov a sajtóértekezleten kifejtette, a Szovjetunió a két Koreai békés egyesítését szűri szíri, és támogat minden, ebbe az irányba mutató erőfeszítést. Ugyanakkor a térség minden országával — így Dél-Koreával is — kölcsönösen előnyös gazdasági együttműködésre törekszik.

A szovjet külügyi szóvivő kitért arra is, hogy a bécsi utótalálkozó a múlt napokban több nyugati ország — az Egyesült Államok, Kanada, Svájc, Svédország —, valamint Magyarország képviselője is foglalkozott felelősségével a Wallenberg-ügyvel. A magyar felelősség megjelölésére értekezlet a második világháború idején Budapesten szolgálót teljesítő svéd diplomata tevékenységét — hangsúlyozta Geraszimov. Elmondta, hogy Wallenberg, aki húszezer magyar zsidót mentett meg a náci koncentrációs táborból, 1945 elején Buda-

pest térségében hadművelési területen a szovjet hatóságok letartóztatták. Még sem ismert azonban, milyen indokkal. Raoul Wallenberg — a moszkvai Ljubjanka-börtön egészségügyi főnöke, Szmalcov által aláírt tanúsítvány szerint 1947. július 17-én halt meg a börtönben, szívinfarktus következtében. Holttestét Abakumov NKVD-főnök írásos utasítására boncolás nélkül elhamvasztották. A sajtóértekezleten Geraszimov azt is elmondta, hogy küzeliműltbeli budapesti látogatásakor maga is felkereste a svéd diplomatainak állított emlékművét, s ez méltóképpen öröklötte meg Wallenberg emlékét. A szóvivő egyben emlékeztetett, hogy országa korábban sajnálatát és együttérzését fejezte ki a svéd kormánynak és a diplomata hozzátartozóinak.

Végül megerősítette, hogy Hegyi-Karabáh székhelyén, Sztjepanakertben ismét feszült politikai helyzet alakult ki. A múlt héten Jerovánban kibombant sok tízezres megmozdulásokról, az örmény helyzetéről nem szót.

Dunai Péter

CN149

Bio
A-WIRE

20-SEP-88 19:48

E/W -- U.S. WALLEBERG COMMITTEE REJECTS SOVIET STATEMENT

WASHINGTON, SEPT. 20 (SPECIAL/WINTER) - THE RAOUL WALLEBERG

COMMITTEE OF THE UNITED STATES SAYS IT DOES NOT BELIEVE A SOVIET STATEMENT MADE YESTERDAY THAT THE SWEDISH DIPLOMAT DIED IN A SOVIET PRISON IN 1947.

THE COMMITTEE'S PRESIDENT, RACHEL OESTREICHER, SAID THE STATEMENT IS THE SAME AS A VERSION FIRST MADE PUBLIC IN 1957, AND THAT IT IS A CONTINUATION OF STALINIST POLICIES.

"IF THERE IS TRUE GLASNOST, THOSE POLICIES SHOULD BE REVIEWED, INCLUDING THE RAOUL WALLEBERG CASE," SHE SAID.

OESTREICHER SAID HER COMMITTEE IS MORE INCLINED TO BELIEVE A REPORT FROM SWEDEN LAST MONTH THAT WALLEBERG HAD BEEN SEEN IN A SOVIET PRISON HOSPITAL NEAR THE CHINESE BORDER IN DECEMBER 1986.

WALLEBERG, WHO IS CREDITED WITH SAVING THOUSANDS OF JEWS DURING WORLD WAR TWO, WAS ARRESTED BY SOVIET FORCES IN HUNGARY IN 1945. THERE HAVE BEEN PERSISTENT REPORTS OVER THE YEARS THAT HE WAS SEEN IN VARIOUS PRISONS AND IS STILL ALIVE. HE WOULD NOW BE 76 YEARS OLD.

REPRESENTATIVES OF HUNGARY, BRITAIN, SWEDEN, SWITZERLAND, THE U.S. AND CANADA RAISED THE WALLEBERG CASE LAST WEEK AT THE HELSINKI REVIEW CONFERENCE IN VIENNA. LY/BV

EDS: THE FOLLOWING IS A REPEAT OF CN-148 FOR TECHNICAL REASONS

E/W -- GERASIMOV REAFFIRMS WALLENBERG DIED IN 1947
MUNICH, SEPT. 19 (CMD/TASS/AP) -- SOVIET FOREIGN MINISTRY
SPOKESMAN GENNADY GERASIMOV REAFFIRMED TODAY THAT SWEDISH DIPLOMAT
RAOUL WALLENBERG DIED IN A SOVIET PRISON IN JULY 1947.

NUMEROUS REPORTS HAVE SAID WALLENBERG WAS SEEN IN SOVIET PRISON
CAMPS AFTER THAT DATE.

GERASIMOV TOLD REPORTERS IN MOSCOW THAT WALLENBERG WAS ARRESTED
BY SOVIET TROOPS IN BUDAPEST IN JANUARY 1945. GERASIMOV SAID IT'S NOT
KNOWN WHY WALLENBERG WAS ARRESTED.

GERASIMOV SAID A 1957 SEARCH OF MEDICAL ARCHIVES IN MOSCOW'S
LUBYANKA PRISON HAD TURNED UP A REPORT ABOUT WALLENBERG. THE REPORT
WAS WRITTEN BY THE PRISON'S MEDICAL SERVICE CHIEF TO VIKTOR ABAKUMOV,
THEN THE MINISTER OF STATE SECURITY. THE DOCUMENT, DATED JULY 17,
1947, SAID WALLENBERG HAD SUDDENLY DIED IN HIS PRISON CELL THAT NIGHT
PRESUMABLY OF A HEART ATTACK.

GERASIMOV SAID THE DOCUMENT NOTED AN ORDER HAD BEEN GIVEN TO
CREMATE WALLENBERG'S BODY WITHOUT POST-MORTEM EXAMINATION.

HUNGARY TOLD THE HELSINKI REVIEW CONFERENCE IN VIENNA LAST WEEK
IT WOULD WELCOME ANY NEW INFORMATION FROM THE SOVIET UNION ABOUT THE
FATE OF WALLENBERG. U.S., CANADIAN AND BRITISH DELEGATES ALSO CALLED
ON THE SOVIET UNION TO INVESTIGATE WHAT HAD HAPPENED TO WALLENBERG.

(TASS IN RUSSIAN, SEPT. 19, 1980) JM/GK/MK/BV

FF249

B WIRE

19-SEP-88 21:50

E/W - SOVIETS AGAIN SAY WALLEMBERG DIED IN PRISON (W/CN148)

MOSCOW, SEPTEMBER 19 (AP) - A FOREIGN MINISTRY SPOKESMAN SAID MONDAY THAT RAOUL WALLEMBERG, THE SWEDISH DIPLOMAT CREDITED WITH SAVING 100,000 HUNGARIAN JEWS DURING WORLD WAR II, DIED 41 YEARS AGO IN A SOVIET PRISON AND WAS CREMATED WITHOUT AN AUTOPSY.

GENNADY I. GERASIMOV TOLD REPORTERS AT A BRIEFING THAT WALLEMBERG DIED IN JULY 1947. HE DID NOT GIVE THE EXACT DATE OF DEATH.

A 1957 SEARCH OF DOCUMENTS AT LUBYANKA PRISON IN CENTRAL MOSCOW TURNED UP A NOTE WRITTEN BY THE MEDICAL SERVICE OFFICER ABOUT HIS ORDERS FROM STATE SECURITY CHIEF VIKTOR ABAKUMOV, GERASIMOV SAID. ABAKUMOV LATER RAN AFOUL OF DICTATOR JOSEF STALIN AND WAS EXECUTED.

"REPORTED PERSONALLY TO THE MINISTER. THE BODY ORDERED TO BE CREMATED WITHOUT A POSTMORTEM. JULY 17, 1947," THE NOTE SAID, ACCORDING TO GERASIMOV.

GERASIMOV SAID THE CHIEF MEDICAL OFFICER, WHOM HE IDENTIFIED ONLY AS SHOLTISOV, HAD HANDWRITTEN HIS REPORT ON WALLEMBERG'S DEATH.

"PRISONER WALLEMBERG DIED IN HIS CELL TONIGHT, PRESUMABLY OF MYOCARDIAL INFARCTION (HEART ATTACK)," SHOLTISOV'S REPORT SAID.

GERASIMOV RAISED THE TOPIC OF WALLEMBERG'S DEATH WITHOUT PROMPTING FROM REPORTERS. HE SAID THE ISSUE HAD BEEN BROACHED FRIDAY IN VIENNA BY REPRESENTATIVES OF THE UNITED STATES, CANADA, GREAT BRITAIN, SWEDEN, SWITZERLAND AND HUNGARY AT A CONFERENCE ON EUROPEAN SECURITY.

"HE WAS ARRESTED IN 1945 IN BUDAPEST," GERASIMOV SAID. "SINCE THEN WE ANSWERED A LOT OF QUESTIONS ABOUT HIS FATE, BUT UP TO NOW WE HEAR NEWS AND WE STILL HEAR QUESTIONS, EVEN HERE."

DESPITE SOVIET INSISTENCE THAT HE DIED IN PRISON IN 1947, REPORTS HAVE PERSISTENTLY SURFACED THAT WALLEMBERG HAD BEEN SEEN IN SOVIET PRISON CAMPS.

SWEDISH AUTHOR KENNE FANT, IN A RECENTLY RELEASED BOOK ON WALLEMBERG, SAID HE HAD SPOKEN TO "A VERY TRUSTWORTHY SOURCE" WHO HEARD OF A PRISONER WHO MUST HAVE BEEN WALLEMBERG. FANT SAID THE PRISONER WAS SEEN IN 1986 IN THE LABOR CAMP BLAGOVESHCHENKA, A CLOSED CITY 320 KMS (198 MILES) SOUTHWEST OF NOVOSIBIRISK.

FANT ALSO CITED SOURCES IN THE UNITED STATES WHO SAID WALLEMBERG WAS TREATED FOR A HEART AILMENT IN HOSPITALS IN LENINGRAD AND MOSCOW IN 1982 AND 1983.

MANY SWEDES HAVE REFUSED TO ACCEPT SOVIET ACCOUNTS OF WALLEMBERG'S DEATH AS A FINAL ANSWER, EVEN THOUGH SOVIET OFFICIALS CONTINUALLY DENOUNCE CLAIMS THAT HE IS ALIVE.

GERASIMOV SAID HE KNEW NO OTHER DETAILS OF THE CIRCUMSTANCES AROUND WALLEMBERG'S DEATH OR ARREST.

"AS TO THE REASONS FOR HIS ARREST, THEY ARE UNKNOWN TO US. PLEASE REMEMBER THAT THESE WERE ABAKUMOV'S TIMES," HE SAID.

WALLEMBERG ARRIVED IN BUDAPEST IN JULY 1944, ON A U.S.-SPONSORED MISSION TO SAVE JEWS. HE DISAPPEARED AFTER THE RED ARMY SWEEP INTO THE HUNGARIAN CAPITAL IN JANUARY 1945.

"IN ITS TIME, THE SOVIET GOVERNMENT EXPRESSED SINCERE REGRETS AS TO WHAT HAPPENED AND ALSO EXPRESSED DEEP CONDOLENCES TO THE SWEDISH GOVERNMENT AND TO THE FAMILY AND RELATIVES OF WALLEMBERG," GERASIMOV SAID. JH

Magyar Nemzet, 1988. szept. 17
Bio

Erdős Andrét nagykövet felszólalása Bécsben

Wallenberg neve összekapcsolódik a legújabb kori magyar történelemmel

**Egyeztetik a hagyományos konzulációkról
valósi nézeteket az ottanti tisznhaték**

A NATO brüsszeli központjában hamarosan összehívják a Varsói Szerződés országival a bécsi utóaltájközvetítő keretében és a 22-ak konzulációinak keretében folytatott tárgyalások alkalmát. A hónap végéig Brüsszelbe utaznak a 15 NATO-ország delegációvezetői és a NATO-lanccsal megvitadják a tárgyalások minden vonatkozásait — írja legfrissebb számában a NATO-hoz közel álló Les Nouvelles Afrikanque.

A tárgyalásokat folyamatosan figyelemmel köveik magas szintű NATO-csoport esem a héten is megbeszélést folytatott — nemcsak a VSZ-országokkal a hagyományos fegyverekről folytatandó tárgyalások mandátumára vonatkozó nyugati álláspontot pontosították, hanem már a jövőbeni tárgyalási fórum elé terjesztendő javaslatokról is szó volt — írja a jólétesült brüsszeli lap.

Bár az európai biztonsági és együttműködési értekezlet bécsi utóaltájközvetítő a legmegneveztebb kérdéseket még nem sikerült megoldani, a tárgydokumentum nyilvános része már kialakult — állapította meg Jurij Kaslev nagykövet, a szovjet külügyvezetője a tanácskozás pénteki teljes ülésén.

A bécsi tanácskozás plenáris ülésén felszólaló Jurij Kaslev kifejtette: az eddigi eszmecsere a belvárosi folyamat történelmében egyedülálló szövegekhez vezetett, főként az emberi jogok és a humanitárius együttműködés, továbbá a katonai biztonság terén. Kaslev számba vette a készülő tárgydokumentum mind az öt fejezetével kapcsolatos munkát, s rámutatott: a 3. körszöveg tartozik az úgynevezett emberi dimenziót érintő kérdések tekintetében eltérő és találgatóan maximálisan lehatárolt megapozíciók szintet.

Az amerikai, a kanadai és a brit külügyvezetője az ülésen említett tett Raoul Wallenbergről, és — a Szovjetunióban folyó alkalmatlanságra hivatkozva — szorgalmazta a II. világháború idején Budapesten működő svéd diplomata eltűnése körülményeinek mielőbbi tisztázását. A svéd és a svájci külügyvezető ezzel összefüggésben arról beszélt, hogy az európai együttműködés ügyét is szolgálja, ha teljes jénnyel derítenének Wallenberg sorsára. Kijelentették: ha Wallenberg még él, halandéktalanul szabadon kell bocsátani.

Erdős Andrét nagykövet, a magyar külügyvezetője felszólalásában hangzottatta Wallenberg neve összekapcsolódott a legújabb kori magyar történelemmel. Mivel — mint ismeretes — Wallenberg eltűnésének körülményeit még nem sikerült teljes mértékben tisztázni, Magyarország figyelemmel és érdeklődéssel fogad minden olyan információt, amely kiegészítheti a svéd diplomata sorsával kapcsolatos ismereteket. A Szovjetunióban zajló nagy változások, amelyek a múlt felülvizsgálatára is kiterjednek, azral a reménnyel bírsznak, hogy e kérdés is véglegesen és megnyugtató módon lezárulhat — mondta a nagykövet.

Felzárkózások Wallenbergről a ^{Rica} bécsi átállalásokról

Kioldakult a zárlatközmény nagy része

(MTI) Bár az európai biztonság és együttműködési érdekeiért bécsi átállalásokról a legutóbbi kérdéseket még nem sikerült megválaszolni, a nérdokumentumok bizonyos része már kioldakult — állapította meg Juri Kaslov nagykövet, a szovjet küldöttség vezetője, a találkozás legutóbbi teljes ülésén. Kijelentette: az addigi eszmecsere a bélnai folyamat történetében egyedülálló szövegekben vezetett, főként az emberi jogok és a humanitárius együttműködés, továbbá a nacionalizmus terén. Kaslov számára világos a bélnai nérdokumentumok mind az öt fejezetével kapcsolatos munkát, a rámutatott: a 3. fejezethez képest az egyetemes emberi dimenziókról szóló kérdések tekintetében elérték a találkozás maximálisan lehetséges meggyőzési szintjét.

Indítványozta, hogy a semleges és el nem kötelezett országoknak a szövetségi koordinálásával megkezdett képviselői megbeszélések végleg átállalás ki a dokumentumok egy-egy fejezetére vonatkozó elképzeléseket, ami — mint mondta — lehetővé teszi az átállalásokról október vége vagy november elején történő befejezését.

Az amerikai, a kanadai és a brit küldöttség vezetője az ülésen emléztetett Juri Kaslov Wallenbergről, és — a Szovjetunióban folyó átállalásra hivatkozva — szorgal-

maszt a II. világháború idején Budapesten működő svéd diplomata elnökség körülményeinek ismeretéből tájékoztat. Kijelentették: ha Wallenberg még él, hazatérési utat szabadon kell biztosítani.

Válaszra a szovjet nagykövet kifejezte reményét, hogy a létes felismerés az igazság feltárással szolgálja, és nem a figyelmennek a találkozás munkájáról való elterelését célulza. Utalt a Szovjetunióban a történelmen feletti feltételek elismertetése végett kibontakozott tevékenységre, emlékeztetve Wallenberg számos tevékenységét, és biztosította a küldöttséget arról, hogy a kérdéseket is objektív és pontos információkat igényelnek szolgáltatni.

Erdős András nagykövet, a magyar küldöttség vezetője felzárkózásban harangozta: Wallenberg neve összekapcsolódik a legújabb kori magyar történelemmel. A diplomata a bécsi megállás körülményeit kárhoztató nagy bátorsággal és bátorságtalálással 1945-ben magyar szöveg mellett mentette meg. Mivel — mint ismeretes — Wallenberg elítélésének körülményeit még nem sikerült teljes mértékben tisztázni, Magyarország figyelemmel és érzékenységgel fogad minden olyan információt, amely kiegészítési és svéd diplomata szolgálattal kapcsolatos ismereteket.

Wallenberg Br

FF009

B-WIRE

16-SEP-88 09:59

E/W - NEW HUNGARIAN AMBASSADOR TO CANADA TALKS TO REPORTERS
OTTAWA, SEPT. 16 (SPECIAL/MACIVOR) - HUNGARY'S NEW AMBASSADOR TO
CANADA, REZSO BANYASZ, PREDICTS THAT ALLOWING FULL FOREIGN OWNERSHIP
OF BUSINESSES IN HUNGARY WILL HELP MOVE HIS COUNTRY AHEAD
ECONOMICALLY.

IN AN INTERVIEW WITH CANADIAN REPORTERS IN OTTAWA, BANYASZ SAID
THAT WHEN THE HUNGARIAN PARLIAMENT MEETS ON OCTOBER THE 5TH, IT WILL
DISCUSS- AMONG OTHER THINGS - ALLOWING FOREIGN INVESTORS TO WHOLLY
OWN BUSINESS VENTURES IN THE COUNTRY. UNTIL NOW, JOINT VENTURE
RATIOS HAVE BEEN DECIDED BY THE MINISTER OF FINANCE.

AMBASSADOR BANYASZ, WHO WAS CHIEF GOVERNMENT SPOKESMAN UNTIL HIS
APPOINTMENT TO CANADA, SAID THE RE-DRAFTING OF THE LAW IS "NOT FOR
FOREIGN INVESTORS ONLY BUT TO MAKE IT POSSIBLE, FIRST OF ALL, FOR
HUNGARIANS LIVING AT HOME TO INVEST IN HUNGARIAN FIRMS AND
ENTERPRISES."

BANYASZ ADDED THAT "ONE OF THE GREATEST PROBLEMS THAT WE WERE
FACING IN RECENT YEARS WAS THAT ONCE THE STATE INVESTED A GREAT SUM
OF CAPITAL AND THEN IT REMAINED THERE FOR GOOD; THERE WAS NO CAPITAL
MOVEMENT." NOW, HE SAID, HUNGARY "WANTS TO CHANGE THIS WHOLE SYSTEM
TO MAKE IT PROFITABLE FOR ENTERPRISES TO INVEST IN OTHER ENTERPRISES;
TO MOVE CAPITAL AROUND BECAUSE THAT IS THE ONLY BASIS FOR
RESTRUCTURING THE ECONOMY AND INDUSTRY."

THE AMBASSADOR SAID HE BELIEVES HUNGARY "MADE THE MISTAKE OF
NATIONALIZING MUCH MORE THAN CERTAIN OTHER SOCIALIST COUNTRIES (THE
GDR) AND THAT IT PROVED WRONG; SO WE HAD TO GO BACK CERTAIN STEPS
AND, NO DOUBT, CERTAIN PRIVATIZATION SHOULD COME."

BANYASZ ADDED THAT "ECONOMIC REFORMS HAVE NOT BEEN WORKING
BECAUSE OF POLITICAL AND ECONOMIC LEADERSHIP, INTERNAL AND EXTERNAL
REASONS." HE ALSO NOTED THAT HUNGARY'S ECONOMIC REFORMS WERE "NOT
VERY MUCH LIKED BY CERTAIN COUNTRIES IN CERTAIN PERIODS AND THEY WERE
NOT WELCOMED WITHIN COMECON."

HE SAID HUNGARY WAS "VERY, VERY MUCH INTERESTED IN SIGNING A
TRADE AGREEMENT WITH THE EUROPEAN COMMUNITY" IN AN EFFORT TO
RECAPTURE LOST MARKETS. HUNGARY SELLS ABOUT 30 PERCENT OF ITS GOODS
TO THE E-C -- A MUCH SMALLER PROPORTION THAN IT USED TO -- AND HE
SAID THE COUNTRY HAS LOST "200 TO 300 MILLION DOLLARS (U.S.) OF HARD
CURRENCY" AS A RESULT. ABOUT HALF OF THE GOODS PRODUCED IN HUNGARY
ARE EXPORTED TO OTHER COMECON COUNTRIES, HE SAID.

"BECAUSE MONEY (HARD CURRENCY) IS BASICALLY UNAVAILABLE WITHIN
COMECON, WE ARE STILL EXCHANGING GOODS IN WHICH NO ONE IS
INTERESTED," BANYASZ ADDED.

WHEN ASKED ABOUT ETHNIC HUNGARIANS LIVING IN ROMANIA AND THE
RECENT MEETING BETWEEN HUNGARIAN LEADER KAROLY GROSZ AND ROMANIA'S
NICOLAE CEAUCESCU, BANYASZ SAID THAT "NOT EVERYONE IN HUNGARY WAS
PLEASED ABOUT THE NECESSITY OR THE OUTCOME OF THE MEETING." HOWEVER,
HE QUIPPED, "ONE CANNOT CHOOSE ONE'S NEIGHBOURS."

WHILE THERE ARE "SOME WHO WOULD LIKE TO SEE MORE RESULTS," THE
AMBASSADOR SAID "IT IS IMPOSSIBLE UNDER PRESENT CIRCUMSTANCES BECAUSE
ROMANIA IS SET IN SOME OF ITS IDEAS." HE SAID HIS GOVERNMENT SEES
"THE SYSTEMATIC ROMANIZATION OF TWO MILLION HUNGARIANS IN
TRANSYLVANIA" AS A MAJOR PROBLEM FOR HUNGARY. HE SAID "THE
TRANSYLVANIANS DID NOT LEAVE THEIR COUNTRY; THEIR COUNTRY LEFT THEM."
AS A RESULT, HE SAID, BUDAPEST IS NOT PUSHING FOR REPATRIATION.
"IT'S THEIR HOMELAND AND WE DO NOT ENCOURAGE THEM TO LEAVE."

HE ADDED THAT WHILE CEAUCESCU SAYS MUCH THE SAME THING, TEN
THOUSAND ETHNIC HUNGARIANS HAVE LEFT ROMANIA THIS YEAR AS REFUGEES.
BANYASZ SAID THAT "IF THERE WAS FREE MOVEMENT OF PEOPLE ACROSS
BORDERS; IF PEOPLE WERE ALLOWED TO GIVE THEIR CHILDREN HUNGARIAN
NAMES; USE HUNGARIAN NAMES FOR THEIR VILLAGES; USE HUNGARIAN IN
SCHOOL OR RECEIVE HUNGARIAN NEWSPAPERS, THEN THE SITUATION WOULD BE
BETTER. BUT, THIS IS IMPOSSIBLE -- ALL LITERATURE IS SEIZED AT THE
BORDER." (PTO)

GFI R

GELB

GFI R

FFD1D

B-WIRE

16-SEP-88 02:01

E/W -(1) - NEW HUNGARIAN AMBASSADOR TO CANADA TALKS TO REPORTERS

WITH CHANGES THIS YEAR ENTITLING HUNGARIANS TO HAVE PASSPORTS, BANYASZ SAID THREE TIMES MORE PEOPLE HAVE VISITED WESTERN COUNTRIES THAN IN ANY SINGLE ONE-YEAR PERIOD. HE CONCEDED HOWEVER THAT WHILE NO EXIT VISAS ARE REQUIRED, MANY DO NOT HAVE THE MONEY TO TRAVEL AND THOSE WHO DO MUST SPEND LONG PERIODS LINING UP FOR VISITORS' VISAS AT FOREIGN EMBASSIES, ESPECIALLY THE WEST GERMAN AND BRITISH EMBASSIES.

AS FOR HUNGARIAN JEWS, BANYASZ SAID THE GOVERNMENT IS "DOING ITS BEST TO DEVELOP THE JEWISH COMMUNITY AND TRYING TO REBUILD EVERYTHING, ALTHOUGH THE ESTIMATED ONE-BILLION FORINT TAX FOR RECONSTRUCTING THE GREAT SYNAGOGUE IS TOO MUCH FOR US." HE ALSO NOTED AN INCREASING NUMBER OF MUTUAL VISITS BETWEEN HUNGARIAN JEWS AND RELATIVES LIVING IN ISRAEL "WHO COME HOME TO SEE THE GRAVES OF THEIR FATHERS."

WHEN ASKED ABOUT GROSZ'S RECENT VISIT TO THE UNITED STATES AND CANADA, THE AMBASSADOR SAID IT IS CLEAR THERE IS "MUCH MORE TO BE DONE TO EXPAND RELATIONSHIPS." THE AMBASSADOR SAID HIS COUNTRY WOULD "VERY MUCH LIKE MORE ECONOMIC TIES WITH CANADA." TOTAL TRADE BETWEEN THE TWO COUNTRIES IS WORTH ABOUT 55 MILLION DOLLARS (U-S) ANNUALLY (HUNGARY EXPORTED 44-MILLION (U-S) OF GOODS TO CANADA IN 1987 WHILE IT IMPORTED 14-MILLION WORTH OF CANADIAN GOODS.)

THE NEW AMBASSADOR IS ENTHUSIASTIC ABOUT FUTURE PROSPECTS, PARTICULARLY AS A RESULT OF THE HUNGARIAN DIRECT INVESTMENT FUND OF 100 MILLION DOLLARS (U-S) BEING CREATED BY A CANADIAN BUSINESSMAN OF HUNGARIAN DESCENT, ANDREW SARLOS. SARLOS IS INVOLVED IN TWO JOINT VENTURES (FOR HOTELS) IN HUNGARY AND IS COMMITTING AN UNSPECIFIED AMOUNT OF MONEY TO CREATING A MANAGEMENT TRAINING INSTITUTE IN BUDAPEST.

THE AMBASSADOR DESCRIBES GROSZ AS "A CHARISMATIC LEADER; A YOUNG, DYNAMIC CHAP WHO REALLY KNOWS WHAT HE IS UP TO AND WHO WAS PREPARING HIMSELF THROUGH MANY YEARS TO TAKE CHARGE." AND, HE ADDED, "FOR THAT REASON, HE WANTS TO MAKE CHANGES IMMEDIATELY."

BANYASZ SAID "MOST PEOPLE BACK HOME LIKE HIS NEW STYLE BECAUSE WE WENT THROUGH A PERIOD OF STAGNATION FOR MANY YEARS WHEN NOT MUCH HAPPENED." HE (GROSZ) "IS REALLY TRYING TO CHANGE THE COUNTRY, TO MAKE MODERNIZATION AND DEMOCRATIZATION OF THE WHOLE POLITICAL STRUCTURE."

BANYASZ SAID HUNGARY SEES "MORE AND MORE GOOD SIGNS THAT (SOVIET LEADER MIKHAIL) GORBACHEV IS DEVELOPING HIS POLICIES OF PERESTROIKA AND GLASNOST AND IF HE CAN GIVE MORE CONSUMER GOODS AND GOOD TO THE PEOPLE, THEN HE LIKELY WILL SUCCEED."

ON A LIGHTER NOTE, THE AMBASSADOR SAID THAT "EVERY GOOD MARXIST IN HUNGARY PRAYS AT LEAST TWICE A DAY FOR THE WELL-BEING OF MR. GORBACHEV. WE FEEL HE IS THE BEST FOR HIS COUNTRY AND AS NEIGHBOURS WE ARE VERY MUCH INTERESTED IN THINGS GOING WELL IN THE SOVIET UNION."

FINALLY, BANYASZ WAS ASKED WHETHER HUNGARY IS CONVINCED AND SATISFIED THAT THE SOVIET UNION'S VERSION OF WHAT HAPPENED TO SWEDISH DIPLOMAT RAUL WALLENBERG IS CORRECT.

BANYASZ SAID "WE, IN HUNGARY, DO BELIEVE HE WAS A GREAT HERO AND TRY TO HONOUR HIS MEMORY AS FAR AS WE CAN DO...WE DID IT EVEN IN TIMES WHEN IT PERHAPS WAS NOT VERY PLEASANT, FOR EXAMPLE, TO HAVE HIS NAME ON A STREET (IN BUDAPEST.)"

HE THEN ADDED THAT, "PERSONALLY, I DO BELIEVE THE SOVIETS WOULD BE HAPPY IF THEY COULD SAY SOMETHING MORE CORRECT ABOUT THE EVENTS, ABOUT WHAT REALLY HAPPENED TO HIM AND PROBABLY TO SOME OTHERS AS WELL. IT'S A TRAGIC SITUATION AND THE PRESENT LEADERSHIP IS PROBABLY NOT IN A POSITION TO KNOW ALL THAT MAY HAVE PASSED, TO KNOW ALL THE EVENTS AND PROBABLY SOME OF THOSE WHO REALLY KNEW WHAT HAPPENED WERE SHOT."

THE AMBASSADOR SPOKE TO CANADIAN REPORTERS RECENTLY AT THE HUNGARIAN EMBASSY IN OTTAWA.

LV/JA

SELB

SELB

SELB

Vienna, Sept. 16/88 (Special/Eggleston) --- The United States told the Helsinki Review Conference today should clarify the circumstances surrounding the disappearance of Swedish diplomat Raoul Wallenberg in Budapest in 1945. This is the text of the speech by U.S. delegate Warren Zimmermann.

A nation's possession of its own history is its collective human right. To eradicate, ignore, or distort its past alters both its present and its future - affecting not only that nation, but all of its people as well.

An informed and objective approach to history can be a guidepost, a warning, or an inspiration for the future conduct of nations and people. It is also a way of keeping in touch, and keeping faith, with one's predecessors and one's successors. A sense of history is an essential, and a distinctive, aspect of the human condition. That is why history is treated in our university curricula as an aspect of the humanities, as a humane subject.

No single interpretation of history is necessarily valid, and "official history" is a contradiction in terms. Truth often arises from controversy. Great historical issues - like the historicity of Jesus, the fall of Rome, the rise of capitalism, the decline of great powers - are usually the subject of dispute. But the elusiveness of the truth does not invalidate the search for it. There are two cardinal rules governing that search. The first is that the search must go on in full freedom. It must not be prevented, restricted, or channelled. The second is that the search must proceed within an acceptable band of objectivity. Objectivity is not possible if the aim of the search is something other than the truth, for example, propaganda, self-justification, or cover-up.

In the Soviet Union in the past two years, there has been increasing support for the approach to history which I have described. Roy Medvedev, in the years when he was working virtually alone in his country as a genuine political historian, used to say that the greatest thing he could do for the Soviet people was to give them back their history. Today he is not the only Soviet historian embarked on that mission. Taboo figures from the Soviet past like Trotsky, Bukharin, and Litvinov can now be discussed and may perhaps soon be assessed with full objectivity. Films and novels, many written decades ago, are appearing with a real, rather than a mythical, picture of the life of the Soviet people under Stalin. (pto)

In this improving climate for the dispassionate examination of inconvenient facts, I want to repeat a recommendation many of us have made at the Vienna meeting. It is that a full and objective investigation be conducted about the fate of Raoul Wallenberg. Whatever is clouded about Wallenberg's fate, what is clear is that he was a tragic victim of Stalinism. In the new spirit of openness proclaimed in the Soviet Union, what could be more appropriate than to get to the bottom of this case, which has disturbed so many for so long?

This Swedish diplomat, 32 years old at the time of his disappearance, saved tens of thousands of Jews in Budapest during the last year of World War II. One of them, a teen-age boy who was to become an American Congressman, introduced the bill which made Wallenberg seven years ago an honorary citizen of the United States of America. Visitors to Budapest can visit, as I have, the impressive memorial statue erected to Wallenberg two years ago.

Wallenberg disappeared in January 1945 as he was on his way to visit the Soviet commander in Hungary, Marshal Malinovsky, to propose a relief plan for the Jewish community. After more than a decade of conflicting statements by Soviet authorities, in February 1957 then-Foreign Minister Gromyko informed the Swedish Ambassador that a document dated July 1947 and written by a Soviet military doctor in the Lyubyanka Prison to the Minister of State Security Abakumov reported that a prisoner named Wallenberg had just died and would be cremated. Gromyko's aide-memoire added that the doctor in question had died and that Minister Abakumov had been shot as an anti-Soviet criminal. Despite this information, several persons over the years are convinced they have seen Wallenberg in Soviet prisons.

Large questions thus remain about Raoul Wallenberg's fate. It is not clear why or how he was arrested, what happened to him then, and whether he is alive or dead. It does seem beyond any conjecture that a ghastly crime was committed against this brave man who repeatedly risked his own life so that others might survive. As Soviet history is returned to the Soviet people, people everywhere also have a right to a full and open accounting of that part of Soviet history affecting a man who stood for so many of the ideals to which we here are dedicated.

(ends text)

VIENNA, SEPT. 16/88 (SPECIAL/EGGLESTON) CANADA WOULD THE HELSINKI REVIEW CONFERENCE TODAY THAT THE SOVIET UNION MUST CLARIFY THE AMBIGUITIES SURROUNDING THE CASE OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG, WHO DISAPPEARED IN BUDAPEST IN 1945. IT SHOULD ALSO IDENTIFY AND PUNISH THOSE WHO WRONGED HIM. THIS IS THE TEXT OF THE SPEECH BY CANADIAN AMBASSADOR WILLIAM BAUER:

THERE ARE FEW PEOPLE IN EUROPE - OR INDEED IN THE WORLD - WHO HAVE NOT HEARD OF RAOUL WALLENBERG, WHO WAS BORN 75 YEARS AGO THIS YEAR. HE VOLUNTEERED IN JULY 1944 TO SAVE AS MANY OF THE REMAINING JEWS OF BUDAPEST AS POSSIBLE FROM THE KILLING MACHINE OF THE NAZIS. AS SECOND SECRETARY OF THE SWEDISH LEGATION IN BUDAPEST, HE PERSONALLY SAVED ABOUT 20,000 JEWS, PERSONALLY PROTECTED OTHER THOUSANDS, AND SAVED ANOTHER 70,000 BY HIS WORK WITH REPRESENTATIVES OF OTHER NEUTRAL COUNTRIES AND HIS FEARLESS INTERVENTIONS WITH THE NAZI AUTHORITIES.

FOLLOWING THE SOVIET LIBERATION OF BUDAPEST, MR. WALLENBERG AND HIS DRIVER WERE TAKEN TO MOSCOW AND INCARCERATED IN LUBIANKA PRISON ON JANUARY 31, 1945. HE WAS NEVER ALLOWED TO CONTACT THE SWEDISH EMBASSY, AND AS LATE AS AUGUST, 1947, THE SOVIET UNION'S DEPUTY FOREIGN MINISTER ANDREI VISHINSKY OFFICIALLY DENIED THAT MR. WALLENBERG WAS IN THE SOVIET UNION OR EVEN KNOWN TO THE SOVIET AUTHORITIES. THIS WAS A CONTRADICTION OF THE STATEMENT OF JANUARY 16, 1945 BY THE SOVIET FOREIGN MINISTRY THAT RUSSIAN TROOPS HAD TAKEN MR. WALLENBERG UNDER THEIR PROTECTION.

DURING THE FOLLOWING YEARS, IRREFUTABLE EVIDENCE WAS ACCUMULATED THAT ESTABLISHED THAT MR. WALLENBERG HAD BEEN IMPRISONED IN LUBIANKA AND THAT HE PROBABLY WAS STILL ALIVE. IN EARLY 1957, HOWEVER, TEN MONTHS AFTER A REQUEST FOR INFORMATION BY THE SWEDISH GOVERNMENT, SOVIET DEPUTY FOREIGN MINISTER ANDREI GROMYKO, IN A MEMORANDUM DATED FEBRUARY 6, 1957, STATED THAT YES, WALLENBERG HAD BEEN ARRESTED, BUT HE HAD DIED JULY 16, 1947, AND THAT HIS BODY HAD BEEN CREMATED WITHOUT AN AUTOPSY. ALL THE PRINCIPALS INVOLVED IN THE CASE, FURTHERMORE, WERE DEAD.

INNUMERABLE PIECES OF INFORMATION OVER THE INTERVENING YEARS HAVE CAST SERIOUS DOUBT ON THIS STATEMENT BY GROMYKO. DESPITE THIS, THE SOVIET GOVERNMENT CONTINUES TO STAND BY THE 1957 STATEMENT, ALTHOUGH SUGGESTING NOW THAT THEY HAVE SOME SYMPATHY FOR THE HUMANITARIAN WORK OF MR. WALLENBERG. THIS IS REALLY NOT GOOD ENOUGH.

RAOUL WALLENBERG IS MORE THAN A CASE, MORE THAN AN HISTORICAL FIGURE, MORE THAN A STATISTIC IN THE ANNALS OF LUBIANKA PRISON. HE HAS BECOME A SYMBOL OF COURAGE, OF SELF-SACRIFICE, AND OF ALL THE NOBLER ASPECTS OF MAN WHICH, IN THE END, MAY REDEEM US FROM THE INHUMANITY, RUTHLESSNESS AND EVIL REPRESENTED BY TOTALITARIAN SYSTEMS LIKE THAT CREATED BY THE NAZIS. HE IS A REMINDER OF WHAT WE ALL CAN BE, WHAT WE ALL SHOULD BE, BUT WHAT, REGRETTABLY, MOST OF US CAN ONLY ASPIRE TO BE.

BECAUSE OF WHAT RAOUL WALLENBERG REPRESENTS AND BECAUSE OF WHAT HE IS, FEW PEOPLE WILL BE SATISFIED UNTIL THE EVASIONS, THE AMBIGUITIES AND THE OBFUSCATIONS SURROUNDING HIS CASE ARE REMOVED, ONCE AND FOR ALL. THE WRONGS DONE TO HIM MUST BE RIGHTED. THE RESPONSIBILITY FOR THESE WRONGS MUST BE ADMITTED AND ATONED FOR. THOSE WHO COMMITTED THOSE WRONGS MUST BE IDENTIFIED AND PUNISHED IN ACCORDANCE WITH THE LAW. AND-- MOST IMPORTANT OF ALL, RAOUL WALLENBERG, IF - AS MILLIONS OF PEOPLE HOPE AND BELIEVE - HE IS STILL ALIVE, MUST BE RELEASED.

RAOUL WALLENBERG, BY A UNANIMOUS VOTE OF THE CANADIAN PARLIAMENT, WAS MADE AN HONORARY CITIZEN OF CANADA - THE ONLY PERSON ON WHOM THIS RECOGNITION HAS BEEN BESTOWED. THE CANADIAN GOVERNMENT HAS EXPRESSED ITS DISSATISFACTION WITH THE UNSUPPORTED SOVIET ASSERTIONS OF HIS DEATH IN 1947, AND HAS URGED THE SOVIET GOVERNMENT TO PROVIDE FULL INFORMATION ON HIS SITUATION. THIS HAS NEVER BEEN DONE, BUT SURELY THE TIME HAS NOW COME.

MANY BLANK SPOTS IN THE HISTORY OF THE SOVIET UNION ARE NOW BEING FILLED IN, MANY PAINFUL MISTAKES ARE BEING ADMITTED. IT IS TIME FOR THE CASE OF RAOUL WALLENBERG TO BE RESOLVED. (END TEXT) CND/AD

CND67

A-WIRE

16-SEP-88 14:18

E/W - 143D INTRO WALLEMBERG (NEW: SOVIET RESPONSE)
(VIENNA, SEPT. 16)

THE SOVIET UNION TOLD THE HELSINKI REVIEW CONFERENCE TODAY IT WOULD PUBLICISE ANY NEW INFORMATION IT DISCOVERED ABOUT THE FATE OF SWEDISH DIPLOMAT RAUL WALLEMBERG.

WALLEMBERG, WHO SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS, WAS ARRESTED BY SOVIET TROOPS IN BUDAPEST IN 1945. THE OFFICIAL SOVIET LINE IS THAT HE DIED IN A MOSCOW PRISON IN 1947 BUT REPORTS PERSIST THAT HE MAY BE STILL ALIVE.

SOVIET DELEGATION LEADER YURI KASHLEV SAID THE USSR WAS AWARE OF WHAT HE CALLED WALLEMBERG'S "NOBLE ACTIVITIES." HE SAID ALL THE STAINS AND BLEMISHES OF SOVIET HISTORY WERE BEING CLEARED UP. IF THESE INVESTIGATIONS UNCOVERED ANYTHING ABOUT WALLEMBERG THE WORLD WOULD BE GIVEN WHAT HE CALLED "TRUE AND OBJECTIVE INFORMATION."

KASHLEV'S STATEMENT WAS MADE AFTER AMERICAN, CANADIAN AND BRITISH DELEGATES CALLED ON THE SOVIET UNION TO CLARIFY WALLEMBERG'S FATE.

HUNGARIAN DELEGATE ANDRE ERDOS ALSO PRAISED WALLEMBERG AFTER THE WESTERN SPEECHES. HE SAID HUNGARY WOULD WELCOME ANY INFORMATION ABOUT WALLEMBERG'S FATE. (CND/SPECIAL:EGBLESTON) RF

CND050

180
A-WIRE

16-SEP-88 11:43

E/W - 1145 INTRO WALLENBERG (NEW TODAY)
(VIENNA, SEPT 16)

THE UNITED STATES, CANADA AND BRITAIN TOLD THE HELSINKI REVIEW CONFERENCE TODAY THAT THE SOVIET UNION SHOULD CLARIFY THE MYSTERY SURROUNDING THE FATE OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG.

WALLENBERG SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS IN BUDAPEST. HE WAS ARRESTED BY SOVIET TROOPS IN 1945. THE SOVIET UNION HAS SAID HE DIED IN PRISON IN 1947 BUT REPORTS PERSIST THAT HE MAY BE STILL ALIVE.

THE CHIEF U.S. DELEGATE AT THE VIENNA CONFERENCE, WARREN ZIMMERMANN, DESCRIBED WALLENBERG AS A TRAGIC VICTIM OF STALINISM. HE SAID IT SEEMED CLEAR THAT A GHASTLY CRIME HAD BEEN COMMITTED AGAINST A BRAVE MAN.

CANADIAN DELEGATE WILLIAM BAUER SAID WALLENBERG IS A SYMBOL OF COURAGE, OF SELF-SACRIFICE AND ALL THE NOBLER ASPECTS OF MANKIND. HE SAID THOSE RESPONSIBLE FOR THE WRONGS DONE TO HIM MUST BE IDENTIFIED AND PUNISHED. HE SAID THAT IF WALLENBERG IS STILL ALIVE HE MUST BE RELEASED.

WALLENBERG IS AN HONORARY CITIZEN OF BOTH THE UNITED STATES AND CANADA. (CND/SPECIAL:EGGLESTON) RF/IL

VIENNA, SEPT. 16/88 (SPECIAL/EGGLESTON) - CANADA TOLD THE HELSINKI REVIEW CONFERENCE TODAY THAT THE SOVIET UNION MUST CLARIFY THE AMBIGUITIES SURROUNDING THE CASE OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG, WHO DISAPPEARED IN BUDAPEST IN 1945. IT SHOULD ALSO IDENTIFY AND PUNISH THOSE WHO WRONGED HIM. THIS IS THE TEXT OF THE SPEECH BY CANADIAN AMBASSADOR WILLIAM BAUER:

THERE ARE FEW PEOPLE IN EUROPE - OR INDEED IN THE WORLD - WHO HAVE NOT HEARD OF RAOUL WALLENBERG, WHO WAS BORN 75 YEARS AGO THIS YEAR. HE VOLUNTEERED IN JULY 1944 TO SAVE AS MANY OF THE REMAINING JEWS OF BUDAPEST AS POSSIBLE FROM THE KILLING MACHINE OF THE NAZIS. AS SECOND SECRETARY OF THE SWEDISH LEGATION IN BUDAPEST, HE PERSONALLY SAVED ABOUT 20,000 JEWS, PERSONALLY PROTECTED OTHER THOUSANDS, AND SAVED ANOTHER 70,000 BY HIS WORK WITH REPRESENTATIVES OF OTHER NEUTRAL COUNTRIES AND HIS FEARLESS INTERVENTIONS WITH THE NAZI AUTHORITIES.

FOLLOWING THE SOVIET LIBERATION OF BUDAPEST, MR. WALLENBERG AND HIS DRIVER WERE TAKEN TO MOSCOW AND INCARCERATED IN LUBIANKA PRISON ON JANUARY 31, 1945. HE WAS NEVER ALLOWED TO CONTACT THE SWEDISH EMBASSY, AND AS LATE AS AUGUST, 1947, THE SOVIET UNION'S DEPUTY FOREIGN MINISTER ANDREI VISHINSKY OFFICIALLY DENIED THAT MR. WALLENBERG WAS IN THE SOVIET UNION OR EVEN KNOWN TO THE SOVIET AUTHORITIES. THIS WAS A CONTRADICTION OF THE STATEMENT OF JANUARY 16, 1945 BY THE SOVIET FOREIGN MINISTRY THAT RUSSIAN TROOPS HAD TAKEN MR. WALLENBERG UNDER THEIR PROTECTION.

DURING THE FOLLOWING YEARS, IRREFUTABLE EVIDENCE WAS ACCUMULATED THAT ESTABLISHED THAT MR. WALLENBERG HAD BEEN IMPRISONED IN LUBIANKA AND THAT HE PROBABLY WAS STILL ALIVE. IN EARLY 1957, HOWEVER, TEN MONTHS AFTER A REQUEST FOR INFORMATION BY THE SWEDISH GOVERNMENT, SOVIET DEPUTY FOREIGN MINISTER ANDREI GROMYKO, IN A MEMORANDUM DATED FEBRUARY 6, 1957, STATED THAT YES, WALLENBERG HAD BEEN ARRESTED, BUT HE HAD DIED JULY 16, 1947, AND THAT HIS BODY HAD BEEN CREMATED WITHOUT AN AUTOPSY. ALL THE PRINCIPALS INVOLVED IN THE CASE, FURTHERMORE, WERE DEAD.

INNUMERABLE PIECES OF INFORMATION OVER THE INTERVENING YEARS HAVE CAST SERIOUS DOUBT ON THIS STATEMENT BY GROMYKO. DESPITE THIS, THE SOVIET GOVERNMENT CONTINUES TO STAND BY THE 1957 STATEMENT, ALTHOUGH SUGGESTING NOW THAT THEY HAVE SOME SYMPATHY FOR THE HUMANITARIAN WORK OF MR. WALLENBERG. THIS IS REALLY NOT GOOD ENOUGH.

RAOUL WALLENBERG IS MORE THAN A CASE, MORE THAN AN HISTORICAL FIGURE, MORE THAN A STATISTIC IN THE ANNALS OF LUBIANKA PRISON. HE HAS BECOME A SYMBOL OF COURAGE, OF SELF-SACRIFICE, AND OF ALL THE NOBLER ASPECTS OF MAN WHICH, IN THE END, MAY REDEEM US FROM THE INHUMANITY, RUTHLESSNESS AND EVIL REPRESENTED BY TOTALITARIAN SYSTEMS LIKE THAT CREATED BY THE NAZIS. HE IS A REMINDER OF WHAT WE ALL CAN BE, WHAT WE ALL SHOULD BE, BUT WHAT, REGRETTABLY, MOST OF US CAN ONLY ASPIRE TO BE.

BECAUSE OF WHAT RAOUL WALLENBERG REPRESENTS AND BECAUSE OF WHAT HE IS, FEW PEOPLE WILL BE SATISFIED UNTIL THE EVASIONS, THE AMBIGUITIES AND THE OBFUSCATIONS SURROUNDING HIS CASE ARE REMOVED, ONCE AND FOR ALL. THE WRONGS DONE TO HIM MUST BE RIGHTED. THE RESPONSIBILITY FOR THESE WRONGS MUST BE ADMITTED AND ATONED FOR. THOSE WHO COMMITTED THOSE WRONGS MUST BE IDENTIFIED AND PUNISHED IN ACCORDANCE WITH THE LAW. AND-- MOST IMPORTANT OF ALL, RAOUL WALLENBERG, IF - AS MILLIONS OF PEOPLE HOPE AND BELIEVE - HE IS STILL ALIVE, MUST BE RELEASED.

RAOUL WALLENBERG, BY A UNANIMOUS VOTE OF THE CANADIAN PARLIAMENT, WAS MADE AN HONORARY CITIZEN OF CANADA - THE ONLY PERSON ON WHOM THIS RECOGNITION HAS BEEN BESTOWED. THE CANADIAN GOVERNMENT HAS EXPRESSED ITS DISSATISFACTION WITH THE UNSUPPORTED SOVIET ASSERTIONS OF HIS DEATH IN 1947, AND HAS URGED THE SOVIET GOVERNMENT TO PROVIDE FULL INFORMATION ON HIS SITUATION. THIS HAS NEVER BEEN DONE, BUT SURELY THE TIME HAS NOW COME.

MANY BLANK SPOTS IN THE HISTORY OF THE SOVIET UNION ARE NOW BEING FILLED IN, MANY PAINFUL MISTAKES ARE BEING ADMITTED. IT IS TIME FOR THE CASE OF RAOUL WALLENBERG TO BE RESOLVED. (END TEXT) CND/AD

Vienna, Sept. 16/88 (Special/Eggleston) --- The United States told the Helsinki Review Conference today should clarify the circumstances surrounding the disappearance of Swedish diplomat Raoul Wallenberg in Budapest in 1945. This is the text of the speech by U.S. delegate Warren Zimmermann.

A nation's possession of its own history is its collective human right. To eradicate, ignore, or distort its past alters both its present and its future - affecting not only that nation, but all of its people as well.

An informed and objective approach to history can be a guidepost, a warning, or an inspiration for the future conduct of nations and people. It is also a way of keeping in touch, and keeping faith, with one's predecessors and one's successors. A sense of history is an essential, and a distinctive, aspect of the human condition. That is why history is treated in our university curricula as an aspect of the humanities, as a humane subject.

No single interpretation of history is necessarily valid, and "official history" is a contradiction in terms. Truth often arises from controversy. Great historical issues - like the historicity of Jesus, the fall of Rome, the rise of capitalism, the decline of great powers - are usually the subject of dispute. But the elusiveness of the truth does not invalidate the search for it. There are two cardinal rules governing that search. The first is that the search must go on in full freedom. It must not be prevented, restricted, or channelled. The second is that the search must proceed within an acceptable band of objectivity. Objectivity is not possible if the aim of the search is something other than the truth, for example, propaganda, self-justification, or cover-up.

In the Soviet Union in the past two years, there has been increasing support for the approach to history which I have described. Roy Medvedev, in the years when he was working virtually alone in his country as a genuine political historian, used to say that the greatest thing he could do for the Soviet people was to give them back their history. Today he is not the only Soviet historian embarked on that mission. Taboo figures from the Soviet past like Trotsky, Bukharin, and Litvinov can now be discussed and may perhaps soon be assessed with full objectivity. Films and novels, many written decades ago, are appearing with a real, rather than a mythical, picture of the life of the Soviet people under Stalin. (pto)

In this improving climate for the dispassionate examination of inconvenient facts, I want to repeat a recommendation many of us have made at the Vienna meeting. It is that a full and objective investigation be conducted about the fate of Raoul Wallenberg. Whatever is clouded about Wallenberg's fate, what is clear is that he was a tragic victim of Stalinism. In the new spirit of openness proclaimed in the Soviet Union, what could be more appropriate than to get to the bottom of this case, which has disturbed so many for so long?

This Swedish diplomat, 32 years old at the time of his disappearance, saved tens of thousands of Jews in Budapest during the last year of World War II. One of them, a teen-age boy who was to become an American Congressman, introduced the bill which made Wallenberg seven years ago an honorary citizen of the United States of America. Visitors to Budapest can visit, as I have, the impressive memorial statue erected to Wallenberg two years ago.

Wallenberg disappeared in January 1945 as he was on his way to visit the Soviet commander in Hungary, Marshal Malinovsky, to propose a relief plan for the Jewish community. After more than a decade of conflicting statements by Soviet authorities, in February 1957 then-Foreign Minister Gromyko informed the Swedish Ambassador that a document dated July 1947 and written by a Soviet military doctor in the Lyubyanka Prison to the Minister of State Security Abakumov reported that a prisoner named Wallenberg had just died and would be cremated. Gromyko's aide-memoire added that the doctor in question had died and that Minister Abakumov had been shot as an anti-Soviet criminal. Despite this information, several persons over the years are convinced they have seen Wallenberg in Soviet prisons.

Large questions thus remain about Raoul Wallenberg's fate. It is not clear why or how he was arrested, what happened to him then, and whether he is alive or dead. It does seem beyond any conjecture that a ghastly crime was committed against this brave man who repeatedly risked his own life so that others might survive. As Soviet history is returned to the Soviet people, people everywhere also have a right to a full and open accounting of that part of Soviet history affecting a man who stood for so many of the ideals to which we here are dedicated.

(ends text)

1245/88

pontra alakítsák át, Washingtonban kerekén elutasították. A Fehér Ház szóvivője mindazonáltal hozzátette, hogy a végleges választ csak a teljes szöveg gondos tanulmányozása után adják meg.

A bécsi utótalálkozón az amerikai, kanadai és brit küldöttség felvetette, a SzU mielőbb tisztázza a második világháború idején Budapesten dolgozott svéd diplomata, Rhoul Wallenberg eltűnésének körülményeit. A küldöttségvezetők hangsúlyozták, ha Wallenberg még életben van, haladéktalanul szabadon kell bocsátani. A javaslattal kapcsolatban a szovjet delegációvezető, Jurij Paslev² azt mondta, reméli, hogy a téma felvetése az igazság kiderítését és nem a találkozó munkájának eltérítését szolgálja. ERDŐS André, a magyar küldöttség vezetője is méltatta Wallenberg szerepét és rámutatott, Magyarország figyelemmel kíséri és érzékenyen fogadja mindazokat az információkat, amelyek Wallenberg sorsával kapcsolatosak.

A jugoszláv kormányfő Koszovó tartományba utazott, hogy a helyszínen tanulmányozza a nemzetiségi problémák megoldásának lehetőségeit. Branko Mikulic Prisztinában találkozik a tartományi kormány tagjaival, a belügyi szolgálat vezetőivel és a bíróság elnökeivel. Közben Stipe Suvar, a jugoszláv kommunisták szövetségének elnöke Tito szülőfalujában az utóbbi időben megélénkült nacionalista megmozdulásokat bírálta politikai főiskolai hallgatók előtt mondott beszédében. Hangsúlyozta, Jugoszlávia nem maradhat fenn, ha minden köztársaságban saját nemzeti szocializmus létezik. Suvar ismét sürgette a jugoszláv gazdaság, a politikai intézményrendszer, valamint a kommunista szövetség reformját.

(folytatás a következő oldalon)

vezetői is részt vesznek. Nemes Gábor varsói tudósítása következik:
- Második napja tárgyal egymással a nagyközönségtől elzárva
Kiszczak belügyminiszter és Walesa, a betiltott Szolidaritás elnöke.
A mai megbeszélésekre meghívták a legutóbbi sztrájkok legfontosabb
szervezőit, tehát Walesa harcostársait, ill. konkurenseit is. A
másik oldalon pedig ott ülnek a belügyminiszter és Ciosek' KB-
titkár mellett a hivatalos szakszervezetek képviselői. A cél, hogy
előkészítsék a nemzeti kerekasztal-tárgyalásokat, amelyeken egy
fajta történelmi kompromisszum, egy újfajta kormányzási forma és
az ellenzéknek a társadalmi életbe, sőt a kormányzásba való bevo-
nása a tét, mégpedig azért, hogy közös erővel kivezessék az orszá-
got a válságból. A mai megbeszélések 3 órakor kezdődtek és mint
a varsói Katolikus Klub szóvivője elmondta, titkos helyen folynak,
késő estig, tehát az újságírók ne is várjanak ma részleteket. A
titkolózás ténye érdemi haladásra utal, már a tegnapi tárgyalásokról
kiadott szűkszavú, viszont közös közlemény is tartalmazta azt a
kitételt, hogy a nemzeti kerekasztal-tárgyalásoknak a lehető leg-
gyorsabban meg kell kezdődniük, mégpedig minden előfeltétel nélkül.
Közben az egyik varsói lap, amelyet az utcán ugyan még nem lehet
kapni, de amely holnap vagy hétfőn az olvasókhoz kerül, interjút
közöl Lech Walesával, aki az utóbbi hét évben legfeljebb külföldi,
vagy illegális lapokban nyilatkozhatott. A lengyel vezetés reform-
barát erői is aktivizálódtak. Rakowski egy tv-interjúban leszögezte,
olyan feltételeket kell teremteni, amelyekben azok is hatást
gyakorolhatnak a rövid és hosszú távú döntések meghozatalára, akik
nem értenek egyet a LEMP-tal. Rakowski egyúttal önkritikusan meg-
állapította, hiba volt azt hinni, hogy a reform automatikusan töme-
gtámogatást kap egy olyan helyzetben, amikor csökkenteni kell az
életszínvonalat. Vezető politikus eddig még nem nagyon kritizálta
a tavaly a reform támogatására kiírt sikertelen népszavazást és
azt sem mondta ki ilyen határozottan, hogy elkerülhetetlen az
életszínvonal csökkentése.

Az Egy.Államok meglehetősen hűvösen reagált Mihail Gorbacsov krasz-
jarszki javaslatára.

Fitzwater, a Fehér Ház szóvivője azt mondta, hogy Gorbacsov kez-
deményezései az Ázsiában lévő szovjet és az amerikai támaszpontok
felszámolásáról nem tűnnek észszerűnek. Gorbacsovnak azt a javas-
latát, hogy a krasznojarszki radarállomást nemzetközi kutató köz-

N106

A-WIRE

16-SEP-88 19:04

E/W - 1915 INTRO WALLEMBERG (NEW: HUNGARIAN QUOTES)

(VIENNA, SEPTEMBER 16)

HUNGARY TODAY TOLD THE HELSINKI REVIEW CONFERENCE IN VIENNA THAT IT WOULD WELCOME ANY NEW INFORMATION FROM THE SOVIET UNION ABOUT THE FATE OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEMBERG.

HUNGARIAN DELEGATION LEADER ANDRE ERDOS SAID IT WAS STILL NOT KNOWN WHAT HAPPENED TO WALLEMBERG AFTER HIS ARREST BY SOVIET TROOPS IN BUDAPEST IN 1945.

WALLEMBERG SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM NAZI DEATH CAMPS BY PROVIDING THEM WITH SPECIAL PASSPORTS. HE WAS ARRESTED AFTER SOVIET TROOPS CONQUERED BUDAPEST. THE OFFICIAL SOVIET POSITION IS THAT HE DIED IN A MOSCOW PRISON IN 1947 BUT REPORTS PERSIST THAT HE MAY STILL BE ALIVE.

ERDOS' STATEMENT CAME AFTER U.S., CANADIAN AND BRITISH DELEGATES CALLED ON MOSCOW TO INVESTIGATE WHAT HAD HAPPENED TO WALLEMBERG.

SOVIET DELEGATION LEADER YURI KASHLEV RESPONDED BY SAYING THAT THE STAINS AND BLEMISHES OF SOVIET HISTORY WERE BEING CLEARED UP. HE SAID ANYTHING DISCOVERED ABOUT WALLEMBERG WOULD BE PUBLICISED.

(CND/SPECIAL:EGGLESTON) TG/TD/LB

CN107

A-WIRE

16-SEP-88 19:09

E/W -- HUNGARIAN ON WALLEBERG AND STALINIST VICTIMS

(AMPLIFIES CN 106)

VIENNA, SEPT. 16 (SPECIAL/EGGLESTON) -- HUNGARY TOLD THE HELSINKI REVIEW CONFERENCE TODAY IT WOULD WELCOME ANY NEW INFORMATION FROM THE SOVIET UNION ABOUT THE FATE OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLEBERG.

HUNGARIAN DELEGATION LEADER ANDRE ERDOS SAID IT WAS STILL NOT KNOWN WHAT HAPPENED TO WALLEBERG AFTER HIS ARREST BY SOVIET TROOPS IN BUDAPEST IN 1945.

"WE WOULD WELCOME WITH GREAT EMOTION ANY NEW INFORMATION WHICH COULD SHED LIGHT ON HIS FATE OR COMPLETE OUR KNOWLEDGE," HE SAID. HE DESCRIBED WALLEBERG AS A HERO WILLING TO SACRIFICE HIMSELF FOR HIS FELLOW MAN.

WALLEBERG SAVED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM TRANSPORTATION TO NAZI DEATH CAMPS BY PROVIDING THEM WITH SPECIAL PASSPORTS. HE WAS ARRESTED AFTER SOVIET TROOPS CONQUERED BUDAPEST.

THE OFFICIAL SOVIET POSITION IS THAT HE DIED IN A MOSCOW PRISON IN 1947 BUT REPORTS PERSIST THAT HE MAY STILL BE ALIVE.

ERDOS' STATEMENT TODAY CAME AFTER U.S., CANADIAN AND BRITISH DELEGATES HAD CALLED ON THE SOVIET UNION TO INVESTIGATE WHAT HAD HAPPENED TO WALLEBERG.

SOVIET DELEGATION LEADER YURI KASHLEV RESPONDED BY SAYING THAT THE STAINS AND BLEMISHES OF SOVIET HISTORY WERE BEING CLEARED UP. HE SAID ANYTHING DISCOVERED ABOUT WALLEBERG DURING THE PROCESS WOULD BE PUBLICISED.

OUR CORRESPONDENT IN VIENNA SAYS ERDOS TOOK UP KASHLEV'S COMMENT ABOUT THE INVESTIGATION OF SOVIET HISTORY AND REFERRED INDIRECTLY TO HUNGARIAN VICTIMS OF THE STALINIST PURGES.

HE SAID HUNGARY HOPED THE HISTORICAL RESEARCH "NOW IN PROGRESS IN OTHER COUNTRIES" WOULD CLARIFY "OTHER EVENTS OF HISTORICAL AND POLITICAL CHARACTER RELATED TO OUR COUNTRY." HE SAID SPECULATION MIGHT BE EITHER CONFIRMED OR REFUTED, BUT THE FACTS SHOULD BE AUTHENTICALLY ESTABLISHED IN THE INTERESTS OF POSTERITY.

THE HUNGARIAN DELEGATION LEADER DID NOT EXPLAIN HIS COMMENTS.

BUT DIPLOMATS SAID LATER HE WAS REFERRING TO THE MANY HUNGARIANS, INCLUDING LEADERS OF THE WORKER MOVEMENT, WHO DISAPPEARED IN THE SOVIET UNION DURING THE STALINIST PERIOD AND WHOSE FATE REMAINS UNKNOWN. TG/LG

isch?

NOR

Sprache. Ein Teil der Schüler kennt andere Fremdsprachen, einige sind Studenten, Sprachwissenschaftler und Dolmetscher, die neugierig auf die ungarische Sprache geworden sind. Die meisten haben im Gebiet um Donau und Theiß Freunde und Bekannte und wollen deshalb Ungarisch lernen. Die vorwiegend häufigen Anfragen der Deutschen Ehen werden ebenfalls Interesse an der ungarischen Sprache, da sich die besten DDR-Familien Kenntnisse in der Sprache der neuen ungarischen Verwandten aneignen wollen. Besonders fleißig sind dabei die Großeltern, die um jeden Preis nach einer Verständigung mit ihren Enkeln streben. Es gibt aber auch fachlich Interessierte. Auf unseren Schulbesuchen sitzen Referenten von Ministerien, Ämtern und Betrieben neben Studenten, die auf der Grundlage zwischenstaatlicher Vereinbarungen ein halbes Jahr zur Weiterbildung in Ungarn verbringen werden."

"Das sind wirklich vielseitige Gründe! Wie ist es um die Ausdauer bestellt?"

"Besonders unter den Anfängern gibt es viele, die abspitzen. Wir sehen hier im Kulturzentrum jährlich 88 bis 90 neue Anmeldungen an, von denen bis zum Ende des ersten Jahres 68 bis 70 Prozent ableiben. Dieses Verhältnis ist bei anderen Sprachen ähnlich. Sicher bleiben einige dem

Unterricht fern, weil sich die ungarische Sprache komplizierter zeigt als erwartet. Oftmals ist auch das Strohfeuer der Sommerferien bis zum Winter erloschen, und das Interesse an der Sprache kühlt ab. Es gibt aber auch spezielle Einzelfälle, wie z. B. jenen sympathischen, jungen Pisten der Interflug. Er begann bei uns Ungarisch zu lernen, weil er regelmäßig nach Budapest fliegt. Kurz danach hörte er auf, und ich traf ihn zufällig in einer Französischklasse wieder, denn er fliegt nun nach Paris... Unsere Erfahrungen zeigen, daß sich die Teilnehmerzahlen nach dem ersten Jahr stabilisieren."

"Wie oft kommen die Schüler zusammen? Gibt es Prüfungen oder andere Bedingungen zum Weiterlernen?"

"Unsere Arbeit wird vom Ministerium für Volkshochschulen gefördert und beaufsichtigt. Der Unterricht findet wöchentlich einmal statt und dauert vier Stunden. Es wöchentlich, wöchentlich zweimal zwei Stunden abzuhalten, aber das ist bei Schülern, die erwachsen sind und oft Familie haben, bestenfalls kaum möglich. Unsere Schüler legen nach vier Jahren eine Sprachprüfung der ersten, nach sechs Jahren der zweiten und nach acht Jahren der dritten Stufe ab. Für diese dritte Stufe muß man recht gut Ungarisch können, fließend lesen und Texte genau analysieren. Wer nach acht Jahren nicht aus der Übung kommen will, kann an sogenannten Konversationskursen teilnehmen. Dort Lernende sind in der Lage, ungarische Literatur in der Originalsprache zu lesen — ein schöner Preis für die Ausdauer. Wir haben auch Schülere, die ihre ungarischen Sprachkenntnisse für ihre Arbeit oder Nebenbeschäftigung nutzen, einige übersetzen sogar."

"Was kostet der Ungarischkurs?"

"Jährlich 30 Mark. Diese Summe und die Prüfungsgebühren für die erste Stufe 10, für die zweite und dritte jeweils 20 Mark reichen natürlich nicht, um die Kosten der Lehrpläne zu decken. Der Unterricht wird staatlich gestützt. Die Lehrbücher werden — die Schüler häufig freigegeben. Für den Unterricht bis zur ersten Stufe verwenden wir 'Magyarisk' für Ausländer' von Gábor und Tamás, das Taschenrechner 'Ungarisch' von Károly und Sándor. Für die oberen Stufen suchen wir auch interessante Situationen selbst heraus, arbeiten mit Zeitungsartikeln, nehmen Radioaufzeichnungen auf und hören sie uns gemeinsam an. Bei der Arbeit die Gemeinschaftsarbeit der inzwischen auseinander gewöhnten Teilnehmer eine große Rolle. Wir üben mit verteilten Rollen verschiedene Situationen wie z. B. die Ankunft bei Gästen. Hier hängt viel von der Vorbereitung auf die Stunden und der Phantasie des Lehrers ab."

"Wer gibt an der Volkshochschule Ungarischunterricht?"

"Die meisten Lehrer sind in der DDR lebende Ungarn, aber es unterrichten auch einige, die in Ungarn selbst oder hier an der Humboldt-Universität Hungarologie studiert haben. In Berlin-Mitte unterrichten sieben Ungarischlehrer, unter denen sich die einzige Deutsche befindet."

Bücher aus der Verenkung

Wallenberg (bio)

Neue Drucklegung des Wallenberg-Buchs von Jenő Lévai

Denkmal für Raul Wallenberg in Budapest

41 Jahre nach dem ersten Erscheinen wird dieser Tage das Buch des berühmten Journalisten Jenő Lévai 'Raul Wallenberg: Sein romantisches Leben, seine heroischen Kämpfe und das Geheimnis seines rätselhaften Verschwindens' in einer Neuausgabe erneut herausgegeben.

Die erste Ausgabe 1947 war für Absentisten bestimmt und im Nu vergriffen, die zweite und dritte konnte die Barrieren der Zensur nicht mehr überwinden.

Aus Anlaß der erneuten Drucklegung hat sich die Verleger eine Pressekonferenz ab, bei der der Herausgeber der Zeitschrift 'Hírlap', Ferenc Glácz, sich über die Ursachen des langen Schweigens in Sachen Wallenberg äußerte. 'Historia' war es 1988 in einem Artikel gelungen, das Tabu um Wallenberg zu durchbrechen.

Glácz verweist in seinen Erläuterungen auf zwei grundlegende Motive: Das Schweigen des ungarischen Jahrbuchs wurde bisher von der Politik — und folglich auch von den Historikern — gelindege-

samt ambivalent behandelt, andererseits verschwand der schwedische Diplomat Wallenberg im Januar 1945 in Begleitung serbischer Soldaten. Über die verzeichneten Studien seines Schicksals von dieser Zeitpunkt an sowie Zeit und Ort seines Todes gibt es bisher nur Hypothesen. Aus der Sicht des Historikers ist es nicht sicher, ob die inzwischen erstorenen, einander widersprechenden offiziellen Verlautbarungen der sowjetischen Regierung den Tatsachen entsprechen.

Obwohl es sich um das Werk eines Journalisten und nicht eines Historikers handelt, gilt das Buch von Jenő Lévai über das Leben Wallenbergs bis zum Januar 1945 als eine bedeutende Quelle der Forschung. Das Buch erscheint nun in 30.000 Exemplaren und dürfte als Ausgangspunkt zu weiteren Forschungen dienen, ist Raul Wallenberg doch eine herausragende historische Figur — ihm verdanken Zehntausende von Verfolgten direkt oder indirekt ihr Leben.

Lévai Corinthe; Wallenstein, 1822

Das erweichte Graphion

FF160

B-WIRE

07-SEP-88 20:56

E/W - IS WALLENBERG ALIVE? IT'S TIME FOR SOVIETS TO TELL

WASHINGTON, SEPT. 7 (SPECIAL) - THE FOLLOWING EDITORIAL APPEARED IN YESTERDAY'S NEWSDAY:

THANKS TO THE HEROISM OF ONE MAN, RAOUL WALLENBERG, TENS OF THOUSANDS OF PEOPLE WHO OTHERWISE WOULD HAVE BEEN MURDERED STAYED ALIVE DURING THE GERMAN OCCUPATION OF EUROPE. AS A DIPLOMAT FROM NEUTRAL SWEDEN IN BUDAPEST, WALLENBERG DEVOTED HIMSELF TO SAVING HUNGARIAN JEWS FROM NAZI DEATH CAMPS. DISPLAYING AS MUCH INGENUITY AS AUDACITY, HE FOUND THEM SAFE HOUSES, DISTRIBUTED SUPPLIES, PROVIDED THEM WITH SWEDISH PAPERS AND ORGANIZED THEIR ESCAPE.

THAT MUCH IS PART OF THE DOCUMENTED HISTORY OF WORLD WAR II AND ITS AFTERMATH. BUT WALLENBERG HIMSELF ALMOST DROPPED OUT OF THAT HISTORY. ALL THAT'S KNOWN FOR SURE IS THAT IN THE CHAOS OF THE FALL OF BUDAPEST, WALLENBERG CONCEALED HIMSELF TO ELUDE GESTAPO STALKERS, THEN MADE CONTACT WITH THE ARRIVING RED ARMY AND FOUND HIMSELF PLACED UNDER WHAT WAS DESCRIBED AS SOVIET PROTECTION. SWEDEN COULD EXTRACT ONLY A FRAGMENTARY CLAIM THAT WALLENBERG DIED IN THE SOVIET UNION IN 1947.

YET EVIDENCE KEEPS TURNING UP SUGGESTING THAT WALLENBERG MAY HAVE REMAINED ALIVE LONG AFTER THAT. THE NEWEST COMES FROM A WELL-KNOWN SWEDISH BUSINESSMAN AND RESEARCHER: AN AGED SCANDINAVIAN FORMER DIPLOMAT WHO FIT WALLENBERG'S DESCRIPTION WAS SEEN ON DEC. 22, 1986, IN THE HOSPITAL OF A LARGE SOVIET PRISON CAMP IN BLAGOVESHCHENSK, NEAR THE CHINESE BORDER. THAT SIGHTING CORRESPONDS TO SEVERAL EARLIER ACCOUNTS GOING BACK TO 1978.

IT'S TIME FOR GLASNOST IN THE WALLENBERG CASE. AS PRISONERS TRICKLE BACK FROM THE GULAGS, PRESSURE FROM INSIDE AND OUTSIDE THE SOVIET UNION MAY FINALLY YIELD RESULTS. THE KREMLIN SHOULD COME FORWARD EITHER WITH WALLENBERG HIMSELF OR WITH A SATISFACTORY EXPLANATION OF WHAT HAPPENED TO HIM.

RKL/SL

Bio

Wallenberg
(bro)

FF033

B-WIRE

31-AUG-88 06:15

E/W - NEW ACCOUNT DISPUTES REPORT OF SWEDISH DIPLOMAT'S DEATH
WASHINGTON, AUG. 31 (SPECIAL) - THE FOLLOWING ARTICLE BY STEVE
LOHR APPEARS TODAY IN THE NEW YORK TIMES:

LONDON - A WELL-KNOWN SWEDISH BUSINESSMAN AND NOVELIST HAS GIVEN THE SWEDISH GOVERNMENT NEW EVIDENCE THAT HE SAYS SHOWS THAT RAOUL WALLENBERG, THE SWEDISH DIPLOMAT PRESUMED TO HAVE DISAPPEARED IN SOVIET PRISONS AFTER SAVING THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS, WAS ALIVE AS RECENTLY AS 1986 AND MAY WELL BE ALIVE TODAY.

THE BUSINESSMAN, KENNE FANT, 65, IS A FORMER PRESIDENT OF SWEDEN'S LARGEST FILM STUDIO, SVENSK FILM INDUSTRI. HE SAID HE HAD BEEN DOING RESEARCH ON THE WALLENBERG CASE FOR SIX YEARS, INTERVIEWING 63 RUSSIAN EMIGRES IN BRITAIN, FRANCE AND THE UNITED STATES.

FANT SAID THAT ACCORDING TO A RELIABLE INFORMANT NOW IN THE WEST, "AN OLD SCANDINAVIAN DIPLOMAT" WHO HELPED SAVE JEWS IN BUDAPEST AT THE END OF WORLD WAR II WAS TREATED FOR FROSTBITE ON HIS RIGHT FOOT AT THE HOSPITAL OF A LARGE SOVIET PRISON CAMP IN BLAGOVESHCHENSK, NEAR THE CHINESE BORDER, ON DEC. 22, 1986.

THE OFFICIAL SOVIET POSITION IS THAT WALLENBERG DIED OF A HEART ATTACK IN PRISON IN 1947 AT THE AGE OF 35. THEREFORE, FANT SAID, THE PERSON IN BLAGOVESHCHENSK IN 1986 WOULD HAVE BEEN GIVEN ANOTHER NAME, BUT IT COULD "HARDLY BE ANYBODY ELSE BUT RAOUL WALLENBERG."

FANT SAID HE COULD NOT PUBLICLY DISCLOSE THE NAME OF THE INFORMANT, SINCE THE PERSON HAS RELATIVES LIVING IN THE SOVIET UNION. HE SAID HE DID GIVE THE NAMES OF ALL THE RUSSIAN EMIGRES HE INTERVIEWED TO THE SWEDISH FOREIGN MINISTRY LAST WEEK.

"I'VE BECOME CONVINCED THAT WALLENBERG WAS ALIVE AS RECENTLY AS DECEMBER 1986," FANT SAID IN A TELEPHONE INTERVIEW FROM STOCKHOLM. "AND I THINK IT'S PROBABLE THAT HE IS ALIVE."

WOLLRATH THAN, THE SWEDISH FOREIGN MINISTRY OFFICIAL IN CHARGE OF RESEARCH INTO THE WALLENBERG CASE, SAID IT WAS PREMATURE TO ASSESS THE SIGNIFICANCE OF FANT'S INFORMATION, SINCE THE DOCUMENTS WERE PRESENTED TO THE GOVERNMENT ONLY LAST WEEK. "BUT WE'RE CERTAINLY GOING TO LOOK INTO IT," HE SAID.

IN ADDITION TO THE 1986 REPORT, FANT SAID SEVERAL RELIABLE WITNESSES HAD CONFIRMED THAT A MAN WHO FIT WALLENBERG'S DESCRIPTION WAS IN THE PSYCHIATRIC HOSPITAL IN BLAGOVESHCHENSK, NEAR THE PRISON CAMP IN THE SAME CITY, FROM AT LEAST FEBRUARY 1978 TO DECEMBER 1978. THAT REPORT HAD BEEN PREVIOUSLY CITED IN A BOOK BY ABRAHAM SHIFRIN AND CRONID LUBARSKY, TWO SOVIET EMIGRES.

FANT ADDED THAT VICTOR DAVIDOV, A RUSSIAN EMIGRE NOW LIVING IN THE UNITED STATES, WHO WAS IN THE BLAGOVESHCHENSK PSYCHIATRIC HOSPITAL FROM 1980 TO 1983, HAD TOLD HIM THAT INMATES AT THE HOSPITAL HAD SPOKEN OF AN "OLD SWED," PRESUMABLY WALLENBERG, WHO HAD BEEN AT THE HOSPITAL IN 1978.

FANT IS AN AUTHOR OF SEVEN HISTORICAL NOVELS, INCLUDING ONE ENTITLED "R," WHICH CENTERS ON A SINGLE DAY IN WALLENBERG'S LIFE IN PRISON.

A MEMBER OF A PROMINENT SWEDISH FAMILY OF BANKERS AND INDUSTRIALISTS, WALLENBERG WOULD BE 76 YEARS OLD TODAY.

SWEDEN, WHICH WAS NEUTRAL IN THE WAR, SENT HIM TO BUDAPEST IN MID-1944 AT THE REQUEST OF THE UNITED STATES WAR REFUGEE BOARD AND WORLD JEWISH CONGRESS TO TRY TO SAVE HUNGARIAN JEWS FROM NAZI DEATH CAMPS.

THROUGH INGENUITY AND HEROISM, WALLENBERG ISSUED SWEDISH WORKING PAPERS TO 20,000 JEWS AND INDIRECTLY HELPED PERHAPS 100,000 OTHERS TO ESCAPE. (PTO)

FF034

B-WIRE

31-AUG-88 06:17

E/W - (1) NEW ACCOUNT DISPUTES REPORT OF SWEDISH DIPLOMAT'S
DEATH

AFTER SOVIET TROOPS ENTERED BUDAPEST IN JANUARY 1945, WALLEMBERG WAS PLACED UNDER WHAT WAS DESCRIBED TO THE SWEDISH FOREIGN MINISTRY A MONTH LATER AS SOVIET PROTECTION.

ALTHOUGH MOSCOW HAS NEVER EXPLAINED WHY IT ARRESTED HIM, IT WAS ASSUMED THAT THE RUSSIANS REGARDED HIM AS A POSSIBLE SPY FOR THE UNITED STATES.

THEN IN 1947, MOSCOW TOLD STOCKHOLM THAT WALLEMBERG WAS NOT IN THE SOVIET UNION AND WAS UNKNOWN TO THE SOVIET AUTHORITIES.

LAST WEEK, A SOVIET FOREIGN MINISTRY SPOKESMAN IN MOSCOW, REPLYING TO A QUESTION ABOUT FANT'S INFORMATION, REPEATED THAT WALLEMBERG HAD DIED YEARS AGO. "WE'VE RESPONDED TO MANY REQUESTS BY THE SWEDISH GOVERNMENT," HE SAID. "WE STUDIED THE MATTER DEEPLY, WITH NO RESULTS. IT IS EVIDENT HE DIED MANY, MANY YEARS AGO." KR/TA ??

Wallenberg küzdelmes élete — és rejtélyes halála

1944. július 6. A stockholmi Bromma légikikötőben felszállásos készülődik a repülőgép. Utirány: Berlin — Budapest... A gép fedélzetén már ott van az a harmincegy éves (az útlevél tanúsága szerint 170 centiméter magas, barna hajú és szemű, protestáns vallású) fiatalember, a svéd királyság frissen kinevezett követéségi tiskára, aki azzal a megbízással utazik Budapestre, hogy minden módon segítse az üldözötteket. A külügyminisztériumi utolsó megbeszélésen közölték vele: szabad kezet kap, „még veszteségérítéssel is megkísérelheti az életmentést”.

... A svéd diplomata — nem sokkal megérkezése után — Danielson követ támogatásával megszervezi a külügyi képviselőt B-osztályát, az úgynevezett humanitárius osztályt... Hamarosan híre terjed, hogy a humanitárius osztály útlevelé — és a magyar-német nyelvű védelmével — megmentheti tulajdonosát a deportálástól.

A mentőakció — néhány hónap múltával leáll. A nyilas puccsot követő napokban, a tiskár jelentés küld Stockholmbe, a következő szöveggel: „Felfegyverzett banditák, a védőüzenetek birtokosait megmeccselték és posztszakként elépték. A Svéd Vöröskereszt területenkivülöségét mindentudatlan megsértik. Tárgyalások folymatban.”

Mert a svéd diplomata, az ostromlott Budapesten sem adja fel a reményt, hogy megmentheti a halálra ítélt magyar zsidókat néhány tagját. Mondják, mesélik: a követéségi tiskár novemberben-decemberben is ott járkal a Józsefvárosi pályaudvaron, s a hegyeshalmi országúton, hogy jelenlétével is segítse az embermentést.

De hát, ki is ez a svéd diplomata, akit 1945. január 17-én láttak utoljára Lengfelder Vilmos mérnök társaságában, akinek nevét, 1948 után „törölték” még a lexikonokból is...

Raoul Wallenbergnek hívták... És ma már azt is tudjuk, hogy az 1944-es magyar történelem, tán legbátrabb férfitársa — zsidók és a baloldali üldözöttek megmentője — felelethetően a moszkvai Lubjanka börtönben halt meg, állítólag szívroham következtében.

De hát hogyan történhetett mindez? A ma embere alig-alig értheti a wallenbergi küldetés tragikus befejezését! Mindenesetre most már felszakadt a hallgatás csöndje. Egyre több részletet olvassunk-hallunk a Wallenberg-tragédia politikai hátteréről. Arról, hogy akkor, a negyvenes évek végén Berija „elleneséges téngkedés-ként” minősítette a svéd követéségi tiskár „embermentő bátorságát”.

A tiskós fiókok sárja — tehát felpattant. Ezt igazolja az Állami Könyvtarvezető Válaszlás és a Maecenas kiadó legújabb köteté, amely Raoul Wallenberg — rejtélyes életét, hősi küzdelmeit és rejtélyes eltűnésének titkait kutatja, részletezi.

Léoni Jenő beszámolója 1947-ben íródott. Am az első, második kiadás után ez a könyv is — amiként a legtöbb Wallenberg-dokumentum — a süllyeszűbe került. „Újbóli kiadása mindenképpen tett” — mondta Glatz Ferenc a *História* főszerkesztője a csütörtöki sajtókonferencián, ahol bemutatták az újságrótnak az ÁKV és a Maecenas kötetét — mert utólagos dokumentumokkal idézi fel a „bátor svéd diplomata életét.” Aki még 1945 januárjában is „boldog volt”, mert úgy érezte: missziója „mégsem volt teljesen reménytelen...”

Nekem s nekünk sokáig — a hallgatás éveiben — Raoul Wallenberg csak egy utcát jelentett Budapest térképén. E kötet elolvasása után — remélem — válmennyien megértjük, hogy mit is jelent az ovidiusi felirat, a Szilágyi Erzsébet fasorban álló szobor mellett: „Amikor jól megy sorok, sok barát vezt körül, amikor beborul feletted az ég, egyedül maradsz...”

G.

Közben eltelt negyven esztendő

Ismét megjelent Lévai Jenő kötete Raoul Wallenbergről

Bi

Az előzmények ismeretében nem lehet nem értékelni a tényt: az első megjelenést követően negyvenegy esztendővel, a napokban kerül a boltokba Lévai Jenő újságírónak Raoul Wallenberg *repényes élete*, hősi küzdelmei, rejtélyes eltűnésének tízika című kötete.

E könyvön a magyar könyvkiadásnak már régen túl kellene lennie, hiszen a svéd diplomatáról azóta számos kisebb-nagyobb pontosabb vagy megbízhatatlanabb monográfia látott napvilágot a szocialista országok határain túl; határainkon innen pedig a második nyilvánosság fórumain jelentek meg visszamelegedések, tanulmányok, cikkek Wallenbergéről, az újabb és újabb titkokról.

A könyv megjelenése esemény, s ez alkalomból a *Mercenaris Könyvkiadó* és az *Állami Könyvtérjesztő Vállalat* — a reprint kötet közös gondozói — szerdán déli előtt a *Sajtótájékoztató* hívták össze az ELTE Boisszette tudományi Karára. A negyvenegy esztendő üdönsgé bemutatására a *Historia* című folyóirat szerkesztőit kértek fel, azon folyóirat munkatársait, akiknek 1984-ben először sikerült áttörniük a páncélozott haláladás évtizedes falát a magyar hivatalos sajtóban. Glaz Ferenc felelős szerkesztő arról szólt, hogy miért volt — s voltaképp ma is miért olyan — érzékenységet érintő kérdés a Wallenberg-ügy. Véleményét abban foglalta össze, hogy egyrészt a magyar zsidóság sorsát a politika, s következtésképp a történettudomány is enyhén szólva ambivalens módon kezelte, másrészt Raoul Wallenberg 1945 januárjában a szovjet hatalom kezén tűnt el, s halálának helyéről, idejéről, hányódtalainak stádioról csak feltételezések vannak, s a történész szemével nézve egyáltalán nem biztos, hogy a szovjet kormány hivatalos közlemé-

nyei Wallenbergéről — melyek egymással is ellentétesek — a valóban megtörténteket adták volna tudniul.

Sipos Péter történész a kötet szerzőjének, Lévai Jenőnek a portréját vázolta fel, annak a „nyomdés újságíró”-nak arcképe, aki néhány esztendője halt meg, kilencvenévesen Budapesten, s akinek nevéhez könyvek sokasága fűződik, de akinek munkásságát, adatainak megbízhatóságát gyakorta kérdőjelezi meg a történettudomány. Mégis: Wallenberg-könyvének — amely először 1947-ben jelent meg, s előzetesben elfogyott, a második és harmadik kiadás pedig már a cenzúra hálóján akadt fenn — adatait 1945 januárjáig, tehát a svéd diplomata eltűnéseig a szakirodalom alapvetőnek ismeri el, s azokat túlnyomórészt töle veszik át. (Más kérdés, s persze nem mellékes, hogy a 88. az jegyzet — amely tagadja az NKVD szerepét az „eltűnésben” — nem vállalik a szerző dicsőítésére...) Péter János, a *Historia* másik szerzője, az 1984-es hivatalos halálajást megtoró írás szerzője rövid áttekintést adott azokról a publikációkról, eseményekről, amelyek napvilágot láttak az elmúlt negyven esztendőben.

A reprintben megjelent könyv most harminceszer példányban kerül a könyvesboltokba, s remélhető, hogy e kötet csupán nyitánya lesz a Wallenberg-ügy történeti — valamint az utókor háláját kikövetelő — feltárásnak. Hiszen amellett, hogy Raoul Wallenberg eltűnéséből a közvéleményt évtizedekig foglalkoztató ügy lett, arról nem szabad megfeledkezni egy percre sem, hogy a svéd diplomata 1944-ben a magyar történelem egyik legbátrabb szereplőjévé lett, akinek tisztelek köszönhetik közvetve és közvetlenül is életüket. (—ányt)

Magyar Nemzet, 1988. aug. 25.

Véget ért a tokaji írórtábor

Huszár István és Pozsgay Imre tartott előadást

A 16. tokaji írórtábor, amelynek ötnapos programján több mint fél-száz író és költő, valamint a kultúra, a közművelődés területén dolgozó meghívott vendég vett részt, tegnap befejezte munkáját. Az idei tábor iránti megköszönésként érdeklődéshez hozták, hogy az összejevelet több neves politikai személyiséggel szerte meg részvételével, előadásával. Az írórtábor vitaindító előadója Huszár István, a Hazafias Népfőrszervezet Országos Tanácsának főtitkára volt, aki a kultúra ökológiájának kérdéseiről, kulturális környezetünk védelméről beszélt. Ehhez a témához kapcsolódó referátumot

tartott a többi között Fekete Gyula, az Írószövetség alelnöke és Varga Mihály, az Eötvös Loránd Tudományegyetem igazgatóvezető tanára is. Szerdán Pozsgay Imre, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, államminiszter volt az írórtábor vendége.

Csütörtökön a résztvevők Miskolcon, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárban találkoztak a Szemere Bertalan Közművelődési Egyesület vezetőjével. Megemlékeztek Eötvös József születésének 175. évfordulójáról, majd Lillafüredre utaztak, ahol megkoszorúzták József Attila emléktábláját. (MTI)

Újpelemből, 1988. aug. 26.

(EM.)

Vágya jelenik meg Wallenberg

1948-ban betiltották. Most viszont megjelenik a Mecánás Kiadó és az Állami Könyvterjesztő gondozásában, Lévai Jenő munkájának kiadása amit ma mutattak be az uszágiróknak. Márványi Péter mikrofonja előtt Glatz Ferenc történész, aki a HISTORIA című lap főszerkesztője. Ez a lap volt egyébként, amelyik hosszú évtizedek hallgatsáa után először szólalt meg Wallanbergről Magyarországon, a 80-as évek elején.

B - Wallanberg 1944 július 9-én a svéd követség titkáráként érkezett Buadpestre, hogy a maradék zsidóság megmentésében részt vegyen. Én a magam részéről a magyar történelem egyik legbátrabb egyéniségének tartom. Nem volt zsidó származású, svéd bankár családból származott. A védő útlevelekkel, mentesítésekkel, több tiezer zsidó származású egyéneknek menettet meg az életét Budapesten és 1945 január 17-én, amikor utóljára jár, látták pPesten, . elindult Debrecenbe, hogy felvegye a kapcsolatot az új magyar kormánnyal és a szovjet főhadi-szállással.

- Ekkor tűnt el.

- Ekkor tűnt el és ezóta keringenek a legendák. Lévai Jenő még a Wallanberg eltűnésének legendájával úgy foglalkozik miszerint nem igaz az, hogy Wallenberg a SzU területén lenne. Nem igaz az, hogy hadifogságba került és idézi Viszinszkinek a nyilatkozatát, aki 1947-ben kijelentette R. Wallengerg nem tartózkodik a SzU területén.

- Viszinszki akkor a SzU akkori főügyésze volt.

- Igen. Ez az a hírhedt Viszinszki aki a koncepciós perekben Sztálin mellett döntő szerepet játszott.

(Folytatás a következő oldalon.)

Én a magam részéről nem látom feltétlenül kétségbe vonhatónak azt a szovjet nyilatkozatot, amelyik a XX. kongresszus után, a hruscsovi időszakban hangzott el Gromiko részéről és amelyik azt mondta, hogy 1947-ben Wallenberg szívroham következtében egy szovjet börtönben halt meg. Ugyanakkor azt is meg kell mondani, hogy a SzU nagyon nagy hibákat követett el szerintem, nemcsak a történeti igazság ellen, hanem politikailag is akkor, amikor Wallenberg-ügyben nem volt hajlandó évtizedekig újra és újra nyilatkozni. Az, hogy Wallenberg-ről Magyarországon szinte alig hallottunk az elmúlt évtizedekben, az ennek a szovjet túlzott érzékenységnek volt a következménye.

- Az, hogy Wallenberg további sorsáról változtatlanul nincs semmiféle biztos adat, tehát semmiféle olyan fogódzó, amelyet egy magára adó történész felhasználhat, nos, ez lehet az oka annak, hogy nincs új Wallenberg-könyv, hanem ezt a régit adták ki, fakszimilében?

- Először is Lévai Jenő könyve egy nagyon jó könyv. Olvasmányos, jól dokumentált, Lévai egy zseniális ujságíró és író volt. Nyugaton több Wallenberg-életrajz jelent meg. Én a magam részéről úgy látom, ahogyezeket a könyveket nézem, hogy ami Wallenberg élettörténetét illeti, ezek csak kis mértékben haladják meg Lévai könyvének a dokumentáltságát. Lévai könyvének mostani kiadása tehát mindenképpen időszerű és jogos volt.

- A SzU-ban most végbemenő változások nem teszik lehetővé, hogy új adatokhoz, új dokumentumokhoz jussanak esetleg?

- A SzU-ban tavaly elhangzott egy nyilatkozat Wallenberg sorsáról, amely kb. megegyezik a korábbi, -

- a Gromiko -

- a Gromiko-nyilatkozattal, ami szerint egyetlen egy írásos feljegyzés van Wallenberg haláláról és semmi más dokumentum nem maradt meg. Hadd tegyem hozzá, hogy Wallenbergnél a sztálini rendszer számára sokkal fontosabb embereknek a sorsáról sem fognak írott dokumentumokat találni, hiszen ennek a rendszernek épp ez volt az egyik lényege, hogy elpusztítson minden olyan jellegű nyomot, amelyik pontosan és őszintén feltárhatóvá teszi ennek a mechanizmusnak aműködését.

Sport:

Ma délutáni NB-1-es labdarugó mérkőzések eredményei:

A Megyeri uton Ujpesti Dózsa-Videoton 2:3

PETŐFI-adó

HIREK

21.00 h

Bécsben az európai utótalálkozón az amerikai küldöttség vezetője dicsőítően szólt a SZU-ról, Lengyelországról és Magyarországról, ugyanakkor bírálta Romániát. A diplomata üdvözölte, hogy pl. Magyarországon folytatni kívánják az állampolgári jogok körének bővítését, bár azt is megjegyezte, hogy meg kellene szüntetni az ellenzékiekkel szemben rendőri, adminisztratív fellépéseket. Ami Romániát illeti az amerikai küldöttség vezetője, Zimmermann úgy fogalmazott, hogy a falurombolás a román történelem árnyoldalaihoz tartozik. - A bécsi utótalálkozón felszólalt Románia képviselője is, aki ismét arról beszélt, hogy a tanácskozás záróokmányának tervezte egyelőre több pontjában beavatkozást jelent egyes tagállamok belügyeibe. Szerinte csak akkor lehet remélni a találkozó sikeres befejezését, ha a dokumentumban figyelembe veszik a román javaslatokat.

A szovjet külügyminiszter Afganisztánban is értesre adta, hogy kormánya elégedetlen Pakisztán politikájával. Sevardnadze, akárcsak vendéglátói, azt vette a pakisztáni vezetés szemére, hogy nemzetközi terrorakciókat segítenek az afganisztáni kormány ellen. A szovjet diplomácia irányítójának kabuli tárgyalásán egyuttal szó volt az afgán gazdaságról, pl. arról, hogy most már érdemes lenne nyugati beruházókat hívni, és támogatást adni az afgán magán magántőkének.

Alapítványt hozott létre RAUL Wallenberg családjára annak elősegítésére, hogy felderítsék a svéd diplomata tevékenységét és sorsát. Wallenberg 1944-ben és 45-ben bpi zsidók ezreinek életét mentette meg. A szovjet csapatok bevonulása után azonban eltűnt és azóta sem tudni bizonyosat halála körülményeiről. Moszkvában a 60-s évek elején közölték, majd nemrégiben megerősítették, hogy a bpi svéd követség elsőttkára a sztálini önkény áldozata lett. Ennek ellenére folyamatosan napvilágot látnak olyan hírek, hogy Wallenberget munkatáborba vitték és nemhalt meg. Mindenesetre a Wallengerg család fél millió dollárt adományozott az Uppsalai egyetemnek és egy meg-nem nevezett amerikai főiskolának azért, hogy kutassanak Raul Wallenberg ügyében.

KOSSUTH-adó

HÍRVILÁG

22.00 h

A mikrofonnál a szerkesztő: P.Szabó József

- Elsőnek egy hír a bécsi utótalálkozóról.

Bécsben az európai utótalálkozón az amerikai küldöttség vezetője dícsérően csólt a SZU-ról, Lengyelországról és Magyarországról, ugyanakkor bírálta Romániát.-----Ism.

- Nem mindennapi, hiszen erdélyi tudósítás következik a helyszínről jelentkezik, kiküldött tudósítónk Tamási Zoltán és Udvarhelyi Szabolcs:

- A Hargita-megyei CSíkszeredából jelentkezünk, ahová néhány perce érkeztünk Brassóól. CSíkszereda a romániai magyar sajtóban kizárólag Miercurea Ciuc néven szerepel, más néven nem is olvashattuk, mivel az ujságosbódákából és a szállódákából, bár a PRAVDA, a TRIBUNA LUDU és RUDE PRAVO megtalálható, a NÉPSZABADSÁG továbbra is hiányzik. CSíkszereda utolsó állomása annak a körutnak, amelyet Románia közélgő nemzeti ünnepe alkalmából szervezett a román rádió és TV. Az út jellemzői röviden, rendkívül jól szervezett és nagyon tanulságos. Eddigi állomásainkon, a fővárosban, Bukarestben a román síkságon Slobozsiában és a Kárpátokban fekvő Brassóban nagyon sokat hallhattunk az új román célkitűzésekről, így az új település-politikáról is. Az itt tapasztaltak részletes összefoglalását augusztus.. ..ban hallhatják, most az egyik legérdekesebb beszélgetésből idéz Udvarhelyi Szabolcs kollegám. A téma a területrendezés, vagy ahogyan Romániába nevezik, a szisztematizálás.

- Udvarhelyi: Ez kétségkívül csúnya szó, de így fogalmaz az itteni magyarnyelvű sajtó és a helyi szóhasználatban ez .. szerte sokat vitatott és bírált területrendezési program..... nyomtatékosan felhívták a figyelmünket arra, hogy a program nem újkeletű, tkp. már 20 évvel ezelőtt a megye-rendszer kialakításával elkezdődött, de eddig a nagyvárosok fejlesztése volt a legfontosabb és most érkezett el az idő arra, hogy a falurendszer korszerűsítésébe fogjanak.a bukaresti területrendezési tervező és kutatóintézet vezetője Tamási Zoltán kollegámnak és

FF098

B-WIRE

04-AUG-88 15:30

E/W - RAOUL WALLENBERG ACTIVITY STUDIES URGED

STOCKHOLM, AUG 4 (DPA) - UNIVERSITAETEN IN SCHWEDEN UND DEN USA SOLLEN UEBER DAS WIRKEN VON RAOUL WALLENBERG UMFASSEND FORSCHEN.

DIE UNIVERSITAET IN UPPSALA UND EINER NOCH NICHT BENANNTEN FORSCHUNGSEINRICHTUNG IN DEN USA WERDEN FUER ENTSPRECHENDE ARBEITEN 500 000 DOLLAR (900 000 MARK) ZUR VERFUEGUNG GESTELLT.

DIES GAB DIE FAMILIE DES SEIT ENDE DES ZWEITEN WELTKRIEGES ALS VERSCHOLLEN BELTENDEN SCHWEDISCHEN DIPLOMATEN AM DONNERSTAG AUS ANLASS VON WALLENBERGS 76. GEBURTSTAG BEKANNT. MANN SOLLE SCHNELL ARBEITEN, UM LEBENDE AUGENZEUGEN RECHTZEITIG BEFRAGEN ZU KOENNEN .

WALLENBERG HATTE ALS LEGATIONS RAT AN DER SCHWEDISCHEN BOTSCHAFT IN BUDAPEST ENTSCHEIDEND ZUR RETTUNG EINER GROSSEN ZAHL UNGARISCHER JUDEN VOR DER VERNICHTUNG IN DEUTSCHEN KONZENTRATIONSLAGERN BEIGETRAGEN.

ER VERSCHWAND SPURLOS, ALS DIE ROTE ARMEE DER SOWJETUNION BUDAPEST EINNAHM. WAEHREND WALLENBERG NACH ANGABEN AUS MOSKAU 1947 IN EINEM SOWJETISCHEN GEFANGNIS GESTORBENEM SEIN SOLL, GILT SEIN SCHICKSAL IN SCHWEDEN UND WESTLICHEN LAENDERN ALS VOELLIG UNGEKLAERT.
FW/

FF108

B-WIRE

04-AUG-88 16:51

E/W - REUTER ON NEW WALLENBERG FUND

(W/CN 95)

STOCKHOLM, AUG 4, REUTER - SWEDEN'S ~~WALLENBERG~~ FAMILY TODAY MARKED THE 76TH BIRTHDAY OF DISAPPEARED DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG BY ESTABLISHING A 500,000-DOLLAR FUND TO DOCUMENT HIS WORK IN SAVING JEWS FROM NAZI GAS CHAMBERS. BAC

THE FAMILY, WHICH CONTROLS SEVERAL OF SWEDEN'S MAJOR INDUSTRIAL COMPANIES, SAID UPPSALA UNIVERSITY IN SWEDEN AND AN UNNAMED AMERICAN UNIVERSITY WOULD RECEIVE THE MONEY.

"IT IS IMPORTANT TO BUILD UP A PICTURE AND COLLECT EVIDENCE ABOUT HIS INCREDIBLE EFFORTS DURING THE END OF WORLD WAR TWO," FAMILY HEAD PETER WALLENBERG SAID IN A STATEMENT.

WALLENBERG WAS FIRST-SECRETARY AT THE SWEDISH EMBASSY IN BUDAPEST WHEN HE EMBARKED ON A ONE-MAN CRUSADE, TAKING JEWS UNDER HIS PERSONAL PROTECTION AND GIVING THEM SWEDISH PASSPORTS.

HE IS CREDITED WITH SAVING TENS OF THOUSANDS BUT DISAPPEARED SHORTLY AFTER SOVIET TROOPS OCCUPIED THE CITY IN JANUARY 1945.

IN A MESSAGE TO THE SWEDISH GOVERNMENT IN 1957, THE SOVIET UNION SAID THAT WALLENBERG HAD DIED OF A HEART ATTACK IN MOSCOW'S LUBYANKA PRISON IN 1947.

ON AN OFFICIAL VISIT TO STOCKHOLM LAST JANUARY, SOVIET PRIME MINISTER NIKOLAI RYZHKOV REPEATED THE KREMLIN'S ASSERTION THAT WALLENBERG DIED IN THE LUBYANKA PRISON.

BUT REPORTS BY A NUMBER OF FORMER PRISONERS IN SOVIET JAILS WHO REPORTED SEEING WALLENBERG SUGGESTED THAT HE MIGHT HAVE REMAINED ALIVE WELL INTO THE 1970S.

THE DIPLOMAT'S RELATIVES BELIEVE HE MAY STILL BE ALIVE.

IN A BIRTHDAY STATEMENT, WALLENBERG'S HALF-SISTER NINA LAGERGREN SAID:

"THE GLASNOST WE CAN SEE IN THE SOVIET UNION NOW HAS GIVEN US HOPE THAT IT WILL BE APPLIED ALSO IN RAOUL'S CASE." CB/

CND95

A-WIRE

04-AUG-88 16:41

E/W--WALLENBERG FAMILY SETS UP FUND ON HIS BIRTHDAY *B*

STOCKHOLM, AUG. 4 (REUTER/CND)--~~RAOUL WALLENBERG'S~~ FAMILY TODAY MARKED THE SWEDISH DIPLOMAT'S 76TH BIRTHDAY BY SETTING UP A FUND TO DOCUMENT HIS WORK IN SAVING HUNGARIAN JEWS FROM NAZI DEATH CAMPS.

THE FAMILY ANNOUNCED THAT SWEDEN'S UPPSALA UNIVERSITY AND AN UNNAMED U.S. UNIVERSITY WOULD GET THE FUND'S 500,00 DOLLARS TO DO THE RESEARCH ON RAOUL WALLENBERG.

FAMILY HEAD PETER WALLENBERG SAID IT IS IMPORTANT TO PORTRAY AND DOCUMENT WALLENBERG'S "INCREDIBLE EFFORTS" IN WORLD WAR TWO.

RAOUL WALLENBERG WAS FIRST SECRETARY AT THE SWEDISH EMBASSY IN BUDAPEST AND SAVED TENS OF THOUSANDS OF JEWS BY GIVING THEM SWEDISH PASSPORTS. SOVIET TROOPS WHO OCCUPIED THE CITY IN JANUARY 1945 ARRESTED HIM, AND HE DISAPPEARED.

THE SOVIETS SAY WALLENBERG DIED IN A MOSCOW PRISON IN 1947. HOWEVER, A NUMBER OF FORMER SOVIET PRISONERS REPORTED SEEING WALLENBERG IN DETENTION IN THE 1970S. THE DIPLOMAT'S RELATIVES SAY THEY BELIEVE HE MAY STILL BE ALIVE.

IN A BIRTHDAY STATEMENT TODAY, WALLENBERG'S HALF-SISTER, NINA LAGERGREN, SAID GLASNOST IN THE SOVIET UNION HAS GIVEN THE FAMILY HOPE THAT IT WILL BE APPLIED IN WALLENBERG'S CASE. CB/IL

B10

CND57 A-WIRE 11-JUL-88 12:43
WORLD - APPEAL FOR GORBACHEV TO DISCLOSE TRUTH ABOUT WALLENBERG

LONDON, JULY 11 (CND/FF62/YESTERDAY'S FF111) - THE CHAIRMAN OF AN INTERNATIONAL CONFERENCE ON THE HOLOCAUST HAS RAISED THE ISSUE OF THE FATE OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG. ROBERT MAXWELL, IN HIS OPENING REMARKS TO THE CONFERENCE IN BRITAIN YESTERDAY, CALLED ON SOVIET PARTY GENERAL SECRETARY MIKHAIL GORBACHEV TO DISCLOSE THE TRUTH ABOUT WALLENBERG. WALLENBERG PROTECTED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZIS DURING WORLD WAR TWO. HE WAS CAPTURED BY SOVIET TROOPS IN 1945. MOSCOW SAYS HE DIED IN A SOVIET JAIL IN 1947, BUT FORMER SOVIET PRISONERS SAID THEY HAD SEEN HIM YEARS AFTER THAT. JK/OR

CND46 A-WIRE 11-JUL-88 11:04
WORLD - GROMYKO HAS TALKS WITH WEST GERMAN BUNDES-RAT PRESIDENT

MOSCOW, JULY 11 (CND/DPA)--SOVIET PRESIDENT ANDREI GROMYKO TODAY HAD TALKS IN MOSCOW WITH BERNHARD VOGEL, PRESIDENT OF THE WEST GERMAN BUNDES-RAT AND STATE PRIME MINISTER OF RHINELAND-PALATINATE. IN TERMS OF PROTOCOL, VOGEL IS WEST GERMANY'S SECOND-RANKING OFFICIAL AFTER THE FEDERAL PRESIDENT. HE ARRIVED IN MOSCOW YESTERDAY FOR A FIVE-DAY VISIT AT THE INVITATION OF THE SUPREME SOVIET. LATER TODAY, HE WAS SCHEDULED TO SEE CENTRAL COMMITTEE SECRETARIES ANATOLY DOBRYNIN AND LEV ZAYKOV. SL/OR

CND49 A-WIRE 11-JUL-88 11:34
WORLD -- SOUTHERN CHINA SUFFERING HEATWAVE

BEIJING, JULY 11 (CMD)--XINHUA SAYS AN INTENSE HEATWAVE IS CONTINUING IN SOUTHERN CHINA, WITH TEMPERATURES RISING TO 39 DEGREES IN SOME PLACES. XINHUA NEWS AGENCY TODAY SAID THE UNUSUALLY HOT WEATHER HAD BROUGHT COLD VIRUSES AND STOMACH ILLNESSES TO PEOPLE IN SHANGHAI AND HANGZHOU. THE NON-STOP HEAT HAS ALSO WORSENED THE DROUGHT IN SOME CROP-GROWING AREAS. XINHUA SAID OVER ONE MILLION HECTARES OF CROPS WERE AFFECTED IN HUBEI PROVINCE, AND SUMMER AND AUTUMN CROPS IN ANHUI PROVINCE WERE SERIOUSLY THREATENED (XINHUA IN ENGLISH, JULY 11) DS/OR

CND54 A-WIRE 11-JUL-88 12:18
WORLD--SENTENCES ANNOUNCED IN IN BOLOGNA BOMBING CASE

BOLOGNA, ITALY; JULY 11 (CND/REUTER/DPA/AF)--A COURT IN BOLOGNA, ITALY, TODAY SENTENCED FOUR RIGHT-WING EXTREMISTS TO LIFE-LONG PRISON TERMS FOR CARRYING OUT THE 1980 TERRORIST BOMBING AT THE BOLOGNA RAILWAY STATION. THE COURT ALSO HANDED OUT LESSER SENTENCES TO A NUMBER OF ACCOMPLICES, AND ACQUITTED OTHER DEFENDANTS. A TOTAL OF 85 PEOPLE WERE KILLED AND 200 WERE INJURED IN THE BOMBING. JM/OR

FF062
WORLD -

WALLENBERG

B-WIRE

11-JUL-88 11:17

CASE RAISED AT OXFORD HOLOCAUST CONFERENCE

LONDON, 11. JULI 88 (DPA)--UNTER DEM MOTTO "ERINNERN FUER DIE ZUKUNFT" BEGANN AM SONNTAG AN DER UNIVERSITAET OXFORD EINE MEHRTAEGIGE INTERNATIONALE KONFERENZ UEBER DEN HOLOCAUST.

AN DER TABUNG NEHMEN RUND 500 PERSOENLICHKEITEN AUS 48 LAENDERN THEIL, DARUNTER NOBELPREISTRAEGER ELIE WIESEL UND DIE FRUEHERE PRAESIDENTIN DES EUROPAPARLAMENTS, SIMONE VEIL. DEN VORSITZ DER KONFERENZ HAT DER BRITISCHE GROSSVERLEGER ROBERT MAXWELL.

MAXWELL FORDERTE BEI DER KONFERENZEROEFFNUNG DEN SOWJETISCHEN PARTEICHEF MICHAIL GORBATSCHOW AUF, DAS SCHICKSAL DES SCHWEDISCHEN DIPLOMATEN RAOUL WALLENBERG AUFZUKLAEREN, DER 1944 IN UNGARN VERSUCHT HATTE, JUDEN VOR DER VERNICHTUNG ZU RETTEN. ER VERSCHWAND, WURDE IN DER SOWJETUNION INHAFTIERT UND SOLL NACH OFFIZIELLEN SOWJETISCHEN ANGABEN 1947 IN DER HAFT GESTORBEN SEIN. MAXWELL WIES DARAUF HIN, DASS WALLENBERG ANGENBICH NOCH ZWOELF JAHRE SPAETER LEBEND IN EINEM STRAF-LAGER GESEHEN WORDEN SEI.

AUF DER KONFERENZ SOLL DAS VERHAELTNIS DER CHRISTLICHEN KIRCHE UND DER CHRISTLICHEN KULTUR ZUM JUDENTUM ANALYSIERT WERDEN. DIE TEIL-NEHMER SUCHE ANTWORT AUF DIE FRAGE, WIE SICH DER HOLOCAUST IN EINER CHRISTLICHEN KULTUR EREIGNEN KONNTE. SL 9

180
E/W - WALLENBERG IN DEATH IS AN EXPLOSIVE MATTER
Munich, MARCH 7 - (CND) - following report appeared in
THE INDEPENDENT, MARCH 5, 1988

F-561

By Edward Steen
East Europe Editor

SWEDISH campaigners fighting for the release from jail of Raoul Wallenberg insist he is still alive and have refused to co-operate with forensic tests being carried out in Britain which could prove that the Swedish diplomat who saved some 100,000 Hungarian Jews died in Poland in October 1947.

Mr Wallenberg, who provided Jews with Swedish passports to help them escape the Nazis, was taken captive by the Russians in Budapest in 1945. His subsequent fate has been a matter of fierce controversy.

At issue is a leather bag crudely marked "WR" from which a former Home Office forensic biologist, Dr Angela Gallop, said yesterday that hair and blood samples had been taken. A fingerprint expert is also looking at the bag. "Our problem is going to be control samples," Dr Gallop said.

Asked if Mr Wallenberg's clothes or hair samples might be provided for forensic comparison, Sonja Sonnenfeld, executive secretary of the Wallenberg Committee, told *The Independent*: "That's such a crazy question. Under no circumstances, under absolutely no circumstances. It's all rubbish, fantasy."

The wealthy and powerful Wallenberg family are the Swedish equivalent of the Rothschilds. The Swedish government, and the

Wallenberg family, have never accepted the Russian claim, made in 1957, that Wallenberg died in a Soviet prison in 1947.

The bag has been produced by two retired Swedish diplomats, Lillian and Hans Ehrenstråle, who in 1961 first published the story that Mr Wallenberg had died in a train explosion in Poland. Mrs Ehrenstråle's interest in the case dates from 1947 when as an undercover Swedish government agent in Poland she was given the job of trying to find Swedish nationals - Raoul Wallenberg in particular.

In the mountainous south of the country, where fighting still

continued between the Red Army and Communist Polish militia-men and the remnants of the anti-Communist partisans, she was taken to a forest where three men lay dying. She recognised one of them as Raoul Wallenberg, whom

she had met him before the war. She took his hand and asked him in Swedish: "Are you Raoul Wallenberg? Then press my hand." After repeating the question two or three times she felt a light but unmistakable response. She also took the leather bag now being examined in Britain and replaced it with her own, but not before pressing the man's fingers on to its shiny surface. The fingerprints were taken by her US Overseas Secret Service contact "Jimmy", who told her years later that the findings had been reported to Washington.

The Ehrenstråles were told that the Swede, along with other

prisoners, had been mistakenly blown up by partisans, who thought the Soviet train in which they were travelling held only munitions. They speculate that the prisoners on board were being taken to Prague to be handed over to the West, although this has been denied by senior Swedish officials.

But the couple now intend to travel to Tarnow in Poland to identify the grave, which the priest who buried the three men identified in a way the Ehrenstråles are keeping secret. They say their quest is a kind of release. Their story has been regarded as very inconvenient, if not downright unpatriotic, ever since 1947, not least because Mr Wallenberg was apparently conducting his mission on behalf of the US secret service. "He had another errand which they are afraid will come out," said Mrs Ehrenstråle, who is now 69.

"In the beginning we tried to tell what happened," she said. "They didn't want to listen. They (the Wallenberg Committee) have taken up everything, even the silliest knock on a (Soviet prison) wall. Why don't they want to investigate our story?"

Mrs Sonnenfeld will certainly not be helping them. "If you want to help the KGB in their lies, then you should go ahead with this story," she said.

If he is still alive, Mr Wallenberg is now 75 years old. Additional reporting by Michael Nicholson and Annela Savill.

100,3288

Flu

Bio

FF168 B-WIRE 03-MAR-88 23:21
E/W--HUNGARIAN, FINNISH RADIOS TO COOPERATE ON WALLENBERG
DOCUMENTARY
(W/YEST'S CN132)

BUDAPEST, MARCH 3 (AP) - UNDER A TWO-YEAR COOPERATION ACCORD SIGNED HERE, THE HUNGARIAN AND FINNISH RADIO CORPORATIONS HAVE AGREED TO PRODUCE A DOCUMENTARY ON THE ACTIVITIES IN HUNGARY OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG, THE TRADE UNION DAILY NEPSZAVA REPORTED THURSDAY.

WALLENBERG, A MEMBER OF THE SWEDISH LEGATION HERE IN 1944-45, IN THE LAST STAGE OF THE NAZI OCCUPATION OF HUNGARY, SAVED THE LIVES OF TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS BY ISSUING PASSPORTS EXTENDING SWEDISH GOVERNMENT PROTECTION OVER THEIR HOLDERS.

HE ALSO SHOWED GREAT COURAGE IN CONFRONTING NAZIS AND SAVING HIS PROTEGES FROM DEATH MARCHES AND THE HOLOCAUST.

WALLENBERG, WHO DISAPPEARED IN 1945, WAS DEPORTED TO THE SOVIET UNION, WHERE HE DIED ACCORDING TO SOVIET OFFICIAL INFORMATION, WHICH HAS BEEN QUESTIONED BY THE SWEDISH GOVERNMENT AND WESTERN MEDIA.

THE HUNGARIAN GOVERNMENT DAILY MAGYAR HIRLAP HAS SAID WALLENBERG DIED IN MOSCOW'S LUBIANKA PRISON AMID UNKNOWN CIRCUMSTANCES IN THE LATE 1940S.

A STREET WAS NAMED AFTER WALLENBERG AFTER WORLD WAR II IN A DOWNTOWN AREA OF BUDAPEST, WHERE IN "PROTECTED HOUSES" UNDER SWEDISH LEGATION SUPERVISION MANY THOUSANDS ESCAPED DEATH.

LAST YEAR, A STATUE WAS DEDICATED IN BUDAPEST IN WALLENBERG'S HONOR.

DS

CN132

A-WIRE

02-MAR-88 23:46

WORLD -- HUNGARY, FINLAND TO MAKE WALLENBERG DOCUMENTARY *Bo*

MUNICH, MARCH 2 (CMD) -- HUNGARIAN AND FINNISH RADIOS HAVE AGREED TO WORK TOGETHER ON A SERIES OF DOCUMENTARIES ON RAOUL WALLENBERG, THE SWEDISH DIPLOMAT CREDITED WITH SAVING TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS FROM NAZI DEATH CAMPS. RADIO BUDAPEST TODAY SAID AGREEMENT CALLS FOR JOINT STUDY OF WALLENBERG'S ACTIVITIES IN HUNGARY. WALLENBERG DISAPPEARED AFTER BEING TAKEN INTO CUSTODY BY SOVIET TROOPS IN BUDAPEST IN 1945. THE SOVIET UNION SAYS WALLENBERG DIED IN PRISON IN 1947, BUT SWEDEN HAS NEVER ACCEPTED THAT ACCOUNT. NUMEROUS WITNESSES HAVE REPORTED SEEING WALLENBERG ALIVE IN SOVIET PRISONS LONG AFTER 1947. (RADIO BUDAPEST DOM/H, MARCH 2, 1830) MK/HT/DS/TH

CN118

A-WIRE

02-MAR-88 21:53

WORLD - MECHELEN 1, DYNAMO MINSK 0

LONDON, MARCH 2 (CND/REUTER) -- CUP WINNERS' CUP RESULT IN MECHELEN, BELGIUM: MECHELEN 1, DYNAMO MINSK (SOVIET UNION) 0 (0-0) SCORER: PASCAL DE WILDE (86TH) ATTENDANCE: 8,000 JM

CN120

A-WIRE

02-MAR-88 22:11

WORLD -- CEAUSESCU TO LIBERIA THIS MONTH

MUNICH, MARCH 2 (CMD)--ROMANIAN PRESIDENT NICOLAE CEAUSESCU WILL PAY AN OFFICIAL VISIT TO THE WEST AFRICAN REPUBLIC OF LIBERIA IN THE FIRST HALF OF THIS MONTH. RADIO BUCHAREST TODAY SAID CEAUSESCU AND HIS WIFE, ELENA, HAD BEEN INVITED BY LIBERIAN PRESIDENT SAMUEL DOE. IT GAVE NO DATE FOR THE VISIT. CEAUSESCU WILL ALSO VISIT GHANA IN THE FIRST HALF OF MARCH. (RADIO BUCHAREST DOM/H, MARCH 2, 1900)

CN121

A-WIRE

02-MAR-88 22:22

WORLD - ESPANOL 2 VITKOVICE 0

BARCELONA, MARCH 2 (AP)-ESPANOL OF BARCELONA DEFEATED VITKOVICE OF CZECHOSLOVAKIA 2-0 (1-0) WEDNESDAY IN A FIRST LEG MATCH OF THE UEFA CUP QUARTER-FINALS.

SCORERS: DANISH STRIKER JOHN M. LAURIDSEN IN THE 31ST AND LEFT WINGER MIGUEL PINEDA IN THE 69TH.

CN123

A-WIRE

02-MAR-88 22:31

WORLD-MUNICH'S LOEWENBRAEU TO BREW BEER IN CHINA

MUNICH, MARCH 2 (CND/DPA) - MUNICH'S LOEWENBRAEU BREWERY SAID TODAY IT WILL START BREWING BEER IN CHINA THIS SUMMER. BOARD CHAIRMAN PAUL BREINER SAID IN MUNICH THAT LOEWENBRAEU SIGNED A JOINT VENTURE WITH A BREWERY IN HUIZHOU IN GUANGDONG PROVINCE, BOOSTING OUTPUT TO ONE MILLION HECTOLITERS FROM THE PRESENT 250,000 HECTOLITERS PER YEAR. LOEWENBRAEU'S SHARE WOULD AMOUNT TO 30 PER CENT. HE SAID THERE WAS A BIG DEMAND IN CHINA WHERE ANNUAL PER CAPITA BEER CONSUMPTION AMOUNTED TO 3 LITRES. TL/TH

...to savings in the wake of the October stock market crash.

...allowing for a combined loss of the two airlines of 145 million.

Two Wallenberg Firms Post Big Profit Gains for 1987

STOCKHOLM AB Investor and Foervaltning AB Providentia, main investment companies within the Wallenberg family empire, recorded strong profit growth in 1987, reflecting hefty profits from sales of securities.

Investor's pretax profit tripled to 884 million Swedish kronor (\$161.7 million) last year from SKr324 million (\$53.3 million) a year earlier. The latest year included extraordinary gains of SKr883 million, up from SKr186 million.

The company said it will propose raising its per-share dividend to SKr6 from SKr5.

The value of Investor's Swedish stock

portfolio fell 14% last year, compared with an 8% decline in the Affarsvaeriden General Index. The company said the value of its holdings is up 15% so far this year, compared with a 17% gain in the index.

Providentia's pretax profit jumped 65% to SKr589 million in 1987 from SKr358 million in 1986. The latest year included extraordinary gains of SKr614 million, compared with SKr373 million in 1986.

The company said it will propose lifting its per-share dividend to SKr5.50 from SKr4.50.

The value of the group's stock portfolio fell 17% last year and is up 15% since the start of this year. (AP-DJ)

Krupp Unit Acquires 75% of Bellaplast Maschinenbau

SWIS

Expe
Impr

Danzas
Wi
Mo

I

BASRE

European
post incre
said it has

Jean-Pa
said the cr
both net
According

Wall Street Journal 18 Febr. 1988

CND44

A-WIRE

15-JAN-88 10:48

E/W--WIESENTHAL CENTRE ASKS GORBACHEV'S HELP IN WALLENBERG CASE

CHICAGO, JAN. 15 (CND/AP)--A U.S.-BASED JEWISH ORGANISATION, THE SIMON WIESENTHAL CENTRE, HAS APPEALED TO SOVIET GENERAL SECRETARY MIKHAIL GORBACHEV ON BEHALF OF THE FAMILY OF MISSING SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG.

IN A LETTER TO GORBACHEV, THE WIESENTHAL CENTRE REFERRED TO THE DESIRE OF SOME OF WALLENBERG'S RELATIVES TO GO TO THE SOVIET UNION TO MAKE A NEW INVESTIGATION OF HIS FATE.

WALLENBERG HELPED THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS ESCAPE ROUND-UP BY THE NAZIS IN WARTIME BUDAPEST. HE WAS TAKEN INTO CUSTODY BY ADVANCING SOVIET FORCES, AND THE SOVIET UNION SAYS HE DIED IN A SOVIET PRISON IN 1947. HE IS HOWEVER REPORTED TO HAVE BEEN SEEN ALIVE LONG AFTER THAT DATE.

THE LETTER, HANDED TO THE SOVIET CONSULATE IN SAN FRANCISCO, SAID HUMAN RIGHTS GROUPS HAD ASKED THAT WALLENBERG'S HALF-SISTER AND HALF-BROTHER, NINA LAGERGREN AND GUY VON DARDEL, SHOULD BE ALLOWED TO VISIT MOSCOW. THE LETTER SAID THE TWO WANTED TO SEEK DEFINITIVE INFORMATION ABOUT WALLENBERG'S FATE. IT URGED GORBACHEV TO RESPOND TO THE FAMILY'S PLEAS FOR THE TRUTH.

DURING A VISIT TO STOCKHOLM THIS WEEK, SOVIET PRIME MINISTER NIKOLAI RYZHKOV PRAISED WALLENBERG'S WORK AS HUMANITARIAN, BUT HE SAID HE HAD NO NEW INFORMATION TO GIVE ABOUT HIM. OR/TW

FF043

B-WIRE

15-JAN-88 10:11

E/W--WIESENTHAL CENTER ASKS SOVIET UNION FOR HELP IN WALLENBERG CASE

CHICAGO, JAN. 15 (AP) - THE SIMON WIESENTHAL CENTER IS ASKING MIKHAIL GORBACHEV TO ALLOW THE FAMILY OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG TO GO TO THE SOVIET UNION. THE FAMILY WISHES A NEW INVESTIGATION OF WHETHER HE IS ALIVE.

WALLENBERG, WHOSE 75TH BIRTHDAY WAS LAST AUGUST, WAS ARRESTED IN 1945 AT THE END OF WORLD WAR II, WHEN SOVIET TROOPS ENTERED BUDAPEST, AND VANISHED IN THE SOVIET PRISON SYSTEM.

THE WIESENTHAL CENTER'S COMMUNIQUE, ADDRESSED TO GORBACHEV, SAID CERTAIN HUMAN RIGHTS GROUPS HAVE "REQUESTED THAT NINA LAGERGREN AND DR. GUY VON DARDEL ... BE ALLOWED TO COME TO MOSCOW IN ORDER TO SEEK DEFINITIVE INFORMATION ABOUT THE FATE OF MR. WALLENBERG."

MS. LAGERGREN AND VON DARDEL ARE WALLENBERG'S HALF SISTER AND HALF BROTHER, RESPECTIVELY.

SWEDEN WAS NEUTRAL DURING WORLD WAR II, AND WALLENBERG RESCUED HUNGARIAN JEWS BY HASTILY PROVIDING THEM WITH SWEDISH PASSPORTS AND CITIZENSHIP PAPERS. HE IS CREDITED WITH SAVING TENS OF THOUSANDS OF PEOPLE FROM DEPORTATION TO NAZI DEATH CAMPS.

SUNDAY WILL BE THE 43RD ANNIVERSARY OF WALLENBERG'S ARREST.

"WE URGE YOU ... TO RESPOND TO THE PLEAS OF HIS FAMILY FOR THE TRUTH," THE LETTER TO GORBACHEV SAID.

THE PLEA WAS ACCEPTED BY A RANKING SOVIET DIPLOMAT AT THE SOVIET CONSULATE IN SAN FRANCISCO DURING A MEETING WITH AN OFFICIAL OF THE WIESENTHAL CENTER, WHICH IS DEDICATED TO THE MEMORIAL OF THE HOLOCAUST.

THE LETTER TO GORBACHEV WAS SIGNED BY THE CENTER'S ASSOCIATE DEAN, RABBI ABRAHAM COOPER, ACCORDING TO A STATEMENT BY THE CENTER. HE WAS SCHEDULED TO APPEAR IN CHICAGO FRIDAY.

THE SOVIET UNION HAS SAID WALLENBERG DIED IN 1947. BUT PERSISTENT REPORTS FROM FORMER INMATES INDICATE HE IS STILL LANGUISHING IN PRISON ALONG WITH AN AGING GROUP OF POLITICAL PRISONERS, ACCORDING TO THE RAOUL WALLENBERG COMMITTEE, A GROUP WORKING FOR HIS RELEASE.

OR

Bo

FFD43

B-WIRE

15-JAN-88 10:11

E/W--WIESENTHAL CENTER ASKS SOVIET UNION FOR HELP IN WALLENBERG CASE

CHICAGO, JAN. 15 (AP) - THE SIMON WIESENTHAL CENTER IS ASKING MIKHAIL GORBACHEV TO ALLOW THE FAMILY OF SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG TO GO TO THE SOVIET UNION. THE FAMILY WISHES A NEW INVESTIGATION OF WHETHER HE IS ALIVE.

WALLENBERG, WHOSE 75TH BIRTHDAY WAS LAST AUGUST, WAS ARRESTED IN 1945 AT THE END OF WORLD WAR II, WHEN SOVIET TROOPS ENTERED BUDAPEST, AND VANISHED IN THE SOVIET PRISON SYSTEM.

THE WIESENTHAL CENTER'S COMMUNIQUE, ADDRESSED TO GORBACHEV, SAID CERTAIN HUMAN RIGHTS GROUPS HAVE "REQUESTED THAT NINA LAGERGREN AND DR. GUY VON DARDEL ... BE ALLOWED TO COME TO MOSCOW IN ORDER TO SEEK DEFINITIVE INFORMATION ABOUT THE FATE OF MR. WALLENBERG."

MS. LAGERGREN AND VON DARDEL ARE WALLENBERG'S HALF SISTER AND HALF BROTHER, RESPECTIVELY.

SWEDEN WAS NEUTRAL DURING WORLD WAR II, AND WALLENBERG RESCUED HUNGARIAN JEWS BY HASTILY PROVIDING THEM WITH SWEDISH PASSPORTS AND CITIZENSHIP PAPERS. HE IS CREDITED WITH SAVING TENS OF THOUSANDS OF PEOPLE FROM DEPORTATION TO NAZI DEATH CAMPS.

SUNDAY WILL BE THE 43RD ANNIVERSARY OF WALLENBERG'S ARREST.

"WE URGE YOU ... TO RESPOND TO THE PLEAS OF HIS FAMILY FOR THE TRUTH," THE LETTER TO GORBACHEV SAID.

THE PLEA WAS ACCEPTED BY A RANKING SOVIET DIPLOMAT AT THE SOVIET CONSULATE IN SAN FRANCISCO DURING A MEETING WITH AN OFFICIAL OF THE WIESENTHAL CENTER, WHICH IS DEDICATED TO THE MEMORIAL OF THE HOLOCAUST.

THE LETTER TO GORBACHEV WAS SIGNED BY THE CENTER'S ASSOCIATE DEAN, RABBI ABRAHAM COOPER, ACCORDING TO A STATEMENT BY THE CENTER. HE WAS SCHEDULED TO APPEAR IN CHICAGO FRIDAY.

THE SOVIET UNION HAS SAID WALLENBERG DIED IN 1947. BUT PERSISTENT REPORTS FROM FORMER INMATES INDICATE HE IS STILL LANGUISHING IN PRISON ALONG WITH AN AGING GROUP OF POLITICAL PRISONERS, ACCORDING TO THE RAOUL WALLENBERG COMMITTEE, A GROUP WORKING FOR HIS RELEASE.

OR

E/W -- RAOUL WALLENBERG PRAISED BY SOVIET UNION
(W/ LN 53)

STOCKHOLM, JAN. 13 (REUTER) -- RAOUL WALLENBERG, THE SWEDISH DIPLOMAT WHO SAVED THOUSANDS OF JEWS FROM THE NAZIS BEFORE DISAPPEARING WHILE IN SOVIET CUSTODY, WAS PRAISED BY THE SOVIET UNION ON WEDNESDAY IN A RADICAL BREAK WITH TRADITION.

SOVIET PRIME MINISTER NIKOLAI RYZHKOV, IN STOCKHOLM TO SIGN A DEAL WITH SWEDEN GOVERNING TERRITORIAL RIGHTS IN THE BALTIC SEA, WAS ASKED AT A NEWS CONFERENCE WHETHER THE REASSESSMENT OF SOVIET HISTORY UNDERWAY IN THE KREMLIN HAD SHED NEW LIGHT ON WALLENBERG'S MYSTERIOUS FATE.

"I CANNOT ADD ANYTHING TO WHAT WE STATED EARLIER BUT I WOULD LIKE TO SAY THAT THE SOVIET SIDE, APART FROM WHAT IT SAID IN 1957, TAKES A POSITIVE VIEW OF THE HUMANE WORK THAT HE WAS ENGAGED IN." HE SAID.

SOVIET EXPERTS SAID IT WAS THE FIRST TIME A SENIOR KREMLIN LEADER HAD PRAISED WALLENBERG, WHO IS CREDITED WITH SAVING UP TO 20,000 HUNGARIAN JEWS FROM THE NAZI GAS CHAMBERS.

WALLENBERG WAS FIRST SECRETARY AT THE SWEDISH EMBASSY IN BUDAPEST WHEN HE EMBARKED ON A ONE-MAN CRUSADE, TAKING JEWS UNDER HIS PERSONAL PROTECTION AND GIVING THEM SWEDISH PAPERS.

HE WAS LAST SEEN IN JANUARY 1945, BEING DRIVEN OFF TO SEE THE COMMANDER OF SOVIET TROOPS WHO HAD JUST OCCUPIED THE CITY.

LATER REPORTS SUGGESTED HE WAS TRIED IN THE SOVIET UNION FOR ESPIONAGE AND JAILED DESPITE BEING A DIPLOMAT FROM A NEUTRAL COUNTRY.

AFTER SEVERAL YEARS OF EVASIONS, THE SOVIET UNION OFFICIALLY INFORMED SWEDEN IN 1957 THAT WALLENBERG HAD DIED OF A HEART ATTACK IN MOSCOW'S NOTORIOUS LUBIANKA PRISON 10 YEARS EARLIER, AGED 34.

SWEDEN HAS NEVER ACCEPTED THIS EXPLANATION AND THE ISSUE HAS OVERSHADOWED RELATIONS BETWEEN THE TWO COUNTRIES EVER SINCE. THE SWEDISH FOREIGN MINISTRY STILL KEEPS AN OPEN FILE ON WALLENBERG.

OVER THE YEARS THE WALLENBERG FAMILY HAS RECEIVED NUMEROUS REPORTS OF SIGHTINGS OF THE MISSING DIPLOMAT IN SOVIET PRISONS AND LABOUR CAMPS, SUGGESTING HE COULD HAVE BEEN ALIVE WELL INTO THE 1970S.

BUT HOPES THAT SOVIET LEADER MIKHAIL GORBACHEV'S "OPENNESS" CAMPAIGN WOULD PRODUCE NEW SOVIET EXPLANATIONS WERE DASHED LAST MONTH WHEN GORBACHEV WROTE TO WALLENBERG'S SISTER NINA LAGERBREN, SIMPLY REITERATING THE 1957 STATEMENT.

"GORBACHEV INSISTED I TAKE HIS WORD FOR IT. NO EVIDENCE WAS GIVEN." ~~LAGERBREN SAID.~~

UDSSR RYSCHKOW NENNT VORWUERFE IN DER U-BOOT-FRAGE "ABSURD"

STOCKHOLM, JAN. 13 (DPA) -- DER SOWJETISCHE MINISTERPRAESIDENT NIKOLAI RYSCHKOW HAT VORWUERFE GEGEN DIE SOWJETUNION IM HINBLICK AUF DAS WIEDERHOLTE EINDRINGEN FREMDER U-BOOTE IN SCHWEDISCHE HOHEITSGEWASSER ALS "POLITISCH ABSURD" BEZEICHNET. VOR DEM ABSCHLUSS SEINES VIERTAEGLICHEN SCHWEDEN-BESUCHES AM MITTWOCH SAGTE ER, DIE UDSSR SEI NICHT AN VERLETZUNGEN DES SCHWEDISCHEN TERRITORIUMS BETEILIGT.

DER SCHWEDISCHE MINISTERPRAESIDENT INGVAR CARLSSON HATTE MIT RYSCHKOW NACH EIGENEN ANGABEN "BEHR DEUTLICH UND SEHR AUSFUEHRLICH UEBER ABSICHTLICHE GRENZVERLETZUNGEN DURCH FREMDE U-BOOTE" GESPROCHEN, DABEI ABER WEGEN FEHLENDER BEWEISE UEBER DIE NATIONALITAET KEINE DIREKTEN VORWUERFE GEGEN DIE SOWJETUNION ERHOBEN. DER SOZIALDEMOKRATISCHE MINISTERPRAESIDENT SAGTE DAZU: "ICH WERDE NIEMALS UNSERE INTERNATIONALE GLAUBWUERDIGKEIT MIT UNBEWIESENEN ANKLAGEN GEGEN FREMDE MAECHTE AUF SPIEL SETZEN." CARLSSON SETZTE SICH DAMIT INDIKREKT VON FUEHRENDEN MILITAERS SEINES LANDES AB, DIE IN MEHREREN U-BOOT-BERICHTEN VON EINER SOWJETISCHEN ODER OESTLICHEN HERKUNFT DER ANGEGBENEN EINDRINGLINGE AUSGEGANGEN WAREN. (PTO) RL

FF098

B-WIRE

13-JAN-88 14:21

E/W --(1) MORE RYZHKOV IN SWEDEN

DIE ZWEI REGIERUNGSCHEFS UNTERZEICHNETEN EBENFALLS AM MITTWOCH DAS TAGS ZUVOR VEREINBARE ABKOMMEN UEBER DIE GRENZZIEHUNG IN DER OSTSEE SOWIE EINE VEREINBARUNG ZUR GEGENSEITIGEN INFORMATION BEI ATOMUNFAELLEN. BEREITS AM DIENSTAG WURDE ZUM ERSTENMAL DIE LIEFERUNG VON SOWJETISCHEM ERD GAS NACH SCHWEDEN VEREINBART, DIE UEBER BESTEHENDE LEITUNGEN DURCH DIE BUNDESREPUBLIK UND DAENEMARK ERFOLGEN SOLL.

RYSCHKOW WIRD AN DIESEM DONNERSTAG IN OSLO ERWARTET. ALS WICHTIGSTES THEMA DES VIERTAEIGIGEN BESUCHES SEHEN NORWEGISCHE REGIERUNGSKREISE DEN SEIT 14 JAHREN DAUERNDEN STREIT ZWISCHEN BEIDEN LAENDERN UEBER EIN 155 000 QUADRATKILOMETER GROSSES GEBIET IN DER BARENTSSEE. DAS GEBIET SOLL RIESIGE VORKOMMEN AN OEL UND GAS ENTHALTEN UND HAT ERHEBLICH MILITAERSTATEGISCHE BEDEUTUNG. RL

bio

CN074

A-WIRE

13-JAN-88 14:24

E/W -- SOVIET OFFICIAL PRAISES RAOUL WALLENBERG (W/ CN 53)

STOCKHOLM, JAN. 13 (CND/REUTER) -- IN STOCKHOLM, SOVIET PRIME MINISTER NIKOLAI RYZHKOV TODAY PRAISED MISSING SWEDISH DIPLOMAT RAOUL WALLENBERG, BUT SAID THERE WAS NOTHING TO ADD ABOUT HIS MYSTERIOUS DISAPPEARANCE.

RYZHKOV TOLD REPORTERS THE SOVIETS TAKE "A POSITIVE VIEW OF THE HUMANE WORK" WALLENBERG WAS ENGAGED IN.

WALLENBERG, WHO WAS FIRST SECRETARY OF THE SWEDISH EMBASSY IN BUDAPEST, HELPED TENS OF THOUSANDS OF HUNGARIAN JEWS ESCAPE NAZI DEATH CAMPS DURING WORLD WAR TWO. HE WAS CAPTURED BY SOVIET TROOPS IN BUDAPEST IN 1945 AND MOSCOW SAYS HE DIED OF A HEART ATTACK IN 1947. IT REPEATED THAT POSITION LAST DECEMBER.

SWEDEN HAS NEVER ACCEPTED THE SOVIET EXPLANATION. WITNESSES HAVE REPORTED SEEING WALLENBERG ALIVE IN SOVIET PRISONS MANY YEARS LATER. RL/BV

FF171

E/W - RYZHKOV PRAISES RAUL WALLEMBERG
(W/ CN 79)

1-WIRE

13-JAN-88 21:26

STOCKHOLM, 13. JANUAR (AFP) - DER SOWJETISCHE MINISTERPRAESIDENT NIKOLAI RYSCHKOW HAT AM MITTWOCH BEI SEINEM BESUCH IN STOCKHOLM DAS HUMANITAERE BEMUEHEN DES SCHWEDISCHEN DIPLOMATEN RAUL WALLEMBERG GEWUERDIGT.

WALLEMBERG, DER MEHREREN TAUSEND JUDEN IM ZWEITEN WELTKRIEG DAS LEBEN RETTETE, WAR VON DEN SOWJETISCHEN TRUPPEN 1945 IN UNGARN FESTGENOMMEN WORDEN. DIE AEUSSERUNG RYSCHKOWS WURDE VON SCHWEDISCHEN BEOBACHTERN ALS "GROSSER SCHRITT NACH VORNE" BEWERTET, WEIL NICHT NUR DER TOD DES SCHWEDEN BEDAUERT, SONDERN AUCH AUSDRUECKLICH DESSEN ARBEIT HERVORGEHOEBEN WORDEN SEI.

NACH WIE VOR BELTE DIE ERKLAERUNG DER SOWJETISCHEN FUEHRUNG AUS DEM JAHRE 1957, NACH DER WALLEMBERG IN EINEM SOWJETISCHEN BEFAENGNIS IM JAHRE 1947 GESTORBEN IST, BETONTE RYSCHKOW VOR JOURNALISTEN. SEIDEM HATTEN MEHRFACH AUS DER SOWJETUNION IN DEN WESTEN AUSGEREISTE JUDEN BERICHTET, SIE HAETTEN WALLEMBERG IN VERSCHIEDENEN LAGERN DER UDSSR BETROFFEN. TL